

Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ
ФАКУЛЬТЕТУ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ
ДЛЯ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

**РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ
В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ**

*Матеріали
Всеукраїнського науково-практичного семінару
(м. Дніпро, 29 листопада 2019 р.)*

Дніпро
Видавець Біла К. О.
2019

УДК 347.23 (477)

Р 68

*Рекомендовано до друку Вченою радою
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
(протокол № 4 від 20 листопада 2019 року)*

Упорядник:

Юніна М. П., канд. юрид. наук, доцент кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

*Матеріали публікуються в авторській редакції.
Органітет науково-практичного семінару не завжди поділяє
погляди, думки, ідеї авторів та не несе відповідальності
за зміст матеріалів, наданих авторами для публікації*

Роль приватного права України в забезпеченні прав людини : матеріали
Р 68 Всеукр. наук.-практ. семінару (м. Дніпро, 29 лист. 2019 р.) / упоряд. :
канд. юрид. наук М. П. Юніна. – Дніпро : Видавець Біла К. О., 2019. –
213 с.

ISBN 978-617-645-359-8

У збірнику матеріалів вміщено тези доповідей учасників однойменного Всеукраїнського науково-практичного семінару. У публікаціях висвітлено актуальні питання правового регулювання приватних відносин та роль приватного права України в забезпеченні прав людини.

Призначено для науковців, аспірантів, здобувачів вищої освіти, юристів-практиків.

УДК 347.23 (477)

ISBN 978-617-645-359-8

© Колектив авторів, 2019

ЗМІСТ

Завальний М.В.

АДВОКАТУРА В СИСТЕМІ НЕДЕРЖАВНИХ СУБ'ЄКТІВ ПРАВООХОРОНИ В УКРАЇНІ..... 10

Кірін Р.С.

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІР-ПРАВ ЛЮДИНИ 12

Собакарь А.О.

ГАРАНТІЇ ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ НА БЕЗПЕЧНІ УМОВИ ПРАЦІ..... 14

Юнін О.С.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ ПАТЕНТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ТА МОЖЛИВІСТЬ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ 16

Лампіка О.В.

ОСОБЛИВІСТЬ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ (ІНШОГО РЕЧОВОГО ПРАВА) ОСІБ, ЯКІ НЕ Є ВЛАСНИКАМИ КОЛІСНОГО ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ, АЛЕ ВОЛОДІЮТЬ І КЕРУЮТЬ НИМ НА ПІДСТАВІ ПОСВІДЧЕННЯ ВОДІЯ ТА СВІДОЦТВА ПРО РЕЄСТРАЦІЮ ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ 19

Резворович В.О.

ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЄ ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ 20

Робкін С.О.

ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ УХИЛЕННЯМ ВІД ВИКОНАННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ОБОВ'ЯЗКІВ. ОСОБЛИВІСТЬ ТА НАСЛІДКИ..... 22

Хрипунов Д.Г.

ОСОБЛИВІСТЬ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ШЛЯХОМ ВІНДИКАЦІЇ У РАЗІ НЕОДНОРАЗОВОГО ВІДЧУЖЕННЯ НЕРУХОМОГО МАЙНА НЕ З ВОЛІ ДІЙСНОГО ВЛАСНИКА 24

Аксютіна А.В.

ЗМІСТ ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ ПРОДЮСЕРСЬКИХ ПОСЛУГ 26

Бондар О.С.

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗВІЛЬНЕННЯ ПРАЦІВНИКА ЗА НЕВІДПОВІДНІСТЬ ЗАЙМАНІЙ ПОСАДІ АБО ВИКОНУВАНІЙ РОБОТІ В УКРАЇНІ..... 28

Гамбург І.А.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ СУБ'ЄКТІВ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ГОСПОДАРСЬКИХ ПОВНОВАЖЕНЬ..... 30

Гамбург Л.С.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПІДПРИЄМЦІВ У ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ..... 32

Зеленко І.П.

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ФУНКЦІЙ ОЦІННИХ ПОНЯТЬ У ПРАВІ..... 35

Круглова О.О.

ЗНАЧЕННЯ АНТИДЕМПІНГОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЛЕЖНИХ УМОВ У

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ СФЕРІ.....	36
Кучерук К.І. СІМ'Я - ОСНОВА СУСПІЛЬСТВА.....	38
Нагорна О.О. ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ НА ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ.....	40
Нестерцова-Собакарь О.В. ЗНАЧЕННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ЗАСОБІВ У ЗАХИСТІ ПРАВА ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ	42
Орлова І.М. ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	45
Поліщук М.Г., Андрієвська Л.О. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЗАКОРДОНОМ ТА ГАРМОНІЗАЦІЯ ВІТЧИЗНЯНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	46
Резворович К.Р. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА ІНТЕРЕСІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ У СУДОВОМУ ПРОЦЕСІ.....	49
Резникова М.О. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ІНСТИТУТУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЗОВУ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ ПРИ РОЗГЛЯДІ СПРАВ ПРО СТЯГНЕННЯ БОРГУ ЗА ДОГОВОРОМ ПОЗИКИ	51
Смолярова М.Л. ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНО ДІЮЧОГО МОТИВАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ СТИМУЛЮВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ ПРАЦІ	54
Чорноус О.В. ДО ПИТАННЯ ПРО ФОРМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ГІДНОСТІ ПРАЦІВНИКА.....	55
Юніна М.П. ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОРЯДКУ ВИДАЧІ ПАТЕНТІВ НА ВИНАХОДИ В ПРАВІ УКРАЇНИ ТА ПРАВІ КРАЇН ЄС	57
Ярошенко А.С., Костенко О.М. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН ФАХІВЦЯ (УПОВНОВАЖЕНОЇ ОСОБИ) З ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ.....	59
Молчанова А.В. ЩОДО ЗМІСТУ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕВИКОНАННЯ ЗАКОННИХ ВИМОГ ПОСАДОВИХ ОСІБ ОРГАНІВ ДОХОДІВ І ЗБОРІВ В РОЗРІЗІ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА	62
Пришляк О.В. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЧЛЕНІВ ОБ'ЄДНАНЬ СПІВВЛАСНИКІВ БАГАТОПОВЕРХОВИХ БУДИНКІВ І ПЕРЕРЕСТРОВАНИХ ЖИТЛОВО-БУДІВЕЛЬНИХ КООПЕРАТИВІВ.....	64

Сасенко А.І. СУБ'ЄКТИВНІ ФАКТОРИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ КОНКУРСНОГО ВІДБОРУ НА ЗАМІЩЕННЯ ВАКАНТНИХ ПОСАД НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ	66
Стасюк О.М. ДО ПИТАННЯ ПРО ІНСТИТУТ ЗАХИСТУ МАЙНОВИХ ПРАВ НОТАРІУСАМИ У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ	68
Шурин І.В. ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ У ВІДНОСИНАХ КУПВЛІ-ПРОДАЖУ ТОВАРУ	71
Андрієвська Л.О., Крупіцька А.В. ЗНАЧЕННЯ ТА МІСЦЕ ЗАОЧНОГО РОЗГЛЯДУ СПРАВИ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	74
Резникова М.О., Волювач М.В. СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ ПРИПИНЕННЯ ШЛЮБУ ТА РОЗЛУЧЕННЯ.....	75
Рец В.В., Кононець В. П. ПОНЯТТЯ ТА ПРАВОВА ОСНОВА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СФЕРІ ОБІГУ АЛКОГОЛЬНИХ НАПОЇВ ТА ТЮТЮНОВИХ ВИРОБІВ	77
Черкас К.Ш., Кононець В.П. ЩОДО ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ОСОБИ У РАЗІ ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КЕРУВАННЯ РІЧКОВИМИ СУДНАМИ В СТАНІ АЛКОГОЛЬНОГО СП'ЯНІННЯ.....	80
Антропов Б.О. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДОТРИМАННЯ УМОВ ДОГОВОРУ ПЕРЕВЕЗЕННЯ ПАСАЖИРІВ ТА БАГАЖУ У СУЧАСНИХ УМОВАХ	81
Алізаде П.А. МІФИ ТА РЕАЛІЇ ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ.....	83
Бенделіані Р.Ю. ДОГОВІР ФАКТОРИНГУ ТА ЙОГО МІСЦЕ В СИСТЕМІ ДОГОВІРНОГО ПРАВА УКРАЇНИ...	84
Біденчук Т.М. ЩОДО ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ НЕПОВНОЛІТНІМ	86
Білюк К.І. ПРАВО ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ, ЙОГО РОЗВИТОК В УКРАЇНІ	88
Буряк А.С. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕВИКОНАННЯ КРЕДИТНИХ ДОГОВОРІВ	89
Бучко М.О. СПОСОБИ ВИЯВЛЕННЯ УДАВАНОГО ПРАВОЧИНУ ТА ЙОГО ВІДМІННІСТЬ ВІД ФІКТИВНОГО ПРАВОЧИНУ	91
Водоп'ян Д.В. ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ ФІКТИВНОМУ ПІДПРИЄМНИЦТВУ В РАМКАХ ГОСПОДАРЧОГО ТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА	93
Гердова К.О. СПРОЩЕНЕ ПОЗОВНЕ ПРОВАДЖЕННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ	

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

.....	94
Голобородько В.В. БАНКРУТСТВО ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ, ЯК НОВА ПРОЦЕДУРА БАНКРУТСТВА В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ	96
Горелік Д.С. РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У ЗАПОБІГАННІ ЛІСОВИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	98
Гречишкін І.К. КОМЕРЦІЙНА ТАЄМНИЦЯ ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	100
Грисенко П.О. ОСНОВНІ АСПЕКТИ ЛІЦЕНЗУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	102
Гук В.В. ПОРЯДОК СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАПОВІТОМ ЯК СЕГМЕНТ ПРИВАТНОГО ПРАВА: ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ	104
Єрємін В.В. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ФЕРМЕРСЬКИМИ ГОСПОДАРСТВАМИ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ.....	106
Зейналова З.Р. СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАКОНОМ НЕРЕЗИДЕНТАМИ В УКРАЇНІ ТА РЕСПУБЛІКИ БІЛОРУСЬ	108
Зубик Ю.М. ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА МОЖЛИВІ НАПРЯМКИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	110
Іваниця А.В. ЗАКОНОДАВЧЕ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЕЛЬНУ ДІЛЯНКУ	112
Іскендерова І.А. ОСОБЛИВОСТІ ВЧИНЕННЯ НОТАРІАЛЬНИХ ДІЙ КОНСУЛЬСЬКИМИ УСТАНОВАМИ УКРАЇНИ.....	114
Канюк А.В., Логінова М.В. ДОГОВІР ДОВІЧНОГО УТРИМАННЯ: ПРОБЛЕМИ ПРАКТИКИ ТА ТЕОРІЇ.....	116
Карпенко В.О. ПРАВОВА ПРИРОДА ЛІСОВИХ СЕРВІТУТІВ.....	117
Кир'янова В.О. СУЧАСНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВЕКСЕЛЬНОГО ОБІГУ В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ	119
Кобзар Д.В. ЩОДО ІСТОРИЧНИХ ФОРМ ВЛАСНОСТІ ТА ЇХНІХ ТЕНДЕНЦІЙ В СУЧАСНОСТІ.....	121
Колісніченко В.А. ПРАВОВЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ ГЕОГРАФІЧНИХ ЗАЗНАЧЕНЬ ПОХОДЖЕННЯ ТОВАРІВ: НАЦІОНАЛЬНЕ ТА ЄВРОПЕЙСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО.....	122

Коломоєць А.В. ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ..	125
Кочелаба А.В., Горелік Д.С. ПРОБЛЕМАТИКА ПРАЦІ ЖІНОК В НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	127
Кривульський Д.С. ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФІЗИЧНОЮ ОСОБОЮ-ПІДПРИЄМЦЕМ	129
Кузьмиченко Д.С. КОРУПОВАНІСТЬ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ	131
Кучинський Е.В. ПИТАННЯ СУДОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВОВІДНОСИН У ГАЛУЗІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	133
Лактіонова В.В. ОХОРОНА ТА ЗАХИСТ ПРАВ ПАЦІЄНТІВ	134
Магомедалієв Е.Г. ВИДИ ЦІННИХ ПАПЕРІВ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄВРОПИ	136
Малік П. С. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА В УКРАЇНІ.....	138
Малярєнко С.А., Засуцько С.С. ПРОБЛЕМИ КОДИФІКАЦІЇ У ТРУДОВОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ...	139
Манойло О.О. СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ З НЕРЕЗИДЕНТА	140
Марченко К.О. ПРОБЛЕМИ ТА КОЛІЗІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗЕМЕЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА	142
Матвієнко Є.І. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ УКЛАСТИ ДОГОВІР ЯК СПОСІБ ЗАХИСТУ ПОРУШЕНОГО ПРАВА У ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ.....	143
Мельник Ю.С. ОСОБЛИВОСТІ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ВОДНОГО ЗАКОНОДАВСТВА	146
Мядзель М.М. ПРАВОВА ПРИРОДА ТА ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	148
Настич Т.М. ПРОБЛЕМА НЕДОБРОСОВІСНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ В ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	150
Недойнов К.В. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ АВТОРСЬКОГО ПРАВА УКРАЇНИ ТА США.....	152
Німець О.М., Чаша В.Ю. ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ВИКОНАННЯ АЛІМЕНТНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ.....	153

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Никитенко Д.С. ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО ДОГОВОРУ	155
Носенко М.А. ДОГОВОРИ МІЖ ПОДРУЖЖЯМ З ПРИВОДУ СПІЛЬНОГО МАЙНА	157
Парфьонова А.О. ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ БАТЬКІВ У ПРАВАХ ЗА ДИТИНУ	159
Пархоменко А.О. ІНСТИТУТ ЗАХИСТУ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ	160
Плескачова В.С. ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ	163
Полудень К.А. МІЖНАРОДНА ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЦІЇ ДО ПРИВАТНО-ПРАВОВИХ СПОРІВ ТА УКРАЇНА	164
Приступа Д.В. ВИКОНАННЯ РОБІТ І НАДАННЯ ПОСЛУГ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	167
Пяничук М.С. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АЛІМЕНТНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ	168
Рудий В.С. МІСЦЕ І РОЛЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ЕКОНОМІЧНОМУ І СОЦІАЛЬНОМУ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ	171
Рудницька К.С. ПРО АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СПАДКУВАННЯ ЗА СЕКРЕТНИМ ЗАПОВІТОМ ВІДПОВІДНО ДО ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ	172
Рябошاپка К.В. ПРЕДСТАВНИЦТВО В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ В КОНТЕКСТІ АДВОКАТСЬКОЇ МОНОПОЛІЇ	174
Рязанов В.О. МЕЖІ ВТРУЧАННЯ ДЕРЖАВИ У СФЕРУ ПРИВАТНИХ ВІДНОСИН	176
Савела Є.А. РИЗИКИ ПРИВАТНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА: ПРОБЛЕМАТИКА ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ	178
Сергієнко Н.В. ПРОБЛЕМИ ІНСТИТУТУ УСИНОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ	180
Стародубцева Д.О. ЧИ Є КОЛЕКТИВНИЙ ДОГОВІР ОБОВ'ЯЗКОВИМ?	181
Страшко О.П. ПРИНЦИП ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ	183

Тертиця А.В. ПРАВИЛА ВИЗНАЧЕННЯ НОТАРІАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ	184
Ткачук К.В. ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПРОГУЛУ ЯК ДИСЦИПЛІНАРНОГО ПРОСТУПКУ	186
Тупотіна Д.А. ОСНОВНІ ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ СОЦІАЛЬНОГО СИРІТСТВА.....	189
Фесік Є.К. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ, ЗАВДАНИХ ЗЛОЧИНОМ.....	191
Чепеляк К.В. ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ: ОКРЕМИЙ АСПЕКТ	192
Чечель А.О. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПАТЕНТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА	194
Чугай Є.М. МЕДІАЦІЯ ЯК СПОСІБ ВИРШЕННЯ СПОРІВ У СІМЕЙНОМУ ПРАВІ	196
Чумак А.С. ОСОБЛИВОСТІ СТАТУСУ ПОМІЧНИКА НОТАРІУСА В УКРАЇНІ	198
Шевцова Д.І. СПІВВІДНОШЕННЯ ПРИВАТНОГО ТА ПУБЛІЧНОГО ІНТЕРЕСУ У ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИНАХ.....	200
Шевченко Б.Р. ВИПЛАТА АЛІМЕНТІВ: СУЧАСНІ САНКЦІЇ ДО БОРЖНИКІВ	201
Шеремет Д.С. ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВОРІВ ОРЕНДИ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ, СУПЕРФІЦІО ТА ЕМФІТЕВЗИСУ	202
Шкут А.С. ВДОСКОНАЛЕННЯ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ЩОДО ВИПРОБУВАННЯ ПРИ ПРИЙНЯТТІ НА РОБОТУ.....	204
Шостак Ю.О. ОКРЕМІ ПИТАННЯ ІНСТИТУТУ СУДОВИХ ДОРУЧЕНЬ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ.....	206
Штець А.Р. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПРИВАТНОГО ПРАВА ЯК СКЛАДОВОЇ СИСТЕМИ ПРАВА УКРАЇНИ	208
Штирхунова А.Д. ПРИВАТНІ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЇХ ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ.....	209
Давидова Н.В. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЗОВНОЇ ДАВНОСТІ ДО ВИМОГ ПРО СТЯГНЕННЯ ШТРАФНИХ САНКЦІЙ.....	211

Завальний Михайло Володимирович,
доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник,
Харківського національного університету
внутрішніх справ

АДВОКАТУРА В СИСТЕМІ НЕДЕРЖАВНИХ СУБ'ЄКТІВ ПРАВООХОРОНИ В УКРАЇНІ

Дієвість держави визначається спроможністю забезпечити реальний захист прав і свобод окремих громадян і безпеку всього суспільства. Забезпечення такого захисту з боку держави та її органів, стимулювання розвитку інститутів громадянського суспільства, протидія злочинності та адміністративним деліктам повинні бути основними завданнями реформування вітчизняної правової системи.

На превеликий жаль, мусимо констатувати, що сучасна Українська держава не відповідає ідеальним уявленням про правову державу, яка забезпечує та гарантує дотримання прав і свобод особистості належним чином. Однак, у будь-якому разі, наявність здорових взаємовідносин громадян із різними державними органами, контроль за дотриманням прав і свобод громадян є обов'язковою умовою існування демократичного суспільства. Існуюча недовіра громадян щодо правоохоронних структур, правовий нігілізм значно ускладнюють реальну ситуацію в зазначеній сфері. Провідне місце щодо забезпечення прав і свобод громадян посідає інститут адвокатури. Саме адвокати, виконуючи своє обов'язки реалізують серед іншого й правоохоронні функції й, зокрема, правозахисні.

Для чіткого розуміння сутності державної та недержавної правоохоронної діяльності необхідно визначити саме поняття правоохоронної діяльності. Відсутність чіткого та загальновизнаного визначення даного терміну в юридичній літературі, єдиного підходу до віднесення тих чи інших суб'єктів до правоохоронних обумовлене тим, що він має багатогалузевий характер (охоплює конституційне, кримінальне, адміністративне та інші галузі права). Незважаючи на те, що в численних нормативно-правових актах використовуються поняття «правоохоронна діяльність», «правоохоронні органи», єдиного розуміння щодо зазначених понять ще не сформовано. Зокрема, визначення правоохоронних органів в Законі України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» зводиться лише до перерахування органів, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції (до речі, перелік фактично є відкритим). Незавершеність процесу теоретичного та організаційно-правового переосмислення цих понять не сприяють створенню злагодженого правового механізму регулювання діяльності суб'єктів правоохорони і, врешті-решт, впливає на ефективність забезпечення прав і свобод суб'єктів правовідносин.

У вітчизняній юридичній літературі невирішеним є питання щодо змісту та суб'єктного складу правоохоронної діяльності. З кожного з цих питань можна виділити дві найпоширеніші позиції: 1) за своїм змістом правоохоронна діяльність або обмежується діяльністю щодо боротьби з конкретними, вже вчиненими правопорушеннями й усуненню їх наслідків; або передбачає й створення максимально сприятливих умов для безперешкодної і якісної реалізації права в цілому, суб'єктивних прав і юридичних обов'язків зокрема; 2) Правоохоронна діяльність розглядається або як діяльність винятково державних органів»; або як діяльність і державного, і недержавного характеру.

Правоохоронна діяльність є універсальним соціальним явищем, й, у зв'язку з цим, її не можна зводити до діяльності лише державних органів, тим більше спеціальних. Вона тим чи іншим чином здійснюється й деякими громадськими об'єднаннями, й більшістю державних органів. У зв'язку з тим, що правоохоронна система – спеціальне державне утворення, поняття «суб'єкт правоохоронної системи» і «суб'єкт правоохоронної діяльності» не збігаються. До «суб'єктів правоохоронної системи» слід відносити лише державні органи правоохоронного призначення, а до «суб'єктів правоохоронної діяльності» належать багато інших органів держави, а також громадські об'єднання, що виконують правоохоронні функції. Обґрунтованим є твердження про виключення із числа сучасних правоохоронних органів адвокатури й нотаріату. Якщо раніше, за радянських часів, адвокатура, хоча і вважалася громадською організацією,

насправді ж була однієї з державних структур, то нині адвокатура, насамперед, громадська організація, що не залежить від держави. Те ж саме стосується й нотаріату – сьогодні поряд з державним діє й приватний нотаріат, а найближчим часом увесь нотаріат має стати приватним.

Найбільш обґрунтованою вбачається думка тих авторів, які пропонують розрізнити державні правоохоронні органи й недержавні правоохоронні організації й установи. Такий підхід вирішує, принаймні, дві проблеми: – по-перше – розмежовує серед суб'єктів правоохоронної діяльності органи держави й громадські об'єднання; – по-друге – дана позиція в жодному разі не послаблює основного критерію для віднесення зазначених структур до розряду правоохоронних – їх правоохоронної сутності.

Існує думка, що правоохоронна діяльність може здійснюватися не будь-яким способом, а лише за допомогою застосування юридичних заходів впливу, до яких прийнято відносити примусові заходи й стягнення. Тому мова може йти лише про державну, а не про всю сукупність правоохоронної діяльності, адже лише держава має монополію на примус. Однак слід зазначити, що право на примус не є спеціальною характеристикою правоохоронних органів, адже це право належить усім органам держави (всі ці органи функціонують від імені держави). Винятковий характер державного примусу спеціальної правоохоронної діяльності проявляється в правозастосуванні, спрямованій на забезпечення реалізації правових норм і виступають одночасно формою цієї реалізації.

Як вже було зазначено, адвокатура не входить до системи державних органів (й правоохоронних, зокрема). Однак завдання, що покладені на неї, мають загальнодержавну вагу й відображають публічний інтерес суспільства. Відмова від суто державної монополії в здійсненні правоохоронної діяльності й покладання окремих функцій щодо захисту прав і законних інтересів громадян і юридичних осіб на недержавні суб'єкти правоохорони визначає публічний характер таких функцій, врегульованих адміністративним правом.

Й до нині не всі вітчизняні науковці поділяють думку, що адвокати виконують публічно-правову функцію. Зустрічаються судження про те, що конференції адвокатів є добровільними об'єднаннями осіб, що займаються адвокатською діяльністю, і відносяться до некомерційних організацій, оскільки не переслідують у якості основної мети здобування прибутку й не розподіляють отриманий прибуток між учасниками. Частина адвокатів категорично виступають проти тези про те, що адвокатура служить державним і загальнонародним інтересам, вважаючи, що така позиція завдає шкоди правосуддю. Деякі адвокати вважають, що в умовах ринкової економіки послуги, що надаються адвокатами, перетворилися у звичайний продукт, що підлягає реалізації, збуту, просуванню на ринку аналогічних послуг. Однак визнання Національної асоціації адвокатів України недержавною некомерційною професійною організацією (ст. 45 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») зовсім не означає, що на це об'єднання громадян не може бути покладено публічно-правові функції. Здійснення публічно-правових функцій не є монополією органів державної влади або місцевого самоврядування. Окремі недержавні структури можуть також наділятися такими функціями, це, наприклад, політичні партії, нотаріат або адвокатури. Включення в систему публічної влади недержавних суб'єктів покликано створити ефективний механізм контролю з боку суспільства за діяльністю держави. При цьому держава гарантує певним категоріям громадян одержання кваліфікованої юридичної допомоги, покладаючи на адвокатів обов'язок виявити її безкоштовно, з відшкодуванням за рахунок коштів бюджету. Відповідно до ст. 15 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» адвокати, включені до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу, визначаються в якості суб'єктів надання безоплатної вторинної правової допомоги. У такому випадку надання кваліфікованої юридичної допомоги є вже не правом, а обов'язком адвоката, пов'язаної зі здійсненням державою захисту прав і свобод людини й громадянина.

У зв'язку з усім вищевикладеним обґрунтовано розглядати адвокатуру як суб'єкт, що здійснює правоохоронну діяльність. При цьому правоохоронну діяльність слід розглядати як діяльність державних і громадських організацій, яка здійснюється з метою охорони права спеціально на те вповноваженими органами й громадськими формуваннями шляхом застосування заходів юридичної відповідальності, відповідно до закону й з дотриманням установлених процедур.

Кірін Роман Станіславович,
доктор юридичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник
Інституту економіко-правових досліджень НАН
України

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІР-ПРАВ ЛЮДИНИ

З набуттям незалежності в Україні почали закладатися основи національної системи регулювання надзвичайно важливої сфери – сфери інтелектуальної власності (далі – ІР). І вже у середині 2007 р. здавалося, що система правової охорони ІР перебуває у стадії завершення формування, оскільки її важливе значення для розвитку України зумовлено винятковою роллю інтелектуального капіталу в становленні світової економіки ХХІ століття, яка базується на знаннях. Це передусім визначено обраною Україною стратегією інноваційного розвитку економіки, що має спиратися насамперед на вітчизняний інтелектуальний капітал [1].

За ринкових відносин ІР-освіта є нагальною потребою ділових людей. У сучасних умовах необхідно поглиблювати фаховий рівень підготовки фахівців з інтелектуальної власності з огляду на розвиток інформаційно-аналітичної та інноваційної діяльності в Україні. Адже неможливо створювати та виробляти патентно- і конкурентоспроможну продукцію без встановлення її правового статусу, фактичної вартості, можливостей пристосування до вимог споживчого ринку та конкретних споживачів, заінтересованих у її використанні. Саме тому мало у кого викликає сумніви нагальна потреба у забезпеченні в нашій державі ґрунтовної ІР-освіти [2].

Втім, Україна продовжує стикатися з рядом проблем, що обумовлені відсутністю послідовної політики у ІР-сфері в системі науки й освіти. Зокрема, на парламентських слуханнях профільному міністерству було рекомендовано [1]: 1) розширити можливості здобуття ІР-освіти; 2) передбачити запровадження у закладах вищої освіти спецкурсів «Основи інтелектуальної власності»; 3) удосконалити стандарти навчання, підготовки і перепідготовки спеціалістів у ІР-сфері та науково-методичного забезпечення цього процесу; 4) запровадити систему дистанційного навчання фахівців у ІР-сфері.

Як вірно зауважує Ю.Л. Бошицький, нині в ІР-сфері Україна ще не використала усі можливості для досягнення потрібних результатів. Це пов'язується перш за все з недостатньою кількістю фахівців у галузі, відсутністю спеціальних знань окремих державних службовців, співробітників органів слідства, суду, прокуратури, митних органів, що потребує вирішення, у першу чергу, через удосконалення освіти у сфері інтелектуальної власності, розширення її можливостей, введення відповідних курсів до обов'язкової програми системи вищої освіти в Україні [3, с. 227].

Про диверсифікацію підготовки фахівців у ІР-сфері, що потребує відповідного навчально-методичного та управлінського забезпечення, перш за все створення відповідних стандартів, засвідчено й у іншому дослідженні, де також зроблено висновок, згідно із яким досвід США та держав Європейського Союзу доводить необхідність підготовки фахівців у ІР-сфері за декілька специфічними напрямками (право, економіка, управління) [4, с. 7].

Справа в тім, що за раніше існуючою класифікацією у галузі знань 1801 «Специфічні категорії» була наявна спеціальність магістра 7(8).18010011 «Інтелектуальна власність». За чинними приписами освітнього законодавства спеціальність «Інтелектуальна власність» перейшла у розряд спеціалізації (складова спеціальності, що визначається ЗВО та передбачає профільну спеціалізовану освітню програму підготовки здобувачів вищої та післядипломної освіти), а відтак здобути вищу освіту в ІР-сфері наразі можна у двох галузях знань: 1) 07 «Управління та адміністрування» (спеціальність 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» та спеціальність 073 «Менеджмент»); 2) 08 «Право» (спеціальність 081 «Право») [5]. Тобто, ІР-освіта може мати або управлінський або юридичний напрям.

Надання методологічної, методичної та інформаційної допомоги центральним органам виконавчої влади, науковим установам та навчальним закладам, мікро-, малому та середньому підприємству з питань, пов'язаних з правовою охороною та комерціалізацією ІР-прав, передбачено і на концептуальному [6] і на міжнародному [7] рівні. Так, метою останнього є

стимулювання розвитку інновацій та економічного зростання шляхом полегшення доступу до технологічної інформації та підвищення можливостей щодо ефективного використання такої інформації. В рамках цього проекту, Всесвітня організація інтелектуальної власності надає підтримку щодо створення та розвитку Центрів підтримки технологій та інновацій, а також відповідних мереж на національному, регіональному та міжнародному рівнях.

Зокрема, на національному рівні уряду доручено до кінця 2019 р. забезпечити підготовку нормативно-правових актів, спрямованих на посилення захисту ІР-прав [8]. При цьому, одне з провідних місць в реалізації завдань у ІР-сфері відведено Раді з ІР-питань, одним з основних завдань якої є визначення шляхів та механізму розв'язання проблемних питань, що виникають під час формування та реалізації державної політики у ІР-сфері [9]. Про непросту ситуацію в останній свідчать рішення Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України щодо звільнення директорів ІР-департаменту міністерства та Державного підприємства «Український інститут інтелектуальної власності» (Укрпатент), а також керівника Державної організації «Національний офіс інтелектуальної власності», утвореної наказом Мінекономрозвитку від 24 травня 2018 р. № 718 [10].

Нарешті, слід звернути увагу й на Програму співробітництва між міністерством та Всесвітньою організацією інтелектуальної власності на 2018-2019 роки, одним із пунктів якої є сприяння розробці Національної ІР-стратегії, що являє собою комплекс заходів, що реалізуються державою з метою стимулювання і підтримки ефективного створення, використання, впровадження і охорони об'єктів ІР-права на національному рівні, носить міжгалузевий характер, оскільки об'єднує питання, що відносяться до компетенції різних уповноважених суб'єктів [11].

В аспекті правового забезпечення ІР-прав людини надзвичайно корисним уявляється як міжнародний досвід так і досвід провідних зарубіжних освітніх ІР-структур. Так, в рамках робочої дискусії представники Кембріджського університету, Університету Тонгдзі (Шанхай, Китай) та Міжнародної мережі трансферу технологій (ІТТН) ділилися своїм досвідом та поглядами на інтелектуальну власність в освітній сфері. Наприклад, згідно рейтингу S&P понад 80% у вартості найбільших компаній світу становлять нематеріальні активи, а найрозвинутіші економіки світу створюють свою інноваційну частину ВВП в університетах, а вже потім у формі малого бізнесу чи стартапів. Ці патенти конвертуються у міжнародні продукти та багатомільйонні компанії, хоча, звісно, така статистика характерна для університетів-гігантів у яких історично сформований потужний «інноваційний бекграунд». Натомість, проект TISC стає унікальним містком доступу до інформації та провідником у глобальний ринок тих країн, у яких на сьогоднішній день є потреба в освітній базі у сфері ІВ та зрощуванні компетентностей фахівців у закладах вищої освіти технічної спрямованості. Отже, конкуренція майбутнього – це ІР-конкуренція, конкуренція талантів. В підсумку позиція світової спільноти звучить так: «Не кількість патентів, а їх якість – комерціалізація визначає все» [12].

Бібліографічні посилання:

1. «Про Рекомендації парламентських слухань «Захист прав інтелектуальної власності в Україні: проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування»»: постанова Верховної Ради України від 27 червня 2007 р. 1243-V. Відомості Верховної Ради України від 09.11.2007. 2007 р., № 45, стор. 2001, ст. 524.
2. Інтелектуально-правова освіта – нагальна потреба ділових людей : URL : <http://legalweekly.com.ua/index.php?id=16061&show=news&newsid=121422>.
3. Бошицький Ю.Л. Удосконалення національної освіти у сфері інтелектуальної власності: сучасні вимоги та основні тенденції. Часопис Київського університету права. 2014. № 2. С. 227 – 233.
4. Управління підготовкою фахівців у сфері інтелектуальної власності: трансформації на сучасному етапі / Лазарев М. І. Лунячек В. Е., Рубан Н. П. та ін. Актуальні проблеми державного управління. 2017. № 1(51). С. 1-8.
5. «Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 06 листопада 2015 року № 1151»: наказ Міністерства освіти і науки України від 06.11.2015 р. № 1151. Офіційний вісник України від 03.06.2016. 2016 р., № 41, стор. 65, ст. 1553.
6. «Про схвалення Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні»: розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 червня 2016 р. № 402-р.

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

- Офіційний вісник України від 14.06.2016. 2016 р., № 44, стор. 48, ст. 1625.
7. «Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством економічного розвитку і торгівлі України та Всесвітньою організацією інтелектуальної власності щодо створення Центрів підтримки технологій та інновацій в Україні» : міжнародний договір від 26 липня 2018 р. Офіційний вісник України від 16.10.2018. 2018 р., № 79, стор. 412, ст. 2653.
  8. «Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави» : указ Президента України від 8 листопада 2019 р. №837/2019. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/8372019-30389>
  9. «Про утворення Ради з питань інтелектуальної власності» : постанова Кабінету Міністрів України від 7 лютого 2018 р. № 90. Офіційний вісник України від 06.03.2018. 2018 р., № 19, стор. 28, ст. 635.
  10. Перезавантаження відносин у сфері інтелектуальної власності: звільнено директора департаменту інтелектуальної власності та керівника Укрпатенту. URL : <http://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=>
  11. Національна Стратегія інтелектуальної власності. URL : <http://nipo.org.ua/activity/stvorennya-efektivnogo-navchalnogo-centru-u-sferi-intelektualnoi-vlasnosti-iv>
  12. Про освіту та інтелектуальну власність говорили під час 2-го дня Міжнародного симпозиуму в Китаї, місті Чжухай. URL : <http://nipo.org.ua/news/pro-osvitu-ta-intelektualnu-vlasnist-govorili-pid-chas-2-go-dnya-mizhnarodnogo-simpoziumu-v>

Собакарь Андрій Олексійович,

доктор юридичних наук, професор,

завідувач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

ГАРАНТІЇ ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ НА БЕЗПЕЧНІ УМОВИ ПРАЦІ

Поза всяким сумнівом, вирішальну роль у реалізації та захисті суб'єктивних прав працівників, в тому числі на безпечні умови праці, відіграють конституційні гарантії, соціально-правове значення яких полягає в тому, що вони забезпечують працівникові реальну можливість користуватись певним соціальним благом, яке закріплено трудовим законодавством, безперешкодно реалізувати свої права. Образно говорячи, юридичні гарантії служать тим «надійним містком», який забезпечує необхідний перехід від можливості, яка проголошується в законі, до дійсності.

В сучасній енциклопедичній літературі під поняттям гарантії (від французького «garantie» – забезпечення, запорука) прав та свобод людини і громадянина розуміють умови, засоби, способи, які забезпечують здійснення у повному обсязі і всебічну охорону прав та свобод особи. Поняття «гарантії» охоплює усю сукупність об'єктивних і суб'єктивних чинників, спрямованих на практичну реалізацію прав та свобод, на усунення можливих перешкод їх повного або належного здійснення [1, с. 555].

Юридичні гарантії складають собою систему норм права, призначенням яких є забезпечити уповноваженим суб'єктам реалізацію їхніх прав.

Суттю гарантій права на працю є створення державою умов для здійснення громадянами права на працю, рівних можливостей у виборі професії та роду трудової діяльності. Змістом гарантій цього права є певна можливість заробляти собі на життя працею, яку вона вільно обирає або на яку вільно погоджується.

Вільне обрання праці та вільне погодження на неї означає виключне право особи самій розпоряджатися своїми здібностями до праці. Це положення є втіленням у національному законодавстві змісту статті 23 Загальної декларації прав людини [2, с. 88]. А також реалізовано вимоги статті 8 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, якою заборонено примусову працю в Україні, тим самим гарантується принципова можливість для громадян України обирати собі рід занять, роботу за здібностями, у місці і в час, зручні або прийнятні для

них [2, с. 11]. Водночас, як зазначено у Законі України «Про правовий режим надзвичайного стану», у виключних випадках, пов'язаних з необхідністю проведення аварійно-рятувальних робіт, допускається залучення працездатного населення і транспортних засобів громадян до виконання аварійно-рятувальних робіт при умові обов'язкового забезпечення безпеки праці. Формою гарантій права на працю є передбачені Конституцією і законами правові та організаційні форми цих відносин (трудові, договірні тощо). Стаття 43 Конституції України саме гарантує право кожного на працю.

Держава взяла на себе зобов'язання створити умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантувати рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності. Законом України «Про зайнятість населення» визначені економічні, правові та організаційні основи зайнятості населення України, його захисту від безробіття, а також соціальні гарантії з боку держави в реалізації громадянами права на працю.

Кожний працівник має право на умови праці, що відповідають вимогам безпеки та гігієни праці і не є шкідливими для здоров'я. Це передбачено ч.4 ст. 43 Конституції України. Яка забороняє використання праці жінок і неповнолітніх на небезпечних для їх здоров'я роботах. Гарантують право на належні, здорові і безпечні умови праці ст.ст. 153-173¹, 174, 190, КЗпП [3], а також Закон України «Про охорону праці» [4].

Також слід відзначити, що основним нормативним документом, який регулює здійснення права на працю є Кодекс законів про працю України (КЗпП) [3]. Проте такі гарантії реалізації права на працю як: заборона безпідставної відмови у прийомі на роботу (ст. 22 КЗпП); обмежений перелік підстав звільнення за ініціативою власника або уповноваженого ним органу (ст. 40 КЗпП); їх обов'язок надати інше робоче місце при звільненні у разі змін в організації виробництва і праці (ст. 49² КЗпП); а також передбачені ст. 5¹ КЗпП України гарантії забезпечення права громадян на працю в сучасних умовах ринку праці, ще не ефективно виконують захисні функції [3].

Сприяють виконанню вимог трудового законодавства і добровільні об'єднання громадян – професійні спілки. Вони створюються з метою представництва, здійснення захисту трудових, соціально-економічних прав та інтересів членів профспілки.

Вітчизняне законодавство передбачає адміністративну та кримінальну відповідальність за порушення законодавства про працю і правил щодо охорони праці. Це відображено у ст. 41 Кодексу України про адміністративні правопорушення та ст.ст. 172-173 Кримінального кодексу України, що свого роду є адміністративною і кримінальною гарантіями по забезпеченню права на працевлаштування та його охорону.

Окрім того, Законом України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)», на який робиться посилання у ст. 44 Конституції України, передбачено розділом III порядок здійснення права на страйк. Визначити страйк незаконним може тільки суд у випадках, визначених у статті 22 вказаного Закону (наприклад, якщо страйк оголошений з вимогами про зміну конституційного ладу тощо). Зазначений Закон визначає поняття, сторони, вимоги сторін колективного трудового спору, послідовність розгляду спору, відповідальність за порушення законодавства про колективні трудові спори та ін. Згідно статті 15 вищевказаного Закону. В Україні діє Національна служба посередництва і примирення. Її мета – поліпшення трудових відносин, запобігання виникненню колективних трудових спорів (конфліктів), їх прогнозування та сприяння своєчасному їх вирішенню [5].

У статті 44 Конституції України гарантується право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів. Сутністю гарантій права на страйк є умови, що створюються державою для захисту економічних і соціальних інтересів. Змістом гарантій права на страйк є система відносин по розв'язанню, врегулюванню трудових спорів, захист соціальних і економічних прав, інтересів, соціальних і економічних благ. Формою гарантій права на страйк є те, що його проведення можливе лише у встановленому законом порядку.

Отже, трудові гарантії є одним із видів юридичних гарантій, серед яких важливе місце займають гарантії прав працівників на безпечні умови праці, адже таке право визнано в Україні одним з конституційних прав людини і громадянина, його забезпечення здійснюється за допомогою системи правових соціально-економічних організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних лікувально-профілактичних заходів та засобів.

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Права працівників на безпечні умови праці реалізуються за допомогою відповідних гарантій, вдосконалення яких бачиться за рахунок: приведення норм, які регламентують ці питання, у відповідність до вимог директив ЄС; звернення уваги регіональних служб з охорони праці й інспекції праці на відповідні суб'єкти недержавної форми власності по забезпеченню на них належного рівня охорони праці; приведення нормативної складової змісту розділів з охорони праці і здоров'я в колективних договорах та угодах до належного рівня, адже вони значною мірою декларативні, носять неконкретний характер і практично не містять додаткових прав та гарантій для працівників у сфері охорони праці; забезпечення виконання працівниками лише тих робіт, які не протипоказані їм за станом здоров'я, що забезпечується встановленням законодавчих обмежень при укладенні трудових договорів і переведенні працівників на легшу роботу; заборони укладання трудових договорів з особами, яким за медичними висновками протипоказана запропонована робота за станом здоров'я; встановлення юридичної відповідальності за порушення приписів нормативно-правових актів про охорону праці та нестворення перешкод для діяльності посадових осіб органів державного нагляду за охороною праці, представників професійних спілок, найманих працівників; подальшого застосування заходів економічного впливу до юридичних та фізичних осіб, які відповідно до законодавства використовують найману працю, посадових осіб та працівників за порушення вимог про її охорону, адже персоніфіковані матеріальні санкції до порушників відображають вдосконалення правового регулювання охорони праці.

Бібліографічні посилання:

1. Юридична енциклопедія: В 6т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко та ін. К.: «Укр. Енциклопедія», 1998. Т.1: А–Г. 672 с.
2. Права людини і професійні стандарти для юристів у документах міжнародних організацій / Упоряд. Т. Яблонська. Амстердам–Київ: Сфера, 1999. 342 с.
3. Кодекс законів про працю України. Кодекси України. 2002. № 6. К.: Преса. 139 с.
4. Закон України «Про охорону праці» від 14 жовтня 1992 року. *Відомості Верховної Ради України*. №49. Ст. 669.
5. Закон України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» від 3 березня 1998 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. №34. Ст. 227.

Юнін Олександр Сергійович,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного права та процесу
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ ПАТЕНТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ТА МОЖЛИВІСТЬ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

В сучасних умовах глобалізація здійснює помітний вплив на всі сфери життєдіяльності суспільства та надає потужний стимул розвитку всіх сфер життя як на міжнародному, так і національному рівнях. Утвердження інтелектуальної діяльності як рушійного фактору розвитку інформаційного суспільства, зростання обсягів ліцензійної торгівлі, трансферу технологій, купівлі-продажу наукомісткої продукції, патентів, ноу-хау, сприяють формуванню глобального ринку прав на об'єкти інтелектуальної власності. Водночас права інтелектуальної власності перетворюються на важливий інструмент глобальної конкуренції держав та їх союзів за доступ до інноваційних ресурсів та ринків інноваційної продукції.

Саме тому стало необхідним формування та узгодження єдиних правил взаємодії країн-учасниць ЄС та окремих суб'єктів права інтелектуальної власності у сфері охорони та захисту об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема, об'єктів патентного права. Цьому сприяла, зокрема, регіональна інтеграція та уніфікація у сфері патентного права, яка бере свій початок з

підписання Паризької конвенції з охорони промислової власності в 1883 році, яка заснувала Союз із промислової власності. Метою Конвенції стали гармонізація законодавства щодо промислової власності на міжнародному рівні, створення умов, які полегшують громадянам та організаціям окремих держав придбання та захист прав на об'єкти промислової власності.

Паризька конвенція про охорону промислової власності включає чотири групи положень:

1. положення щодо національного режиму, які передбачають, що члени Конвенції забезпечують представникам інших країн-учасниць таку ж охорону промислової власності, яку вони надають власним громадянам;

2. положення щодо права пріоритету, згідно з якими формальна заявка на право промислової власності, зареєстрована заявником в одній із країн-учасниць, дає підставу цьому заявникові протягом встановленого періоду подавати заявку про таку ж охорону у всіх інших країнах-учасницях;

3. положення щодо загальних правил у галузі охорони та захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, якими країни — учасниці Угоди повинні керуватись у своїй законотворчій діяльності;

4. положення щодо інституційного оформлення та реалізації основних ідей Конвенції.

У 1947 р. Нідерланди, Франція, Бельгія та Люксембург уклали договір про утворення Міжнародного патентного інституту (International Patent Institute). Завданням Інституту було здійснення патентного пошуку та накопичення необхідних для пошуку ресурсів у державах-членах. Передбачалося, що він перетвориться на Європейський патентний офіс [2].

За два роки, в 1949 р., Рада Європи виступила з ініціативою створення Європейського патентного офісу та підготувала проект відповідної міжнародної конвенції, однак вказана ініціатива не була підтримана, а під егідою Ради Європи запропоновано створити Комітет експертів для підготовки документів з гармонізації європейського патентного права [4].

Результатом роботи стали розробка та підписання в 1953 р. Європейської конвенції щодо формальностей для подання патентних заявок Ради Європи, що набула чинності в 1955 р., а також прийняття в 1954 р. Європейської конвенції про міжнародну класифікацію патентів на винаходи, що набула чинності у 1955 р.

У 1963 р. в межах Ради Європи було підписано важливу для розвитку загалом міжнародної охорони прав на винаходи Конвенцію про уніфікацію певних питань матеріального права стосовно патентів на винаходи (Strasbourg Convention). Конвенція набрала чинності у 1980 р. та привела до суттєвої уніфікації патентного права країн Європи, а також вплинула на зміст Європейської патентної конвенції, Договору про патентну кооперацію та Договору про патентне право ВОІВ [2].

Подальше відображення тенденція до уніфікації патентної системи знайшла в Угоді про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС), підписаної 15 квітня 1994 р., яка узагальнює Паризьку конвенцію і в даний час застосовується у всіх країнах-членах СОТ. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS) регулює широкий спектр прав у сфері інтелектуальної власності, в т. ч. авторське право і суміжні права, право на товарні знаки та знаки обслуговування, географічні зазначення, промислові зразки, патенти, топології інтегральних мікросхем, закрити інформацію тощо.

Основне призначення Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності – сприяння заохоченню технічних нововведень, передачі та поширенню інновацій на основі взаємовигідного співробітництва виробників та споживачів інтелектуальних продуктів, гармонійного поєднання їх прав та обов'язків підвищення соціально-економічного добробуту населення. Згідно зі ст.7 Угоди TRIPS захист та контроль за дотриманням прав інтелектуальної власності мають сприяти запровадженню технологічних нововведень, передачі та розповсюдженню технологій для обоюдної вигоди виробників та споживачів у такий спосіб, що сприяє підвищенню соціального та економічного добробуту, а також балансу прав і обов'язків сторін. Угода також передбачає, що права інтелектуальної власності повинні відповідати критеріям права на захист, передбаченим Паризькою конвенцією (1967), Бернською конвенцією (1971), Римською конвенцією та Договором з інтелектуальної власності стосовно інтегральних мікросхем.

Наразі основу саме європейського патентного законодавства складають дві Конвенції – Конвенція про видачу європейських патентів (Європейська патентна конвенція), прийнята в 1973

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

р. в Мюнхені, та Конвенція про європейський патент для спільного ринку (Конвенція про патент співтовариства), підписана в 1975 р. в Люксембурзі і яка отримала згодом (1985 р.) назву Угода про патент Співтовариства [1].

Саме прийняття вказаних нормативних актів дозволило говорити про створення єдиного європейського законодавства у сфері патентування та єдиної європейської патентної системи.

Так, на підставі Європейської патентної конвенції розпочало свою роботу Європейське патентне відомство та було ухвалено рішення про видачу єдиного патенту, дійсного для всіх країн-членів Конвенції. На Європейське патентне відомство покладено обов'язок приймання заявок, проведення експертиз та видачі європейського патенту на винахід, який діє 20 років від дати подання заявки і має силу національного патенту на території кожної із зазначених у заявці держав. Наслідком патентування у відомстві є отримання патенту, що діє на території всіх або кількох держав-учасниць Європейської патентної конвенції без необхідності валідації [2]. Під валідацією патенту мається на увазі подача переведення його опублікованого тесту в патентні відомства країн-учасниць. Після закінчення процедури валідації на Європейський патент поширюються всі правила, аналогічні тим, що застосовуються в цих країнах для національних патентів [3, с. 178].

Європейська патентна конвенція вводила єдині процедури для видачі «європейських патентів» для будь-якої з європейських країн, незалежно від того, чи є країна членом ЄС. Проте надання європейського патенту не означало б автоматичної його дії у всіх державах-учасниках ЄПК, а лише у державах, які вказані у заявці. При цьому вимагався переклад заявки мовою країн патентування [2].

Таким чином, використання європейської патентної системи дає заявнику наступні переваги: зниження витрат часу і трудомісткості патентування; єдиний патент, дія якого поширюється на всі країни-учасниці; отримання юридично більш сильного патенту, оскільки патент видається тільки після експертизи по суті, в той час як у ряді країн національне законодавство не передбачає експертизу (явочна система) [1]. Крім того, норми Європейської патентної конвенції сприяють захисту прав патентоволодільців, зокрема, шляхом застосування системи безкоштовного патентного пошуку Espacenet, в якій можна знайти інформацію про патенти, видані не тільки в країнах-учасницях Конвенції, а й багатьох інших.

Обраний сьогодні Україною євроінтеграційний напрям розвитку обумовлює об'єктивну необхідність вивчення досвіду Європейського Союзу у сфері охорони та захисту прав суб'єктів промислової власності з метою ефективної адаптації вітчизняного законодавства у цій сфері та впровадження в національне законодавство найбільш прийнятних і ефективних елементів такого досвіду.

Бібліографічні посилання:

1. Бабич Ж.В. Європейський патент як дієвий інструмент захисту прав промислової власності в ЄС. Молодий вчений. 2015. № 7 (22). Частина 2. С. 16-20. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/7/37.pdf>
2. Капіца Ю. Єдиний європейський патент і нові можливості патентування в Європейському Союзі. Теорія і практика інтелектуальної власності . 2016. № 2. С. 17-27. URL: <http://www.inprojournal.org/wp-content/uploads/2016/11/Kapitsa-216.pdf>
3. Слобожанин С.В. Новеллы европейского патентного законодательства. Часопис Київського університету права. 2009. № 2. С. 177–181.
4. Patents, Innovation and Economic Performance. OECD Conference Proceedings, 14 Oct 2004. P. 28

Лампіка Олег Васильович,
юрист, м. Дніпро

**ОСОБЛИВІСТЬ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ (ІНШОГО РЕЧОВОГО ПРАВА) ОСІБ,
ЯКІ НЕ Є ВЛАСНИКАМИ КОЛІСНОГО ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ, АЛЕ ВОЛОДІЮТЬ
І КЕРУЮТЬ НИМ НА ПІДСТАВІ ПОСВІДЧЕННЯ ВОДІЯ ТА СВІДОЦТВА ПРО
РЕЄСТРАЦІЮ ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ**

Із скасуванням обов'язкової наявності Довіреності на право володіння, користування колісним транспортним засобом (далі за текстом – автомобіль) у особи, яка хоч і не є власниками, але володіє автомобілем (майном) і керувала ним на підставі Посвідчення водія та Свідоцтва про реєстрацію транспортного засобу, виникло актуальне питання наявності у такої особи права вимоги відшкодування заподіяної матеріальної шкоди автомобілю, який перебуває у її володінні, третіми особами. Така вимога, за своєю суттю є одним із «механізмів» захисту прав власності, іншого речового права.

Багато таких осіб, а на ряду з ними і правників, вважають, що особа, яка хоч і не є власником, але володіє автомобілем (майном) та керувала ним на підставі Посвідчення водія та Свідоцтва про реєстрацію транспортного засобу, відповідно не має права вимагати від третьої особи (заподіювача шкоди) відшкодування матеріальної шкоди завданої механічним пошкодженням автомобіля під час дорожньо-транспортної пригоди.

Згідно з положеннями п. 1 ч. 2 ст. 22 ЦК України «Відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди» збитками є втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки).

Згідно п. 13 Постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 4 від 01.03.2013 року «Про деякі питання застосування судами законодавства при вирішенні спорів про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки», враховуючи, що відповідно до статей 386, 395, 396 ЦК положення щодо захисту права власності поширюються також на осіб, які хоч і не є власниками, але володіють майном на праві господарського відання, оперативного управління або на іншій підставі, передбаченій законом чи договором (речове право), такі особи також мають право вимагати відшкодування шкоди, завданої цьому майну. До таких осіб належить і особа, яка керувала транспортним засобом без доручення, але на підставі документів, визначених пунктом 2.1. Правил дорожнього руху України (посвідчення водія на право керування транспортним засобом відповідної категорії та реєстраційного документа на транспортний засіб).

Положеннями п. 1 ст. 395 ЦК України «Види речових прав на чуже майно» визнано, що речовим правом на чуже майно є право володіння.

Згідно ст. 396 ЦК України «Захист речових прав на чуже майно» встановлено, що особа, яка має речове право на чуже майно, має право на захист цього права, у тому числі і від власника майна, відповідно до положень глави 29 цього Кодексу.

Відповідно до ч. 1 ст. 397 ЦК України «Суб'єкти права володіння чужим майном»: володільцем чужого майна є особа, яка фактично тримає його у себе.

Відповідно до положень ч. 1 ст. 1166 ЦК України «Загальні підстави відповідальності за завдану майнову шкоду», майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала.

Таким чином, враховуючи, що особа, яка не є власником, проте є фактичним законним володільцем автомобіля та керувала ним, на підставі Посвідчення водія та Свідоцтва про реєстрацію транспортного засобу, можливо дійти обґрунтованого висновку про наявність у такої особи права на відшкодування матеріальної шкоди (збитків у вигляді витрат на ремонт автомобіля).

Бібліографічні посилання:

1. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/stru>
2. Про деякі питання застосування судами законодавства при вирішенні спорів про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки: Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 4 від 01.03.2013 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/v0004740-13>

Резворович Владислав Олегович,
заступник голови Шевченківської
районної у місті Дніпрі ради з питань діяльності
виконавчих органів

**ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЄ
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ**

Впродовж останніх років збільшилася кількість позовів про відшкодування моральної шкоди та захист ділової репутації. Особливої актуальності набувають проблеми захисту ділової репутації у зв'язку з поширенням неправдивої інформації в мережі Інтернет.

Системний аналіз положень нині чинного законодавства України, що регулює правовідносини у сфері захисту ділової репутації, свідчить про те, що вони жодним чином не виділяють випадки захисту прав ділової репутації, які були порушені внаслідок поширення неправдивої інформації в мережі Інтернет. Національне законодавство України, на жаль, не відображає сучасний стан розвитку інформаційних технологій та не регулює багато питань, пов'язаних з інтернет безпекою в глобальній інформаційній мережі [1, с. 126]. Законодавчі положення у цій сфері є застарілими і не виконують функцію повноцінного правового регулювання у сфері захисту особистих немайнових прав. Більше того, нормативно-правові акти, що забезпечують правове регулювання у сфері захисту ділової репутації містять численну кількість прогалин.

Так, зокрема, першочергового вирішення сьогодні потребує проблема термінологічної невизначеності, що полягає у відсутності чіткого та зрозумілого визначення терміну «ділова репутація», оскільки в доктрині, судовій практиці, постановах Пленуму Верховного Суду України ним даються різні тлумачення [3, с. 56]. З огляду на вказане, необхідною умовою правильного застосування судами ЦК та інших нормативних актів при розгляді справ про захист ділової репутації в мережі Інтернет є законодавче закріплення у нормах ЦК України визначення цього терміну.

Невирішеною наразі залишається й проблема ідентифікації особи, яка поширила інформацію, що посягає на ділову репутацію у соціальних мережах. Реальному автору поширеної в Інтернеті інформації, що посягає на ділову репутацію особи, на жаль, у сучасних умовах досить легко уникнути відповідальності за порушення особистих немайнових прав. Особі ж, чий права порушено, доведеться докласти немалих зусиль, витратити велику кількість часу, нервів та коштів для того, щоб знайти свого дійсного кривдника та захистити свої права у передбачений законом спосіб.

Хоча б частково вирішити проблему допоможуть відповідні зміни до законодавства. Перш за все, на рівні цивільного та цивільного процесуального законодавства слід закріпити адекватні сучасному стану речей способи захисту прав у випадку їх порушення через поширення недостовірної інформації у мережі Інтернет, механізми такого захисту у судовому порядку. Наприклад, доцільно було б передбачити справи про встановлення факту недостовірності поширеної у мережі Інтернет інформації як самостійний вид справ окремого провадження, з описом правил підсудності, осіб, які мають брати участь у справі, обставин, які суд має дослідити тощо [6].

Актуальності не втрачає й питання удосконалення способів закріплення доказів, у справах пов'язаних з захистом ділової репутації в мережі Інтернет. Зокрема, доцільно було б розширити

коло повноважень нотаріуса щодо надання права посвідчувати роздруківки з веб-сторінок для засвідчення факту розміщення та змісту інформації для суду [2].

Проблемним є також питання блокування інтернет-ресурсів, що посягають на ділову репутацію. Відповідно до ст. 39 Закону України «Про телекомунікації» [3], оператори телекомунікацій зобов'язані: «18) на підставі рішення суду обмежувати доступ своїх абонентів до ресурсів, через які здійснюється розповсюдження дитячої порнографії». Тобто Закон обмежив обов'язок блокувати ресурси єдиним випадком. Інших підстав для обмеження доступу до ресурсів у мережі Інтернет закон не містить. Проте відсутність законодавчих підстав для таких блокувань, як виявилось на практиці, не перешкоджає це робити. У цивільних справах сайти блокуються не за рішенням суду по суті справи, а за ухвалою про забезпечення позову.

Так, суддя Деснянського районного суду Києва у справі №2-1346/12 [7] тимчасово зупинив роботу веб-сайту в мережі Інтернет до моменту винесення судового рішення по цивільній справі за позовом про захист честі, гідності, ділової репутації.

Водночас 5 березня 2019 року Мелітопольський міськрайонний суд Запорізької області у справі №320/1749/19 [8], навпаки, відмовив у такому забезпеченні, оскільки вважав, що заходи забезпечення позову мають бути співмірними із заявленими позивачем вимогами. Крім того, згідно ч. 10 ст. 150 ЦПК України [9], не допускається вжиття заходів забезпечення позову, які за змістом є тотожними задоволенню заявлених позовних вимог, якщо при цьому спір не вирішується по суті.

Крім того, слід вказати на відсутність чітких критеріїв по визначенню розміру моральної шкоди. Згідно загальних правил при визначенні розміру відшкодування суд має керуватись принципами розумності, справедливості, співрозмірності. Однак розуміння цих принципів у різних суддів може суттєво різнитись, що залежить від їхньої правосвідомості, досвіду, особистих моральних якостей. Звідси випливає, що станом на сьогодні є необхідність на законодавчому рівні закріпити методику нарахування розміру компенсації моральної шкоди як способу захисту ділової репутації. Цікавим у даному контексті видається американський досвід. Аналіз судової практики США в аспекті вирішення розмірів моральної шкоди свідчить, що американський законодавець йде двома шляхами. Перший полягає у тому, що питання про розмір моральної шкоди вирішують присяжні, які здебільшого стають на сторону позивача. Інший спосіб – проходження психологічної експертизи, яка дасть змогу суду максимально чітко зрозуміти ступінь страждань особи та розмір її вимог. Україні було б доцільно запозичити досвід щодо запровадження експертизи. Якщо не впроваджувати «тарифікацію» моральної шкоди, тобто певні суми грошових коштів за конкретні страждання особи, то можна звертатися за допомогою спеціалістів, тобто психологічна експертиза, після якої одразу буде зрозуміло, чи співрозмірні вимоги компенсації позивача з дійсними переживаннями [3, с. 64].

Заслугує уваги й досвід ЄСПЛ. Адже ЄСПЛ оперує більш широкими та змістовно-наповненими категоріями як щодо самого визначення моральної шкоди, яке залежно від обставин кожної справи набуває індивідуальних ознак, так і щодо умов і критеріїв компенсації. Такі критерії, попри формальну схожість із тими, які окреслюються нормами вітчизняного законодавства, є підставою для правової визначеності й передбачуваності як елементів верховенства права, так і факторів для оцінювання судової перспективи. Негнучке використання тлумачення змісту моральної шкоди лише на основі постанови Верховного Суду містить практичну загрозу того, що в більшості випадків позовні вимоги про моральну шкоду залишаються незадоволеними. Також відмінним є й те, що ЄСПЛ виходить із презумпції спричинення моральної шкоди позивачу відповідачем та обов'язку саме відповідача спростувати таку презумпцію [11, с. 86]. Запозичивши принцип презумпції спричинення моральної шкоди позивачу із європейської практики, вітчизняний законодавець не лише удосконалив би механізм захисту ділової репутації, а й наблизив би національне законодавство України в частині регулювання моральної шкоди до європейських стандартів.

Підсумовуючи вищевикладене слід зазначити, що нині чинне законодавство України, що регулює правовідносини у сфері захисту ділової репутації потребує низки змін.

Бібліографічні посилання:

1. Гончаренко О. А. Особливості захисту честі, гідності та ділової репутації в мережі Інтернет: практичний аспект. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2017. №34. С. 116-129.
2. Ковалевич І. Защита чести, достоинства, деловой репутации путем опровержения недостоверной информации в сети Интернет. URL: <https://yaizakon.com.ua/zashhita-chesti-dostoinstva-delovoj-reputatsii-putem-oproverzhenii-nedostovernoj-informatsii-v-seti-internet/> (дата звернення: 31.10.2019 р.)
3. Оскерко-Рославлева А. Р., Губанова О. В. Проблеми захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи. *Молодий вчений*. м. Острог, 6-7 квітня 2018 р. С. 54-57.
4. Про телекомунікації: Закон України від 18.11.2003 р. № 1280-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1280-15> (дата звернення: 30.10.2019 р.)
5. Пушкіна О. В., Тодорошко Т. А., Бочарова М. О. Проблемні спекти відшкодування моральної шкоди в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 1. С. 62-65.
6. Рубля О. Питання належного відповідача у справах про захист честі, гідності та ділової репутації. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/158027_pitannya-nalezhnogo-vdpovdacha-uspravakh-pro-zakhist-chest-gdnost-ta-dlovo-reputats (дата звернення: 31.10.2019 р.)
7. Ухвала Деснянського районного суду м. Києва від 10.02.2012р. у справі № 2-1346/12. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/21537438> (дата звернення: 31.10.2019 р.)
8. Ухвала Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 05.03.2019 у справі №320/1749/19. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80239406> (дата звернення: 31.10.2019 р.)
9. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/435-15> (дата звернення: 30.10.2019).
10. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. №1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1618-15> (дата звернення: 30.10.2019).
11. Шигапова Е. Відшкодування моральної шкоди в Україні з урахуванням європейського досвіду. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. №5. С. 83-87.

Робкін Сергій Олегович,

заступник голови Дніпропетровської обласної організації ВО «Батьківщина»

ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ УХИЛЕННЯМ ВІД ВИКОНАННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ОBOB'ЯЗКІВ. ОСОБЛИВІСТЬ ТА НАСЛІДКИ

Сучасний світ здебільшого перевантажено розірваннями шлюбу, стягненнями аліментів, поділами майна, позбавленнями батьківських прав, тощо.

Так, після розірвання шлюбу і створення нової сім'ї новий чоловік або нова дружина, як правило, спільно дбають про дітей один одного від попереднього шлюбу. Забезпечують на достатньому рівні їх фізичний та розумовий розвиток відповідно до їх потреб, приділяють належну увагу вихованню та навчанню дітей, дозвіллю та забезпеченню останніх. В той же час, біологічні батьки дитини, які мешкають окремо, часто-густо не приймають жодної участі у вихованні дітей, не зустрічаються і не спілкуються з ними, не цікавляться їх життям, потребами та успіхами, не приділяють уваги та не цікавляться станом їх здоров'я, не виділяють коштів на утримання, тощо. Тобто, жодного інтересу до життя дитини не проявляють, як і не проявляли загалом за час спільного проживання.

З-за таких обставин, виникає необхідність у позбавленні таких батьків батьківських прав.

Положеннями ст. 150 СК України визначено, що батьки зобов'язані виховувати дитину в дусі поваги до прав та свобод інших людей, любові до своєї сім'ї та родини, свого народу, своєї Батьківщини. Батьки зобов'язані піклуватися про здоров'я дитини, її фізичний, духовний та моральний розвиток. Батьки зобов'язані забезпечити здобуття дитиною повної загальної середньої освіти, готувати її до самостійного життя. Батьки зобов'язані поважати дитину. Передача дитини на виховання іншим особам не звільняє батьків від обов'язку батьківського піклування щодо неї. Забороняються будь-які види експлуатації батьками своєї дитини. Забороняються фізичні

покарання дитини батьками, а також застосування ними інших видів покарань, які принижують людську гідність дитини.

Відповідно до вимог ст. 155 СК України, здійснення батьками своїх прав та виконання обов'язків мають ґрунтуватися на повазі до прав дитини та її людської гідності. Батьківські права не можуть здійснюватися всупереч інтересам дитини. Відмова батьків від дитини є неправозгідною, суперечить моральним засадам суспільства. Ухилення батьків від виконання батьківських обов'язків є підставою для покладення на них відповідальності, встановленої законом.

В силу положень ч.ч. 1-3 ст. 164 СК України, мати, батько можуть бути позбавлені судом батьківських прав, якщо вона, він: 1) не забрали дитину з пологового будинку або з іншого закладу охорони здоров'я без поважної причини і протягом шести місяців не виявляли щодо неї батьківського піклування; 2) ухиляються від виконання своїх обов'язків по вихованню дитини; 3) жорстоко поведуться з дитиною; 4) є хронічними алкоголіками або наркоманами; 5) вдаються до будь-яких видів експлуатації дитини, примушують її до жебракування та бродяжництва; 6) засуджені за вчинення умисного злочину щодо дитини. Мати, батько можуть бути позбавлені батьківських прав щодо усіх своїх дітей або когось із них.

Відповідно до п. 16 Постанови Пленуму Верховного Суду України 30.03.2007 року № 3 «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських», ухилення батьків від виконання своїх обов'язків має місце, коли вони не піклуються про фізичний і духовний розвиток дитини, її навчання, підготовку до самостійного життя, зокрема: не забезпечують необхідного харчування, медичного догляду, лікування дитини, що негативно впливає на її фізичний розвиток як складову виховання; не спілкуються з дитиною в обсязі, необхідному для її нормального самоусвідомлення; не надають дитині доступу до культурних та інших духовних цінностей; не сприяють засвоєнню нею загальнонавчаних норм та моралі; не виявляють інтересу до її внутрішнього світу; не створюють умов для отримання нею освіти.

Положеннями ч. 1 ст. 165 СК України право на звернення до суду з позовом про позбавлення батьківських прав мають один з батьків, опікун, піклувальник, особа, в сім'ї якої проживає дитина, заклад охорони здоров'я, навчальний або інший дитячий заклад, в якому вона перебуває, орган опіки та піклування, прокурор, а також сама дитина, яка досягла чотирнадцяти років.

Таким чином, з огляду на вказане вище та положення чинного законодавства України, можливо дійти справедливої висновку, що факт ухилення від виконання батьківських обов'язків відносно своїх дітей створює достатні обґрунтовані підстави для позбавлення батьківських прав.

Крім того, необхідно зазначити про деякі особливості та наслідки позбавлення батьківських прав.

Положеннями ст. 166 СК України встановлено, що особа, позбавлена батьківських прав:

1) втрачає особисті немайнові права щодо дитини та звільняється від обов'язків щодо її виховання;

2) перестає бути законним представником дитини;

3) втрачає права на пільги та державну допомогу, що надаються сім'ям з дітьми;

4) не може бути усиновлювачем, опікуном та піклувальником;

5) не може одержати в майбутньому тих майнових прав, пов'язаних із батьківством, які вона могла б мати у разі своєї непрацездатності (право на утримання від дитини, право на пенсію та відшкодування шкоди у разі втрати годувальника, право на спадкування);

6) втрачає інші права, засновані на спорідненості з дитиною.

Особа, позбавлена батьківських прав, не звільняється від обов'язку щодо утримання дитини. При задоволенні позову щодо позбавлення батьківських прав суд одночасно приймає рішення про стягнення аліментів на дитину. У разі якщо мати, батько або інші законні представники дитини відмовляються отримувати аліменти від особи, позбавленої батьківських прав, суд приймає рішення про перерахування аліментів на особистий рахунок дитини у відділенні Державного ощадного банку України та зобов'язує матір, батька або інших законних представників дитини відкрити зазначений особистий рахунок у місячний строк з дня набрання законної сили рішенням суду.

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Тобто, позбавлення батьківських прав не позбавляє того з батьків, якого таких прав позбавлено, від обов'язку утримувати дитину. Крім того, суд вирішуючи позов про позбавлення батьківських прав, одночасно вирішує питання про стягнення аліментів.

Слід не оминати увагою і наслідки позбавлення батьківських прав, серед яких: втрачаються особисті немайнові права щодо дитини та відпадає обов'язок щодо її виховання; припиняється право бути законним представником дитини; втрачається право на пільги та державну допомогу, що надаються сім'ям з дітьми; втрачається право бути усиновлювачем, опікуном та піклувальником; втрачається право в майбутньому одержати тих майнових прав, пов'язаних із батьківством, які вона могла б мати у разі своєї непрацездатності; втрачаються інші права, засновані на спорідненості з дитиною.

Бібліографічні посилання:

1. Сімейний кодекс України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
2. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав: постанова Пленуму Верховного Суду України 30.03.2007 року № 3. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/v0003700-07>

Хрипунов Денис Григорович,
адвокат, м. Дніпро

ОСОБЛИВІСТЬ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ШЛЯХОМ ВІНДИКАЦІЇ У РАЗІ НЕОДНОРАЗОВОГО ВІДЧУЖЕННЯ НЕРУХОМОГО МАЙНА НЕ З ВОЛІ ДІЙНОГО ВЛАСНИКА

Актуальним та гострим, на сьогодні, є питання захисту прав власності на нерухоме майно дійсними власниками від осіб із сумнівною правовою свідомістю. Такі особи, як один із способів «очищення» незаконно набутого нерухомого майна, використовують багаторазове відчуження нерухомого майна («ланку» цивільно – правових договорів, якими передають протиправно набуте право власності на нерухоме майно третім особам). В кінці такої «ланки» обов'язково з'являється добросовісний набувач, який скоріш за все, не здогадується про те, що майно вибуло з володіння його дійсного власника не з його волі.

Дійсний власник майна дізнавшись, що право власності на його майно за цивільно – правовим договором перейшло до третьої особи (добросовісного набувача) стикається з необхідністю захисту свого права власності на нерухоме майно, в тому числі, але не виключно, витребувати таке майно з чужого незаконного володіння.

Проте, часто помилково вважає, що це зробити неможливо або вважає за необхідне обов'язкове оскарження всієї «ланки» цивільно – правових договорів неодноразово укладених недобросовісними набувачами, задля приховування протиправності набуття права власності на нерухоме майно дійсного власника, але проти його волі та без його участі.

Згідно ч. 5 ст. 11 ЦК України у випадках, встановлених актами цивільного законодавства, цивільні права та обов'язки можуть виникати з рішення суду.

Відповідно до ст.ст. 15-16 ЦК України кожна особа має право на захист свого права у разі його порушення, невизнання або оспорування. Способами захисту цивільних прав та інтересів можуть бути, в тому числі, відновлення становища, яке існувало до порушення.

Судові рішення, що набрали законної сили, обов'язкові для всіх органів державної влади і органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, посадових чи службових осіб та громадян і підлягають виконанню на всій території України, а у випадках, встановлених міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, - і за її межами (ч. 1 ст. 14 ЦПК України).

Відповідно до ст. 317 ЦК України власник майна має право вимагати усунення перешкод у здійсненні ним права користування та розпорядження своїм майном.

Згідно положень ст. 330 ЦК України, якщо майно відчужене особою, яка не мала на це права, добросовісний набувач набуває право власності на нього, якщо відповідно до статті 388 цього Кодексу майно не може бути витребуване у нього.

Положеннями ч. 1 ст. 388 ЦК України встановлено: якщо майно за відплатним договором придбане в особи, яка не мала права його відчужувати, про що набувач не знав і не міг знати (добросовісний набувач), власник має право витребувати це майно від набувача лише у разі, якщо майно: 1) було загублене власником або особою, якій він передав майно у володіння; 2) було викрадене у власника або особи, якій він передав майно у володіння; 3) вибуло з володіння власника або особи, якій він передав майно у володіння, не з їхньої волі іншим шляхом.

Згідно ст. 391 ЦК України власник майна має право вимагати усунення перешкод у здійсненні ним права користування та розпорядження своїм майном.

Виходячи із правової позиції, викладеної у Постанові Великої Палати Верховного суду від 04.07.2018 року у справі № 569/1221/16-ц, згідно із загальним правилом статті 387 ЦК України власник має необмежене право витребувати майно із чужого незаконного володіння. Витребування майна шляхом віндикації застосовується до відносин речово-правового характеру, зокрема якщо між власником і володільцем майна немає договірних відносин і майно перебуває у володільця не на підставі укладеного з власником договору. У цьому разі майно може бути витребуване від особи, яка не є стороною недійсного правочину, шляхом подання віндикаційного позову, зокрема від добросовісного набувача, з підстав, передбачених частиною першою статті 388 ЦК України.

Право власника на витребування майна від добросовісного набувача на підставі частини першої статті 388 ЦК України пов'язується з тим, у який спосіб майно вибуло з його володіння. Зазначена норма передбачає вичерпне коло підстав, за яких власник зберігає право на витребування свого майна від добросовісного набувача. Такою підставою є вибуття майна з володіння власника або особи, якій він передав майно, не з їхньої волі іншим шляхом.

Згідно роз'яснень, які містяться в п. 26 Постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав» від 07.02.2014 року № 5, відповідно до положень ч. 1 ст. 388 ЦК України власник має право витребувати своє майно із чужого незаконного володіння незалежно від заперечення відповідача про те, що він є добросовісним набувачем, якщо доведе факт вибуття майна з його володіння чи володіння особи, якій він передав майно, не з їхньої волі. При цьому суди повинні мати на увазі, що власник має право витребувати майно у добросовісного набувача лише у випадках, вичерпний перелік яких наведено в ч. 1 ст. 388 ЦК України.

Таким чином, у відповідності до вимог ст.ст. 330, 388 ЦК України право власності на майно, яке було відчужено поза волею власника не набувається добросовісним набувачем, оскільки це майно може бути у нього витребуване. Право власності дійсного власника в такому випадку презюмується і не припиняється із втратою ним цього майна.

Крім того, на наявність права власності на майно не впливає також і та обставина, що воно було предметом відчуження, укладених іншими особами, оскільки дійсний власник не був стороною цих угод, а ст. 346 ЦК України не передбачає припинення права власності дійсного власника в зв'язку з реєстрацією договорів купівлі-продажу за іншими особами під час його неодноразового перепродажу, що відбувалося без участі та поза межами волі дійсного власника.

Аналогічна правова позиція викладена в постанові Верховного Суду України від 11.02.2015 року у справі №6-1цс15, яка, з огляду на положення ст. 360-7 ЦПК України, є обов'язковою для застосування судами України.

Відповідно до абз. 2, 3 п.10 постанови Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 року № 9 «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними», не підлягають задоволенню позови власників майна про визнання недійсними наступних правочинів щодо відчуження цього майна, які були вчинені після недійсного правочину. У цьому разі майно може бути витребуване від особи, яка не є стороною недійсного правочину, шляхом подання віндикаційного позову, зокрема від добросовісного набувача – з підстав, передбачених частиною першою статті 388 ЦК України.

Підсумовуючи викладене вище, можливо зробити обґрунтований висновок, що на момент укладення цивільно – правового договору між третіми особами єдиним законним власником нерухомого майна був і залишається саме дійсний власник, неодноразове відчуження нерухомого

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

майна відбувалося без участі та поза межами волі дійсного власника майна, будь-яких договірних стосунків між дійсним власником та добросовісним набувачем, або будь-якими іншими особами, стосовно нерухомого майна ніколи не існувало, а отже майно вибуло з володіння дійсного власника не з його волі іншим шляхом.

Зазначене вище є підставою для витребування нерухомого майна, на підставі п. 3 ч. 1 ст. 388 ЦК України, від добросовісного набувача (останнього в «ланці» договорів), без визнання недійсними «ланки» раніше укладених цивільно – правових договорів.

Бібліографічні посилання:

1. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/stru>
2. Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними: постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 року № 9. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/v0009700-09>
3. Постанова Великої Палати Верховного суду від 04.07.2018 року у справі № 569/1221/16-ц. URL: <http://document.ua/pro-vitrebuvannja-maina-doc352229.html>
4. Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав: постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 07.02.2014 року № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005740-14>
5. Постанова Верховного Суду України від 11.02.2015 року у справі №6-1цс15. URL: <https://oda.court.gov.ua/sud1590/pravovipozicii/su/6-1cs15>

Аксютіна Анастасія Володимирівна,
старший викладач кафедри цивільно-правових
дисциплін юридичного факультету
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

ЗМІСТ ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ ПРОДЮСЕРСЬКИХ ПОСЛУГ

Змістом правовідносин з надання продюсерських послуг є права і обов'язки їх суб'єктів. Саме через встановлення для себе прав і виконання обов'язків суб'єкти правовідносин досягають поставленої перед собою мети. Ці елементи правовідносин конкретизують норми права стосовно даних учасників у даних відносинах [1, с.98]. Виходячи з загальної теорії цивільного права, у зобов'язанні щодо надання послуг зміст такого зобов'язання полягає в обов'язку боржника надати послугу і право кредитора вимагати її надання. Послуга, як об'єкт зобов'язання і предмет правовідносин з надання продюсерських послуг, має бути надана належним чином. Для цього кредитор повинен учинити певні дії, які у зазначених правовідносинах набувають форми договірних умов.

Права і обов'язки сторін у двосторонніх договорах завжди взаємопов'язані між собою, є зустрічними: те, що для однієї сторони є обов'язковим складає зміст права вимоги другої сторони. Отже, поки одна сторона не виконає свій обов'язок, інша сторона не може реалізувати своє право.

Виходячи з суб'єктного складу продюсерських послуг, у кожній з його сторін – продюсера та автора (творця) або виконавця (артиста), в залежності від об'єкту надаваних послуг, зміст та обсяг прав та обов'язків, що виникають, є різним. Предметом нашого розгляду є саме права та обов'язки продюсера як суб'єкта даного виду відносин.

З сутності правовідносин з надання продюсерських послуг слідує, що основним обов'язком продюсера є надання замовнику – творцю (автору) або ж виконавцю (артисту), певної продюсерської послуги, за його замовленням. Тому, діяльність продюсера з надання продюсерських послуг, у цілому, повинна підпорядковуватися загальним правилам щодо надання послуг, а саме: воля на вчинення певної дії має бути похідною від волі клієнта; діяльність посередника повинна бути спрямована на досягнення максимально ефективного результату; дії посередника мають відповідати «правилу розумної людини» [2, с.286]. Діяльність продюсера,

спрямована на здійснення суб'єктивних прав та обов'язків третіх осіб, повинна відповідати принципам розумності і бути спрямованою на максимально корисний ефект.

Особливістю продюсерських послуг є обов'язок продюсера надати послугу особисто. За загальним правилом, передбаченим ч.1 ст. 902 ЦК України, а також виходячи з правової природи продюсерської послуги та особи продюсера (креативність, підприємницькі якості тощо), саме продюсер повинен надати дану послугу особисто. Такий підхід, як вже зазначалося раніше, пов'язаний, по-перше, з існуванням нерозривному зв'язку нематеріальних послуг з особистістю, яка їх надає і, по-друге, з характеристиками особистої діяльності, на які зважає замовник при виборі виконавця необхідної йому послуги [2, с.287].

Для споживача продюсерської послуги беззаперечно є важливим саме особистість особи, яка буде надавати продюсерську послугу, оскільки дана послуга є невід'ємним елементом від здійснення певних дій або діяльності продюсера, а його особа має суттєве значення для творця (автора) та/або виконавця (артиста). Якщо надавачем продюсерської послуги є юридична особа, то її споживач може ставити питання щодо особи конкретного працівника, який здійснюватиме дії з надання даної послуги. Зацікавленість споживача продюсерської послуги у конкретному виконавцеві обумовлена в першу чергу висококваліфікованими знаннями в тій або іншій сфері, творчими рисами особи – надавача продюсерської послуги, та її діловою репутацією.

Так, до спеціальних обов'язків продюсера з надання продюсерських послуг, виходячи з завдань, що покладаються на нього, можна віднести обов'язки, що пов'язані: по-перше, з забезпеченням творчої складової; по-друге, з вирішенням організаційно-кадрових питань; по-третє, що стосуються організаційно-фінансового забезпечення; по-четверте, пов'язані з просуванням створеного твору та доведення його до споживачів.

Зазначеним обов'язкам продюсера кореспондуються його права, що пов'язані з особами споживачів продюсерських послуг та їх функціями. Передусім продюсер має право вимагати від споживача послуг – автора та/або виконавця, прийняти надані продюсерські послуги, а також, у процесі створення програми, відеофільму продюсер має право на корегування роботи режисера, художника, композитора [3, с.19].

Крім того, продюсер має право залучати до створення творчого проекту будь-яких інших авторів та/або виконавців, в разі, якщо при цьому не порушатимуться права інтелектуальної власності інших осіб та про таку можливість попереджено споживача продюсерських послуг.

Коло повноважень продюсера включають й можливість його в будь-який час розірвати будь-які стосунки з будь-яким членом творчого колективу з мотивів невідповідності даного члену творчому задуму певного проекту, кваліфікаційним вимогам, невиконанням функціональних обов'язків та вимог продюсера (режисера-постановника) при створенні творчого проекту, порушенням умов та порядку створення проекту тощо. Зазначене право продюсера реалізується шляхом розірвання договору про надання продюсерських послуг в порядку, передбаченому ст. 907 ЦК України [4].

Бібліографічні посилання:

1. Черепяхин Б.Б. Правопреемство по советскому гражданскому праву: учебное пособие – М.: Госюриздат, 1962. 162 с
2. Донець, А. Г. Правові ознаки послуги як об'єкта цивільних прав. *Актуальні проблеми приватного права* :зб. матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 93-й річниці з дня народж. В. П. Маслова, Харків, 27 лют. 2015 р. Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого, Нац. акад. прав. наук України. Харків: Право, 2015. С. 285-290.
3. Кравченко О.О. Продюсер як суб'єкт авторського права у сфері шоу-бізнесу/ *Вітчизняний та світовий досвід правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності*: Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції. Черкаси: Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького, 2015. С.17-21.
4. Цивільний Кодекс України від 16 січня 2003 р. №№№ 40-44, ст.356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 25.10.2019).

Бондар Олександр Сергійович,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
юридичного факультету Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ

**ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗВІЛЬНЕННЯ
ПРАЦІВНИКА ЗА НЕВІДПОВІДНІСТЬ ЗАЙМАНІЙ ПОСАДІ АБО ВИКОНУВАНІЙ
РОБОТІ В УКРАЇНІ**

Для того, щоб всебічно та ґрунтовно дослідити будь-яке правове явище обов'язково необхідно повернутися до історичних передумов його виникнення та з'ясувати об'єктивні фактори, що зумовили його появу, тому вкрай важливо встановити історичні передумови правового регулювання звільнення працівників за невідповідність займаній посаді або виконуваній роботі. З цього приводу влучно зауважує Д.А. Керімов: «Історичне дослідження правових явищ первинне по відношенню до їх логічного дослідження, воно всякий раз виступає як обов'язкова передумова логічного, оскільки необхідно знати історію того об'єкту, який ми маємо намір вивчати» [1].

Становлення та розвиток правового регулювання підстав звільнення працівників тоді ще в УСРР було започатковано прийняттям Кодексу Законів про Працю РРФСР 1918 року, який й призвів безпосередньо до першої кодифікації й трудового законодавства УСРР. Звільнити працівника у ті часи можливо було за підставами, встановленими у статті 46 вказаного Кодексу, а саме: а) повна або часткова ліквідація підприємства, установи чи господарства, а також скасування окремих обов'язків чи робіт; б) зупинення робіт на строк більше одного місяця; в) закінчення строку чи виконання роботи, якщо вона носила тимчасовий характер; г) явна непридатність працівника до роботи за наявності спеціальної постанови органів управління підприємством та згоди відповідної профспілкової організації; д) за бажанням працівника [2].

Наступні зміни у правовому регулюванні звільнення працівників відбулися вже з прийняттям КЗпП УСРР 1922 року. Підстави розірвання трудового договору з ініціативи наймача були закріплені у декількох статтях зокрема у ст.ст. 36 та 47. Але, водночас, слід зазначити, що у КЗпП УСРР 1922 року в період його чинності було внесено багато змін, зокрема й з питань звільнення працівників з ініціативи наймача. Безпосередньо підстави звільнення працівників з ініціативи наймача були встановлені у ст. 47 КЗпП 1922 року, а саме: а) у разі повної або часткової ліквідації підприємства, установи чи господарства, а також у разі скорочення штатів; б) внаслідок зупинення робіт на строк більше одного місяця з причин виробничого характеру; в) у випадку виявлення непридатності працівника виконувати роботу; г) у випадку систематичного невиконання працівником, без поважних причин, обов'язків, покладених на нього договором або правилами внутрішнього трудового розпорядку; д) внаслідок вчинення найнятим злочину, безпосередньо пов'язаного з його роботою і встановленого судовим вироком, який набув законної сили, а також при перебуванні працівника під вартою більше двох місяців; е) у разі нез'явлення на роботі більше трьох днів підряд або в цілому більше шести днів в місяць без поважних причин; ж) у разі відсутності працівника на роботі через тимчасову втрату працездатності після закінчення двох місяців з дня такої втрати, а в разі тимчасової втрати працездатності після вагітності і пологів – після закінчення двох місяців понад встановленого чотирьохмісячного строку. У той же час, мала місце й окрема норма, що містилась у ч. 2 ст. 36 КЗпП УСРР 1922 року, яка надавала наймачу право з власної ініціативи припинити трудові правовідносини, відповідно до якої за тимчасової відсутності на підприємстві роботи, для якої було запрошено працівника і за умови відмови останнього від переведення на іншу роботу, що відповідає його кваліфікації, він міг бути звільненим з роботи. Водночас, наймач також міг розірвати трудовий договір з працівником у разі систематичного невиконання останнім визначеної норми в нормальних умовах роботи, про що було зазначено у ст. 57 КЗпП 1922 року [3].

Нова «хвиля законодавчих змін», як у правовому регулюванні трудової діяльності взагалі, так й безпосередньо у правозахисному механізмі працівників від незаконних звільнень з'явилась 15 липня 1970 року з прийняттям Основ законодавства СРСР і союзних республік про працю, що

були введені в дію 1 січня 1971 року та Кодексу законів про працю Української РСР від 10 грудня 1971 року, який був введений з 1 червня 1972 року. Хоча Новий Кодекс у цілому відтворив структуру Основ законодавства СРСР і союзних республік про працю, проте його норми стали конкретнішими, змістовнішими та доволі ефективніше захищали працівників від можливого незаконного звільнення. Зокрема, ст. 40 КЗпП УРСР містить норму, яка була відсутня в Основах і забороняє звільнення в період тимчасової непрацездатності працівника (за винятком пункту 5 цієї ж статті) та перебування його у відпустці [4].

Безпосередньо у Кодексі Законів про Працю УРСР 1971 року статтею 40 КЗпП УРСР встановлювалось, що адміністрація вправі розірвати з власної ініціативи трудовий договір з працівником незалежно від того, на який строк його було укладено за наступними підставами: 1) ліквідація підприємства, установи, організації, скорочення чисельності або штату працівників; 2) виявлена невідповідність працівника займаній посаді або виконуваній роботі внаслідок недостатньої кваліфікації або стану здоров'я, які перешкождали продовженню даної роботи; 3) систематичне невиконання працівником без поважних причин обов'язків, покладених на нього трудовим договором або правилами внутрішнього трудового розпорядку, якщо до працівника раніше застосовувалися заходи дисциплінарного чи громадського стягнення; 4) прогул без поважних причин (в тому числі поява на роботі в нетверезому стані); 5) нез'явлення на роботу протягом більш як чотирьох місяців підряд внаслідок тимчасової непрацездатності, не рахуючи відпустки по вагітності і пологах, якщо законодавством Союзу РСР не встановлений триваліший строк збереження місця роботи (посади) при певному захворюванні; 6) поновлення на роботі працівника, який раніше виконував цю роботу. При звільненні з підстав, передбачених пунктами 1, 2, і 6 ст. 40 КЗпП УРСР роботодавець зобов'язаний запропонувати працівнику іншу роботу [5]. Зі змісту проаналізованої статті вбачається, що перелік зазначених підстав поширюється на всіх працівників і є вичерпним. У цьому сенсі, влучно зауважив М.Г. Александров, термін «лише» забороняє звільнення працівників з будь-яких інших додаткових загальних підстав [6].

Сучасний етап розвитку трудового законодавства з питань звільнення працівників з ініціативи роботодавця починається з Декларації про державний суверенітет України, прийнятій Верховною Радою України 16 липня 1990 року [8], та Акту проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року [9]. Крім цього, у зв'язку з прийняттям Верховною Радою Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» від 15 вересня 1999 року [10], відбулись суттєві зміни у трудовому законодавстві. Відповідно до Закону України «Про внесення змін до Кодексу законів про працю України в зв'язку з прийняттям Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» від 5 квітня 2001 року [11], законодавець зобов'язав профспілковий орган у п'ятнадцятиденний строк розглянути обґрунтоване письмове подання власника або уповноваженого ним органу про розірвання трудового договору з працівником.

Таким чином, можливо підсумувати, що хоча трудове законодавство з моменту прийняття Кодексу Законів про Працю 1918 року зазнало багато істотних змін, водночас, вважаю, що все ж таки воно потребує та буде потребувати ще більш ґрунтовного удосконалення та серйозних змін, оскільки в суворих умовах сьогодення взагалі в межах стрімкої динаміки розвитку ринкових відносин не можливо досягнути легітимності у трудових відносинах на сучасних підприємствах, які до сих пір врегульовуються «радянськими категоріями». Тому вкрай важливо яку мого скоріше прийняти новий основний закон у сфері регулювання трудових відносин на теренах нашої держави – Трудовий Кодекс України, а час та практика застосування його положень покажуть наскільки він досконалий чи навпаки, і за допомогою змін та доповнень можливо буде корегувати його напрям правового регулювання трудових відносин в нашій державі.

Бібліографічні посилання:

1. Керимов Д. А. Философские основания политико-правовых исследований. М. : Мысль, 1986. 330 с.
2. Кодекс законов о труде // Собрание Указаний и Распоряжений Рабочего и Крестьянского Правительства. 1918. № 87-88. Ст. 905.
3. Кодекс законів про працю Української СРР. Збірник законів уряду УСРР. 1922. № 52. Ст. 751.
4. Основи законодавства Союзу РСР і союзних республік про працю від 15 липня 1970 р. Відомості Верховної Ради СРСР. 1970. № 29. Ст. 265.

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

5. Кодекс законів про працю Української РСР. Відомості Верховної Ради УРСР. 1971. № 50. Ст. 375.
6. Советское трудовое право / Под ред. Н.Г. Александрова, учебник. М.: Юрид. лит., 1972. 576 с.
7. Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів Української РСР. Указ Президії Верховної Ради УРСР від 27 червня 1986 р. Відомості Верховної Ради УРСР. 1986. № 27. Ст. 539.
8. Декларація про державний суверенітет України. Закон від 16 липня 1990 р. Відомості Верховної Ради УРСР. 1990. № 31. Ст. 429.
9. Акт проголошення незалежності України. Закон від 24 серпня 1991 р. Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. № 38. Ст. 502.
10. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності. Закон України від 15 вересня 1999 р. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 45. Ст. 397.
11. Про внесення змін до Кодексу законів про працю України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності». Закон України від 5 квітня 2001 р. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 21. Ст. 104.

Гамбург Інна Аркадіївна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного, адміністративного та
фінансового права Класичного приватного
університету, м. Запоріжжя

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ СУБ'ЄКТІВ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ГОСПОДАРСЬКИХ ПОВНОВАЖЕНЬ

Сутність правового регулювання змісту господарських відносин міститься у пропозиції суб'єктам господарського права оптимальних моделей поведінки/діяльності, які держава бажала би бачити у їх діях, у визначенні правового статусу суб'єктів господарського права з урахуванням досягнення кінцевої мети правового регулювання господарської діяльності – господарського порядку.

У ринкових відносинах для забезпечення балансу публічних (державних) інтересів і приватних інтересів суб'єктів господарювання різних форм власності мають бути достатньо повно, всебічно, виважено врегульовані правом організаційно-господарські відносини, які, згідно зі ст. 3 Господарського кодексу України становлять предмет господарського права разом з господарсько-виробничими та внутрішньогосподарськими [1]. При цьому, під організаційно-господарськими відносинами у цьому Кодексі розуміються відносини, що складаються між суб'єктами господарювання та суб'єктами організаційно-господарських повноважень у процесі управління господарською діяльністю. Розвиток цих відносин має відбуватися у напрямку створення оптимальної моделі взаємодії між названими групами суб'єктів, що базується на застосуванні єдиного методу господарського права – методу рівного підпорядкування усіх суб'єктів господарських відносин суспільному (правовому) господарському порядку.

Господарсько-правова наука визначає, що рівність у цьому сенсі означає не рівність або підпорядкування суб'єктів по відношенню один до одного (що властиво відповідно цивільно-правовому та адміністративно-правовому методам), а про рівне підпорядкування «третьому» елементу – порядку. Це вже нова і дуже потрібна якість правового зв'язку суб'єктів господарських правовідносин [2, с. 31-32]. У свій час відомий американський юрист Аскольд Лозинський визначав, що американське комерційне право «забезпечує рівність держави та приватного бізнесу» [3]. Тож метод господарсько-правового регулювання робить принципово однорідними правові зв'язки в горизонтальних і вертикальних аспектах господарювання. У горизонтальних господарських відносинах створюється інша рівність, ніж в цивільних відносинах, – вона покликана не розділяти, а об'єднувати інтереси суб'єктів, перетворювати їх в партнерів, які в рівному підпорядкуванні порядку можуть знайти спільні інтереси. У вертикальних зв'язках господарювання суб'єкти також перетворюються в рівних партнерів, бо тут немає

підпорядкування, характерного для адміністративно-правових відносин (жорсткого ставлення «влада – підпорядкування»). При цьому вертикальні господарські відносини будуються не на підпорядкуванні однієї сторони іншій, а, як правило, на взаємних зобов'язаннях, в принципі таких же, які виникають у відносинах по горизонталі – кожна зі сторін отримує і права, і обов'язки. Дії та акти органів державного управління, що не базуються на вимогах і правилах суспільного господарського порядку, мають визнаватися протиправними і тягнути за собою у необхідних випадках застосування заходів відповідальності [2, с. 32].

Виходячи з положень ст. 2 Господарського кодексу України, до суб'єктів організаційно-господарських повноважень відносяться органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, а також громадяни, громадські та інші організації, які виступають засновниками суб'єктів господарювання чи здійснюють щодо них організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності [1].

Важливим питанням у цьому процесі є вдосконалення правового статусу суб'єктів організаційно-господарських повноважень, що має враховувати, з одного боку, світову практику, а з іншого – національну специфіку, у зв'язку з чим актуалізується вивчення та узагальнення зарубіжного досвіду.

Серед вчених немає єдиного підходу щодо засад, на яких має базуватися формування правового статусу суб'єктів організаційно-господарських повноважень. Одна позиція, що вони не уповноважені владно керувати поведінкою суб'єктів господарювання, а лише упорядковують здійснення їх господарської діяльності [4, с. 46]. Інша – вони мають повноваження щодо організації господарської діяльності, управління іншими суб'єктами та/або контролю за їх діяльністю [5, с. 311]. У першому підході простежується приватний (цивільний), у іншому публічний (адміністративний) характер відносин. З урахуванням того, що господарське право є комплексною галуззю права, господарська діяльність містить складові – «організація» та «здійснення», а господарські відносини характеризуються наявністю організаційних і майнових елементів, то і підхід має бути комплексним і виходити з позиції, що організаційно-господарські повноваження – це сукупність прав і обов'язків органів державної влади, органів місцевого самоврядування, організацій, громадян інших суб'єктів з управління та/або регулювання господарською діяльністю.

Необхідність здійснення організаційно-господарських повноважень задекларована у багатьох зарубіжних країнах, а повноваження, як правило, закріплені в основних законах. Так, згідно зі ст. 131 Конституції Іспанії до повноважень держави належить планування економічної діяльності з метою задоволення публічних інтересів, вирівнювання регіонального і секторального розвитку, стимулювання зростання доходів та їх справедливого розподілу. Також основним законом регулюються питання закріплення правового режиму державного майна і наводиться перелік основних об'єктів права власності держави [6]. Отже, іспанський законодавець прямо ставить перед державою завдання за рахунок регулювання економічних явищ впливати на небезпечні соціальні процеси.

Варто наголосити, що у деяких зарубіжних країнах навіть суди здійснюють певні організаційно-господарські повноваження, що зовсім не притаманно для нашої держави. Наприклад, у Німеччині реєстрація юридичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності здійснюється судами за місцем знаходження підприємств, яка полягає у внесенні найменування і адреси підприємства в торговий реєстр, з даними якого може ознайомитися будь-яка заінтересована особа. Суд перевіряє законність створення юридичної особи, звіт засновників, оцінщиків, тобто здійснює юридичну експертизу документів, що подані в суд разом з заявою на реєстрацію [7, с. 53].

Досвід організації господарської діяльності в країнах Європейського Союзу свідчить про принципово нову схему взаємодії держави та господарюючих суб'єктів. Цей підхід пов'язаний з прямим вирішенням економічних проблем через створення ефективних, прозорих інструментів регулювання, спрямований на захист вітчизняного виробника, стимулювання вітчизняного виробництва та реалізації експортноорієнтованої стратегії його розвитку [8, с. 131].

Отже, дослідження правового становища суб'єктів організаційно-господарських відносин є дуже актуальним з огляду на інтеграційні процеси у сфері економіки, недостатність в Україні досвіду оптимального регулювання зазначених відносин в ринкових умовах господарювання,

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

прагненням нашої країни адаптувати власне законодавство до кращих міжнародних і зарубіжних стандартів. Серед напрямів реформування системи державного регулювання економіки Польщі Україні варто запозичити підвищення ролі стратегічного планування та регуляторних функцій центральних органів та запровадження механізму координації процесу впровадження економічної політики. Як вбачається, цікавим є для нас досвід наділення організаційно-господарських повноважень судовим органам, що дає змогу встановлювати додатковий контроль і регулювання в господарській сфері, зокрема, щодо реєстрації підприємств і законності створення підприємств.

Таким чином, правовий статус суб'єктів організаційно-господарських повноважень – органів державної влади (законодавчих, виконавчих, судових), органів місцевого самоврядування, організацій, громадян тощо має формуватися відповідно до комплексного публічно-приватного підходу і містити права та обов'язки з управління та/або регулювання господарською діяльністю.

Бібліографічні посилання:

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18–22. Ст. 144.
2. Хозяйственное право: Учебник / В. К. Мамутов, Г. Л. Знаменский, К. С. Хахулин и др.; Под ред. Мамутова В. К. Київ: Юрінком Інтер, 2002. 912 с.
3. Лозинский Аскольд. Мы даем вам свод законов коммерческого права. *Коммерсантъ*. 1994. Январь. № 1.
4. Кравець І. М. Правове становище суб'єктів організаційно-господарських повноважень: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2010. 240 с.
5. Задахайло Д. В. Господарсько-правове забезпечення економічної політики держави: монографія. Харків: Юрайт, 2012. 456 с.
6. Испанская Конституция. URL: <http://vivovoco.astronet.ru/VV/LAW/SPAIN.HTM>
7. Аистова Л. С. Зарубежное законодательство о регулировании предпринимательской деятельности. *Закон и право*. 2004. № 10. С. 51–54.
8. Алейнікова О. В. Зарубіжний досвід державного регулювання розвитку АПК. *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. № 16. С. 131–136.

Гамбург Леонід Самойлович,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри управління і економіки фармації,
медичного та фармацевтичного права
Запорізького державного медичного університету,

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПІДПРИЄМЦІВ У ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ

Основним Законом України (ст. 49) встановлено, що кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування; держава створює умови для ефективного та доступного для всіх громадян медичного обслуговування; держава сприяє розвитку лікувальних закладів усіх форм власності. Перелік прав людини на охорону здоров'я в законодавстві України конкретно визначений Законом України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 р., де ст. 6 встановлює право кожного громадянина України на охорону здоров'я, передбачаючи кваліфіковану медико-санітарну допомогу, включаючи вільний вибір лікаря і закладу охорони здоров'я.

Укладати договір з Національною службою здоров'я та отримувати кошти з бюджету за пацієнтів, які обрали свого лікаря, можуть і лікарі зі статусом фізичних осіб-підприємців. Їх реєстрація передбачає подання у центр надання адмінпослуг паспорту, ПІН і заяви з указанням КВЕД «Загальна медична практика» (86.21) й отримання наступного дня відповідного свідоцтва з подальшим реєструванням в органах податкової служби.

Приміщення для медичної практики повинно відповідати вимогам Державних будівельних норм України «Будинки і споруди. Заклади охорони здоров'я ДБН В.2.2-10-2001» та встановленим

санітарним нормам, а обладнання – Примірному таблицю матеріально-технічного оснащення закладів охорони здоров'я та фізичних осіб-підприємців, які надають первинну медичну допомогу, затвердженому наказом Міністерства охорони здоров'я України (МОЗ) від 26.01.2018 р. № 148.

Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з медичної практики визначені постановою Кабінету Міністрів України від 02.03.2016 р. № 285, якою встановлено організаційні, кадрові й технологічні вимоги до матеріально-технічної бази ліцензіата, обов'язкові для виконання під час провадження господарської діяльності з медичної практики, а також визначено вичерпний перелік документів, що додаються до заяви про отримання ліцензії на провадження господарської діяльності з медичної практики.

Для отримання ліцензії необхідно подати в МОЗ України заяву про отримання ліцензії на провадження господарської діяльності з медичної практики, відомості про стан матеріально-технічної бази, наявність персоналу із зазначенням його освітнього і кваліфікаційного рівня, а також опис документів, що додаються до заяви.

При заповненні «Відомостей суб'єкта господарювання» лікарю-ФОП, який звертається для отримання ліцензії винятково на надання первинної медичної допомоги, не потрібно надавати інформацію про установчі документи та структуру закладу охорони здоров'я, а також Акт санітарно-епідеміологічного обстеження об'єкта.

Реєстрація в електронній системі охорони здоров'я інформації про ЄДПРОУ, КВЕДи, юридичну адресу та контакти; особисті дані (паспортні дані, ПІН, контактний телефон, адресу електронної пошти) і дані про ліцензію, підтверджені кваліфікованим електронним підписом, необхідні для укладання декларацій з пацієнтами (виконується в електронній системі охорони здоров'я з використанням Медичної інформаційної системи). Для отримання коштів за надані послуги укладається договір з Національною службою здоров'я.

Перелік медичних послуг, які повинні надавати лікарі первинної допомоги, визначено наказом МОЗ України від 19.03.2018 р. № 504 «Про затвердження Порядку надання первинної медичної допомоги». Окрім діагностики, лікування, ведення хронічних хворих та профілактики, цей перелік включає також визначений обсяг досліджень, вакцинацію за календарем щеплень, виписування рецептів на ліки та довідок, зокрема листків непрацездатності.

Обов'язками фізичної особи-підприємця є : а) затвердження номенклатури справ з медичної та фармацевтичної документації, правил та інструкцій виконання маніпуляцій та процедур, інструкції миття й знезараження рук; переліку та вартості передбачених законом послуг пацієнтам; б) дотримання нормативно-правових актів щодо перебування пацієнтів – встановлених норм щодо площ та розташування приміщень закладу відповідно до ДБН В.2.2-10-2001 «Будинки і споруди. Заклади охорони здоров'я» та вимог законодавства з охорони праці; в) забезпечення перевірки вимірювальної техніки, що підлягає метрологічній повірці; умов для миття й знезараження рук, дотримання санітарних норм і правил щодо вивезення та знищення побутового сміття та медичних відходів; г) зберігання лікарської таємниці та інформації про пацієнта, надання якої можливе лише в установленому законодавством порядку; д) одержання добровільної згоди пацієнта на проведення діагностики, лікування та на проведення операції та знеболення; е) ведення обліково-звітної статистичної форми у сфері охорони здоров'я відповідно до заявлених спеціальностей; є) проведення протиепідемічних заходів; ж) зберігання за місцем провадження діяльності виписки з Єдиного державного реєстру, інформації про порядок дій при невідкладних станах; нормативно-правових документів, у тому числі з питань стандартизації, необхідних для провадження відповідного виду господарської діяльності; обліково-звітних статистичних форм відповідно до заявлених спеціальностей; висновок державної санітарно-епідеміологічної експертизи про відповідність наявних приміщень вимогам санітарних норм і правил щодо здійснення медичної практики; копії документів, у яких зазначаються освітньо-кваліфікаційні рівні медичних та фармацевтичних працівників (у разі їх найму); документів, передбачених підпунктом «а».

Фізична особа-підприємець може приймати на роботу лікарів (провізорів) за наявності у неї вищої кваліфікаційної категорії із заявленої спеціальності та за цією спеціальністю, тоді як молодших спеціалістів з медичною та фармацевтичною освітою – за різним профілем.

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Медичною діяльністю можуть займатись особи, які відповідають спеціальним освітнім і єдиним кваліфікаційним вимогам, що встановлені Довідником кваліфікаційних характеристик професій працівників, затвердженим наказом МОЗ України від 29 березня 2002 року № 117.

Відповідність таким вимогам засвідчується: дипломом про вищу медичну освіту державного зразка; сертифікатом лікаря-спеціаліста встановленого зразка, виданим вищими медичними навчальними закладами, закладами післядипломної освіти III-IV рівнів акредитації; сертифікатом провізора-спеціаліста встановленого зразка, виданим вищими фармацевтичними навчальними закладами, закладами післядипломної освіти III-IV рівнів акредитації; посвідченням про присвоєння (підтвердження) відповідної кваліфікаційної категорії з лікарських спеціальностей встановленого зразка; посвідченням про присвоєння (підтвердження) відповідної кваліфікаційної категорії з провізорської спеціальності встановленого зразка; посвідченням про присвоєння (підтвердження) відповідної кваліфікаційної категорії зі спеціальностей молодших спеціалістів з медичною освітою встановленого зразка; свідоцтвом про проходження підвищення кваліфікації та перепідготовки молодших медичних і фармацевтичних працівників встановленого зразка;

Лікарі, які не працювали більше трьох років за конкретною лікарською спеціальністю, не можуть займатися лікарською діяльністю з цієї спеціальності та допускаються до медичної практики після проходження стажування відповідно до Положення про порядок направлення на стажування лікарів, які не працювали за спеціальністю більше трьох років, і про порядок їх наступного допуску до лікарської діяльності, затвердженого наказом МОЗ України від 17.03.1993 р. № 48, зареєстрованого в Мінюсті України 01.04.1993 р. за № 19.

Особи, які пройшли медичну або фармацевтичну підготовку в навчальних закладах іноземних країн, допускаються до професійної діяльності в Україні відповідно до Порядку надання права на професійну діяльність в Україні особам, які пройшли медичну або фармацевтичну підготовку в навчальних закладах іноземних країн, затвердженого наказом МОЗ України від 19.08.1994 р. № 118-с (реєстр. у Мінюсті України 12.09.1994 р. за № 218/428).

Серед спеціальних вимог ліцензійних умов щодо лікарів-ФОП – відповідність діяльності заявленим у відомостях лікарським і провізорським спеціальностям та спеціальностям молодших спеціалістів з медичною та фармацевтичною освітою; дотримання галузевих стандартів, стандартів медичної допомоги та клінічних протоколів у сфері охорони здоров'я, санітарних норм і правил, вимог щодо ведення медичної та фармацевтичної документації (обліку та звітності) за формами державної статистичної звітності відповідно до наказів МОЗ України; безоплатна медична допомога громадянам відповідно до законодавства; дотримання професійної етики і деонтології, зберігання лікарської таємниці; додержання Порядку та умов обов'язкового страхування медичних працівників та інших осіб на випадок інфікування вірусом імунодефіциту людини під час виконання ними професійних обов'язків, а також на випадок настання у зв'язку з цим інвалідності або смерті від захворювань, зумовлених розвитком ВІЛ-інфекції, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16.10.1998 р. № 1642; виконання трудового законодавства щодо прийняття та оформлення фізичних осіб на роботу; здійснення медичного втручання відповідно до вимог статей 42-44 Основ законодавства України про охорону здоров'я.

При наданні платних послуг ліцензіат зобов'язаний видати споживачеві розрахунковий документ, що засвідчує факт виконання роботи, надання платної послуги відповідно до Закону України «Про захист прав споживачів».

Отже, правовий статус ФОП у галузі охорони здоров'я в Україні в відображує рівноправність суб'єктів надання медичних послуг усіх форм власності та забезпечує відповідну свободу їх отримання людиною та громадянином. Але необхідне подальше розширення переліку безоплатних медичних послуг та реальне гарантування конституційного права на безоплатну медичну допомогу шляхом державної підтримки приватного підприємництва.

Зеленко Інна Павлівна,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових дисциплін та
адміністративного права Центральноукраїнського
державного педагогічного університету
ім. Володимира Винниченка

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ФУНКЦІЙ ОЦІННИХ ПОНЯТЬ У ПРАВІ

Однією із ознак, що відрізняє норму права від інших соціальних норм є формальна визначеність. Норми права створюються на підставі узагальнення конкретних випадків та закріплюються державою. Але передбачити всі ситуації, які можуть виникнути нереально. Тому в певних випадках законодавець внаслідок об'єктивної неспроможності регламентувати процеси у правовій сфері застосовує поняття невизначеного змісту.

Увагу юристів-науковців оцінні поняття привернули у другій половині ХХ століття, що прослідковується у працях С. І. Вільнянського, М. І. Бару, В. О. Жеребкіна, Т. В. Кашаніної, В. В. Пітецького.

За часів радянської держави, на погляд Г. Є. Агеєвої, оцінка правозастосовувачем і сама можливість проведення її в установленому порядку залежала в першу чергу від суспільно-політичного та правового устрою в кожній конкретній державі. Тому кількість нормативно-правових актів, що містять оцінні поняття, як засобів вираження невизначеності у праві, зводилося до мінімуму, що пояснювалося специфікою правової системи держави того часу. При цьому деякі науковці в деякій мірі ототожнювали «оцінні поняття» і «каучукові норми», що вважалися винаходом буржуазних держав [1, с. 68].

І. В. Турчин-Кукаріна акцентувала увагу на тому, що загальносвітові тенденції демократизації суспільства, розпад Радянського Союзу, утвердження загально-дозвільного принципу правового регулювання статусу людини в державі зумовили актуалізацію розвитку концепції ціннісного у праві в цілому та оцінних понять у праві, зокрема [2, с. 49].

У правовій літературі існує плюралізм визначень функцій оцінного поняття. При цьому відзначаємо, що ті або інші автори акцентують увагу на окремих функціях оцінних понять: регулятивна, прогностична, охоронна тощо. Враховуючи галузевий характер досліджень деяких авторів такі підходи цілком виправдані.

Так, Д. М. Левіна визначає функції правового оцінного поняття як фіксований за допомогою абстрактно висловлених існуючих та майбутніх явищ і предметів суспільного життя цілеспрямований вплив оцінних понять на суспільні відносини, що підлягають правовому регулюванню [3, с. 10]. Як бачимо автор актуалізує прогностичний потенціал оцінних понять, вбачаючи в них потужний чинник у формуванні права в майбутньому.

Т. О. Коломоєць та В. А. Біленко вважають, що функції визначають ті стратегічні орієнтири, до яких «прагне» відповідний правовий інститут, у тому числі і такі «нечіткі правові категорії», як оцінні поняття в адміністративно-деліктному праві [4, с. 82].

І. В. Турчин-Кукаріна пропонує визначати функції оцінних понять права як основи напрями їх регулятивного впливу на суспільні відносини з метою створення можливостей для ситуативного та індивідуалізованого правозастосування, нормативної актуалізації, пластичності, адаптації правової норми до конкретних умов місця, часу і суб'єктного складу правозастосувальної ситуації, піднормативної деталізації, законодавчої економії та ін. [5, с. 76]. У цитованій дефініції чітко простежується акцент на регулятивний характер оцінних понять та їх функцій.

Близьким до попереднього за своїм змістом є розуміння А. С. Рясної функції оцінного поняття – це відносно відособлений напрямок впливу оцінного поняття на моральну і правову свідомість і поведінку людей, в якому проявляється їх правова природа, місце і роль в правовому регулюванні суспільних відносин [6, с. 10]. Хоч на нашу думку, вказане визначення є не повним, оскільки автором не виявлено специфічних ознак оцінних понять, і може характеризувати інші явища, що виходять за межі предмету дослідження.

Більш близька, на нашу думку, до розуміння оцінного поняття є О. В. Веренкіотова, яка під функціями оцінного поняття розуміє специфічні напрями впливу на норми права, зокрема, за

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

допомогою оцінних понять намагаються забезпечити стан, за якого шляхом абстрактних виразів можна враховувати всі явища суспільного життя, всі особливості конкретних ситуацій, до яких застосовуються норми права [7, с. 46].

Але, при наявності плюралізму визначень можна спостерігати єдність підходів до розуміння функцій оцінних понять як напрямків впливу на суспільні відносини з метою розкриття їх завдань та змісту.

Таким чином, функції оцінних понять – це цілеспрямовані напрямки впливу оцінних понять на врегульовані за допомогою норм права суспільні відносини, що здійснюються через абстрактно виражені явища і предмети для виконання завдань правозастосування, законодавчої економії, формування правової культури правозастосувачів, виступають потужним чинником еволюції правової системи, відображають динамічний характер права та виконують прогностичну роль.

Бібліографічні посилання:

1. Агеева Г. Е. Оценочные понятия процессуального права: дис... канд. юрид. наук: 12.00.01. Самара, 2014. 197 с.
2. Турчин-Кукаріна І. Цивільно-процесуальні оціночні поняття права як ознака лібералізації цивільного судочинства. *Юридична наука*. 2011. № 7. С. 47-51
3. Левина Д. Н. Теоретические проблемы толкования и применения оценочных понятий: автореф. Дисс. канд. юрид. наук: 12.00.01. Нижний Новгород, 2007. 36 с.
4. Коломоець Т. О., Біленко В. А. Оціночні поняття в адміністративно-деліктному праві України: деякі аспекти їх функціонального призначення. *Вісник Запорізького національного університету*. 2010. № 4. С. 80-84
5. Турчин-Кукаріна І. В. Характеристика змісту, обсягу, форми та функцій цивільно-процесуальних оціночних понять. *Юридична наука*. 2011. № 2. С. 73-79
6. Рясина А. С. Оценочные категории: общетеоретический и нравственно-правовой аспекты: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Саратов, 2013. 30 с.
7. Веренкіотова О. В. Оціночні поняття у правових актах: теорія та практика реалізації : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2013. 192 с.

Круглова Ольга Олександрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
факультету підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ,

ЗНАЧЕННЯ АНТИДЕМПІНГОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЛЕЖНИХ УМОВ У ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ СФЕРІ

Сучасний етап розвитку економіки в Україні характеризується з одного боку стрімким розвитком, враховуючі процеси глобалізації, однак в той же час й негативними процесами, які створюють перешкоди та додаткові ризики для учасників ринку. Саме через такі неоднозначні умови, зростає необхідність у належному регулюванні процесів сектору економіки, безпосередньо сфери малого та середнього підприємництва.

Однією з дієвих форм захисту прав і інтересів підприємців є проведення антидемпінгових процедур.

Демпінг - це продаж товарів або послуг за свідомо навмисно заниженою вартістю, яка може бути навіть нижче витрат на їх реалізацію (дуже низькі ціни). При цьому самі підприємці навмисно відмовляються від своїх доходів і навіть йдуть на збитки, але отримують інші переваги. А саме - ефективний метод, застосовуваний для витіснення конкурентів, який використовується щоб завоювати частину ринку і отримати економічні переваги, зменшити податок і в майбутньому отримати фінансове зростання.

До антидемпінгових заходів, що здійснюються державою, зараховуються, наприклад, встановлення антидемпінгового мита або обмеження на імпорт товарів, які продаються за демпінговими цінами [1].

Це явище зустрічається і на міжнародному ринку, коли товар на експортному ринку продається дешевше, ніж внутрішня ціна на цьому ринку, що працює як перевага проти внутрішніх конкурентів. Державою вводяться антидемпінгові мита, щоб зменшити ввезення товару в країну, ціна яких нижча, ніж їх середня ринкова вартість.

Характерними рисами антидемпінгового мита є :

- об'єктом регулювання виступають товари, які є об'єктом демпінгу;
- специфічна мета застосування – захист економічних інтересів держави та національних товаровиробників шляхом персоналізованого регулювання імпорту;
- процедура застосування визначається окремим нормативно-правовим актом та встановлюється на підставі проведеного розслідування [2].

Демпінговий період для підприємця не є часом для демонстрації високої якості товару або послуги, але періодом для завоювання ринку. Після отримання цього результату, поступово збільшується і вартість і якість продукції. Тобто це довгостроковий проект. Але головна його негативна сторона - цей процес може завдати серйозної шкоди внутрішньому, національному підприємцю. Ось чому держава, що піклується про своїх підприємців, вводить антидемпінгові програми. І так само ефективним способом виявлення демпінгу на ринку є регулярне проведення державою моніторингу цін на ринку.

На даний момент Україна ввела санкції більш ніж по 15 позиціям товарів. З них дев'ять припадають на РФ, одна - на Киргизстан, одна - на Білорусь, тобто 11 з 18 антидемпінгових заходів звернені на експортерів з РФ та інших учасників Митного союзу. Україна застосовує санкції щодо імпорту з РФ щодо стрілочних переводів, плит ДВП, аміачної селітри, азотних добрив, шоколаду; лампочок, металопродукції, лимонної кислоти і труб з Китаю; плит ДВП, азбестових листів і ламп з Білорусі; встановлює компенсаційне мито на імпорт автомобілів з РФ; незалежно від країни походження застосовує мита на плити з пінополіуретану.

Антидемпінгові розслідування - це захисний екран, який сформувався в останній час в структурі зовнішнього товарообігу України за рахунок торгівлі з такими країнами, як Білорусь, Польща, Китай і Туреччина. Саме ці країни формують основне негативне торгове сальдо України в структурі споживчих товарів (крім імпорту енергоносіїв з інших країн і операцій з Німеччиною, яка поставляє на ринок України сучасне обладнання).

Сумарно ці країни за половину 2017 р ввезли в Україну товарів на \$ 7,2 млрд, а імпортували - на \$ 4,5 млрд. Негативне сальдо склало \$ 2,7 млрд. З огляду на, що імпорт енергоресурсів з цих країн в Україну мінімальний, торгова діра в нашому товарообігу сформувалася за рахунок споживчих товарів та промислового обладнання, тобто товарів з високим рівнем доданої вартості, що найбільш болісно як для структурної перебудови нашої економіки, так і в плані перспектив створення нових робочих місць з високим рівнем заробітної плати. Найбільше торговий перекис зафіксований в торгових взаєминах України з Китаєм: експорт з України \$ 1,07 млрд, а імпорт з Китаю - \$ 3,02 млрд. Торговий баланс з Туреччиною поки на користь України, але це в основному за рахунок експорту металопродукції, рослинного масла і зернових [3].

Україна потребує проведення структурної економічної реформи наслідком якої стане успішна антидемпінгове політика. Саме це дозволить нашій країні в найближчі роки отримати очікуваний результат - збільшення ємності внутрішнього ринку, підвищення частки продукції з високим рівнем доданої вартості, а також надійних позицій малого і середнього бізнесу в структурі товарного виробництва. Оскільки ігнорувати демпінгуючі країни не вийде, це можна зробити лише за рахунок ефективних антидемпінгових розслідувань.

Таким чином, забезпечення належних умов для суб'єктів малого та середнього бізнесу в Україні неможливо без втручання спеціалізованих державних органів, які уповноважені ініціювати антидемпінгові розслідування за відповідними заявами. А таке втручання забезпечує не лише захист інтересів вітчизняних товаровиробників, а й гарантує розвиток нашої молоді ринкової країни вцілому.

Бібліографічні посилання:

1. Антидемпінгові заходи URL:
<https://www.dw.com/uk/%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D0%BF%D1%96%D0%BD%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D1%96-%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%BE%D0%B4%D0%B8/t-40688290> (дата звернення 27.10.2019).
2. Ваколук О. Антидемпінгове мито як засіб митнотарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. Вип. 6. 2016. С. 58.
3. Покарати за демпінг. Як Україні врятуватися з "чотирикутника торгової смерті". URL:
<http://www.dsnews.ua/economics/dayte-zhalobnuyu-knigu-rochemu-ukraine-vazhno-nauchitsya-pravilno-11102017220000> (дата звернення 27.10.2019).

Кучерук Катерина Іванівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільного, адміністративного
та фінансового права Інституту права імені В.
Сташиса Класичного приватного університету

СІМ'Я - ОСНОВА СУСПІЛЬСТВА

Сім'я як соціальний феномен, що склався в суспільстві, має для кожної окремої людини велике значення, і в самому суспільстві становить загально визначну соціальну цінність. В сім'ї людина народжується, в ній вона робить свої перші кроки, зустрічається з першими радощами та смутками, із сім'ї вона виходить у великий світ.

Що таке сім'я? Які її ознаки? Яку роль відіграє сім'я в суспільстві? Що вона дає кожній людині? Ці питання на протязі не одного сторіччя, починаючи з самої давнини, були об'єктом неослабної уваги багатьох мислителів, філософів, вчених, законодавців. Ці питання і на сьогодні залишаються цікавими і актуальними.

Якщо звернутися до історії, то ще давньогрецький мислитель Платон, даючи визначення сім'ї та, вказуючи її значення для суспільства, вважав, що при укладенні шлюбу потрібно знати, з якої сім'ї молода людина бере собі дружину, або в яку сім'ю батьки віддають свою дочку. Люди, які не вступали в шлюб до 35 років, повинні були кожен рік платити пеню « холостяцький податок» і до них застосовувалися покарання.

В Афінах і Спарті, в свято весни, застосовували тілесні покарання - сікли прутами за ухилення від укладення шлюбу. За Аристотелем, сім'я - перший вид спілкування людей. Вона є первісним осередком, із якого виникла держава. У давньоруській мові під терміном « сім'я » розуміли товариство, засноване на договорі, угоду. У деяких законодавчих актах ХУ ст. слово «сім'я » замінювалося словом «артель».

У тлумачному словнику В.І. Даля сім'я визначається як «сукупність близьких родичів, які живуть разом (батьки з дітьми, одружений син або незаміжня донька, які живуть окремо, складають вже іншу сім'ю)»

Історія сім'ї знайшла своє подальше вираження в наукових працях, зокрема: І. Морган «Стародавнє суспільство», Ф. Енгельса « Походження сім'ї, приватної власності і держави» та інших наукових працях вчених. До 60-х років ХІХ століття сім'я вважалася первісною, найдавнішою формою стародавнього суспільства, з якої виникли рід, плем'я, держава. Ф. Енгельс дав нове пояснення історичних форм сім'ї та шлюбу і довів історично - перехідний характер різних форм сім'ї та шлюбу. Своє визначення сім'ї Енгельс починає з самої нижчої стадії, з періоду коли людина почала відокремлюватися від природи і сім'я ґрунтувалася на груповому шлюбі. Із змінами в матеріальному житті суспільства змінювалися і форми шлюбу, сім'ї. Він довів, що перехід від сім'ї, заснованій на груповому шлюбі, від полігамії до моногамного шлюбу був викликаний економічними причинами.

Слід відзначити, що поняття сім'ї, паво на сім'ю, закріплене у багатьох міжнародно-правових актах та національному законодавстві. Воно є природним правом кожної людини.

Відповідно до ст. 4 СК України та ст. 56 СК України елементами цього права є: право на створення сім'ї; право на проживання у сім'ї; право на повагу до свого сімейного життя та невтручання держави у сімейне життя; право на захист своєї сім'ї.

Якщо виходити із Конвенції про права дитини, до якої приєдналася Україна, то сім'я розглядається як основна ланка суспільства і природне середовище для росту і благополуччя всіх її членів, особливо дітей. Крім того, у Конвенції визначається, що дитині для повного і гармонійного розвитку її особистості необхідно рости в сімейному оточенні, в атмосфері щастя, любові і розумінні.

Природність сім'ї означає, що її виникнення було об'єктивно започатковано тими умовами, в яких жила людина. Лише завдяки сім'ї вона могла вижити. Отже, сім'я була первинною людською спільнотою, зумовленою природним буттям людини.

У зв'язку з тим, що сім'ю вивчають багато наук: соціологія, психологія, педагогіка, право, етика й інші – в літературі можна знайти різні поняття сім'ї.

Розглядаючи сім'ю як соціальний осередок та правове явище слід вказати на визначення поняття в літературі сім'ї в соціологічному та юридичному (правовому) значенні.

Сім'я в соціологічному розумінні – це заснована на шлюбі чи кровному спорідненні невелика група людей, члени якої пов'язані спільністю побуту, взаємною моральною відповідальністю та взаємодопомогою. Сім'я має специфічні біологічні функції відтворення людського роду, вона водночас є формою соціальної спільності людей, характер якої визначається економічним базисом суспільства і змінюється з історичним розвитком людства. Отже, в сімейному союзі проявляються моральні, психологічні, фізичні і господарсько - побутові зв'язки між великим колом осіб, що породжує спільність їх інтересів. Сімейний союз - це специфічні і при тому складні суспільні відносини, які включають неповторну єдність різних зв'язків, які не зустрічаються серед інших відносин. Сім'я - це особливе соціально організоване об'єднання людей і початок цьому об'єднанню, в основному, кладе шлюб, тому і при бездітних шлюбах існує сім'я, а з народженням дитини, сім'я розростається. Батьки і діти утворюють найбільш міцну сімейну єдність. Між ними існують найбільш тісні, близькі, сімейні відносини, тому можна сказати, що вони (ці особи) складають основу сім'ї. Крім цього, до складу сім'ї можуть входити і інші родичі: дід, бабуся, брат, сестра або дружина та ін. Якщо підходити з точки зору суспільного змісту, сім'я, звичайно являє собою такі взаємопов'язані групи соціальних явищ як шлюб, подружні відносини, відносини між батьками і дітьми та іншими родичами, а в певних випадках і між не родичами (усиновителями і усиновленими, опікунами, піклувальниками і підопічними).

В правовому змісті сім'я – це зв'язок юридичний. Юридичний характер сімейним відносинам надає регулювання їх нормами права в тій мірі, в тих межах, в яких держава може за допомогою обов'язкових правил впливати на поведінку членів сім'ї, сприяти їх розвитку.

Слід зазначити, що визначення сім'ї, в юридичному значенні, в законодавстві відсутнє. Відсутнє таке визначення і в Сімейному кодексі України, прийнятому Верховною Радою України 10.01. 2002 р. У ст. 3 СК України лише зазначається що сім, я є первинним та основним осередком суспільства. У цій статті дається також визначення складу сім'ї, до якої належать особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. У наступних нормах цієї статті розкривається суб'єктивний склад сім'ї та визначаються підстави її виникнення.

На нашу думку, зазначене визначення не є досить вдалим, адже не розкриває його змісту, ознак, а лише визначає місце в суспільстві.

В юридичній літературі даються різні визначення сім'ї, основні з них:

- це союз осіб, пов'язаних шлюбом чи родинністю;
- союз осіб, заснований на вільному і рівноправному шлюбі, близькій родинності, усиновленні чи іншій формі виховання дітей, який характеризується спільністю життя та інтересів цих осіб, наділених відповідними правами і обов'язками: об'єднання осіб, що природно формується в реальному житті, ґрунтується на шлюбі, кровному спорідненні, усиновленні чи інших формах відносин між цими особами і характеризується спільністю духовного, матеріального життя та інтересів, що забезпечує продовження роду і виховання дітей; цілісне соціальне утворення, що характеризується внутрішньою єдністю і є об'єднанням

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

частин в єдине ціле; первинний і багатогранний осередок нашого суспільства; активна соціальна група, побудована на шлюбі чи на родинних відносинах.

З урахуванням наведеного сім'ю, в юридичному розумінні, можна характеризувати як історично визначену організовану соціальну спільність, пов'язану взаємними правами та обов'язками, які випливають зі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення, взяття дітей на виховання та інших підстав, а також зробити висновок, що сім'я в соціальному значенні є поняттям ширшим порівняно з юридичним її значенням.

Це обумовлено тим, що правові норми регламентують лише окремі, визначені в сімейному законодавстві, питання діяльності сім'ї, її створення і припинення як вже об'єктивно існуючого явища. Тобто правові норми встановлюють юридичні факти, які є підставами для виникнення, зміни і припинення сімейних правовідносин. Правові норми регламентують не всі аспекти життя та відносин, що складаються в сім'ї, а лише ті, на які держава може впливати шляхом встановлення обов'язкових правил поведінки, щодо питань створення сім'ї, її діяльності, припинення як уже об'єктивного, існуючого явища.

Виходячи з вищевикладеного видається можливість вказати :

- сім'я – це соціальна група, яка пов'язана шлюбом, родинністю, усиновленням чи іншою формою прийняття дітей на виховання, спільністю життя, а також сімейними правами та обов'язками.

- сім'я є однією із найбільш стародавніх форм соціальної спільності людей і вона пов'язана зі всіма сферами діяльності людини.

Змінюючись та розвиваючись, разом із зміною та розвитком суспільства, сім'я впливає та сприяє щодо вирішення багатьох важливих як економічних так і соціальних проблем суспільства.

Вона є моделлю конкретного історичного періоду розвитку суспільства. Формування в Україні громадянського суспільства відбувається на засадах зміцнення його первинного і головного осередку, яким є сім'я.

Бібліографічні посилання:

1. В.П. Мироненко, С.А. Пилипенко: Сімейне право України: Підручник За заг. Редакцією В.П. Мироненко. К.: Правова Єдність, 2008. 477с.
2. Великий енциклопедичний юридичний словник / За редакцією акад. НАН України Ю.С. Шемшученка. К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2007.992 с.
3. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар/ За заг. ред. С.Я. Фурси. К.: Видавець С.Я.: КНТ, 2008.1248 с.

Нагорна Олена Олександрівна,

викладач кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ НА ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

В сучасних реаліях трансформацій Українського суспільства та перебуванням нашої країни в АТО саме публічна інформація володіє можливістю оприлюднити і ознайомити населення з особливостями фактів, що відбуваються та основними тенденціями суспільного життя. За таких умов особливого значення набуває тема дотримання прав людини на доступ до публічної інформації.

В Україні звичайні громадяни отримали право на отримання публічної інформації із прийняттям Закону України «Про доступ до публічної інформації» (2011 р.), який за рейтингом міжнародних організацій Centre for Law and Democracy та Access Info довго входив у десятку найкращих законів в світі з доступу до публічної інформації.

Принципи забезпечення доступу до публічної інформації передбачено Законом. Вони полягають в забезпеченні прозорості та відкритої діяльності суб'єктів, що мають владні повноваження, а також мають забезпечити вільне отримання, поширення та використання інформації яка надавалась чи стала бути оприлюдненою відповідно до Закону, а також його обмежень [5].

В соціальному житті часто розуміння самого поняття «публічна інформація» є недостовірним та викривленим. Звернемось до вищевказаного Закону, який тлумачить публічну інформацію наступним чином: «відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом»[1]. Тобто необхідно розуміти головних три нюанси в трактуванні поняття «публічна інформація»: а) розпорядник інформації має володіти інформацією на момент необхідності; б) інформація має знаходитись на конкретному носіїві; в) до публічної можна віднести інформацію отриману різними способами але обов'язково на законних основах, яка створена в процесі здійснення певних повноважень або ж від органу правонаступником якого став розпорядник. Інший важливий момент стосується стосовно розміщення на носіїві прояснює постанова Пленуму Вищого Адміністративного суду України, а саме: «збереженість на матеріальних носіях, як головна властивість інформації означає, що вона повинна бути викладена у письмовій, аудіовізуальній, електронній чи іншій матеріальній формі та зафіксована відповідно на папері, магнітній, кіно фотоплівці, оптичному диску або іншому носіїві. Із цієї властивості випливає, що на момент виникнення правовідносин щодо неї публічна інформація повинна бути заздалегідь готовим, зафіксованим продуктом діяльності» [3].

Деталі доступу до публічної інформації в частині дотримання прав на неї людини полягає в декількох окреслених Законом аспектах.

Перелік прав людини на доступ публічної інформації вказано в статті 10 [2]. В контексті нашої теми стан дотримання прав на доступ до публічної інформації має ряд особливостей. Найбільш відомий спосіб доступу – подання запитів, що добре використовується громадськими активістами та журналістами, а звичайні громадяни використовують запити в залежності від життєвих потреб.

Поряд з отриманням інформації безпосередньо від розпорядника у відповідь на запит, Закон України презентує ще один спосіб дотримання прав людини на публічну інформацію – обов'язок розпорядників до оприлюднення інформацію в різний спосіб (наприклад у вигляді відкритих даних). В положенні Закону України «Про доступ до публічної інформації» прописано чіткі заборони розпорядникам відмовляти у відповіді на запит, покладаючись на те, що інформація, яку хоче отримати запитувач, міститься у вільному доступі (наприклад, оприлюднення розпорядником на сайті). Проте Закон на жаль ніяк не стимулює розпорядників до того, щоб вони докладали зусиль до виконання вимог про оприлюднення інформації, тому невиконання такої вимоги є причиною для адміністративної відповідальності стосовно розпорядника.

Вагомі недопрацювання в виконанні законодавчих вказівок спостерігаються і в пункті оприлюднення публічних даних. Для виправлення зазначених проблем Закон доповнено статтею з 2015 року, тому інформацію у формі оприлюднених відкритих даних розпорядники мають оприлюднювати на власних сайтах, Єдиному державному веб-порталі відкритих даних: та Єдиному вебпорталі використання бюджетних коштів. Постанова Кабінету Міністрів України [6] , яка регулює порядок оприлюднення та передбачає, які набори даних має оприлюднити розпорядник, наразі також потребує суттєвого доопрацювання, з врахуванням сучасних тенденцій. На даний момент причиною недосконалої є наявність низького технічного оснащення і недостатньою кваліфікацією працівників. Останнє відкриває необхідність посилення контролю означеного питання на різних керівних ланках, а також організацій, які займаються підвищенням

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

рівня кваліфікації державних службовців. Натомість, аналіз відповідної інформації з даного питання, приводить до висновку, про формування за останні роки позитивної динаміки в даному моменті. Так, офіційним підтвердженням того є рейтинг 2018 року в якому оприлюднено рейтинг країн світу стосовно розвитку відкритих даних Open Data Barometer, в якому Україна презентувала прогресивну тенденцію піднявшись вгору на 25 сходинок, порівняно з попередніми роками, стосовно дотримання прав людини на публічну інформацію.

Однак, найпоширенішою причиною проблем в дотриманні прав людини на публічну інформацію є наявність низького рівня знань громадян України національного законодавства та міжнародних стандартів у цій сфері, зокрема в частині розрізнення запиту і звернення отримання публічної інформації.

Бібліографічні посилання:

1. Яка інформація є публічною? URL: <https://cedem.org.ua/consultations/yaka-informatsiya-ye-publichnoyu/>
2. Про доступ до публічної інформації: закон України від 13 січня 2011 року № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>.
3. Постанова Пленуму Вищого Адміністративного суду України «Про практику застосування адміністративними судами законодавства про доступ до публічної інформації» від 29 вересня 2016 року. https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/DG/HR4U/ATI_Uk.pdf
4. Про внесення змін до деяких законів України щодо доступу до публічної інформації у формі відкритих даних: закон № 319-VIII від 09.04.2015/ URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/319-19/paran24#n2>
5. Постанова Кабінету Міністрів України № 835, від 21 жовтня 2015 року URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/TM052354.html

Нестерцова-Собакарь Олександра Володимирівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільно-правових дисциплін
юридичного факультету Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ

ЗНАЧЕННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ЗАСОБІВ У ЗАХИСТІ ПРАВА ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Активна трансформація політичної, економічної, правової та соціальної систем і приведення їх у відповідність зі світовими стандартами зумовлюють актуальність дослідження цивільно-правового інституту права власності, в якому на особливу увагу заслуговує розгляд особливостей захисту права власності за допомогою саме цивільно-правових засобів.

Взагалі, категорія власності посідає одне з найважливіших місць в суспільній свідомості й загалом у суспільному житті [1, с. 38]. Право власності є базисом та гарантією існування й розвитку громадянського та демократичного суспільства [2, с. 48]. Право громадянина на власність, як важливий атрибут правової держави, закріплено в Конституції України, у якій встановлено форми власності (ст. ст. 13, 41, 142 та 143 Конституції України), закріплено рівність усіх суб'єктів права власності (ст. ст. 13 і 42 Конституції України) [3]. Крім того, статтею 41 Конституції України передбачено, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності [4, с. 568]. Так, право власності на нерухоме майно гарантується державою, набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою виключно відповідно до закону. Отже, право власності є непорушним, належить до природних прав людини, є абсолютним правом і означає, що ніхто не може його порушувати.

Поняття способу захисту є ключовим для інституту захисту цивільних прав та законних інтересів. Для захисту цивільного права у юрисдикційному порядку застосовуються способи захисту цивільних прав, передбачені у ч. 2 ст. 16 Цивільного кодексу України.

У ЦК України, хоча і немає визначення поняття захисту права власності, але визначаються порядок та засоби (способи) захисту або охорони порушеного права [5, с. 626]. Так, у ст. 6 ЦК України зазначається, що «захист цивільних прав здійснюється в установленому порядку судом, арбітражем або третейським судом» переліченими в статті засобами, а відповідно до ст. 86 ЦК України «право власності в Україні охороняється законом».

ЦК України у Главі 29 передбачає конкретні правові засоби, якими може скористатись власник у разі порушення його суб'єктивного права власності. Проте очевидно, що цей перелік не є вичерпним [6, с. 9]. Неоднозначним є й перелік засобів (способів) захисту, наведених у ст. 16 ЦК України, адже з позиції теорії права у законодавчому переліку змішуються близькі, але не тотожні поняття – спосіб і форма захисту цивільних прав [7, с. 27].

В юридичній літературі немає єдиної думки щодо класифікації цивільно-правових засобів захисту права власності. Так, в спеціалізованій літературі виділяють такі види позовів, спрямованих на захист приватної власності:

1) про визнання права власності на майно, витребування його з чужого незаконного володіння та від добросовісного набувача у передбачених законом випадках або відшкодування його вартості чи усунення інших порушень прав власника [8, с. 115];

2) про визначення порядку володіння, користування і розпорядження майном, що є спільною власністю;

3) про поділ спільного майна або виділення з нього частки;

4) про визнання недійсними угод про відчуження майна чи дійсними у випадках, коли одна із сторін повністю або частково виконала угоду, що потребує нотаріального посвідчення, а інша сторона ухиляється від нотаріального посвідчення угоди за рішенням суду, незаконними актів державних органів, органів місцевого та регіонального самоврядування про неправомірне втручання у здійснення власником правомочностей щодо володіння, користування і розпорядження своїм майном;

5) про переведення прав і обов'язків покупця за договором купівлі-продажу, укладеним учасником спільної часткової власності на частку в ній із порушенням права привілейованої купівлі цієї частки іншим учасникам цієї спільної власності;

6) про передачу у приватну власність майна, якщо за законом воно підлягає відчуженню цьому громадянину, визнання недійсними угод, укладених із порушенням прав цього громадянина;

7) про виключення майна з опису;

8) про відшкодування шкоди, завданої майну, або збитків, завданих порушенням права власності, виключаючи недержані доходи;

9) про інші вимоги, пов'язані з охороною права приватної власності [9, с. 68].

Найпоширенішим є також поділ цивільно-правових засобів захисту на речово-правові та зобов'язально-правові. Серед засобів захисту права власності виділяють речово-правові; зобов'язально-правові; такі, що випливають із різних інститутів цивільного права та вимоги до органів державної влади й управління про захист інтересів власника від правомірного або неправомірного втручання.

Отже, цивільно-правові засоби захисту права власності доцільно було б поділити на три великі групи: речово-правові, зобов'язально-правові та спеціальні.

До спеціальних цивільно-правових засобів захисту, на наш погляд, належать законодавчо закріплені засоби захисту, що застосовуються в особливих випадках порушення прав власників. Такими випадками є позови про захист прав співвласників у разі виділу, поділу та продажу спільного майна; засоби захисту права власності померлих та осіб, визнаних безвісти відсутніми або оголошених померлими; засоби захисту прав власників від неправомірного чи правомірного втручання державних органів, органів місцевого самоврядування та в надзвичайних ситуаціях; інші спеціальні засоби, обумовлені особливим колом уповноважених чи зобов'язаних осіб та надзвичайними обставинами [10, с. 48].

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Найбільш дослідженими в юридичній літературі є речово-правові засоби захисту. Законодавець у ст. 16 ЦК України «Захист цивільних прав та інтересів судом» вживає термін «способи захисту», а оскільки право власності є одним із цивільних прав, можна припустити, що законодавець і на захист права власності поширює термін «способи захисту». У Главі 29 зазначеного кодексу, присвяченій захисту права власності, не йдеться ні про способи, ні про засоби.

Зобов'язально-правові засоби захисту права власності базуються на можливості застосовувати примусові заходи у правовідносинах із конкретно визначеними учасниками відносних правовідносин, у яких є уповноважена і зобов'язана особа.

Види зобов'язально-правових засобів захисту безпосередньо пов'язані з видами зобов'язань. Виходячи з поділу зобов'язання на договірні та недоговірні (позадоговірні), зобов'язально-правові засоби захисту в свою чергу також поділяються на договірні, зобов'язально-правові та засоби захисту права власності у недоговірних зобов'язаннях, що характеризуються властивими лише їм особливостями.

У договірних зобов'язаннях уповноважена особа може захистити своє право власності шляхом примусу боржника виконати обов'язок в натурі; розірвання договору; застосування мір відповідальності, передбачених договором чи інших заходів, передбачених договором або законом (наприклад, повернення сторонам майна, переданого ними на виконання договору, повернення майна, переданого власником у орендне чи інше тимчасове користування).

До недоговірних (позадоговірних) зобов'язань доктрина відносить публічне обіцяння винагороди, ведення чужих справ без доручення, запобігання загрози шкоді чужому майну, рятування здоров'я та життя іншої особи, заподіяння шкоди, створення небезпеки (загрози) життю та здоров'ю фізичних осіб, а також їхньому майну та майну юридичних осіб [11, с. 17].

Таким чином, право власності займає провідне місце в системі прав і свобод людини і громадянина. Його належне забезпечення та реалізація є чинниками зміцнення й утвердження України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної та правової держави, а також важливим елементом політичного, економічного, соціального, культурного та іншого прогресу суспільства. Цивільно-правовий захист права власності – це система активних заходів, застосовуваних власником, компетентними державними чи іншими органами, спрямованих на усунення порушень права власності, покладення виконання обов'язку з відновлення порушеного права на порушника. Така система захисних заходів водночас є складовою частиною загальноправового механізму захисту права власності.

Бібліографічні посилання:

1. Несинова С.В. Правовий інститут права власності в контексті Європейського суду з прав людини. Порівняльно-аналітичне право. 2017. № 3. С. 38-41.
2. Чеховська Д.Р. Особливості державної реєстрації прав власності на нерухоме майно на підставі рішення суду / Д. Р. Чеховська, В. В. Цюра. Право і суспільство. 2015. № 4(2). С. 48-55.
3. Конституція України від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
4. Конституція України. Науково-практичний коментар / [редкол.: В.Я. Тацій (голова редкол.), О.В. Петришин (відп. секретар), Ю.Г. Барабаш та ін.] ; Нац. акад. прав. наук України. 2-ге вид., переробл. і допов. Х. : Право, 2011. 1128 с.
5. Цивільний кодекс України : науково-практичний коментар. Видання третє переробл., доповн. Х. : ТОВ «Одіссей», 2007. 1200 с.
6. Гнатів О. Б. Захист права власності в цивільному праві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03. Львів, 2014. 20 с.
7. Сульженко Ю. Форми і способи захисту суб'єктивних цивільних прав і законних інтересів. Право України. 2005. № 12. С. 24–28.
8. Антонюк О. Умови захисту права власності шляхом визнання. Национальный юридический журнал: теория и практика. 2015. С. 115-120.
9. Цивільне та сімейне право України у запитаннях та відповідях / [Харитонов Є. О., Калітенко О. М., Зубар В. М. та ін.]. Х. : ТОВ «Одіссей», 2002. 640 с.

10. Дзера І. О. Цивільно-правові засоби захисту права власності в Україні. К. : Юрінком Інтер, 2001. 255 с.
11. Зобов'язальне право: теорія і практика : навч. посібн. для студентів юридич. вузів і фак. ун-тів / [Дзера О. В., Кузнецова Н. С., Луць В. В. та ін.]; за ред. О. В. Дзери. К. : Юрінком Інтер, 2000. 912 с.

Орлова Ірина Миколаївна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного, адміністративного та
фінансового права Інституту права імені В.
Сташиса Класичного приватного університету

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Існування сучасної економічної системи тієї чи іншої країни неможливе без здійснення впливу на неї з боку держави. Причому ступінь цього впливу, його обсяг та засоби обумовлюються історичним періодом розвитку держави, станом економіки, політичною ситуацією тощо. Тому перед державою постійно стоїть задача пошуку оптимальних форм та засобів регулюючого впливу на господарську діяльність.

Між тим, окрім розв'язання завдань практичного характеру, необхідно займатися дослідженням теоретичної основи щодо регулювання діяльності суб'єктів господарювання з боку держави, зокрема з'ясуванням сутності державного регулювання господарської діяльності.

Взагалі поняття «регулювання» (від лат. «regulo») означає упорядкування, приведення чогось у відповідність [1, с. 296].

Тлумачний словник юридичних термінів визначає поняття правового регулювання як форми регулювання суспільних відносин, що забезпечує відповідність поведінки їх учасників вимогам і дозволам, які містяться в нормах права [2, с. 218].

Зміст правового регулювання визначається цілеспрямованістю, впорядкованістю, сферою впливу, методами. Цілеспрямованість полягає в упорядкованості суспільних відносин на законодавчому рівні, впорядкованість досягається на основі реалізації поставлених цілей, сфера впливу є чітко визначеною та загальнодоступною для розуміння в суспільстві, методи визначаються під час застосування норм права [3, с. 116–118].

Правове регулювання визначається і як система заходів, яка здійснюється для стабілізації економіки країни до наявних умов [4].

Деякі автори ототожнюють таке регулювання з впливом держави на економічні процеси задля економічного розвитку держави [5]. Інші – визначають державне регулювання як систему заходів законодавчого, адміністративно-виконавчого, контролюючого характеру, які здійснюються державою з метою підтримання суспільного господарського порядку в економічній системі України [6, с. 397].

У законодавстві та літературі зустрічається також термін «державна регуляторна політика». Під поняттям «державна регуляторна політика» у сфері господарювання розуміється зменшення втручання держави у господарську діяльність, усунення правових, адміністративних, економічних, організаційних перешкод у розвитку підприємництва, запровадження нових підходів до державного регулювання господарської діяльності [7, с. 79].

Отже, коли мова йде про забезпечення відповідності поведінки учасників господарських правовідносин визначеним у законодавстві України моделям правовідносин, у літературі використовуються такі поняття: «державне регулювання господарської діяльності», «державний вплив на економіку (господарську діяльність)», «державне управління економікою» тощо. Визначення співвідношення зазначених понять дозволить з'ясувати сутність регулювання діяльності суб'єктів господарювання державою.

Співвідношення понять «державний вплив на економіку (господарську діяльність)» та «державне регулювання господарської діяльності» може мати два значення: у першому – дані терміни розглядаються як тотожні поняття, синоніми; у другому – поняття «державне регулювання

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

господарської діяльності» (у значенні нормативно-правового регулювання) є формою державного впливу на господарську діяльність (економіку).

Держаний вплив на господарську діяльність (державне регулювання господарської діяльності) може здійснюватися як економічними, так й адміністративними методами. Лише адміністративні методи використовує державне управління господарською діяльністю.

Отже, за своєю сутністю державне регулювання діяльності суб'єктів господарювання є видом впливу на економіку – господарську діяльність (як сукупності форм, методів та інструментів, за допомогою яких держава здійснює цілеспрямований, організуючий, координуючий вплив державних органів на суб'єктів господарювання з метою упорядкування господарської діяльності).

У той же час державне регулювання діяльності суб'єктів господарювання ототожнюється з нормативно-правовим регулюванням господарської діяльності як встановленням загальних правил поведінки у сфері господарювання.

Виходячи з вищенаведеного, можна запропонувати розглядати сутність державного регулювання господарської діяльності у широкому (як вид впливу на економіку) та вузькому (нормативно-правове регулювання) значеннях.

Бібліографічні посилання:

1. Теорія держави і права. Академічний курс : Підручник / За ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. К. : Юрінком Інтер, 2008. 688 с.
2. Юридичні терміни. Тлумачний словник. (клад. В. Г. Гончаренко, П. П. Андрущенко, Т. П. Базова та ін.). К. : Либідь, 2004. 320 с.
3. Галуцько В. В. Теорія держави та права: конспект лекцій. Херсон : ВАТ «ХМД», 2008. 280 с.
4. Ходов Л. Г. Основы государственной экономической политики: Учебник. М. : БЕК, 1997. 332 с.
5. Стеченко Д. М. Державне регулювання економіки : Навч. посібник. К. : МАУП, 2000. 176 с.
6. Мілаш В. С. Господарське право : Курс лекцій: У 2 ч. Ч. 1. Х. : Право. 2008. 496 с.
7. Кравцова Т. М. Державне регулювання господарської діяльності: адміністративно-правові аспекти. Монографія. Суми : ВВП «Мрія» ТОВ, 2006. 184 с.

Поліщук Марина Геннадіївна,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
юридичного факультету Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Андрієвська Людмила Олексіївна,
старший викладач кафедри цивільно-правових
дисциплін юридичного факультету
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЗАКОРДОНОМ ТА ГАРМОНІЗАЦІЯ ВІТЧИЗНЯНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

На сучасний день законодавство про виконавче провадження знаходиться в процесі розвитку. Вагомою та актуальною тематикою для вчених є аналіз та вивчення сучасного стану правового регулювання виконавчого провадження як в Україні так і закордоном, так як до цього часу вона є недостатньо дослідженою.

Підписання угоди про Асоціацію з ЄС відкриває Україні великий простір правових норм та принципів, але вітчизняне законодавство не відповідає всім європейським стандартам, що спричиняє потребу в гармонізації та модернізації чинного законодавства про виконавче провадження та службу України з законодавством ЄС.

У Вітчизняному законодавстві, чимало вад, застарілих положень, прогалин, колізійних норм. Серйозною проблемою стає неоднаковість розуміння та застосування законодавства щодо примусового виконання рішень, що породжує нестабільність та його неузгодженість.

Виконавче провадження є найважливішою стадією судового провадження яке спрямоване на відновлення порушених прав і свобод людини і громадянина [1,с.262]. У будь-якій державі виконавче провадження грає важливу роль. При відсутності добровільного виконання розроблений механізм примусового виконання сприяє відновленню порушених прав, законності, підтримання правопорядку в суспільстві.

В умовах побудови громадянського суспільства в Україні виникає необхідність постійно вносити зміни та вдосконалювати процес державного управління в усіх сферах нашого життя, без винятку і у сфері організації примусового виконання рішень судів [2,с.81].

Виконавче провадження в Україні переживає епоху застою, юристи говорять про необхідність істотного вдосконалення даної сфери законодавства. Як і раніше багато судові акти залишаються невиконаними, від чого страждають конкретні люди, юридичні особи, держава. В результаті невиконані судові акти негативно позначаються на авторитеті суду і сприяють збереженню правового нігілізму в країні.

У переломні моменти розвитку законодавства вельми корисно проаналізувати, як ті ж проблеми вирішуються за кордоном а також можливість гармонізація вітчизняного законодавства у відповідності з міжнародними нормативно-правовими актами. Тому при модернізації національних норм в Україні слід дослідити теорії та практичний досвід високо розвинутих країн, адже рецепція зарубіжного досвіду правового регулювання насамперед обумовлена міжнародними зобов'язаннями України, євроінтеграційними процесами [3,с.40].

У Франції, Бельгії, Люксембурзі та ряді інших країн континентальної Європи судові виконавці є приватними особами, які працюють за ліцензією. Управління судовими виконавцями здійснюють регіональні та національні палати як органи самоврядування.

Наприклад, у Франції виконавче провадження реалізується не тільки судовими виконавцями, а й генеральними прокурорами, прокурорами Республіки, командирами і офіцерами поліцейських сил. Однак основні дійові особи - це судові виконавці. Їхній правовий статус поєднує в собі елементи статусів незалежного практикуючої особи і державного службовця.

У Німеччині виконавче провадження здійснюють реєстратори суду, у яких є спеціальний сертифікат, що дає їм право виконувати рішення суду.

В Ізраїлі служба виконавців знаходиться при магістратських судах. Очолює її директор, який є суддею або реєстратором даного суду. Цікаво відзначити такий факт, що якщо виконавці підпорядковуються безпосередньо директору служби, то призначаються вони міністром юстиції.

У Греції до основних органів виконавчого провадження відноситься не тільки виконавець, але і нотаріус, в функції якого входить виконання судових актів про стягнення грошових коштів. Такий нотаріус називається клерком публічного аукціону, і тільки він має право проводити публічний аукціон.

В Ізраїлі існує законодавство про відповідальність за неповагу до суду. Наприклад, суд може зобов'язати боржника щодня виплачувати певну грошову суму як штраф до тих пір, поки той не погодиться з наказом. При цьому сума штрафу повинна бути значною, але не вище розміру стягнення, бо мета цього заходу - підштовхувати боржника до виконання рішення.

Цікавий досвід США в плані несудового виконання рішення суду. Один з таких шляхів полягає в тому, що кредитор може звернутися в агентство по стягненню, основна функція якого - надання певного тиску на боржника в формі письмового звернення з повідомленням про передбачуваний початку проти нього правових дій. Такі агентства діють на основі ліцензії.

Італійське законодавство говорить про конверсії майна. Дебітор має право на конверсію опису майна. Це право зводиться до наступного: дебітор має право вимагати заміни опису майна на виплату грошових сум, рівних судових витрат і розміру кредитів, виданих йому кредитором, які подали вимогу про опис майна, і іншими кредиторами, які подали прохання про участь в процесі. При подачі прохання про конверсії дебітор вносить до канцелярії суду одну п'яту частину суми кредиту. Внесена грошова сума заноситься секретарем суду на рахунок кредитної установи за вибором судді.

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Слід також розглянути міжнародний досвід у заходах, що забезпечують виконання судових актів і актів інших органів.

Один з таких заходів, невідоме сучасному національному праву, - це тюремне ув'язнення. Як приклад пошлемося на використання тюремного ув'язнення в США. У цій країні, якщо кредитор не знає, де знаходиться майно боржника, на яке повинно бути звернено стягнення, то можна вдатися до допомоги суду. Боржнику вручається повістка про виклик його до суду. Якщо після цього боржник не з'являється до суду або під час розгляду даного питання в суді не розкриває інформацію про місце знаходження майна, то до нього може бути застосовано тюремне ув'язнення. На відміну від кримінального засудження стосовно до такого боржника не призначається якийсь конкретний термін. Як тільки боржник розкриє потрібну інформацію, він відразу ж буде звільнений. Аналогічна міра застосовується в деяких штатах США щодо батька, який ухиляється від сплати аліментів на утримання своєї дитини. При цьому береться до уваги наявність впевненості в платоспроможності боржника.

В Англії тюремне ув'язнення було відомо з давніх часів, і скасовано воно лише в 1970 р, за винятком деяких категорій справ. У Німеччині відповідач може бути поміщений у в'язницю, якщо не вніс необхідну суму. Однак цей захід застосовується рідко. У Нідерландах виконання судових рішень забезпечується, як правило, накладенням штрафу. Але можливе застосування та тюремного ув'язнення. У Франції відсутня захід, про який забезпечення виконання рішення.

Говорячи про впровадження в Україні можливості застосування тюремного ув'язнення до боржників по цивільних справах, то такий досвід може привести до виникнення приватних в'язниць, які відомі всьому світу. На перший погляд подібні пропозиції здаються фантастично далекими від реальності. Але не виключено, що в епоху процвітання бізнесу знайдуться бажаючі відкрити власні в'язниці. Тим більше що тюремне ув'язнення може бути замінене і громадськими роботами, потреба в яких відчувається в будь-якому населеному пункті. При цьому законодавчо повинні бути визначені не тільки санкції за невиконання виконавчих документів, а й умови їх застосування. Одним з таких умов в розвинених країнах є наявність підстав, що дозволяють стверджувати, що боржник в змозі виконати відповідний документ.

Отже, аналізуючи існуюче законодавство та міжнародний досвід дії виконавчого провадження можна дійти висновку, що удосконалення виконавчого права повинно проводитися у певних напрямках. З використанням міжнародного досвіду або шляхом пошуку власного шляху, існує нагальна потреба вирішити проблемні питання зведеного виконавчого провадження, розподілу стягнутих сум між стягувачами, а також справедливого розподілу виконавчого збору та основної винагороди приватного виконавця [4].

Бібліографічні посилання:

1. Шелевер Н. В. Особливості виконавчого провадження в країнах Європейського Союзу. *Форум права*. 2016. № 1. С. 262–266. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2016_1_42
2. Сіверін Д. В. Зарубіжний досвід діяльності органів, що здійснюють повноваження, пов'язані із виконанням судових рішень, та його адаптація до вітчизняної правової системи. *Європейські перспективи*. 2014. № 3. С. 81-87. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2014_3_14
3. Теремецький В. І. Застосування зарубіжного досвіду в сфері виконання юрисдикційних рішень в Україні. *Судова апеляція*. 2016. № 4. С. 38-45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Suap_2016_4_5
4. Проблемні аспекти зведеного виконавчого провадження. URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/vikonavche-provadhennya/problemni-aspekti-zvedenogo-vikonavchogo-provadhennya.html>

Резворович Кристина Русланівна,

кандидат юридичних наук,

завідувач кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА ІНТЕРЕСІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ У СУДОВОМУ ПРОЦЕСІ

Судовою реформою 2016 року в Україні було запроваджено монополію адвокатури. Йдеться про Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02.06.2016 № 1401-VIII (далі – Закон № 1401-VIII). Цим Законом так звана «адвокатська монополія» була закріплена на рівні Конституції України. Так, відповідно до ст. 131², виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення [3]. Дане конституційне положення знайшло своє закріплення в ч. 1 ст. 60 ЦПК України в редакції від жовтня 2017 р.: «Представником у суді може бути адвокат або законний представник» [9].

Розуміючи всю радикальність та складність нововведення вітчизняний законодавець вирішив монополізацію запустити поступово, встановивши згідно з п. 11 ч. 161 розділу XV Конституції України такі відтермінування щодо представництва інтересів фізичних осіб у судовому процесі:

- у Верховному Суді та судах касаційної інстанції – до 1 січня 2017 року;
- у судах апеляційної інстанції – до 1 січня 2018 року;
- у судах першої інстанції – до 1 січня 2019 року.

Втім, попри встановлену поетапність, запровадження адвокатської монополії спричинило виникнення низки практичних запитань та проблем. Тому цілком логічним та очікуваним видається її не тривале існування. Мається на увазі скасування монополізації, що передбачається законопроектом про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії) (реєстр. № 1013) [1] включеним до порядку денного другої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання [5].

Визнання положень законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії) такими, що відповідають вимогам статей 157 і 158 Конституції України висновком Конституційного Суду України [1] не залишає сумнівів щодо його подальшого ухвалення на відповідній сесії Верховної Ради України. Однак слід вказати, що, як і запровадження, так і скасування адвокатської монополії, викликало досить суперечливі позиції серед науковців та практиків. Так, зокрема, адвокат, к.ю.н., доцент кафедри нотаріального та виконавчого процесу і адвокатури юридичного факультету КНУ ім. Тараса Шевченка Д. Кухнюк вважає такі зміни актуальними [10]. Така позиція видається цілком слушною.

Прихильником скасування монополізації адвокатури є й адвокат І. Тетеря, який не вбачає в адвокатській монополії переваг ні для самих адвокатів, ні для громадян [7]. Однак категоричність адвоката видається сумнівною. Адже монополізація адвокатури, насамперед, сприяла зростанню доходів адвокатів.

У свою чергу, радник «Кролевецький та Партнери» Д. Остапенко [4] займає нейтральну позицію висловлюючи одночасно аргументи, як за, так і проти: «З одного боку, бізнес та громадяни зі скромним рівнем достатку зможуть видихнути з полегшенням, оскільки і перші, і другі потенційно матимуть можливість мінімізувати свої витрати на правників. Однак це стане можливим лише за умови внесення відповідних змін до процесуальних кодексів, де адвокатська монополія фактично продовжує діяти. З іншого боку, для громадян існують ризики збільшення кількості випадків отримання послуг неналежної якості, оскільки запропоновані зміни дозволять практикувати навіть тим, хто взагалі не має жодної юридичної освіти» [4]. Втім реалії сьогодення дають підстави стверджувати, що наявність свідоцтва на зайняття адвокатською діяльністю далеко не завжди є гарантією компетентності та професійності адвоката. І, навпаки, його відсутність зовсім не означає некомпетентність.

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Водночас адвокат, голова Ради адвокатів Закарпатської області О. Фазекош запропонованих нововведень не підтримує. Посилаючись на досвід економічно розвинутих країн Європи від зауважує, що адвокатська монополія - основа правової системи [8]. Не можна погодитися з такою тезою. Адже, на жаль, станом на сьогодні, наша держава є швидше кризовою, аніж економічно розвинутою і фінансові можливості українських громадян, що потребують правової допомоги, значно відрізняються від фінансових можливостей громадян розвинутих країн Європи. Тому, позбавляючи фізичних осіб-громадян України права звернутися за наданням правової допомоги у виді представництва до менш оплачуваного юриста, вітчизняний законодавець здебільшого позбавляє їх відповідного права загалом.

Крім того, як слушно зазначає адвокат, к.ю.н., доцент кафедри нотаріального та виконавчого процесу і адвокатури юридичного факультету КНУ ім. Тараса Шевченка Д. Кухнюк, для переважної більшості громадян монополії фактично не існувало [10]. Так, у Конституції України міститься можливість окремим законом встановити винятки із обов'язкового представництва у суді адвокатами «у трудових спорах, спорах щодо захисту соціальних прав, щодо виборів та референдумів, у малозначних спорах, а також стосовно представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена» (ч. 5 ст. 131²).

Подібні винятки були встановлені й у положеннях ЦПК України. Йдеться про ч. 2 ст. 60 ЦПК України, де зазначається, що «під час розгляду спорів, що виникають з трудових відносин, а також справ у малозначних спорах (малозначні справи) представником може бути особа, яка досягла вісімнадцяти років, має цивільну процесуальну дієздатність».

Крім того, сторона справи чи третя особа може самостійно захищати свої права та інтереси, тобто здійснювати самопредставництво, при наявності у неї цивільної процесуальної дієздатності.

Зважаючи на вказане можна дійти висновку про те, що скасування монополії адвокатури в Україні наразі не призведе до якихось серйозних наслідків щодо доступу до правосуддя, а, імовірно, навпаки, сприятиме захисту прав та інтересів фізичних осіб.

Підсумовуючи вищевикладене слід зазначити, що нині чинне законодавство України, що регулює правовідносини щодо представництва інтересів фізичних осіб у цивільному судовому процесі потребує подальшого наукового вивчення з метою виявлення проблемних аспектів та пошуку шляхів удосконалення правового регулювання інституту представництва.

Бібліографічні посилання:

1. Висновок КСУ у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії) (реєстр. № 1013) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 31.10.2019 р. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/4_v_2019.pdf (дата звернення: 03.11.2019 р.)
2. Законопроект про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії) (реєстр. № 1013). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28-20#n9> (дата звернення: 03.11.2019 р.)
3. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. №254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 03.11.2019 р.)
4. Остапенко Д. Про майбутнє адвокатури без монополії. 10 вересня 2019. №36. URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/pro-maybutne-advokaturi-bez-monopoliyi.html> (дата звернення: 03.11.2019 р.)
5. Про включення до порядку денного другої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії) і про його направлення до Конституційного Суду України : Постанова Верховної Ради України від 03.09.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28-20#n9> (дата звернення: 03.11.2019 р.)
6. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) : Закон України від 02.06.2016 № 1401-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19> (дата звернення: 03.11.2019 р.)

7. Тетеря І. Адвокатська монополія - відмінити! URL: <https://blog.liga.net/user/%D1%96teterya/article/34365> (дата звернення: 03.11.2019 р.).
8. Фазекош О. Поступатися адвокатською монополією - це поступатися правами людини. Закон і бізнес. 07.09-13.09.2019. №35. URL: https://zib.com.ua/ua/139062postupatisya_advokatskoju_monopolieyu__ce_postupatisya_prava.html (дата звернення: 03.11.2019 р.).
9. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/435-15> (дата звернення: 03.11.2019 р.).
10. Чи потрібно боятись скасування адвокатської монополії? URL: <https://hromadske.radio/podcasts/hromadska-hvylya/chy-potribno-boyatys-skasuadvokatskoyi-monopoliiyi> (дата звернення: 03.11.2019 р.).

Резникова Марія Олександрівна,
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри цивільного,
трудового та господарського права
Дніпровського національного університету імені
О. Гончара

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ІНСТИТУТУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЗОВУ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ ПРИ РОЗГЛЯДІ СПРАВ ПРО СТЯГНЕННЯ БОРГУ ЗА ДОГОВОРОМ ПОЗИКИ

Забезпечення позову – це сукупність процесуальних дій, які гарантують виконання рішення суду в разі задоволення позовних вимог. Метою забезпечення позову є вжиття судом, у провадженні якого перебуває справа, заходів щодо охорони матеріально-правових інтересів позивача від можливих несумлінних дій із боку відповідача. А в разі прийняття рішення на користь позивача, забезпечення позову дозволяє ефективно виконати судові рішення та/або запобігти потенційним труднощам у подальшому виконанні такого рішення.

Відповідно до правової позиції Верховного Суду України від 25 травня 2016 року у справі № 6-605 цс 16 «забезпечення позову по суті – це обмеження суб'єктивних прав, свобод і інтересів відповідача або пов'язаних із ним інших осіб з метою забезпечення реалізації в майбутньому актів правосуддя і задоволених вимог позивача. Зазначені обмеження встановлюються ухвалою суду, вони діють до заміни судом виду забезпечення позову або скасування заходів забезпечення позову» [1, с. 195].

Здійснюючи судочинство, суди застосовують Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 № ETS № 005 та практику Європейського суду з прав людини як джерело права (ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»). Відповідно до приписів ст. 6 Конвенції кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру. Згідно зі ст. 13 Конвенції кожен, чий права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження [2].

Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) неодноразово підтверджував свою позицію щодо змісту поняття «ефективний засіб юридичного захисту». Так, у рішеннях ЄСПЛ від 29 червня 2006 року у справі «Пантелеєнко проти України», від 31 липня 2003 року у справі «Дорани проти Ірландії», від 17 липня 2008 року у справі «Каїч та інші проти Хорватії» зазначається, що засіб юридичного захисту має бути ефективним як на практиці, так і за законом, а саме поняття «ефективний засіб» передбачає запобігання порушенню або припиненню порушення, а так само встановлення механізму відновлення, поновлення порушеного права [1, с. 195].

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Таким чином, Держава Україна має обов'язок перед зацікавленими особами забезпечити ефективний засіб захисту порушених прав, зокрема – через належний спосіб захисту та відновлення порушеного права. Причому обраний судом спосіб захисту порушеного права має бути ефективним та забезпечити реальне відновлення порушеного права.

Нажаль, аналіз судової практики з приводу вжиття заходів для забезпечення позову, не зважаючи на приписи цивільно-процесуального законодавства, ст. 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, показує що національні суди в більшості випадків відмовляють у задоволенні клопотань про забезпечення позову в цілому і по справах про стягнення боргу за договорами позики (позикових зобов'язань) в тому числі. Зрозуміло, що така негативна практика національних судів не призводить до реального виконання майбутнього позитивного рішення про стягнення заборгованості, не сприяє охороні матеріально-правових інтересів позивача від можливих несумлінних дій із боку відповідача, призводить до порушень прав позивача по справі і загалом нівелює основну ідею та мету запровадження інституту забезпечення позову, як «гарантію виконання рішення суду в разі задоволення позовних вимог».

Для наочності можна навести такі приклади з судової практики.

Так, 15 січня 2018 р. під час розгляду заяви по справі № 332/74/18 Заводським районним судом міста Запоріжжя Публічного акціонерного товариства «ДТЕК Дніпроенерго» в особі представника за довіреністю ОСОБА_1 про забезпечення позову, судом було встановлено наступне.

ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго» звернулось до суду з позовом до ОСОБА_2 про стягнення заборгованості в сумі 56081,70 грн. Разом з позовом, позивачем надано заяву про забезпечення позову, в якій просить вжити заходів забезпечення позову шляхом накладення арешту на однокімнатну квартиру № 41 по вул. Республіканській в м. Запоріжжі, яка належить відповідачу.

Розглянувши заяву, суд приходить до наступного. У відповідності до ч.1 ст.151 ЦПК України, суд за заявою осіб, які беруть участь у справі, може вжити заходи забезпечення позову. Відповідно до ст.151 ЦПК України, у заяві про забезпечення позову повинно бути зазначено предмет позову та обґрунтування необхідності забезпечення позову; захід забезпечення позову, який належить застосувати, з обґрунтуванням його необхідності; ціну позову, про забезпечення якого просить заявник; пропозиції заявника щодо зустрічного забезпечення; інші відомості, потрібні для забезпечення позову. Згідно з ч.3 ст. 150 ЦПК України, заходи забезпечення позову, мають бути співмірними із заявленими позивачем вимогами.

В заяві позивачем не наведено вмотивованого обґрунтування, що саме цей вид заходу забезпечення позову необхідно вжити, та що невжиття такого заходу ускладнить або унеможливить виконання рішення суду. Позивачем не надано пропозицій, щодо зустрічного забезпечення та не надано доказів належності майна відповідачеві на праві власності, що на думку суду, унеможливує виконання дій по забезпеченню позову. На підставі викладеного, в задоволенні заяви Публічного акціонерного товариства «ДТЕК Дніпроенерго» в особі представника за довіреністю ОСОБА_1 про забезпечення позову було відмовлено [3].

Наступний приклад, ухвала по справі №175/2530/18-ц від 27 червня 2018 року Дніпропетровського районного суду Дніпропетровської області.

Розглянувши у судовому засіданні в смт. Слобожанське заяву позивача ОСОБА_1 про забезпечення позову ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про стягнення заборгованості за розпискою, суд встановив, що в червні 2018 року до Дніпропетровського районного суду Дніпропетровської області надійшла позовна заява ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про стягнення заборгованості за розпискою. Разом з позовом до суду заява позивача про забезпечення позову, в якій ОСОБА_1 просить накласти арешт на все рухоме та нерухоме майно, заборонивши будь-яким особам у будь-який спосіб вчиняти будь-які дії щодо відчуження зазначеного майна.

Розглянувши заяву про забезпечення позову, суд прийшов до наступного. Відповідно до ст. 151 ЦПК України, у заяві про забезпечення позову повинно бути зазначено предмет позову та обґрунтування необхідності забезпечення позову; захід забезпечення позову, який належить застосувати, з обґрунтуванням його необхідності; ціну позову, про забезпечення якого просить заявник; пропозиції заявника щодо зустрічного забезпечення; інші відомості, потрібні для забезпечення позову.

В заяві позивачем не наведено вмотивованого обґрунтування, що саме цей вид заходу забезпечення позову необхідно вжити, та що невжиття такого заходу ускладнить або унеможливить виконання рішення суду; не зазначено, яким чином може сприяти виконанню рішення суду вказаний захід забезпечення позову; не зазначено обставини та не надано документи, які б свідчили про те, що невжиття заходів забезпечення позову може утруднити чи зробити неможливим виконання рішення суду. Позивачем не надано пропозицій щодо зустрічного забезпечення та не надано доказів належності будь-якого рухомого та не рухомого майна відповідачеві на праві власності, що на думку суду, унеможливує виконання дій по забезпеченню позову.

Враховуючи те, що позивачем в клопотанні про забезпечення позову не обґрунтовано необхідність забезпечення позову, тобто що невжиття таких заходів може істотно ускладнити чи унеможливити виконання рішення суду або ефективний захист, або поновлення порушених чи оспорюваних прав або інтересів ОСОБА_1, за захистом яких він звернувся, суд вважає за необхідне в задоволенні клопотання про забезпечення позову відмовити [4].

Тобто, бачимо таке ж саме обґрунтування для відмови у задоволенні клопотання про забезпечення позову, як і у попередньому прикладі.

Таким чином, не зважаючи на позитивну новелу щодо можливості забезпечення позову до пред'явлення позову, посилання в ч. 2 ст. 149 ЦПК України як підстави для забезпечення позову на те, що «якщо невжиття такого заходу ускладнить або унеможливить виконання рішення суду» - робить інститут забезпечення позову майже мертвим і декларативним, який не виконує свою основну функцію «гарантії виконання рішення суду в разі задоволення позовних вимог». Оскільки, якщо боржник (позичальник) вже не виконує взятих на себе зобов'язань при укладенні договору позики, в зв'язку з чим позичальник вимушений звертатися до суду з відповідним позовом і сплачувати чималу суму судового збору, то виникає питання як в практичній площині можна ще доводити, що «невжиття такого заходу ускладнить або унеможливить виконання рішення суду», які документи необхідно подавати, як доводити «яким чином може сприяти виконанню рішення суду вказаний у заяві захід забезпечення позову», тощо?

На нашу думку, поставлені питання можуть бути роз'яснені шляхом надання правових позицій Верховним Судом України у своїх постановках, оскільки, відповідно до ч.ч. 5, 6 ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» висновки щодо застосування норм права, викладені у постановках Верховного Суду, є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права. Висновки щодо застосування норм права, викладені у постановках Верховного Суду, враховуються іншими судами при застосуванні таких норм права [5, с. 43].

Бібліографічні посилання:

1. Цивільний процесуальний кодекс України : Науково-практичний коментар / за заг. ред. д.ю.н., професора, академіка Академії наук вищої школи України М.М. Ясинка. К.: Алерта, 2018. 604 с.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 № ETS № 005. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
3. Ухвала Заводського районного суду міста Запоріжжя від 15 січня 2018 р. по справі № 332/74/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/71602189>.
4. Ухвала Дніпропетровського районного суду Дніпропетровської області від 27.06.2018 р. по справі №175/2530/18-ц. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76157806>.
5. Андронов І.В. Обов'язковість правових висновків, що містяться в постановках Верховного суду в цивільному процесі. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. Випуск 3. Том 1. С. 41-45.

Смолярова Марина Леонідівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного,
адміністративного та трудового права
Національного університету «Запорізька
політехніка»

**ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНО ДІЮЧОГО МОТИВАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ
СТИМУЛЮВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ ПРАЦІ**

Ефективність функціонування мотиваційного механізму стимулювання є однією з найважливіших проблем в регулюванні трудових відносин, яка потребує вирішення. Безліч викликів, з якими стикаються суб'єкти правовідносин у сфері праці, значною мірою пов'язані з нестабільністю, негативними змінами, які обумовлені перманентними кризовими явищами в країні. Тому проблема регулювання трудових відносин є знову відкритою, актуальною, яка потребує нових підходів до дослідження засобів правового регулювання.

За твердженням С.П. Мавріна, відбувається зміна засобів правового регулювання з приписів і заборон, характерних для централізованого регулювання, до диспозитивно-децентралізованого регулювання праці з домінуванням таких правових засобів як дозвіл (стимулювання) і заборона (відповідальність), застосування яких передбачає перехід до ринкової економіки.

Зрозуміло, що розширення сфери договірної регулювання трудових відносин не означає необхідність відмови від централізованого регулювання. Слід погодитися з думкою В.Я. Гоца, «з переходом від директивного регулювання до ринкових відносин, від «єдності інтересів» всіх працівників до ринку праці, де робоча сила є товаром і здійснюється її купівля-продаж, постає питання про розширення сфери застосування договору у регулюванні трудових відносин... Договірне регулювання трудових відносин свідчить про перехід роботодавців і працівників до пошуку умов спільної роботи, до соціального партнерства. Однак специфіка об'єкта правового регулювання не вимагає, а навпаки, передбачає необхідність залишити державне регулювання цих відносин. Безумовно, державою повинні встановлюватись мінімальні гарантії при працевлаштуванні та регулюванні зайнятості працівників, встановленні робочого часу і часу відпочинку, притягненні до дисциплінарної та матеріальної відповідальності, порядок розгляду трудових спорів тощо».

Зрозуміло, що механізм правового стимулювання суб'єктів правовідносин в сфері праці є більш широким поняттям, яке включає в себе сукупність методів, засобів та інструментів, за допомогою яких відбувається регуляторний вплив держави на трудові відносини.

Тому, на наш погляд, формування ефективно діючого мотиваційного механізму стимулювання суб'єктів правовідносин у сфері праці повинно відбуватися через активну участь держави. Чинне законодавство не враховує зміни у характері та формах найманої праці, не визначає ролі та якісних характеристик працівників та роботодавців, не конкретизує ролі держави в регулюванні трудових відносин, а також не забезпечує розвиток їх договірної регулювання на засадах соціального діалогу. Не на всіх підприємствах спостерігається скорочення обсягів централізованого регулювання трудових відносин, де перевага надається договірному регулюванню.

Принципового значення набуває питання про рівність сторін соціально-трудова відносин, адже сучасні твердження про повну рівність є теоретичними абстракціями, які на практиці скоріше за все виступають винятком, аніж правилом. Для того, щоб в цьому переконатися, необхідно звернути увагу на відмінності між правовим статусом роботодавців і працівників та подивитися статистичні данні щодо безробіття в країні.

Для здійснення державної політики, вкрай необхідним є створення збалансованого механізму регулювання трудових відносин, насамперед, прийняття нового Трудового кодексу України. У кодифікованому акті важливо законодавчо регламентувати правила поведінки усіх учасників стимуляційних правовідносин та розширити сферу дії заохочувальних заходів до них. Правовідносини між державою, роботодавцями та працівниками повинні бути легітимно

у свідомленими та їх внутрішня і зовнішня мотивація має стати тим чинником у суспільстві, який задовольнить їхні потреби та інтереси.

Чорноус Олена Василівна,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри трудового та господарського права
факультету № 2 Харківського національного
університету внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ПРО ФОРМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ГІДНОСТІ ПРАЦІВНИКА

В усі періоди життя питання забезпечення прав людини мало всесвітнє значення. Проблема забезпечення поваги і додержання прав людини набуває глобальних масштабів і на національному рівні, в тому числі в основній сфері життєдіяльності людини – сфері праці. Відповідно до ст.55 Конституція України усім громадянам гарантує право на захист своїх прав та свобод будь-якими не забороненими законом засобами. Застосування неюрисдикційних форм захисту можна вважати дієвою формою захисту права працівника на гідність. В науці трудового права неюрисдикційною формою захисту трудових прав працівників визнається самозахист, проте у чинному Кодексі законів про працю України відсутні спеціальні норми про цю форму захисту.

Під захистом трудових прав та законних інтересів працівників в науці трудового права розуміють сукупність матеріально-правових заходів, організаційних і процесуальних способів припинення і попередження порушень трудового законодавства, відновлення порушених трудових прав громадян і відшкодування понесеної внаслідок цього шкоди. Захист передбачає як діяльність державних і уповноважених державою органів, так і діяльність самих суб'єктів правовідносин по усуненню перешкод, а також відновленню порушених трудових прав.

Цікавою з даного питання є позиція В.Я. Бурака, який розглядає право працівника на самозахист у матеріальному і процесуальному розумінні [1]. У матеріальному розумінні право працівника на самозахист передбачає його можливості використати не заборонені законом засоби примусового впливу на роботодавця, захищаючи належне йому право власними діями фактичного характеру з вимогою до спонукання зобов'язаної особи до правомірної поведінки. Науковець акцентує увагу на тому, що ці дії повинні бути співрозмірними порушеному праву або тому правопорушенню, яким це право порушене. У процесуальному аспекті, на думку В.Я. Бурака, право на самозахист включає в себе: можливість особи самостійно вчиняти дії із захисту порушеного права в установленому законом порядку; можливість користуватися усіма передбаченими законом правами в процесі розгляду своєї вимоги, встановленими щодо даної форми захисту прав; можливість вибору способів самозахисту в межах, визначених законом [1]. Інша вчена висловлює позицію, що самозахист трудових прав працівників – це неюрисдикційна форма захисту трудових прав, що включає сукупність законодавчо закріплених засобів, спрямованих на відновлення та встановлення порушених трудових прав, а також містить елемент превентивності, який у певних ситуаціях може сприяти запобіганню вчинення трудового правопорушення [2].

Право на захист трудових прав у процесуальному аспекті передбачає можливість працівника звернутися за захистом порушених прав до уповноваженого органу, або можливість самостійно вчиняти дії по захисту порушеного права (самозахист). Це право передбачає обов'язок відповідного органу застосувати передбачені законом способи поновлення порушеного права.

Право на звернення до відповідних органів передбачає наявність у працівника процесуальної правосуб'єктності. При розгляді питання про правосуб'єктність у правовідносинах по захисту трудових прав і законних інтересів працівників, необхідно зважати на те, що у правовідносинах при зверненні до суду права і обов'язки працівника регулюються як законодавством про працю так і цивільним процесуальним кодексом. Що ж стосується правовідносин по зверненню до комісії по трудових спорах, то права і обов'язки врегульовані тільки законодавством про працю. У цьому випадку процесуальна правоздатність і дієздатність залежить від трудоправової правоздатності і дієздатності суб'єкта у матеріальних трудових правовідносинах. У всіх інших видах правового

захисту питання правосуб'єктності регулюються спеціальним трудовим законодавством, або спеціальним законодавством, що регулює відповідний вид захисту.

Законодавчий досвід зарубіжних країн свідчить про інший підхід до визначення способів здійснення самозахисту. Так, у Трудовому кодексі Литовської Республіки самозахист трудових прав допускається лише у випадках, передбачених кодексом. Кодексом, наприклад, передбачена відмова працівника виконувати роботу у тих випадках, згідно з яким працівники мають право відмовитися працювати, якщо є небезпека для безпеки і здоров'я працівників, а також виконувати ті роботи, безпечному виконанню яких вони не навчені, якщо не обладнані засобами колективного захисту або не забезпечені необхідними засобами індивідуального захисту [3]. Така відмова працювати визнається законодавцем обґрунтованою. Окремою статтею передбачено, що за час, протягом якого працівник обґрунтовано відмовився працювати, працівнику сплачується середня заробітна плата. Якщо працівник необґрунтовано відмовляється працювати, то час, який він не працював, йому не оплачується і заповдіяну з цієї причини шкоду працівник відшкодовує в порядку, встановленому законом. Чіткий перелік випадків, у яких працівник може відмовитися від роботи в цілях самозахисту, закріплений і в трудових кодексах деяких інших закордонних країн. Так, Трудовий кодекс Російської Федерації передбачає, що у цілях самозахисту трудових прав працівник, повідомивши роботодавця або свого безпосереднього керівника чи іншого представника роботодавця у письмовій формі, може відмовитися від виконання роботи, не передбаченої трудовим договором, а також відмовитися від виконання роботи, що безпосередньо загрожує його життю і здоров'ю, за винятком випадків, передбачених цим Кодексом та іншими федеральними законами [4]. На час відмови від зазначеної роботи за працівником зберігаються всі права, передбачені трудовим законодавством та іншими, актами, які містять норми трудового права.

Отже, у трудових кодексах окремих зарубіжних країн визнано лише один спосіб самозахисту працівників – відмова від виконання трудових обов'язків і чітко закріплені випадки, в яких працівник у цілях самозахисту має право відмовитися від виконання роботи. Такий підхід видається виправданим, оскільки запобігає зловживанню трудовими правами з боку працівників, забезпечує внутрішній трудовий розпорядок, не перешкоджає виконанню роботодавцем обов'язку організувати та управляти процесом праці.

Що ж стосується самозахисту працівниками своїх трудових прав та законних інтересів, то на жаль у національному трудовому законодавстві ця форма захисту належно не урегульована. Чинне трудове законодавство містить лише декілька норм, які надають працівникові право здійснювати самозахист. Це стосується відмови працівника від незаконного переведення на іншу роботу та відмови продовжувати роботу, якщо склалася ситуація, що є небезпечною для його життя чи здоров'я або для людей, які його оточують, і навколишнього природного середовища.

Отже, самозахист трудових прав доцільно визнати правомірною дією при додержанні таких умов: 1) метою самозахисту є припинення порушення індивідуального трудового права та його відновлення; 2) може здійснюватися за наявності явних грубих порушень трудових прав працівника; 3) працівник повинен повідомити роботодавця або свого безпосереднього керівника в письмовій формі про відмову виконувати роботу; 3) право на самозахист здійснюється працівником самостійно; 4) способом самозахисту є відмова працівника від виконання трудових обов'язків у випадках, визначених законом; 5) відмова виконувати роботу триває до усунення порушення трудових прав; 6) після припинення порушення трудового права та його відновлення працівник одразу повинен приступити до роботи.

Думається, що доцільно було б закріплення права на самозахист в новому Трудовому кодексі України за всіма працівниками. Однак, слушно звертає увагу М.І. Іншин, реалізація даного права деякими категоріями працівників може підпадати під певні обмеження. Зокрема, реалізація права на самозахист державними службовцями може відбуватись лише в тому разі, якщо дії державного службовця не можуть зашкодити національним інтересам та інтересам держави [5] Тривалість призупинення виконання трудових обов'язків у порядку самозахисту не обмежується і визначається часом, необхідним для відновлення порушених прав працівників.

Отже, об'єктивно назріла потреба законодавчого закріплення категорії самозахист як форми захисту трудових прав працівників та механізму його реалізації. Вважаємо доцільним визнати і закріпити у трудовому законодавстві України тільки один спосіб самозахисту працівником своїх

трудових прав – відмову від виконання трудових обов'язків, який може застосовуватися працівником для захисту індивідуальних трудових прав (права на визначеність трудової функції, закріпленої трудовим договором, права на своєчасне і в повному обсязі одержання заробітної плати, право на охорону життя і здоров'я в процесі трудової діяльності, права на повагу гідності та честі під час трудової діяльності).

Бібліографічні посилання:

- 1 Бурак В.Я. Право працівників на самозахист своїх порушених прав і законних інтересів. Тенденції розвитку науки трудового права та права соціального забезпечення. 36. наук, праць. Матеріали І міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25-26 квіт. 2013 р.) / за ред. проф. М.І. Іншина. проф. Н.М.Хуторян, доц. В.І. Щербини. К.: Ніка-Центр, 2013. С.111.
2. Ілларіонова С.І. Форми та способи захисту прав працівників в умовах ринкової економіки автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Київ, 2015. С.14.
3. Трудовий кодекс Литовської Республіки. URL: <http://2c4.ru/rus/law1/index.php>.
4. Трудовий кодекс Російської Федерації. URL: <http://www.trudkod.ru/>.
5. Іншин М.І. Індивідуальний захист трудових прав державними службовцями. *Вісник Одеського національного університету*. 2011. Т.16. Вип.15. Правознавство. С.139.

Юніна Марина Петрівна,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОРЯДКУ ВИДАЧІ ПАТЕНТІВ НА ВИНАХОДИ В ПРАВІ УКРАЇНИ ТА ПРАВІ КРАЇН ЄС

Вирішальним чинником утвердження України як високотехнологічної європейської держави є існування дієвої системи охорони й використання об'єктів промислової власності. Основним елементом такої системи є патентне законодавство, норми якого регламентують суспільні відносини у сфері створення, використання та охорони результатів науково-технічної діяльності.

Сучасна система охорони прав інтелектуальної власності на об'єкти промислової власності базується на облігаторному принципі, який означає, що винахідник має право звернутися до компетентного державного органу із заявкою на видачу патенту, а цей орган зобов'язаний розглянути заявку, і в разі відповідності заявленого винаходу встановленим у законі вимогам – видати патент. При цьому видача патенту залежить не від суб'єктивних чинників, а від того, чи відповідає винахід встановленим у законі вимогам.

Тобто науково-технічні досягнення можуть бути визнані об'єктами промислової власності лише після їх кваліфікації як таких відповідним державним органом, державної реєстрації і видачі охоронного документа. Державна кваліфікація здійснюється Державним підприємством «Український інститут промислової власності» (Укрпатент), що входить до складу Державного департаменту інтелектуальної власності, у відповідності з нормами Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», Правил складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель від 22 січня 2001 р. та Правил розгляду заявки на винахід та заявки на корисну модель від 15 березня 2002 р. Подібні нормативні акти існують і щодо заявок на інші об'єкти промислової власності [1].

Сьогодні оформлення прав інтелектуальної власності на об'єкти промислової власності в Україні проходить декілька етапів, до яких належать:

- подання заявки, яка являє собою сукупність документів, необхідних для видачі Установою патенту (свідоцтва) на той чи інший об'єкт промислової власності;

- формальна експертиза, умовою проведення якої є дотримання вимог, що висуваються до заявки. Вказана експертиза дає відповіді на наступні питання: чи належить заявлена пропозиція до об'єктів промислової власності; чи подані заявочні матеріали відповідають вимогам закону;
- кваліфікаційна експертиза (проводиться лише щодо винаходів), що проводиться для визначення відповідності заявленої пропозиції умовам патентоспроможності, до яких належить новизна, винахідницький рівень та промислова придатність;
- прийняття рішення щодо розглянутої заявки про видачу охоронного документа, що є підставою для реєстрації патенту (свідоцтва).

Таким чином, результатом проведення всіх вказаних етапів є видача патенту, який можна визначити як охоронний документ, що засвідчує особисті немайнові і майнові права патентовласника на об'єкт інтелектуальної власності.

В країнах Європи обов'язок щодо прийому, розгляду і публікації заявок на винаходи, а також видачі патентів на винаходи покладено Європейською патентною конвенцією на Європейське патентне відомство, що знаходиться в Мюнхені і має філіал в Гаазі.

Європейський патент подається в Європейське патентне відомство (ЄПВ) безпосередньо або через національне патентне відомство, з яким у ЄПВ є відповідна угода, або через Міжнародну Організацію Інтелектуальної Власності (WIPO) за процедурою «Євро-РСТ», згідно з якою європейські патенти можуть видаватися на підставі міжнародної заявки, поданої відповідно до Договору про патентну кооперацію (РСТ) [2, с. 239].

Тобто країни, що приєдналися до цієї системи, мають можливість шляхом подання однієї патентної заявки за процедурою РСТ одержати патентну охорону в 126 країнах, що приєдналися до цієї системи.

З появою системи РСТ процедура видачі патентів стала поділятися на два етапи – національний та міжнародний. Національний етап передбачає видачу патенту національним патентним відомством відповідно до національного законодавства та процедури.

Міжнародний етап передбачає: встановлення міжнародної системи подання лише однієї заявки в одне патентне відомство однією мовою; проведення формальної експертизи міжнародної заявки цим патентним відомством; проведення міжнародного пошуку та написання відповідного звіту, який доводиться до відома заявника, а згодом публікується; централізовану публікацію міжнародних заявок, міжнародних звітів про пошук тощо; проведення у деяких випадках міжнародної попередньої експертизи [2, с. 240].

Система РСТ створює вагомі переваги для патентних відомств (зменшення навантаження персоналу), заявників (зниження витрат та зростання поінформованості) та національної економіки в цілому (створення сприятливих умов для придбання нових технологій, залучення іноземних інвестицій тощо). За даними ВОІВ, в останні роки кількість міжнародних патентних заявок, поданих із використанням Договору про патентну кооперацію, перевищує 110 тис. При цьому лідерами у патентуванні винаходів є США (їх частка у загальній кількості заявок перевищує 35 %), Японія (16 %), Німеччина (12 %). Таким чином, на частку цих трьох країн припадає більше половини всіх заявок, поданих із використанням РСТ. Україна знаходиться у четвертій десятці за кількістю поданих заявок, проте їх частка не перевищує 0,1 % загальної кількості [3, с. 418].

Результатом проведення всіх етапів розгляду заявки за умови її відповідності всім вимогам, є видача патенту (патентної грамоти). Як правило, патент є грамотою, яка включає такі відомості: найменування винаходу, найменування або прізвище патентовласника, прізвище винахідника, пріоритет винаходу, дату видачі патенту, термін його дії, територію дії патенту, підпис голови патентного відомств та інших посадових осіб, печатку.

Права, що надаються власникові за європейським патентом, такі ж самі, що і для власників національного патенту. При цьому європейські патенти у тій країні, для якої вони видані, прирівнюються до національних патентів цієї країни, якщо Конвенцією не передбачається інше. Зазначені патенти видаються на будь-які нові, промислово придатні винаходи, що мають відповідний винахідницький рівень.

Інформація про видачу Європейського патенту публікується в офіційному Патентному бюлетені. Водночас Європейське патентне бюро публікує опис Європейського патенту на заявлений винахід, що містить його зображення, вимоги і креслення [3, с. 392].

Після внесення винаходу до реєстру патентного відомства здійснюється фактична видача патенту.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що патентна система ЄС заснована на активній співпраці Європейського патентного відомства з національними відомствами держав-членів Європейського Союзу і передбачає узгодження національного патентного права з Конвенцією про видачу європейських патентів. Саме тому, зважаючи на сучасні європейські прагнення нашої держави, необхідність удосконалення правової охорони й захисту прав об'єктів інтелектуальної власності для забезпечення належного рівня їх виконання, основним завданням нашої держави у сфері здійснення та захисту права промислової власності є уніфікація та гармонізація національного законодавства у цій сфері з чинним європейським патентним законодавством.

Бібліографічні посилання:

1. Злепко С.М., Тимчик І.С., Тимчик С.В. Інтелектуальна власність в науково-технічній діяльності: навчально-методичний посібник. Вінниця: ВНТУ. 2010. 130 с. URL: <https://posibnyky.vntu.edu.ua/pdf/000757.pdf>
2. Ковальова М.В. Деякі особливості патентної охорони промислової власності в Україні та в Європейському Союзі. Часопис Київського університету права. 2013. № 2. С. 238-240.
3. Підпригора О.А., Бутнік-Сіверський О.Б., Дроб'язко В.С., Крайнев П.П., Мельник О.М., Підпригора О.О., Притика Д.М., Святоцький О.Д., Право інтелектуальної власності: Академічний курс: Підручник для студ. Вузів. К.: Видавничий Дім «Ін Юре.»2004. 674 с. URL: <https://readbookz.net/book/192/7147.html>

Ярошенко Артем Сергійович,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права
та процесу факультету підготовки фахівців для
підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

Костенко Оксана Миколаївна,

адвокат, м. Дніпро

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН ФАХІВЦЯ (УПОВНОВАЖЕНОЇ ОСОБИ) З ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

На сьогоднішній день в Україні продовжується реформування законодавства в сфері публічних закупівель, зокрема, в частині адаптації чинного законодавства до аспис Європейського Союзу на виконання Угоди про асоціацію. Так, 19.09.2019 року Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення публічних закупівель» № 114-IX (далі – Закон № 114-IX), який набрав чинності 20.10.2019 року, однак вводиться у дію він почне з 19.04.2020 року.

Новаціями Закону № 114-IX є положення щодо організації та проведення процедур закупівель/спрощених закупівель уповноваженими особами замовника. Зазначається, що організацією та проведенням процедур закупівель може займатися тендерний комітет, але виключно до кінця 2021 року. Також замовник може передати проведення своїх процедур закупівель (закупівель за рамковими угодами) до централізованих закупівельних організацій. Новий підхід до організації закупівельної діяльності покликаний зменшити додаткове навантаження на штатних працівників, на яких до цього покладалася додаткова функція щодо організації та здійснення публічних закупівель, та була здебільшого неоплачуваною [1].

Проблемні питання реформування публічних закупівель, в частині дослідження суб'єктів, уповноважених на їх проведення, ставали предметом розгляду в працях таких вчених, як М.

Галушак, О. Галушак, Н. Герасимчук, Н. Ткаченко, Т. Мішта. Однак, з огляду на продовження реформування даної сфери, зазначене питання потребує додаткового вивчення.

Метою даної роботи є дослідження теоретичних аспектів правового регулювання трудових відносин особи, уповноваженої здійснювати процедури закупівлі.

Проблематика правового регулювання трудових відносин у публічно-закупівельній сфері заслуговує уваги, в тому числі, з огляду на затвердження Стратегії реформування системи публічних закупівель («дорожньої карти»), яка визначає основні напрямки та етапи реформування публічних закупівель. Серед яких є, в тому числі, професіоналізація публічних закупівель, яка передбачатиме: поступову ліквідацію комітетів конкурсних торгів у поєднанні з поглибленим навчанням спеціалістів на основі використання сучасних методик та технологій; запровадження кваліфікації «Спеціаліст з питань публічних закупівель» різного рівня; установлення кваліфікаційних вимог до осіб, які залучаються до відповідних функцій в організаціях-замовниках на різних етапах закупівлі [2].

В рамках досліджуваного питання варто звернути увагу на дослідження, проведене на замовлення Мінекономрозвитку аналітиками Київської школи економіки щодо фактичного стану закупівельної діяльності та перспективи введення до штатного розпису організацій-замовників посади фахівця з публічних закупівель. Результати досліджень показали, що: зі збільшенням кількості та вартості закупівель збільшується потреба в працівниках, які є фахівцями із закупівель. Адаже, зростає додаткове навантаження з організації та проведення закупівель; у понад 80% замовників закупівлі проводять тендерні комітети. Через уповноважених осіб закуповують лише 9,7% респондентів, а в 5,3% замовників уповноважені особи відповідають лише за частину закупівель; понад 80% організаторів закупівель підтвердили, що проведення закупівель є додатковим навантаженням до основних посадових обов'язків їхніх працівників, яке окремо не оплачують; лише 7,58% організаторів закупівель оплачують роботу працівників за проведені закупівлі; оплата праці та витрати на працівників тендерного комітету значно вищі, ніж витрати на одного фахівця [3].

Згідно Закону № 114-IX уповноважена особа (особи) – службова (посадова) чи інша особа, яка є працівником замовника і визначена відповідальною за організацію та проведення процедур закупівлі/спрощених закупівель згідно з цим законом на підставі власного розпорядчого рішення замовника або трудового договору (контракту) [4].

Як слушно зазначають науковці, робота у тендерному комітеті є додатковим навантаженням до основної професії, яка, як правило, не оплачується, що не сприяє стимулюванню до навчання. Уповноважена особа – професійний працівник саме з організації закупівель, який отримує за свою роботу оплату і несе персональну відповідальність. Фактично на ринку праці з'явилася нова професія, яка потребує спеціальної підготовки. На підтвердження цього офіційний національний класифікатор професій України у 2016 році доповнено назвою «фахівець із публічних закупівель» із кодом 2419.2 [5].

Відповідно до частини 1 статті 11 Закону № 114-IX відповідальною за організацію та проведення процедури закупівлі/спрощеної закупівлі є уповноважена особа, яка визначається або призначається замовником одним з таких способів: 1) шляхом покладення на працівника (працівників) із штатної чисельності функцій уповноваженої особи як додаткової роботи з відповідною доплатою згідно із законодавством; 2) шляхом введення до штатного розпису окремої (окремих) посади (посад), на яку буде покладено обов'язки виконання функцій уповноваженої особи (уповноважених осіб); 3) шляхом укладення трудової угоди (контракту) згідно із законодавством [4].

Вищезазначене доводить, що така уповноважена особа може працювати, в тому числі, на умовах сумісництва (зовнішнього) та суміщення професій (посад) на підприємстві, установі, організації. Згідно пункту 2 Постанови КМУ від 03.04.1993 № 245 тривалість роботи за сумісництвом не може перевищувати чотирьох годин на день і повного робочого дня у вихідний день. Загальна тривалість роботи за сумісництвом протягом місяця не повинна перевищувати половини місячної норми робочого часу [6]. Однак, це обмеження поширюється на працівників державних підприємств, установ та організацій. Для інших працівників, наприклад, місцевого самоврядування, комунальних підприємств не встановлено обмеження ні за кількістю трудових

договорів при роботі за сумісництвом, які можуть укладати працівники, ні за тривалістю роботи, яку працівник поєднує з основною.

Про важливість професійних знань в особи, що займається публічними закупівля свідчить, в тому числі, й закордонний досвід правового регулювання досліджуваного питання. Так, у США державними закупівлями займаються контрактні офіцери, компетенції яких визначені Сертифікатом призначення контрактного офіцера, в якому визначено їх функції та повноваження. Для виконання консультативних і технічних функцій при розробці тендерної документації, оцінки товару контрактні офіцери призначають своїх технічних представників, які, як правило, є федеральними службовцями з досвідом роботи в окремих сферах. Наявність такого досвіду є важливим для підготовки тендерної документації [7, с. 83].

Частинами 7, 8 статті 11 Закону № 114-IX встановлюються вимоги до уповноваженої особи, що проводить закупівлі. Така особа здійснює свою діяльність на підставі укладеного із замовником трудового договору (контракту) або розпорядчого рішення замовника та відповідного положення. Уповноважена особа для здійснення своїх функцій, визначених Законом № 114-IX, підтверджує свій рівень володіння необхідними (базовими) знаннями у сфері публічних закупівель на веб-порталі Уповноваженого органу шляхом проходження безкоштовного тестування. Порядок організації такого тестування визначається Уповноваженим органом [4].

Таким чином, можна зробити висновок, що зміни в українському законодавстві з прийняттям закону «Про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення публічних закупівель» № 114-IX спрямовані на підвищення якості проведення закупівель, зокрема, шляхом переходу до практики здійснювати процедури закупівлі виключно професійним уповноваженим (відмови від роботи тендерних комітетів), встановленням до посади кваліфікаційних вимог. Як впливає з законодавчої дефініції уповноважена особа не має права працювати шляхом укладення цивільно-правового договору, а зобов'язана укладати трудовий договір. В той же час дозволяється здійснювати таку роботу за суміщенням. Суміщення професій (посад) передбачає виконання працівником трудових функцій, які можуть суттєво відрізнятися. З огляду на складність проведення процедур закупівель така правова норма, на нашу думку, видається не зовсім доречною. Крім того, вона суперечить загальній концепції реформування – професіоналізації закупівель.

Бібліографічні посилання:

1. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення публічних закупівель». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66307 (дата звернення: 17.11.2019).
2. Про Стратегію реформування системи публічних закупівель («дорожню карту»): Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.02.2016 № 175-р. Урядовий кур'єр, 2016. № 62.
3. Мішта Т. Професійний стандарт «Фахівець з публічних закупівель» – крокуємо до професіоналізації закупівель. URL: <https://infobox.prozorro.org/articles/profesiyniy-standart-fahivec-z-publichnih-zakupivel-krokuemo-do-profesionalizaciji-zakupivel> (дата звернення: 17.11.2019).
4. Про внесення змін до Закону України "Про публічні закупівлі" та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення публічних закупівель: Закон України від 19.09.2019 № 114-IX. Офіційний вісник України. 2019. № 84. Ст. 35.
5. Галушак М. П., Галушак О. Я., Герасимчук Н. М. Реформа публічних закупівель в Україні як крок на шляху до євроінтеграції. Східна Європа: економіка, бізнес та управління: електрон. наук. фахове вид. 2018. Вип. 1 (12). URL: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/12_2018/12.pdf (дата звернення: 17.11.2019).
6. Про роботу за сумісництвом працівників державних підприємств, установ і організацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.04.1993 № 245. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/245-93-%D0%BF> (дата звернення: 17.11.2019).

7. Ткаченко Н. Професіоналізація публічних закупівель в Україні. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. 2017. № 5. С. 72–85.

Молчанова Аліна Володимирівна,
керуючий партнер адвокатського об'єднання,
здобувач кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник:

Кононець Віта Петрівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного права, процесу
та адміністративної діяльності Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ

ЩОДО ЗМІСТУ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕВИКОНАННЯ ЗАКОННИХ ВИМОГ ПОСАДОВИХ ОСІБ ОРГАНІВ ДОХОДІВ І ЗБОРІВ В РОЗРІЗІ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Правовий аналіз законодавчих новел про адміністративну відповідальність за вчинення правопорушень, пов'язаних із невиконанням законних вимог посадових осіб, свідчить про те, що вони спрямовані на приведення правової регламентації діяльності підприємств, установ та організацій усіх форм власності у певну сталу послідовність. Разом із тим існують недоліки правового регулювання відносин, що виникають під час провадження у справах про невиконання законних вимог посадових осіб органів доходів і зборів. Дослідники проблем інституту адміністративної відповідальності вказують на таку проблему цього інституту, як наявність у КУпАП положень про звільнення від адміністративної відповідальності за строками малозначністю вчиненого проступку та звільнення від адміністративної відповідальності з передачею матеріалів на розгляд громадської організації або трудового колективу. Це питання актуальне при розгляді справ про невиконання законних вимог посадових осіб органів доходів і зборів в розрізі нерегульованого трудового законодавства.

Більшість підприємств, установ і організацій, з метою мінімізації сплати податків, використовує не найману працю бухгалтера чи відповідальної особи, а надання послуг, що з одного боку покращує якість наданої послуги, у зв'язку із існування конкуренції, а з іншого боку унеможливає притягнення посадової особи, крім керівника, до відповідальності за невиконання законних вимог органів доходів і зборів.

Правове регулювання процесуального порядку застосування норм законодавства в частині протидії невиконання законних вимог органів доходів і зборів, являє собою процес послідовного використання правових засобів, застосування норм таких законів як Податковий кодекс України [1], Цивільний кодекс України [2], КУпАП[3], для розвитку суспільних відносин, шляхом врегулювання поведінки їхніх учасників, тобто механізм застосування законодавства про адміністративну відповідальність за правопорушення, пов'язані з невиконанням законних вимог посадових осіб органів доходів і зборів, складається з ряду особливостей.

Суспільні відносини, що врегульовуються інститутом адміністративної відповідальності різні за своїм обсягом та змістом. Система правових норм, які регулюють застосування адміністративних стягнень, є нормативною основою адміністративної відповідальності. За змістом їх можна поділити на види:

а) матеріально-правові, що закріплюють загальні питання адміністративної відповідальності (склади адміністративних проступків);

б) адміністративно-процесуальні, що закріплюють провадження у справах про адміністративні правопорушення;

в) організаційні, що закріплюють порядок утворення органів, уповноважених розглядати справи про адміністративні проступки [5,6].

Матеріальні норми визначають та закріплюють:

1) завдання та мету адміністративної відповідальності та її роль у профілактиці адміністративних проступків;

2) принципи адміністративної відповідальності та її головні функції;

3) нормативні акти, якими адміністративна відповідальність передбачається, обсяг адміністративної протиправності, тобто які з адміністративних проступків є протиправними;

4) загальні підстави адміністративної відповідальності;

5) види адміністративної відповідальності та коло її суб'єктів;

6) адміністративні стягнення — конкретні види адміністративного покарання;

7) терміни, протягом яких можна притягнути особу до адміністративної відповідальності;

8) обставини, які виключають або звільняють від адміністративної відповідальності;

9) конкретні склади адміністративних проступків.

На підставах матеріальних норм адміністративної відповідальності виникають відповідні адміністративно-правові відносини щодо притягнення винних до відповідальності. Тому складовою частиною інституту адміністративної відповідальності є адміністративно-процесуальні норми, які врегульовують весь комплекс відносин, що складаються при провадженні справ про адміністративні проступки. Якщо матеріальні норми встановлюють конкретні права та обов'язки, які охороняються державою, то процесуальні забезпечують процедуру реалізації адміністративних норм.

Матеріальні норми адміністративної відповідальності мають однакову структуру з нормами інших галузей права і які, як правило, мають усі три елементи: гіпотезу, диспозицію, санкцію.

Слід враховувати, що поняття "норма права" (правова норма) і "стаття закону" не тотожні, бо правова норма — це теоретична конструкція норми, а стаття закону — це форма і спосіб фактичного викладу правової норми. Тому норма права може бути викладена у різних статтях закону або навіть у різних правових актах.

У *гіпотезі* визначаються умови застосування норми, зокрема її санкція, тобто коли адміністративна відповідальність може наступити. Такою умовою є вчинення адміністративного проступку. В адміністративно-правових нормах про відповідальність, у деяких випадках, гіпотеза ототожнюється з диспозицією норми, в якій конкретно описується склад адміністративного проступку та його ознаки. При цьому в диспозиції повинні міститися умови, при наявності яких особу можна притягнути до адміністративної відповідальності.

У *диспозиції* описуються конкретні правила поведінки особи, які охороняються державою і за порушення яких передбачена адміністративна відповідальність.

Санкція — це ті примусові заходи або несприятливі наслідки особистого, майнового або громадського характеру, які держава може застосувати за порушення конкретного правила поведінки, яке визначено у диспозиції норми.

Залежно від того, як окремі елементи норми викладені у статтях закону, розрізняють прямий, відсильний і бланкетний способи їх викладу.

При прямому способі викладу всі елементи правової норми (гіпотеза, диспозиція, санкція) сформульовані в одній статті закону.

При відсильному способі викладу частина елементів правової норми викладена в одній статті, а решта — в інших статтях цього ж нормативного акта, до яких і відсилає ця стаття.

При бланкетному способі викладу, окремі елементи правової норми, викладені в статті одного, а інші (як правило, диспозиція) — у статтях іншого нормативного акту. Наприклад, ст. 163-3 КУпАП: за невиконання законних вимог посадових осіб органів доходів і зборів, які передбачені ст. 20.1.3, 20.1.24, 20.1.30, 31.1.31 пункту 0.1 ст. 20 Податкового кодексу України, тобто відсилає до тих нормативних актів, якими вони передбачені або де вони викладені.

Перелічені три елементи має переважна більшість норм адміністративної відповідальності, але з цього правила є винятки, оскільки існують норми-дефініції (визначення), норми-принципи та інші, які мають специфічну конструкцію, яка виключає, як правило, санкцію або гіпотезу.

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Адміністративно-правові норми про відповідальність, як і більшість інших норм цієї галузі права недостатньо систематизовані. Деякі з них суперечать положенням Конституції України та Законам. Наприклад, наявність у Кодексі України про адміністративні правопорушення, Податковому кодексі України бланкетного викладу (посилання на окремі правила, які приймаються, як правило, Кабінетом Міністрів України або Міністерствами) не відповідають положенням статті 92 Конституції, в пункті 22 якої зазначено, що діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них визначаються виключно законами України, які приймаються Верховною Радою.

Тож, непорозуміння, розпливчастість диспозицій будь-яких норм, які встановлюють адміністративну відповідальність, — це прямий шлях до порушення законності, трудового законодавства, безкарності та невизначеності при прийнятті рішень про притягнення осіб до адміністративної відповідальності.

Бібліографічні посилання:

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 року № 2755-VI (станом на 15.12.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року № 435-IV (станом на 15.12.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року №8073-X (станом на 15.11.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
4. Колпаков В.К. Адміністративне право України. К.: Юрінком Інтер, 1999. 736 с.
5. Бахрах Д.Н. Административное право: Учебник. М.: Изд-во БЕК, 1996.
6. Єщук О. М. Механізм адміністративно-правового регулювання охоронної діяльності. *Держава і право*. 2010. № 47. С. 255-258.

Пришляк Олена Валеріївна,

головний бухгалтер

Товариства з обмеженою відповідальністю

«Науково-виробниче підприємство «Опті»

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЧЛЕНІВ ОБ'ЄДНАНЬ СПІВВЛАСНИКІВ БАГАТОПОВЕРХОВИХ БУДИНКІВ І ПЕРЕРЕЄСТРОВАНИХ ЖИТЛОВО-БУДІВЕЛЬНИХ КООПЕРАТИВІВ

Демократична розбудова України супроводжується активним розвитком законодавства, що регулює цивільні правовідносини. Так, для населення, які проживають у багатоповерхових будинках та які не задоволені якістю обслуговування будинку та прибудинкової території комунальними підприємствами законодавство дало змогу громадянам об'єднатися в об'єднання співвласників багатоповерхових будинків (далі – ОСББ). Звісно, що за радянських часів деякі громадяни могли змогу об'єднуватися в житлово-будівельні кооперативи (далі – ЖК) з наступною перереєстрацією в обслуговуючі чи іншого виду кооперативи, в якому вони здійснюють господарську діяльність на теперішній час.

Таким чином, утворивши ОСББ і ЖК громадяни повинні були поліпшити якість житлово-комунальних послуг, що їм надаються, а також у повній мірі реалізувати свої цивільні права та ефективно притягувати до відповідальності у разі потреби. Однак, якщо проаналізувати судову практику щодо захисту своїх прав співвласника чи члена кооперативу, то простежується тенденція до зростання позовів, пов'язаних із захистом цих прав. Це з однієї сторони свідчить про те, що у громадян зростає правосвідомість, і тому вирішення цивільних спорів покладається законними шляхами, а не фізичним і психологічним насиллям, але з іншого – зростання позовів свідчить і про факт зростання таких порушень і відсутність єдиної судової позиції до таких спорів. Все це вказує на актуальність дослідження проблем захисту прав членів ОСББ і ЖК в Україні.

Корінь проблем для ефективної реалізації своїх прав членів ЖК і ОСББ полягає у наступному:

- Слабка обізнаність громадян у своїх правах та обов'язках як членів ЖК і ОСББ;
- Пасивне ставлення до реалізації своїх прав та обов'язків на загальних зборах членів ЖК і ОСББ, особливо молодшої за віком частини об'єднання;
- Байдушність більшої частки членів ЖК і ОСББ щодо діяльності посадових осіб об'єднань;
- Безконтрольне зловживання правлінням ЖК і ОСББ своїми посадовими повноваженнями;
- Статут об'єднання містить положення, що у значній мірі обмежують права членів ЖК та ОСББ;
- Відсутність впливу на посадову особу державних органів, тільки через суд чи слідчі дії поліції;
- У багатьох випадках судді не розрізняють права та обов'язки члена ЖК та співвласника ОСББ;
- Судді не приділяють належної уваги до змісту документів, що виявляють факти неправомірних дій посадових осіб ЖК і ОСББ, що призводять до зловживання посадовими повноваженнями, у тому числі привласнення коштів: наприклад, кількість членів ЖК та ОСББ, що вказані в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань та у протоколах загальних зборів різняться; допустима кількість членів об'єднання для прийняття рішення значно менша за вказану у протоколі; у протоколах не вказуються присутні члени об'єднання; за членів ЖК видають осіб, які такими не являються і т.д.
- Якщо правління не бажає надавати документи про господарську діяльність об'єднання та напрямки витрачання членських внесків, то членам об'єднання у добровільному мирному порядку важко реалізувати своє право на інформацію;
- Судді при розгляді справ є упередженими: спроби захистити свої права члена об'єднання сприймаються як спроба ухилитися від сплати за житво-комунальні послуги, що надаються ЖК чи ОСББ;
- У разі виявлення підробки підписів, підозри на розкрадання коштів об'єднання членам ЖК і ОСББ дуже важко розпочати слідчі дії, а слідчим довести їх до винесення вироку;
- Членам ЖК і ОСББ важко ініціювати зовнішню перевірку фінансової документації об'єднання, особливо у разі змови членів ревізії та правління, законодавство не дає таких прав контролюючим органам, а члени правління не можуть реалізувати свої права на інформацію, куди витрачаються членські внески;
- Відсутність вільного часу та коштів громадян для постійної участі у судових процесах, відвідування інстанцій і доводити свою правоту та необхідність ними виконувати свої обов'язки, а також на залучення досвідченого адвоката, який би займався захистом прав громадян;
- Відсутність єдиної судової практики щодо вирішення таких питань на рівні Верховного суду. Основною причиною різного підходу суддів Верховного суду є різна оцінка документів-доказів за типовими справами.

Отже, аналіз проблематики реалізації прав членів ЖК і ОСББ, визначених законодавством, показав, що їх причинами є поверхневе і байдуже ставлення членів ЖК і ОСББ до своїх прав, слабе розуміння суддями суті і меж прав членів об'єднання, небажання слідчими займатися важкими виснажливими справами щодо виявлення та доказування кримінальних злочинів посадових осіб ЖК і ОСББ.

Для ефективної реалізації захисту своїх прав, як показала практика, необхідно враховувати наступне:

- у разі наявності хоч якихось доказів, перед тим як звертатися до суду чи поліції, членам об'єднання необхідно направити ряд листів до правління об'єднання з надання пояснень по факту наявних порушень чи обов'язків членів правління, наприклад, про витрачання коштів за рік. Отримана інформація чи ігнорування запитів членів об'єднання – все це є початковим етапом для доказування того, що члени об'єднання намагаються захистити свої права як члена об'єднання, і не мають якогось особистого корисливого наміру, а також доказом ставлення правління до своїх обов'язків і, якщо правління відгукнеться, то ймовірна можливість отримання якихось документів-доказів про господарську діяльність ЖК або ОСББ. Важливим є також, щоб кілька членів ЖК або ОСББ приймали у цьому участь;

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

- члени об'єднання повинні чітко усвідомлювати свої права та обов'язки, надані законодавством і визначені статутом, та розуміти різницю між ними, а також розуміти права і обов'язки посадових осіб об'єднання;
- членам об'єднання потрібно знати державні органи, які можуть захищати їх права, межі функцій цих органів і обов'язково письмово вимагати виконання цих функцій;
- якщо члени об'єднання запідозрили факти злочинів, то потрібно розуміти, що може слугувати доказами цього злочину, як ці докази отримати, яка стаття Кримінального кодексу України характеризує цей злочин та яка відповідальність передбачена за це. Голосливо, з власних міркувань, обвинувачувати будь-кого незаконно.

Таким чином, правозастосування у захисті членами ЖК і ОСББ своїх прав знаходиться в стані активного становлення. Громадяни, не зважаючи на значні суми судового збору, з кожним роком все активніше приймають позиції активного захисту своїх прав. Підвищення якості судових рішень відповідно до чинного законодавства та практики Європейського Суду та якості виконання своїх обов'язків правоохоронних органів у притягненні до відповідальності винних осіб – все це сприятиме збільшенню довіри до судової системи та правоохоронним органам, і як результат зменшенню порушень у цій сфері цивільних правовідносин.

Сасенко Андрій Іванович,
кандидат юридичних наук,
приватний підприємець

СУБ'ЕКТИВНІ ФАКТОРИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ КОНКУРСНОГО ВІДБОРУ НА ЗАМІЩЕННЯ ВАКАНТНИХ ПОСАД НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

З кожним роком все більше української молоді з різних причин надає перевагу освіті закордоном, на жаль, однією з них є далека від ідеалу якість надання освітніх послуг в Україні, котра напряму залежить від якості та професіоналізму науково-педагогічних працівників. Звісно, існує чимало причин для оновлення існуючих та залучення нових професійних кадрів, а тому велике значення має процедура їхнього відбору шляхом конкурсу.

Основними нормативно-правовими документами, котрі регламентують порядок проведення конкурсного відбору на заміщення вакантних посад науково-педагогічних працівників є Закон України «Про вищу освіту», ч. 11. ст. 55 котрого зазначає, що під час заміщення вакантних посад науково-педагогічних працівників – завідувачів (начальників) кафедр, професорів, доцентів, старших викладачів, викладачів укладенню трудового договору (контракту) передує конкурсний відбір, порядок проведення якого затверджується вченою радою закладу вищої освіти, а також Наказом Міністерства освіти і науки України № 1005 від 05.10.2015 р. «Про затвердження Рекомендацій щодо проведення конкурсного відбору при заміщенні вакантних посад науково-педагогічних працівників та укладення з ними трудових договорів (контрактів)» (далі – рекомендації) [1; 2].

Однією з основоположних рекомендацій вищезазначеного наказу є вказівка на необхідність враховувати, що конкурсний відбір має проводитися на засадах: відкритості, гласності, законності, рівності прав членів конкурсної комісії, колегіальності прийняття рішень конкурсною комісією, незалежності, об'єктивності та обґрунтованості рішень конкурсної комісії, неупередженого ставлення до кандидатів на зайняття вакантних посад науково-педагогічних працівників.

Передумовою проведення конкурсу є факт встановлення вакантної посади, оголошення конкурсного відбору й подання заяви та необхідного пакету документів претендентами на заміщення вакантної посади до відповідного відділу університету. Рекомендаціями передбачено, що конкурс на заміщення посади науково-педагогічного працівника в порядку конкурсного відбору слід оголошувати не пізніше, ніж через два місяці після набуття нею статусу вакантної, а в порядку обрання за конкурсом не пізніше, ніж за три місяці до закінчення терміну дії трудового договору (контракту) з науково-педагогічним працівником (не пізніше, ніж через два місяці після набуття нею статусу вакантної). При цьому дату публікації оголошення рекомендуємо вважати першим днем оголошеного конкурсу.

Для особи, які подала заяву і не відповідає вимогам оголошеного конкурсу, у зв'язку з чим не допускається до участі в ньому, навчальним закладам рекомендовано надсилати відповідне письмове повідомлення не пізніше трьох робочих днів з моменту встановлення невідповідності такої особи вимогам оголошеного конкурсу. При цьому рекомендується вживати всіх необхідних заходів щодо недопущення немотивованої відмови щодо участі в конкурсі та оскарження вимог щодо надання не передбачених законодавством України в цьому випадку відомостей і документів [2].

Варто зауважити, що в рекомендаціях не передбачено видачі претенденту на заміщення вакантної посади будь-якого документального підтвердження щодо поданих ним заяви та необхідних документів, відповідно, якщо в подальшому виникне ситуація, що пакет документів конкретного претендента на заміщення вакантної посади «загубиться» внаслідок, як об'єктивних так і суб'єктивних чинників, і його, відповідно, не буде допущено до конкурсу, він не зможе жодним чином довести факт подання документів для участі у конкурсі.

Слід звернути увагу, що рекомендований строк подання заяв та документів, становить не менше, ніж один місяць, проте впродовж 5 робочих днів після закінчення строку подання заяв та документів, може бути передбачений наказ керівника вищого навчального закладу про допуск до участі в конкурсному відборі. На нашу думку, вказана рекомендація порушує принцип рівності учасників конкурсного відбору.

Процедуру проведення конкурсу на заміщення посад науково-педагогічних працівників рекомендовано проводити строком не більше, ніж два місяці (без урахування канікулярного періоду) після завершення прийняття заяв претендентів [2].

Беручи до уваги все вищезазначене, вбачається, що від моменту появи вакантної посади до призначення особи за конкурсом може пройти 5 місяців (2 місяці на оголошення конкурсу, 1 місяць на прийом заяви та документів, 2 місяці на проведення конкурсу), а у випадку, якщо у цей час буде канікулярний період, то і півроку. Беручи до уваги такий великий строк, з метою недопущення погіршення навчального процесу, рекомендаціями передбачено особливі випадки на посади, які вивільняються внаслідок закінчення строку дії строкового трудового договору (контракту) наказом керівника вищого навчального закладу рекомендовано призначити науково-педагогічних працівників, які виконують обов'язки відсутнього працівника до заміщення вакантної посади за конкурсом у поточному навчальному році, а у випадку неможливості забезпечення освітнього процесу наявними штатними працівниками, вакантні посади заміщувати за трудовим договором працівниками за сумісництвом. Тобто, у першому випадку виникає ситуація, коли навантаження вакантної посади розподіляється між співпрацівниками кафедри, а у другому - за сумісництвом, як внутрішньо університетським так і зовнішнім. Не важко зрозуміти, що у випадку сумісництва будуть залучатися особи, котрих в першу чергу особисто знає керівництво вищого навчального закладу, факультету, кафедри тощо. Таким чином, на жаль, не виключено, що цими особами можуть бути родичі, друзі, як самого керівництва, так і простих співпрацівників. Звісно, всі ці особи, згідно рекомендацій та, як правило, положень самих вищих начальних закладів про проведення конкурсу на заміщення вакантних посад, виконують ці обов'язки до обрання особи за конкурсом і власне, якщо бажають продовжувати цю діяльність, також мусять пройти конкурсний відбір на загальних умовах з іншими претендентами [2; 3].

У зв'язку з цим, на нашу думку, виникає безліч конфліктів інтересів та суб'єктивних факторів, адже рекомендаціями передбачено, що першим етапом проведення конкурсного відбору є обговорення кандидатур претендентів на заміщення вакантної посади трудовим колективом відповідної кафедри. Тут слід звернути увагу, що якщо претенденти були допущені до конкурсу, то вони вже теоретично відповідають усім вимогам до вакантної посади, і відповідно конкурс повинен визначити найкращого, зокрема шляхом проведення претендентами пробної лекції або практичного заняття, за результатами котрих складаються висновки кафедри щодо професійних та особистісних якостей претендентів, які затверджуються таємним голосуванням, навіть за умови, якщо претендент на посаду лише один. Як правило, в подальшому цей висновок передається до наступних інстанцій проходження конкурсу – на розгляд конкурсній комісії та вчентій раді університету або факультету (інституту) в залежності від вакантної посади, при цьому, негативний висновок кафедри не є підставою для відмови претенденту у розгляді його кандидатури конкурсною комісією, а її негативний висновок аналогічною підставою для розгляду вченою

радою університету або факультету. Проте на практиці, як правило, після висновку кафедри, всі інші інстанції погоджуються з її рішенням, обґрунтовуючи це тем, що саме колективу кафедри працювати з цією людиною, а тому, якщо вона їм не подобається її взагалі не слід брати.

На нашу думку, така ситуація складається з наступних причин: по-перше, колектив кафедри, а особливо ті співпрацівники, котрі тимчасово виконують обов'язки вакантної посади, звісно отримують більше навантаження, але разом з тим, беручи до уваги розмір заробітної плати науково-педагогічних працівників, все ж мають від цього певну грошову винагороду, а тому відповідно можуть мати особистий інтерес у недопущенні нових співпрацівників; по-друге, у випадках, коли особа залучається за сумісництвом, взагалі ніхто не зацікавлений у її звільненні, оскільки, як вже зазначалось, вона може мати родинні або дружні зв'язки з керівництвом вищого навчального закладу або кафедри, крім того за п'ять і більше місяців, впродовж котрого відбувається оголошення та проведення конкурсу, колектив кафедри та студенти вже звикають до неї, і відповідно, ніхто не бажає змінювати створений порядок речей, навіть, якщо ця особа є неконкурентоспроможною з іншими претендентами. Відповідно, в українських реаліях, проходження особи за конкурсом є радше виключенням, аніж правилом. На нашу думку, ситуацію можна змінити шляхом поліпшення механізму кадрового резерву потенційних працівників, зокрема, запровадження та вдосконалення можливості особам завчасно подавати до вищих начальних закладів документів, що підтверджують їхню кваліфікацію щодо відповідної посади з подальшою реєстрацією у відділі кадрів.

Бібліографічні посилання:

1. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 37-38. Ст. 2004.
2. Про затвердження Рекомендацій щодо проведення конкурсного відбору при заміщенні вакантних посад науково-педагогічних працівників та укладення з ними трудових договорів (контрактів): Наказ Міністерства освіти і науки України від 05.10.2015 р. № 1005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1005729-15> (дата звернення 10.11.2019).
3. Положення про порядок конкурсного відбору при заміщенні вакантних посад науково-педагогічних працівників Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» та укладення з ними трудових договорів (контрактів) (нова редакція). URL: http://www.nmu.org.ua/ua/content/activity/us_documents/ (дата звернення 10.11.2019).

Стасюк Олексій Миколайович,

адвокат, старший викладач кафедри цивільного
трудового та господарського права
Дніпровського національного університету
ім. О. Гончара

**ДО ПИТАННЯ ПРО ІНСТИТУТ ЗАХИСТУ МАЙНОВИХ ПРАВ НОТАРІУСАМИ У
ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ**

Постановою Кабінету Міністрів України № 650 від 17 07.2019 року утворено робочу групу щодо рекодифікації (оновлення) цивільного законодавства України. До складу цієї групи включено найвідоміших фахівців у галузі юридичної науки, а отже, є сподівання щодо системного перегляду окремих систем утворюючих положень Цивільного кодексу України (надалі – ЦК України), які безнадійно застаріли і підлягають виключенню із законодавства.

Одними з таких положень, на думку автора, є норми статті 18 ЦК України, які визначають можливість захисту цивільних прав за виконавчим написом нотаріуса. Інститут виконавчих написів сформувався в радянські часи і архаїчно виглядає у сучасній правовій системі. На підзаконному рівні в радянські часи було прийнято Постанову РНК УРСР від 09 08.1944 р. N 1016 "Про затвердження Положення про державний нотаріат та Переліку документів, на підставі яких вчиняються нотаріальні виконавчі написи на стягнення грошей і майна" [1]. Згаданою Постановою було визначено вичерпний перелік майнових обов'язків, у разі невиконання яких

можна здійснити стягнення коштів чи вилучення майна без звернення до суду, звертаючись до державного нотаріуса, якого було наділено повноваженнями встановити факт заборгованості та прийняти рішення про її примусове стягнення. Правовою формою такого рішення став документ під назвою виконавчий напис нотаріуса. Цей перелік за радянських часів неодноразово зазнавав змін. Чинний перелік вимог, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 29.06.1999 р. № 1172 [2] (надалі - Перелік №1172) вміщує майже три десятки вимог, більшість з яких стосується стягнення авторської винагороди у фонди творчих спілок.

Ключове поняття цього інституту «безспірність вимоги» давно втратило своє загальнолексичне значення і перетворилося на правову фікцію. Практика красномовно свідчить, що нотаріус не зобов'язаний перевіряти наявність чи відсутність спору між сторонами. Перелік № 1172 визначає майнові обов'язки, до виконання яких особу може бути змушено без звернення до суду за рішенням нотаріуса. Саме таку процедуру у частині 2 ст. 87 Закону України «Про нотаріат» № 3425-XII названо безспірним порядком стягнення заборгованості за виконавчим написом. Таким чином, наявність чи відсутність заперечень боржника, як ключовий чинник, що характеризує безспірність вимоги законодавством, повністю ігнорується. Що, на нашу думку, суперечить одному із основоположних прав особи, гарантованих пунктом 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, згідно з яким кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру [3].

Статтею 124 Конституції України проголошено, що «Правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються». [4] Отже, жодний закон не може уповноважити нікого, окрім судів, приймати владні рішення щодо майнових спорів. Для вирішення подібного роду майнових вимог сформовано інститут наказного провадження у відповідних процесуальних кодексах. Порівняння вимог наказного провадження з вимогами, визначеними Переліком, затвердженим Постановою № 1172, дає підстави для висновку, що ці вимоги мають спільні властивості, характерні для вимог наказного провадження, і є підстави для їх об'єднання в одну групу для розгляду у наказному провадженні.

Пункт 1 цього Переліку визначає можливість вчинення виконавчого напису на нотаріально посвідчених договорах, що передбачають сплату грошових сум, передачу або повернення майна, а також право звернення стягнення на заставлене майно. Ці вимоги доцільно було б включити до ст. 161 Цивільного процесуального кодексу України (надалі – ЦПК України) та ст. 148 Господарського процесуального кодексу України (надалі – ГПК України).

Побіжний погляд на вимоги, які можуть бути задоволені за виконавчим написом нотаріуса, свідчить про те, що їх переважна більшість сформувалася в умовах недорозвиненої правової системи, коли відповідні навчальні заклади не мали юридичного статусу та механізмів юридичної підтримки, коли існувала адміністративна система зборів авторської винагороди, коли ціни і тарифи визначалися державою, коли існувала система безспірного стягнення податків.

Існує негативна тенденція до розширення виконавчою владою Переліку, затвердженого Постановою № 1172. Постановою КМ України від 26.11.2014 р. № 662 «Про внесення змін до переліку документів, за якими стягнення заборгованості провадиться у безспірному порядку на підставі виконавчих написів нотаріусів» [5] було здійснено чергову спробу розширити перелік пільгових кредиторів. «Найбідніші у державі», кредитодавці та іпотекодержателі були наділені правом на звернення стягнень за виконавчими написами нотаріусів. Як наслідок, відбулося значне загострення у сфері безспірних позасудових стягнень, яке зачепило широке коло учасників економічних відносин. Положення цієї Постанови № 662 оскаржувались у адміністративних судах у справі № № 826/20084/14. Остаточна правова позиція у справі сформульована у Постанові Київського апеляційного адміністративного суду від 22.02.2017 р. [6] підтримана Вищим Адміністративним судом, ґрунтується на невідповідності Постанови № 662 положенням чинного законодавства. Аналогічні заперечення можливо було б висунути проти кожного з пунктів Переліку, затвердженого Постановою № 1172 та інституту виконавчих написів в цілому. У той же час доцільно розширити переліки вимог, які можуть розглядатися у наказному провадженні у судах цивільної та господарської юрисдикції.

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

На цей час остаточно втратило можливість практичного застосування безспірно стягнення заборгованості, що впливає з відносин, пов'язаних з авторським правом. Із модернізацією системи колективного управління і прийняттям Закону України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» від 15.05.2018 р. реалізація цих положень є неможливою.

До наказного провадження доцільно включити вимоги про стягнення заборгованості з батьків або осіб, що їх замінюють, за утримання дітей у закладах освіти, а також у загальноосвітніх школах і професійно-технічних училищах соціальної реабілітації.

Перелік вимог, передбачених ч. 1 ст. 148 ГПК України, можливо було б доповнити вимогами про стягнення за диспашею, про стягнення заборгованості за аграрними розписками, про стягнення заборгованості з виплати дивідендів. Законодавчі пільги для цих кредиторів не мають якогось винятково надзвичайного характеру, щоб задовольняти їх у позасудовому порядку.

Питання про стягнення заборгованості з військовослужбовців, звільнених з військової служби, і військовозобов'язаних після закінчення зборів, за нашим переконанням, мають розглядатися за загальними правилами цивільного судочинства.

Вимоги про повернення об'єкта лізингу, на нашу думку, мають розглядатися за загальними правилами господарського судочинства, оскільки відносини між сторонами відрізняються складністю предмета доказування. Крім того, вилученням об'єкта лізингу підприємницька діяльність лізингоодержувача, може бути зруйнована. Тому такі правові заходи «стимулювання» лізингодавців до розвитку свого бізнесу не відповідають суспільним інтересам і видаються шкідливими. Стягнення заборгованості з орендної плати за користування державним та комунальним майном охоплюється ч. 1 ст. 148 ГПК України і не потребує включення цих вимог до ГПК. Перелік документів, затверджений Постановою №1172, містить положення про стягнення заборгованості за векселями, опротестованими нотаріусами в установленому законом порядку. Проте відповідно до статті 8 Закону України «Про обіг векселів в Україні» в редакції Закону № 2511-VI від 09.09.2010 р., Вексель, опротестований нотаріусом у встановленому законом порядку, є виконавчим документом (крім векселя, опротестованого у недатуванні акцепту). Відповідно такий вексель доцільно включити до переліку виконавчих документів, визначених ст. 3 Закону України «Про виконавче провадження».

У зв'язку з цим статтю 18 ЦК України, як основоположну норму для визначення виконавчих написів нотаріусів засобами захисту цивільних прав, слід визнати такою, що втратила чинність. Також вимагають відповідних змін ч. 6 ст. 20 Закону України «Про заставу» від 02 жовтня 1992 року № 2654-XII; ч.2 ст.7 Закону України «Про фінансовий лізинг» від 16 грудня 1997 року № 723/97. ВР; ч. 3 ст. 33 Закону України «Про іпотеку» від 05 червня 2003 року № 898-IV, ст. 13 Закону України «Про аграрні розписки» від 06 листопада 2012 №5479-VI, а також Закону України «Про нотаріат». Слід також скасувати Постанову Кабінету Міністрів України від 29 червня 1999 року № 1172 «Про затвердження переліку документів, за якими стягнення заборгованості провадиться у безспірному порядку на підставі виконавчих написів нотаріусів» та привести підзаконні нормативні акти у відповідність із цими законодавчими змінами.

Бібліографічні посилання:

1. Про затвердження Положення про державний нотаріат та Переліку документів, на підставі яких вчиняються нотаріальні виконавчі написи на стягнення грошей і майна: Постанова РНК УРСР від 09.08.1944 р. № 1016. ЗП УРСР 1944 р. ст. 18.
2. Офіційний вісник України. 1999 р. № 26. ст. 1241.
3. Офіційний Вісник України 2006. 32 від 23.08.2006. ст. 2371.
4. Відомості Верховної Ради України 1996. № 30 від 23.07.1996. ст. 141.
5. Офіційний Вісник України 2014. 97 від 12.12.2014. ст. 2787.
6. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/65037659>.

Шурин Ігор Васильович,
начальник відділу державної реєстрації актів
цивільного стану по Дніпровському,
Солонянському районах Головного
територіального управління юстиції
у Дніпропетровській області,
викладач кафедри цивільного права та процесу
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ У ВІДНОСИНАХ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ ТОВАРУ

Забезпечення захисту прав споживачів, реалізація їх прав в частині безпеки товарів, інформації, вибору, відшкодування збитків, здійснення контролю за якістю та безпекою продукції (робіт, послуг) задекларовані як основні пріоритетні завдання держави в сфері споживчої політики [5, с. 141].

Втім, незважаючи на нормативне закріплення механізмів захисту прав споживачів, нерідкі випадки, коли споживач залишається один на один у своїй боротьбі з недобросовісними постачальниками товарів і послуг.

Сьогодні торгівля в життя людей займає важливе місце. По суті, не проходить і дня, щоб який-небудь громадянин не вступав з нею в «контакт», оскільки через об'єкти торгівлі до споживача потрапляє все необхідне для життя - продукти харчування, одяг, побутова техніка і т.п. Механізм державного регулювання торговельної діяльності передбачає формування належної нормативно-правової бази, яка б регламентувала організаційні та економічні аспекти розвитку роздрібною торгівлі. В Україні державними органами було розроблено понад 130 нормативних актів, що регулюють торговельну діяльність та захист прав споживачів. Однак все більш відчутною стає необхідність розробки і прийняття загального закону, який би регулював сферу внутрішньої торгівлі України.

Захист прав споживачів – це складова захисту прав людини, закріплених в ст. 42 Конституції України: «Держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій та споживачів» [1].

Система правових заходів, які реалізуються шляхом регулювання суспільних відносин, що виникають між споживачем і продавцем, спрямована на створення комплексного інституту захисту прав споживачів, який складають норми цивільного, цивільно-процесуального, адміністративного та інших галузей права.

Відповідно до загальних принципів цивільного права учасники цивільних правовідносин повинні діяти сумлінно. При цьому не допускаються здійснення цивільних прав виключно з наміром заподіяти шкоду іншій особі, дії в обхід закону з протиправною метою, а також інше свідомо несумлінне здійснення цивільних прав (зловживання правом).

У правовому регулюванні відносин, пов'язаних з участю споживача застосування договору як правового засобу, є свої особливості. Це пов'язано з обов'язком контрагента споживача укласти публічний договір з будь-яким споживачем, який за допомогою договору реалізує свої потреби в товарах, роботах, послугах [2, с. 233].

Ця специфіка проявляється у використанні законодавцем імперативних норм для визначення змісту договору, що виражається у встановленні підвищеної відповідальності однієї зі сторін договору (виробників, продавців, виконавців).

Контрагенти, які звертаються до комерційної організації з пропозицією укласти публічний договір, мають різні цілі: отримання прибутку, задоволення особистих потреб і т.п., але в більшості випадків контрагентами комерційних організацій виступають громадяни, що

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

задовольняють свої особисті чи інші потреби, не пов'язані з підприємницькою діяльністю – тобто споживачі. Відповідно, більша частина публічних договорів є споживчими.

Для реалізації прав на захисті від недобросовісних дій однієї зі сторін договору законодавець встановлює правовий механізм регулювання. У разі порушення прав споживач має можливість звернутися до компетентних органів для захисту його прав.

Право на отримання достовірної інформації є одним з основоположних прав споживача. Дане право охоплює всю сферу споживчих взаємин, однак воно буде розглянуто, оскільки споживачі істотно частіше зустрічаються з порушенням цього права при придбанні товарів.

Законодавчо встановлено, що споживач має право вимагати надання інформації про виробника (продавця) товару і про самий товар, причому інформація повинна бути достовірною, а продавець (виробник) зобов'язаний доводити цю інформацію до відома споживача. Щоб уникнути двозначних трактувань наданого права, закон встановлює чіткі рамки того, що до даної інформації відноситься: найменування товару, відомості про основні споживчі властивості товарів (харчова цінність, спосіб, дата і місце виготовлення, протипоказання, вага), ціна, гарантійний термін, правила і умови ефективного і безпечного використання товарів, термін служби цих товарів (термін придатності) і відомості про необхідні дії споживача після закінчення зазначених термінів і можливі наслідки при невиконанні таких дій, якщо товари (роботи) після закінчення зазначених термінів становлять небезпеку для життя, здоров'я і майна споживача, або стають непридатними для використання за призначенням, адреса і фірмове найменування виробника, інформація про правила продажу товарів [4, с. 124].

Форма ж доведення інформації до споживача буває різною: інформація може доводитися до споживача через безпосередню її вказівку на кожен товар (на упаковці), може розміщуватися на стендах, а також іншими способами. Сама проблема полягає в несумлінному виконанні виробниками (продавцями) цього обов'язку. Так як законом закріплені лише загальні положення про відомості, що становлять значущу для споживача інформацію, все інше базується на сумлінності тих, хто цю інформацію буде доводити.

Окремими актами встановлені особливості вказівки інформації при реалізації окремих видів товарів. Разом з тим, в більшості своїй рекомендації обмежуються складом інформації. Якщо ж крім складу даються вказівки і по розташуванню даної інформації, то вони, мають обтічні формулювання. Наприклад: «... у своєму розпорядженні ... в зручному для прочитання місці ...», «... великим шрифтом повинно бути зазначено ...» і подібні до них. Відсутність вказівок на те, який шрифт вважати великим і місце для розташування зручним - служить основою для зловживань виробником (продавцем) [4, с. 125].

Зовні, дотримуючись вимог законодавства і вказуючи необхідну від нього інформацію, спосіб її вказівки вибирається виробником виключно з урахуванням власних інтересів. Наприклад, ті дані, які потрібно вказати великим шрифтом, вказуються дійсно великим шрифтом (якщо вважати його великим щодо решти інформації), проте в загальному і цілому шрифт буде досить маленьким і читається важко. «Зручне», на думку виробника, місце може розташовуватися на згині упаковки, або в інших місцях, що ускладнюють ознайомлення споживача з інформацією. При цьому виробник (продавець) буде вважатися таким, що виконав свій обов'язок щодо надання інформації.

Дуже часто громадяни скаржаться на те, що параметри шрифтового оформлення етикеток продуктів харчування не відповідають встановленим законодавством вимогам. Проведені дослідження показали, що переважна більшість виробників продуктів харчування вказують обов'язкову в силу ст. 10 Закону «Про захист прав споживачів» інформацію про товар дуже дрібним, практично нечитабельним шрифтом.

У питанні захищеності споживачів від недобросовісних виробників по частині надання чіткої, а також такої інформації, що і легко читається, наша держава займає далеко не перше місце.

Крім того, відзначаються і інші порушення в галузі права споживача на інформацію: відсутність вивіски на підприємствах торгівлі з інформацією для споживача про найменування організації, місце її знаходження, режимі роботи, відсутність інформації про державну реєстрацію продавця, відомостей про наявність ліцензії на ліцензовані товари тощо [3, с. 76].

Вирішити дану проблему можна шляхом внесення до чинного законодавства ретельно опрацьованих змін. У прийнятті окремого акту немає сенсу, так як їх існує велика кількість, але,

можливо, слід доповнити норми Закону України «Про захист прав споживачів» вказівками про місце розміщення інформації. Бажаним є законодавча вказівка та регламентація колірною виконання (можливість виділення для значимої інформації спеціальної однотонної області).

Важливою проблемою, з якою стикаються споживачі при захисті своїх прав, є компенсація моральної шкоди. Якщо прийняти, що споживач обізнаний про свої права і знає як їх захистити, залишається питання стимулу. Найчастіше збиток, отриманий споживачем, незначний, а спроба відстоювати свої права призведе до невідповідності витрат, що призводить до небажання здійснювати будь-які дії щодо захисту своїх прав, і цим користуються недобросовісні продавці і виробники.

При вирішенні питання про компенсацію споживачеві моральної шкоди, достатньою умовою для задоволення позову є встановлений факт порушення прав споживача, тобто моральна шкода виникає в момент порушення прав споживача. В цілому, можливість стягнути моральну шкоду є ефективним способом захисту прав, оскільки суди вкрай рідко відмовляють в його компенсації [3, с. 76].

Проблема криється у визначенні розміру моральної шкоди, адже розмір компенсації моральної шкоди визначається судом незалежно від розміру відшкодування майнової шкоди, в зв'язку з чим розмір грошової компенсації, стягнутої в відшкодування моральної шкоди, не може бути поставлений в залежність від вартості товару (роботи, послуги) або суми неустойки.

Розмір присудженої споживачеві компенсації моральної шкоди в кожному конкретному випадку повинен визначатися судом з урахуванням характеру заподіяних споживачеві моральних і фізичних страждань виходячи з принципу розумності та справедливості. При відшкодуванні зазначеної шкоди беруться до уваги розумність і справедливість заявлених вимог. Зрозуміло, що враховуються найбільш значимі обставини, що вказують на моральні чи психічні страждання потерпілого. Однак при дотриманні принципів розумності та справедливості, як відзначають вчені, компенсація моральної шкоди часто носить чисто символічний характер, особливо в тих випадках, коли в її обґрунтування позивач не може надати нічого, крім власних заяв [5, с. 143].

Розрахунок моральної шкоди, дійсно, справа непросте, однак вирішити проблему необхідно. Встановлення фіксованих значень компенсації моральної шкоди неможливо, оскільки сама шкода пов'язана з особливостями кожної людини і в аналогічних ситуаціях буде істотно відрізнятися.

Вкрай важливою проблемою є освідченість громадян в області їх прав як споживачів. Незнання споживачами своїх прав зводить нанівець більшу частину гарантій захисту їх прав і розв'язує руки недобросовісним продавцям і виробникам, які часто свідомо роблять ставку на необізнаність громадянина. Під знанням слід розуміти не тільки знання про те, що у споживача є права, і що є закони, які їх захищають, але і як правильно здійснювати цей захист.

До того ж, у світлі тих завдань, які зараз стоять перед Україною в зв'язку з її курсом на поліпшення добробуту громадян, відкритість національної економіки, інтенсифікацію євроінтеграційних процесів, першочерговими стають питання ефективного захисту національних інтересів, забезпечення розвитку її економіки і, що особливо важливо, узгодження національних і міжнародних стандартів якості продукції, а також гармонізація українського законодавства в сфері захисту прав споживачів з нормами міжнародного права [2, с. 238].

З розвитком товарного ринку в Україні повинні бути розроблені нові й удосконалені діючі законодавчі та нормативно-правові акти. Знання і виконання законодавства та нормативних документів сприяє попередженню зловживань на споживчому ринку, насичення його якісними товарами, які відповідають зростаючим вимогам споживачів і покращують торговельне обслуговування населення.

Бібліографічні посилання:

1. Конституція України: Основний Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 142.
2. Волкова О. В., Татаренко Г.В. Проблеми захисту прав споживачів в європейському союзі. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2016. № 31. С. 231-241.

3. Менів Л. Д. Окремі питання захисту прав споживачів під час придбання товару належної якості. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право.* 2016. Вип. 40(1). С. 75-78.
4. Плахтій Ю. Р., Байцар Р.І. Ризики у сфері захисту прав споживачів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Сер.: Автоматика, вимірювання та керування.* 2013. № 753. С. 123-129.
5. Толстоног В. В. Державна політика у сфері захисту прав споживачів та її взаємозв'язок із державною споживчою політикою. *Інвестиції: практика та досвід.* 2015. № 3. С. 141-144.

Андрієвська Людмила Олексіївна,

старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Крупіцька Анастасія Володимирівна,

студентка четвертого курсу юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ЗНАЧЕННЯ ТА МІСЦЕ ЗАОЧНОГО РОЗГЛЯДУ СПРАВИ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Починаючи з 2016 року в Україні стрімко почали втілювати судову реформу, що призводить до значних змін в українському законодавстві та є вагомим кроком на шляху до його вдосконалення.

У цивільному провадженні заочний розгляд справи широко використовується в різноманітних правових системах світу через те, що постає необхідність забезпечення своєчасності та ефективності цивільного судочинства. Вперше інститут заочного рішення було запроваджено Статутом цивільного судочинства Російської Імперії 1864 р. та використовувався він у тому разі, якщо відповідач до суду не з'являвся. Такий розгляд мав на меті усунення причин, які сприяли затягуванню процесу. У сучасній науці все частіше постає питання про проблематику заочного рішення, ця проблема зводилась щодо дослідження наказного провадження як виду заочного вирішення справи цивільного судочинства. На даний час щодо зазначеного спору не було виявлено належних підходів щодо розуміння самої суті й природи заочного рішення, та його співвідношення із загальною позовною формою захисту цивільних прав, свобод та інтересів.

Заочний розгляд справи знайшов своє місце саме у главі 11 ЦПК. Інститут заочного розгляду не є новелою ЦПК, він поновлений через те, що відбулися зміни у змісті цивільних процесуальних правовідносин [1, с. 164]. Чинний Цивільний процесуальний кодекс України, який був прийнятий 18 березня 2004 року (в дії з 01.09.2005 р.), започаткував інститут заочного розгляду справи, який спрямований на забезпечення швидкого та ефективного судового розгляду, в певній мірі спрощення цивільного процесу, сприяння підвищенню відповідальності сторін за свої дії та попередженню тяганини й зловживань із сторони відповідача [4].

Саме главою 11 розділу III ЦПК регламентується інститут заочного рішення, яке являє собою рішення, що ухвалюється судом у випадку неявки в судове засідання відповідача, який був належним чином повідомлений і від якого не надійшло повідомлення про причини неявки або зазначені ним причини визнані неповажними та якщо позивач не заперечує проти такого вирішення справи [2]. До того ж у юридичній літературі заочне провадження визначають як спрощену процедуру або називають спрощеним через відсутність відповідача під час розгляду справи й тих обмежень, що встановлені для позивача [3, с. 148].

Згідно з ч. 1 ст. 280 ЦПК, суд може ухвалити заочне рішення на підставі наявних у справі доказів за одночасного існування таких умов:

- 1) відповідач належним чином повідомлений про дату, час і місце судового засідання;
- 2) відповідач не з'явився в судове засідання без поважних причин або без повідомлення причин;

3) відповідач не подав відзив;

4) позивач не заперечує проти такого вирішення справи.

Отже, можна сказати, що інститут зочного вирішення справи направлений на ефективне забезпечення прав позивача на судовий захист та зупинення зловживань процесуальними правами зі сторони несумлінного відповідача. Однак, несумлінною може бути і сторона позивача. А отже, законодавець має забезпечити реалізацію прав обох із сторін по справі. Як варіант це може бути спрощений порядок оскарження заочного рішення по справі. Даний інститут виступає гарантом створення умов задля дотриманням строків розгляду цивільних справ, але, на превеликий жаль, ані кодекс, ані проект не має відповіді щодо запитання, в якому ж саме судовому засіданні і у разі першої чи то другої неявки слід розглядати справу в заочному провадженні. Та і в новому ЦПК України не наявлені терміни повторної неявки особи. Отже треба звертати увагу на цей аспект, та виправити положення, адже доволі часто відбувається заочний розгляд справи при розгляді сімейно-правових спорів. Щоб не виникало типових ситуацій, коли один із подружжя звертається із заявою про розірвання шлюбу до суду, а інший, навіть не знає про це, та через деякий час отримує судові рішення про розірвання шлюбу, коли вже приходиться позовна заява про призначення судового розгляду про стягнення з особи аліментів. Збереження цього інституту є доцільним, проте він потребує доповнень та наполегливого доопрацювання. Безумнівно, цей інститут є додатковою гарантією щодо розширення засад диспозитивності в цивільному процесі. Проте слід підготувати та запровадити певний комплекс доцільних, ефективних правових та наукових позицій задля вдосконалення заочного розгляду справи. Доцільними, та доволі перспективними моли б стати дослідження щодо деталізації певних умов заочного розгляду із дотриманням вимог судової практики, деталізувати порядок вручення та отримання повідомлень щодо розгляду справ, визначити процедуру фіксування належного отримання таких повідомлень, та внести зміни щодо умов ухвалення зочного рішення.

Бібліографічні посилання:

1. Устінова-Бойченко Г.М. Процесуальні наслідки прийняття позивачем рішення про заочний розгляд справи. Європейські перспективи. 2012. № 2. С. 164.
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 (в редакції від 07.12.2017). Відомості Верховної Ради України. 2004. № 40. Ст. 492.
3. Горбонос Ф.В., Іващук Н.Л. Поняття та умови заочного провадження справ у судах. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2012. Вип. 8. С. 147–151
4. Узагальнення практики судами першої та апеляційної інстанції процесуального законодавства при розгляді цивільних справ у порядку заочного розгляду. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0005705-13>

Резникова Марія Олександрівна,

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри цивільного, трудового та
господарського права Дніпровського
національного університету імені О. Гончара

Волювач Маргарита Вікторівна,

студентка другого курсу магістратури
Дніпровського національного університету імені
О. Гончара

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ ПРИПИНЕННЯ ШЛЮБУ ТА РОЗЛУЧЕННЯ

Розвиток суспільних відносин, дає змогу зрозуміти, що сім'я в системі соціальних відносин завжди посідала і посідає вагомий роль. Інститут даних правовідносин завжди є під наглядом з боку суспільства, держави. В сім'ї узгоджуються важливі життєві інтереси людини, інтереси держави. Зміни в сучасному соціальному устрої мають вплив на стан шлюбних взаємовідносин і сім'ї, взаємин між подружжям, тож з новою силою окреслюють суперечливе становище осіб у

приватній та публічній сферах. В характері сімейних правовідносин відображається стан суспільної свідомості у сфері сім'ї та шлюбу.

Шлюб це є форма організації сімейного життя, яка була відомою з часів римського права і залишилась до сьогоднішнього сучасного періоду. Необхідність існування даного інституту, ніколи не була під сумнівом із законодавчої точки зору. Укладення шлюбу з давніх часів вважалося юридичним фактом. В результаті його укладення змінювалося правове становище чоловіка та жінки, виникали відповідні правові наслідки.

Лінія кожної людини є винятковою, кожен життєвий шлях неповторний. Поряд з радісними подіями на ньому зустрічаються і сумні. Подружжя не завжди витримує випробування своїх почуттів. Бажає розірвати шлюб. У свою чергу розірвання шлюбу як і його укладення також було та залишається відповідним юридичним фактом, що тягне за собою певні правові наслідки.

Відносини, які виникають у зв'язку зі вступом до шлюбу є добровільними, ніхто не може змусити вступити до них, і тільки подружжя може вирішувати продовжувати їх або припинити.

Велика кількість справ про розлучення, особливості, які постійно з'являються при розгляді таких справ, вимагають систематизації та поглиблення знань у цій сфері, нових ідей, які дозволили б на новому сучасному рівні підійти до визначення поняття припинення шлюбу. Після проведеного аналізу наукової літератури з питань припинення шлюбу, а також національного законодавства в сфері шлюбних відносин, можна дійти до висновку, що науковці-юристи, а також законодавець є не завжди логічними, коли використовують ключові поняття «припинення шлюбу», «розлучення» або «розірвання шлюбу».

Якщо проаналізувати співвідношення понять «розлучення» та «розірвання шлюбу» з точок зору правозастосування та правничої термінології, то положення теорії держави та права, існуючі дослідження у галузях сімейного та цивільного права обидва ці терміни ототожнюють та ставлять в синонімічний ряд разом з поняттям «припинення шлюбу».

Припинення шлюбу в пізнавально-енциклопедичній літературі розглядається як припинення майнових та особистих правовідносин колишнього подружжя. У теорії сімейного права є різні визначення припинення шлюбу. В. Маслов і О. Пушкін дають визначення припиненню шлюбу як розпаду союзу (шлюбу) чоловіка і жінки та припинення правовідносин, які раніше виникли між ними та засновані на сімейному законодавстві [3]. Розпад шлюбу як союзу чоловіка і жінки характеризує припинення шлюбу не як правове, а як соціальне явище, а тому не береться до уваги при формулюванні визначення припинення шлюбу.

Припинення шлюбу у навчальній та науковій літературі найчастіше також має дефініцію як припинення в майбутньому правовідносин між подружжям, які виникли із зареєстрованого дійсного шлюбу на підставі певних юридичних фактів (юридично оформленого шлюбу). Ці ознаки введено науковцями для того, щоб підкреслити відмінності між припиненням шлюбу та визнанням його недійсним.

Дане тлумачення відрізняється від інших наведених попередніх тим, що воно містить таку ознаку, як припинення правовідносин на майбутнє. Незважаючи на те, що «припинення правовідносин на майбутнє» набуло поширення однаково у минулій та сучасній українській правових думках, воно не є категорично вдалим. Формулювання підгрунтує можливість існування іншого припинення, наприклад, «припинення правовідносин на минуле», яке є неможливим.

Реєструючи розірвання шлюбу в органах РАЦС, сімейно-шлюбні відносини припиняються з моменту реєстрації, а не з абстрактного моменту в майбутньому. Постає питання чи є можливим в даному випадку говорити про припинення не лише на майбутнє, але й на теперішнє? Де є той момент де закінчується теперішнє і починається майбутнє? Однозначної відповіді на дане питання немає. Поняття «минуле», «теперішнє», «майбутнє» є понад абстрактними і не повинні використовуватися при формулюванні правових визначень.

Судова практика, історичні джерела та законодавство використовували та використовують неодноразово терміни «припинення шлюбу» та «розлучення» та найчастіше ототожнюють їх. Терміни «припинення шлюбу» та «розлучення» мають своєрідну специфіку. Крім зареєстрованого шлюбу, в суспільстві існує спільне проживання чоловіка та жінки без реєстрації шлюбу, яке в юридичній практиці називають фактичними шлюбними відносинами. Окремою проблемою є доля фактичних шлюбних відносин – фактичних шлюбів у випадках, якщо такі відносини (шлюби),

аналогічно відносинам в зареєстрованому шлюбі, припиняються, тобто відбувається розлучення фактичного подружжя. Проаналізувавши ситуацію детальніше, можна дійти до висновку, що розлучення – це сукупність різноманітних дій подружжя (як осіб, які просто проживають разом без реєстрації шлюбу так і осіб, які перебувають у зареєстрованому шлюбі), внаслідок яких припиняється подальше сумісне проживання та ведення спільного господарства з метою припинення подружніх відносин. Порядок розлучення не пов'язаний із діями відповідних органів і в кожному конкретному випадку має свої особливості, що залежать від особистостей подружжя. Розлучення – це життєвий факт, який свідчить про намір подружжя припинити у подальшому подружні стосунки. І найчастіше цей життєвий факт має місце до моменту звернення осіб до суду або до органу реєстрації. Якщо подружжя не збирається припинити шлюб, то воно і не буде звертатися до суду або до органу реєстрації з відповідною заявою. Якщо ж подружжя реально розуміє, що подовження подружніх стосунків є неможливим, то воно відповідно до чинного законодавства здійснює дії (у встановленому порядку), спрямовані на припинення подружніх правовідносин, а саме – звертаються до суду або до органу реєстрації з метою припинення подружніх правовідносин.

Підсумовуючи та проаналізувавши все зазначене, можна визначити припинення шлюбу як зумовлене певними юридичними фактами припинення правовідносин між подружжям, які виникли із зареєстрованого дійсного шлюбу. Термін розлучення доцільно використовувати з правової точки зору щодо осіб, які разом проживають, проте не перебувають у шлюбі.

Бібліографічні посилання:

1. Апопій І.В. Сімейне право України: підручник. Київ: Алерта, 2011. 340 с.
2. Лепех С. М. Сімейне право України: навч. посібник. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010.
3. Харитонов Є.О., Голубева Н.Ю. Сімейне право України: підручник. Київ: Істина, 2010. 320 с.

Рец Віолетта Володимирівна,

курсант другого курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Кононець Віта Петрівна,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності, доцент Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПОНЯТТЯ ТА ПРАВОВА ОСНОВА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СФЕРІ ОБІГУ АЛКОГОЛЬНИХ НАПОЇВ ТА ТЮТЮНОВИХ ВИРОБІВ

Інститут адміністративної відповідальності на сьогодні виступає досить важливим засобом охорони публічного порядку, якому, в свою чергу, притаманні всі ознаки юридичної відповідальності. Завдяки цьому інституту відбувається захист не тільки адміністративно-правових відносин, а й відносин, врегульованих іншими нормами права: фінансового, екологічного, трудового, митного, а в деяких випадках – цивільного права та процесуальних галузей.

Як зазначено у ст. 92 Конституції України «адміністративну відповідальність визначено одним з основних видів юридичної відповідальності в Україні». Вона виступає як наслідок при порушенні чи неналежному виконанні обов'язків, передбачених адміністративним законодавством, що тягне невідворотність реагування держави на адміністративні правопорушення.

Кожна відповідальність має свої певні особливі риси, тому для більш повного розуміння, що ж таке адміністративна відповідальність, визначимо її основні ознаки:

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

- 1) має зовнішній характер;
- 2) застосовується лише за вчинення правопорушення (а не злочину чи кримінального проступку);
- 3) пов'язана з державним примусом;
- 4) визначена у санкціях статей Кодексу України про адміністративні правопорушення;
- 5) притягнення особи, яка вчинила проступок, до відповідальності здійснюється в певному процесуальному порядку, визначеному законодавством України;
- 6) притягнення до відповідальності здійснюється уповноваженими державними органами та посадовими особами;
- 7) винна у вчиненні правопорушення особа несе певні втрати матеріального та побутового характеру, які передбачені законом (найчастіше це відшкодування шкоди).

Адміністративні правопорушення в нашому сьогоденні є найпоширенішими з усіх видів правопорушень.

Адміністративна відповідальність у сфері обігу алкогольних напоїв та тютюнових виробів являє собою визначені нормами адміністративного права відносини між порушником адміністративно-правової норми та уповноваженим державним органом з приводу скоєного адміністративного правопорушення [1]. До адміністративної відповідальності притягують уповноважені органи виконавчо-розпорядчої влади (контролери, інспектори, начальники тощо), в окремих випадках – суди. Суб'єктами такої відповідальності можуть бути як фізичні, так і юридичні особи. Відповідно до Закону України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв, тютюнових виробів та пального» контроль за його дотриманням здійснюють органи, які видають ліцензії, а також інші органи, в межах компетенції. Контроль за дотриманням вимог відповідності матеріально-технічної бази вимогам законодавства до малих виробництв виноробної продукції здійснює центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері безпечності та окремих показників якості харчових продуктів [2].

Адміністративна відповідальність у сфері обігу алкогольних напоїв та тютюнових виробів – це один із видів правової відповідальності, яка виражається у негативному ставленні з боку держави в особі її компетентних органів (наприклад Національною поліцією України) на відповідну категорію протиправних проявів (передусім адміністративних проступків), згідно з якою особи, що скоїли ці правопорушення, повинні понести відповідальність у вигляді адміністративного стягнення в установлених законом формах і порядку.

Необхідно зазначити, що соціальна роль адміністративної відповідальності у сфері обігу алкогольних напоїв та тютюнових виробів є надзвичайно важливою насамперед тому, що вона виникає як правовий наслідок неналежної реалізації, порушення чи недотримання громадянами та юридичними особами своїх прав та обов'язків в суспільстві.

Недостатній контроль з боку держави у сфері незаконного обігу алкогольних напоїв та тютюнових виробів, сумарна кількість вчинених таких правопорушень становить неймовірну небезпеку для самої держави і суспільства, прав і свобод громадян, а це, в свою чергу, відображає необхідність швидкого та рішучого реагування на такі протиправні прояви з боку держави.

Не тільки кримінальні правопорушення негативно впливають на життя громадян, адміністративні правопорушення через свою розповсюдженість завжди спричиняли значну шкоду правам та інтересам громадян.

Насамперед, адміністративна відповідальність необхідна для протидії правопорушень у сфері обігу алкогольних напоїв та тютюнових виробів, адже жорстке та невідкладне накладення адміністративних стягнень на правопорушників, усунення причин та умов, які сприяють вчиненню такого виду проступків, здійснення суворого контролю з боку уповноважених органів у даній сфері, забезпечення невідворотності покарання нормами адміністративної відповідальності – виступають найбільш ефективними засобами запобігання та профілактики правопорушень у даній сфері [3].

Велике значення має закон, який Верховна Рада України прийняла 22 березня 2018 року, який надає право місцевій владі встановлювати заборону на продаж алкогольних напоїв у нічний час та дозволяє штрафувати торгівельні заклади у зв'язку із порушенням певних правил продажу алкоголю.

Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо надання органам місцевого самоврядування повноважень встановлювати обмеження продажу пива (крім безалкогольного), алкогольних, слабоалкогольних напоїв, вин столових» (законопроект № 3149) підтримали 230 народних депутатів.

Відповідно до цього закону, органи місцевого самоврядування можуть самостійно встановлювати заборону продажу алкогольних напоїв (крім ресторанів, кафе та інших закладів ресторанного господарства) у визначений час в межах своєї області; також встановлено адміністративну відповідальність за торгівлю пивом (крім безалкогольного), алкогольними, слабоалкогольними напоями, винами столовими у заборонений рішенням відповідного органу місцевого самоврядування час доби. Із цього випливає, що Україна вже стала на шляху до вдосконалення законодавства, адже приймає закони, які дають можливість органам самоврядування кожної області самостійно приймати обмеження щодо заборони продажу алкогольних напоїв та тютюнових виробів у певний період доби (найчастіше з 22:00-07:00).

Відповідні зміни було внесено і до Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), а також до законів України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв, тютюнових виробів та пального», «Про місцеве самоврядування в Україні», – ці зміни відіграли велику роль, адже дозволили усунути прогалини у законодавстві для винесення відповідних рішень місцевих рад, які раніше часто скасовувалися в судовому порядку [4].

Отже, адміністративна відповідальність у сфері обігу алкогольних напоїв та тютюнових виробів – це вид правової відповідальності, яка має специфічну форму негативного реагування з боку держави в особі її компетентних органів (Національної поліції України) на відповідну категорію протиправних діянь з боку суб'єкта господарювання за продаж алкогольних напоїв та тютюнових виробів, згідно з якою особи, що скоїли ці правопорушення, повинні відповісти перед уповноваженим державним органом за свої неправомірні дії і понести за це адміністративні стягнення в установлених законом формах і порядку. Такою відповідальністю, окрім застосування штрафних санкцій, може бути і анулювання ліцензії на право здійснення роздрібної торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами.

Бібліографічні посилання:

1. Про стандартизацію: Закон України від 05.06.2014 р. № 1315-VII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1315-18> (дата звернення: 20.10.2019).
2. Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів та пального: Закон України від 25 квітня 2018 року № 481/95. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/481/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 20.10.2019).
3. Задихайло Д. В. Правові засади формування та реалізації економічної політики держави: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.04. Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Х., 2013. 38 с.
4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи: Закон України від 28 грудня 2014 р. № 71-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/71-19> (дата звернення: 20.10.2019).

Черкас Катерина Шалвівна,

курсант третього го курсу
факультету економіко-правової безпеки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Кононець Віта Петрівна,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності,
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЩОДО ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ОСОБИ У РАЗІ ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КЕРУВАННЯ РІЧКОВИМИ СУДНАМИ В СТАНІ АЛКОГОЛЬНОГО СП'ЯНІННЯ

Річковий транспорт відіграє важливу роль в нашому повсякденні, він допомагає людям у транспортуванні продукції, а також у власних потребах. Влада турбується про забезпечення водним транспортом та слідкує за належним виконанням обов'язків керуючих. Алкоголь є поширеним у сучасному світі, люди його вживають навіть знаходячись за керуванням різним видом транспорту, що призводить до трагічних наслідків, тому слід роздивитися дану тему щодо несення відповідальності за дане правопорушення.

Проблема даної теми полягає в тому, щоб виявити недоліки у законодавстві, а також визнати, що в Україні функціонування річкового транспорту дуже низька, у порівнянні із іншими країнами, що потрібно розвиватися та впроваджувати різні шляхи вирішення даної складності.

«Єдину транспортну систему України становить транспорт загального користування (залізничний, морський, річковий, автомобільний, авіаційний, міський електротранспорт, у тому числі метрополітен), промисловий залізничний, відомчий, трубопровідний транспорт і шляхи сполучення загального користування».(1)

Взагалі, річковий транспорт забезпечує взаємодію з іншими видами транспорту, сприяє обігу продукції та надає послуги населенню у пересуванні водними шляхами. Щодо правового регулювання слід віднести ЗУ «Про транспорт», Статут внутрішнього водного транспорту», Кодекс торговельного законодавства, Кримінальний кодекс України, що передбачає відповідальність за керування у нетверезому стані та інші нормативні акти України щодо даної теми. Н а окрему увагу заслуговують міжнародні нормативно-правові акти, які регулюють відносини у сфері перевезення вантажів морським транспортом, тому що законодавство кожної окремої країни далеко не завжди може охопити сферу адміністративно-правового регулювання цих відносин у повному обсязі. І такий порядок має своє логічне пояснення, адже сфера вантажних морських перевезень є насамперед зовнішньодержавною і тому підлягає врегулюванню на загальних засадах з іншими учасниками процесу, тобто передбачає дотримання встановлених міжнародним співтовариством, зокрема Організацією Об'єднаних Націй, Європейським Союзом, правил, умов та порядку, які, у свою чергу, визначені в прийнятих вищевказаними суб'єктами міжнародних нормативно-правових актах.

За ст 130 ККУ визначено відповідальність за керування транспортними засобами, або суднами, особами, які перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння, тому слід звертати увагу на таке: « Так, встановлення змісту алкоголю в організмі водія, зокрема у видихуваному повітрі, повинно здійснюватися сертифікованим приладом, який прийшов повірку. Будь-які експрес тести- смужки, в тому числі «Алкотест» до таких приладів не відносяться».(2)

Правовідносини у сфері перевезень морським транспортом відбуваються між органами публічної адміністрації, які реалізують державну політику у сфері адміністрування морських пасажирських і вантажних перевезень, перевізниками, які надають послуги з перевезення, та власниками (розпорядниками) ватажу, що очевидно і беззаперечно є сферою правового регулювання публічної галузі національного права – адміністративного права, норми якого потребують належного удосконалення.

Необхідність проведення реформування публічної адміністрації зумовлена невідповідністю чинної системи органів виконавчої влади та місцевого самоврядування принципам демократії, європейським стандартам та їх надмірною централізацією.

«Відповідно до Положення про Державну службу України з безпеки на транспорті, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 11.02.2015 р. № 103, на Укртрансбезпеку покладено завдання щодо здійснення державного нагляду (контролю) за безпекою на транспорті, забезпечення надання адміністративних послуг, проведення розслідувань аварій та катастроф на транспорті, нормативно-правове забезпечення безпеки на транспорті тощо.

Основними завданнями Укртрансбезпеки передбачено здійснення державного нагляду (контролю) за безпекою на морському та річковому транспорті та надання у передбачених законом випадках адміністративних послуг у сфері морського та річкового транспорту».(3)

Однак, необхідно зосередити увагу на тому що ряд справ розглядаються в судовому порядку, так як Укртрансбезпека не є єдиним органом що має виключну компетенцію в порядку розгляду справ. Отже, потрібно належним чином організувати спостереження за працівниками на морських транспортах, а також ввести зміни у законодавстві, щоб посилити нагляд за додержанням законів.

Бібліографічні посилання:

1. Про транспорт : закон України від 10.11.1994 № 232/94-ВР URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/232/94-вр>
2. https://protocol.ua/ua/kodeks_ukraini_pro_administrativni_pravoporushennya_stattya_130_1/
3. Про затвердження Положення про Державну службу України з безпеки на транспорті Кабінет Міністрів України; Постанова, Положення від 11.02.2015 № 103.

Антропов Богдан Олегович,
курсант другого курсу факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Юніна Марина Петрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
факультету підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДОТРИМАННЯ УМОВ ДОГОВОРУ ПЕРЕВЕЗЕННЯ ПАСАЖИРІВ ТА БАГАЖУ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Для задоволення своїх потреб люди вступають у різноманітні суспільні відносини. Переважна більшість таких суспільних відносин регулюється правовими нормами, зокрема, нормами цивільного права. Наприклад, відносини між перевізником та пасажиром, що виникають на підставі укладення договору перевезення, регулюються цілою низкою статей Цивільного кодексу. Учасники договору перевезення які мають права та обов'язки сподіваються на дотримання та захист своїх прав та інтересів, а також якісного та безпечного переміщення. Наразі досить часто їх сподівання не справджуються, адже все частішими стають випадки порушення прав пасажирів, техніки безпеки під час перевезення пасажирів, що є грубим порушенням правил дорожнього руху. Саме тому ця тема є актуальною, оскільки, в наш час я, як і більшість людей, користуюсь послугами автовокзалів для більш швидкого та зручного переміщення по своєму місту, іншим областям, містам, а також іншим країнам.

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Договір перевезення пасажирів та багажу – це договір, за яким одна із сторін (перевізник) зобов'язується перевезти другу сторону (пасажира) до пункту призначення, а в разі здавання багажу – також доставити багаж до пункту призначення та видати його особі, яка має право на одержання багажу, а пасажир зобов'язується сплатити встановлену плату за проїзд, а у разі здавання багажу – також за його перевезення. Але під час однієї поїздки я спостерігав як водій зупинявся не за маршрутом для посадки інших людей, коли вже не має місця в автобусі і люди, які не мали квитка, просто платили готівкою водієві за проїзд і їхали стоячи. Проаналізувавши ситуацію, можна дійти висновку про те, що вказані дії порушують права пасажира, передбачені статтею 911 ЦКУ «Права пасажира», а саме: пасажир повинен одержати місце у транспортному засобі згідно з придбаним квитком. А також таке перевезення пасажирів суперечить Правилам дорожнього руху які затверджені Кабінетом Міністрів, і тому є небезпечним оскільки пасажир у транспортному засобі не мають обладнаних місць для сидіння, вони можуть заважати водієві керувати транспортним засобом, обмежувати оглядовість, а бо під час екстреної ситуації завдати великої шкоди здоров'ю та життю собі або іншим.[1, 214 с]

Зокрема, вказана ситуація стає підставою для накладення на водія та власника автотранспорту адміністративної відповідальності за статтею 133-1 КоАП «Адміністративне правопорушення, порушення правил надання послуг та вимог безпеки при наданні послуг з перевезення пасажирів чи вантажів автомобільним транспортом»: здійснення регулярних перевезень пасажирів на постійних маршрутах без укладення договору на перевезення пасажирів автомобільним транспортом або без паспорта маршруту, що тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб, громадян-суб'єктів підприємницької діяльності в розмірі тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [4].

Однак наразі, на жаль, прибуток від таких «безквиткових» пасажирів набагато більший, ніж розмір штрафу. Розмір штрафів в Україні порівняно з іншими розвиненими країнами є невеликим. Наприклад, у Польщі до порушення встановлених прав пасажирів і правил дорожнього руху ставляться серйозно і суворо карають відповідно до законів, і щоб у водіїв не було бажання порушувати вище зазначене, ввели великі штрафи. Посилаючись на посібник створений для громадян України « Основні правила дорожнього руху в Польщі», які дещо відрізняються від українських, деякими дорожніми знаками, а також штрафами. Штраф за перевезення стоячи або за перевищеної кількості пасажирів складає по 100 злотих за пасажира, а це майже 650 гривень, і втрата водійських прав на три місяці. Наразі спостерігається велика різниця наслідків порушення Правил дорожнього руху України порівняно із Польськими правилами дорожнього руху [3].

Щоб вирішити цю проблему, на мою думку, потрібно підвищувати рівень правової свідомості, адже у наш час спостерігається правова необізнаність і люди не знають своїх прав та способів їх захисту. Також проводити інструктаж перед рейсом для водіїв, щоб довести до їх відома, що на них покладається відповідальність за життя та здоров'я пасажирів, а перевезення пасажирів без квитка та, відповідно, визначеного місця, є небезпечним. Також для більш ефективного впливу на водіїв необхідно переглянути та збільшити штрафи за порушення правил дорожнього та порушення правил надання послуг та вимог безпеки при наданні послуг з перевезення пасажирів чи вантажів автомобільним транспортом. В автобусах оновити або створити пам'ятки щодо інформації про небезпечність проїзду стоячи та без квитка, також пам'ятки, в яких наведені дані про певний рівень відповідальності згідно чинного законодавства. Додатковою пропозицією є збільшення кількості автобусів, тобто введення додаткових рейсів, щоб люди могли отримати у транспортному засобі місце для сидіння, що буде сприяти безпечності перевезення пасажирів.

Бібліографічні посилання:

1. Цивільний Кодекс України: станом на 21.10.2019 р. Харків: Право, 2018. 214 с.
2. Правила дорожнього руху: постанова Кабінету Міністрів України № 553 в редакції від 11.07.2019 р. Дніпро: Моноліт. 2019.
3. Основні правила дорожнього руху в Польщі станом на 21.08.2019 р. Посібник для громадян України. URL: [http:// grupaspectrum.eu/ blog/2019/08/21/правила-дорожнього-руху-в-польщі/](http://grupaspectrum.eu/blog/2019/08/21/правила-дорожнього-руху-в-польщі/)
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення: в редакції від 02.11.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.

5. Договори в сфері транспорту. Загальна характеристика. URL: http://pidruchniki.com/80009/pravo/dogovori_sferi_transportu (дата звернення: 27.10.2019).

Алізаде Пері Асіф кизи,
студентка першого курсу юридичного факультету
Дніпровського національного університету імені
О. Гончара
Науковий керівник:
Щербина Євген Миколайович,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного, трудового та
господарського права Дніпровського
національного університету імені О. Гончара

МІФИ ТА РЕАЛІЇ ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ

Питання земель країни турбували України ще з давніх часів, під час поділу території. Наразі знову піднімається питання земель країни, тільки у новому аспекті, хоча для когось і в старому. Отже, в Україні діє мораторій на продаж земель сільськогосподарського призначення вже протягом 15 років. Його було продовжено вже 7 разів.

Варто зазначити цікаві факти про мораторій земель в Україні:

- Нашій земельній реформі 25 років – це світовий рекорд, який донедавна тримала Мексика – 23 роки.
- 96% відсотків сільськогосподарських земель підпадають під дію мораторію. З яких 68% земель у власності селян – пайовиків.
- Померло до 1 млн власників паїв, за роки реформи вони не встигли скористатися своєю власністю: не залишили спадкоємців або спадкоємці не оформили права через дорогу процедуру успадкування.

Від цікавих фактів до цікавих міфів:

1. Ринок землі відбере землю у селян

Земля вже належить українцям відповідно до статті 13 Основного закону: «Земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу. Від імені Українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених цією Конституцією.»

68% (27,7 мільйонів гектарів) земель належить селянам – пайовикам. Створення ринку землі жодним чином не вплине на права власності громадян. Хоча ні, вплине, вони зможуть реалізовувати усі свої права, також право на продаж.

Заборона користуватися своєю власністю належним чином в усіх її проявах це ознака недемократичної держави. Така заборона існує в Конго, Венесуелі, Куба, Північна Корея та Таджикистані, не досить вдалі приклади для наслідування. В той же час ринок землі існує в усіх інших високо розвинутих країнах, навіть США, їх ринок землі відкритий вже досить довго але ніхто штати ще не розібрав по шматочкам землі.

2. Земля буде коштувати копійки

Якщо вже розбиратися, то це зараз вона приносить копійки. За підрахунками аналітиків проекту «Підтримка реформ у сільському господарстві та земельних відносин в Україні», наразі власники земельних ділянок отримують за неї у 12 разів менше ніж могли.

На сьогодні близько 60% сільськогосподарських земель, обробляється орендарями. Коштовність оренди повинна сягати 455 доларів за гектар замість 37 сьогоднішніх. Така дешева коштовність характеризується через: мораторій на продаж землі, роздроблена власність землі, поганий доступ до капіталу.

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Заступник міністра економіки Тарас Висоцький зазначає, що після відкриття ринку землі, ціна за один гектар може сягнути до 2200 доларів, в залежності від моделі ринку.

3. Після відкриття ринку землі в Україні скуплять китайці, індійці або інопланетяни

Звісно, хтось з них купить землю але ніхто не буде вивозити її до Китаю чи на Марс. Знову наголошую на США, звідти ніхто ніяку землю не вивозив, незважаючи на те що торгують нею вже досить довго. Інвестор, який хоче мати справу та бізнес з Україною буде намагатися створити робочі місця, підприємство. Адже, якщо держава буде вирішувати за інвестора яким чином йому користуватися земельними ділянками, заборона користуватися нею чи взагалі відібрання її, жоден з інвесторів не зрадіє такий перспективі втратити все через емоційну нестабільність парламент. А з нашими парламентаріями можливо все, під час засідання ради, а саме в момент обговорення продовження мораторія, один з депутатів так і сказав: «Зараз земля в оренду та це добре, оскільки ми, як держава, завжди можемо розірвати договір і забрати».

4. Відміна мораторію на руку латифундистам – великим землевласникам

В Україні більше ніж 15 років успішно існує тіньовий ринок землі. Відповідно до даних президента Української аграрної конфедерації Леоніда Козаченко, які він передав «Урядовому кур'єру» в минулому році близько 8 мільйонів гектарів державної землі обробляється невідомо ким, поза правового поля.

Іншими словами, латифундисти знають кому принести відповідний чемодан з неправомірною винагородою, та обробляти – перепродавати ці гектари, як хочеш.

Головною проблемою України завжди була корупція. Тому кажучи про земельну реформу, про зняття мораторію на землі сільськогосподарського призначення, ми можемо боятися лише корупційної складової. Оскільки наші закони достатньо гарні, якщо їх виконувати. Отже задля втілення цієї ідеї, потрібно розробити відповідний закон. Наразі в ВРУ розглядає декілька проектів які врегулюють відносини між власниками земельних ділянок сільськогосподарського призначення і їх продажу.

Бібліографічні посилання:

1. Конституція України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР
2. Законопроект № 2178-10 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо обігу земель сільськогосподарського призначення» від 25.09.2019 року.
3. Про введення мораторію на примусову реалізацію майна: закон України від 29.11.2001 року № 2864-III.

Бенделіані Роман Юрійович,

Курсант другого курсу

факультету економіко-правової безпеки

Дніпропетровського державного університету

внутрішніх справ

Науковий керівник:

Круглова Ольга Олександрівна,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри цивільного права та процесу

факультету підготовки фахівців для підрозділів

кримінальної поліції Дніпропетровського

державного університету внутрішніх справ

ДОГОВІР ФАКТОРИНГУ ТА ЙОГО МІСЦЕ В СИСТЕМІ ДОГОВІРНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Договір факторингу є одним із інноваційних для вітчизняного грошового ринку способів управління оборотним капіталом, він є відносно молодим і перебуває на стадії формування.

Нестабільність економічної ситуації в Україні, постійні інфляційні процеси стримують його розвиток, в той час, як в переважній більшості країн Західної Європи та США він широко використовується, і обсяг наданих факторингових послуг постійно зростає. В сучасних умовах

господарювання факторингові операції розглядаються як гнучкий інструмент в розрахунково-платіжних відносинах, що дозволяє постачальнику мінімізувати або зовсім зняти з себе всі комерційні ризики та сприяє прискоренню оборотності засобів і зростанню прибутку [1, с. 212].

Взагалі, факторинг вважається різновидом торгово-комісійної операції, при якій клієнт відступає дебіторську заборгованість з метою негайного отримання більшої частини платежу і тим самим збільшує швидкість обороту грошових коштів, знижує витрати по веденню обліку рахунків і отримує гарантії погашення заборгованості. Завдяки договору факторингу постачальник може відразу отримати від фактора плату за відвантажений товар, що дозволяє йому не чекати оплати від покупця і планувати свої фінансові потоки. Таким чином, факторинг забезпечує підприємство реальними грошовими коштами, сприяє прискоренню звороту капіталу, підвищенню частки продуктивного капіталу і збільшенню прибутковості [2, с. 131].

Визначаючи місце договору факторингу в системі договірної права України, слід звернути уваги на одночасність розвитку інституту факторингу у двох галузях права: відповідні норми достатньо докладно закріплено як у цивільному, так і в господарському законодавстві. Так, відповідно до ст. 1077 Цивільного кодексу України факторинг – це фінансування під відступлення права грошової вимоги: одна сторона (фактор) передає або зобов'язується передати грошові кошти в розпорядження другої сторони (клієнта) за плату, а клієнт відступає або зобов'язується відступити факторові своє право грошової вимоги до третьої особи (боржника) [3].

В свою чергу, Господарським кодексом України у ст. 350 встановлюється, що банк має право укласти договір факторингу (фінансування під відступлення права грошової вимоги), за яким він передає або зобов'язується передати кошти у розпорядження другої сторони за плату, а друга сторона відступає або зобов'язується відступити банку своє право грошової вимоги до третьої особи [4]. Тобто факторинг тлумачиться як придбання банком права вимоги у грошовій формі щодо поставки товарів або надання послуг з прийняттям ризику виконання такої вимоги і прийом платежів. Це банківська операція, яка проводиться на комісійних умовах і на договірних засадах.

Слід навести й положення Закону України «Про банки та банківську діяльність», де у ст. 49 факторинг визначається як банківська операція, що передбачає банком права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги і взяття на себе ризику виконання таких вимог і приймання платежів [5].

З цього приводу, в спеціальній літературі зазначається, що в сучасній науці на сьогодні є більш розвиненим цивільно-правовий підхід до визначення місця факторингу у системі права, в межах якого вирізняються два напрямки: «чистих» цивілістів, які розглядають факторинг лише з точки зору цивільного права, та науковців, які хоч і визнають примат цивільного права, проте вважають договір факторингу змішаним, таким, що регулюється двома галузями одночасно [6, с. 184].

Проте останнім часом відбувається розвинення цього напрямку і з позиції науки господарського права. Все ж таки правовідносини щодо факторингу найбільш точно відповідають предмету регулювання ГК України, а не ЦК України. Про що свідчить й аналіз судової практики, відповідно до якого виявлено, що питома вага спорів, які стосуються факторингу, розглядаються в рамках господарського судочинства. Крім того, достатньо розповсюдженими є ситуації, коли загальний суд відмовляє у розгляді позовної заяви в порядку цивільного судочинства, мотивуючи це тим, що дана категорія справ має розглядатися господарським судом [7, с. 86]. Отже, на практиці відносини щодо факторингу мають саме господарсько-правову природу.

Слід звернути увагу й на переваги при укладенні договору факторингу: – можливість покриття дефіциту обігових коштів, страхування і запобігання кредитних і валютних ризиків; – перетворення дебіторської заборгованості у вільні грошові кошти, можливість безризикового надання контрагентам відстрочки платежу (адже саме там, де підприємства практикують надання товарних кредитів, не обійтися без факторингу); – можливість збільшення об'ємів продажу товарів і надання послуг. Більш того, разом із фінансуванням клієнт може розраховувати на допомогу фактора в управлінні дебіторською заборгованістю. – отримати від факторингових операцій непогані комісійні; – в першу чергу факторинг вигідний виробникові продукції, який шукає ринок збуту і поспішає отримати оплату за товар, щоб пустити ці засоби в оборот; – факторинг вигідний підприємствам, які, реалізуючи свій товар, не можуть довго чекати оплати постачань, оскільки їм необхідно швидко придбати товар у виробника [8, с. 109].

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

В свою чергу, недоліками у факторингу є: – клієнт не відповідає перед фактором за невиконання або неналежне виконання боржником свого обов'язку, якщо даний договір є безрегресним (згідно статті 1081 ЦК України); – якщо сума, одержана фактором від боржника, виявилася меншою від суми боргу, клієнт зобов'язаний сплатити факторові залишок боргу; – значні суперечності в законодавстві України [9].

Отже, підсумовуючи, слід зауважити, що договір факторингу є різновидом договору, за яким одна сторона (клієнт) відступає або зобов'язується відступити другій стороні (фактору) своє наявне або майбутнє право грошової вимоги до третьої особи (боржника), а фактор гарантує фінансування клієнта шляхом передання або зобов'язання щодо передання грошових коштів у розпорядження клієнта за плату, надання інших послуг, пов'язаних із правом вимоги, що відступається. Цей вид договору є оплатним, реальним, ризиковим; у разі відступлення майбутніх прав – фідуціарним; у випадку забезпечення виконання зобов'язань за допомогою договору факторингу, останній є таким, що укладається під умовою. До того ж, договір факторингу має переважно господарську приналежність, що обумовлює необхідність розмежування відповідних положень ГК та ЦК України із внесенням загальних норм про факторинг до ГК України.

Бібліографічні посилання:

1. Курінна О. В. Факторинг в Україні: проблеми та перспективи розвитку. *Науковий вісник Академії муніципального управління*. Серія : Економіка. 2016. Вип. 1. С. 212-222.
2. Плаксієнко В. Я. Сутність та роль факторингу в сучасних умовах / В. Я. Плаксієнко, Т. Б. Прийдак, І. В. Косовська. *Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси*. 2013. Вип. 10(4). С. 129-134.
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356.
4. Господарський Кодекс України № 436–IV від 16 січ. 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення 12.11.2019).
5. Про банки та банківську діяльність : Закон України від 7 грудня 2000 року URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> (дата звернення 12.11.2019).
6. Токунова А. В. Договір факторингу: загальна характеристика. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2014. Вип. 34. С. 183-192.
7. Токунова Анастасія Володимирівна. Правовий режим факторингу. Дисертація канд. юрид. наук: 12.00.04, Нац. акад. наук України, Ін-т екон.-прав. дослідж. Донецьк, 2012. 190 с.
8. Чепис О. І. Сутність факторингу та його переваги над іншими фінансовими інструментами / О. І. Чепис, А. І. Юска. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2017. Вип. 44(1). С. 108-112.
9. Глівінська Д.А. Факторинг: переваги та недоліки. URL: <http://www.rusnauka.com>.

Біденчук Тетяна Миколаївна,

курсант четвертого курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Нагорна Олена Олександрівна,

викладач кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ЩОДО ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ НЕПОВНОЛІТНІМ

Дуже часто в кримінальних провадженнях подається цивільний позов, не рідко він стосується відшкодування моральної шкоди. Багато науковців розглянули питання

відшкодуванням моральної шкоди неповнолітнім (якщо він не має/має заробіток, майно тощо). Ця судова практика дуже розвинена і має багато рішень. Однак, існує також відшкодування моральної шкоди неповнолітньому. Судових рішень з цього приводу звісно менше. Деякі справи доходили до Верховного Суду України і питання про відшкодування моральної шкоди неповнолітній особі вирішувалось там.

Наприклад, 11 березня 2015 року, ВСУ ухвалив постанову у справі, предметом якої було відшкодування моральної шкоди, завданої смертю батьком неповнолітнього. Тоді, було зроблено правовий висновок, про те, що шкода заподіяна за змістом ст.1168 ЦК України може бути відшкодована:

- 1) виплатою щомісячних платежів;
- 2) одноразово [3].

Така шкода може відшкодуватись одному з подружжя, батькам, дітям, а також особам, які були пов'язані спільним побутом (проживали разом) [2].

Ще одним випадком є відшкодування моральної шкоди неповнолітньому, який провів близько 5 років під слідством. Як виявилось, він був незаконно затриманий за ст.208 КПК України (Затримання уповноваженою особою), а також весь цей перебував в статусі підозрюваного [1]. За 5 років він втратив всіх друзів та був відрахований з навчального закладу. З державного казначейства було відшкодовано 204 тис.765 грн. Поліція і казначейство намагалися оскаржити та зменшити суму виплати, але суд залишив апеляційну скаргу без зміни [4].

Ще одним дослідженим рішенням суду став позов заявлений в безпосередньо в інтересах неповнолітнього, щодо відшкодування моральної шкоди за втрату годувальника. Відповідач, керуючи автотранспортом здійснив наїзд на пішохода, яким виявився батько позивача, внаслідок отриманих травм, він помер на місці вчинення ДТП. За фактом вчиненого кримінального правопорушення було розпочато досудове розслідування, проте було закрито за ч.2 ст. 286 КК України (у зв'язку з відсутністю в діях водія порушень ПДД, що спричинило смерть потерпілого). Проте, при розгляді цієї справи, суд виніс рішення і задовольнив позов та стягнув підтверджену матеріальну шкоду (кошти витрачені на поховання) та моральну шкоду в розмірі 12 мінімальних заробітних плат. Як обґрунтовують юристи, відсутність обвинувального вироку не звільняє від задоволення цивільного позову [5]. Адже, відповідно до ч.5 ст. 1187 Цивільного Кодексу України – відповідачу потрібно довести, що шкоду потерпілому було завдано внаслідок непереборної сили або умислу потерпілого [2]. Оскільки в даному випадку таких доводів не було, то рішення було прийнято на користь неповнолітнього [5].

Щодо подання цивільного позову неповнолітнім, то займатися підготовкою документів, збору доказів, підрахування моральної шкоди – всім цим повинен займатися юрист. Навіть повнолітні, досвідчені особи не знають куди звертатися та не знають у повній мірі процедуру відшкодування такої шкоди, а що ж тоді стосується неповнолітнього. Якщо ж він втрачає годувальника, то як мінімум йому потрібно знайти гроші на юристи, який буде представляти та діяти в його інтересах. Не всі неповнолітні мають таку можливість, тому кількість заявлених позовів значно менша, ніж позовів поданих щодо відшкодування моральної шкоди неповнолітнім

Однак, в Україні інститут відшкодування моральної шкоди неповнолітнім діє та має свої прецедентні рішення. Залишається тільки, сприяти тому, аби громадяни були більш досвідчені та знали процедуру відшкодування шкоди, адже життя непередбачуване і ніколи не знаєш куди потрібно буде звертатись, а куди – ні.

Бібліографічні посилання:

1. Кримінальний-процесуальний кодекс України: Закон від 13.04.2012 № 4651-VI// База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Цивільний кодекс України: Закон від 16.01.2003 № 435-IV// База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
3. Неповнолітні діти мають право на відшкодування моральної шкоди за смерть на виробництві батька, URL: <http://oppb.com.ua/news/nepovnolitni-dity-mayut-pravo-na-vidshkoduvannya-moralnoyi-shkody-za-smert-na-vyrobnyctvi-batka>

4. Неповнолітній відсудив майже 205 тис. гривень моральної шкоди у силовиків. URL: <https://te.20minut.ua/Kryminal/nepovnolitniy-vidsudiv-mayzhe-205-tis-grn-moralnoyi-shkodi-u-silovikiv-10695925.html>
5. ВССУ: умови відповідальності за шкоду, завдану джерелом підвищеної небезпеки. URL: <http://advokatrada.org.ua/vccsu-умови-відповідальності-за-шкоду/>

Білюк Катерина Іванівна,

курсант четвертого курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Нагорна Олена Олександрівна,

викладач кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРАВО ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ, ЙОГО РОЗВИТОК В УКРАЇНІ

Приватна власність відіграє значну роль в Україні, а саме в економічному її житті, Одним із найвагоміших елементів цивілізованості суспільства є розвиток права приватної власності. За часів радянської влади було під забороною займатися підприємницькою діяльністю, на сьогодні ж українці намагаються відновити приватне право.

Право приватної власності за свій період існування пройшло декілька етапів свого розвитку – починаючи його проголошенням у колоніальний період розвитку України (кінець XIX ст.) та період націон льно-визвольних змагань (1917-1921 рр.) закінчуючи його відродженням після проголошення Декларації про державний суверенітет України 1990 р. та Незалежності України 1991 р. [1]

Одним із найголовніших показників цивілізованості суспільства являється рівень розвитку приватного права. На сьогоднішній момент Україна прикладає досить багато зусиль для відновлення природного права людини. Після багатьох років комуністичної практики його заборони та кримінального переслідування за зайняття підприємницькою діяльністю, однією з най больових точок українців залишається питання про приватну власність. У розвитку приватного підприємництва вона відіграє дуже значну роль, тому й не залишає багатьох українців у спокої. Існує негласний закон приватної власності, який трактує – чим більше розвинута та захищена приватна власність, тим більш розвинутим і захищеним являється підприємництво. Цей закон має також і зворотню силу.

В Україні, відчувався дефіцит взаємозв'язку між підприємництвом і приватною власністю особливо в період масової приватизації державних підприємств. Після чого створювались на початку 1990-х рр. акціонерні товариства, ними були колишні радянські підприємства. Наслідком криз являється нерозуміння суті акціонерних відносин власності, нерозвинутості фондового ринку, більшість вітчизняних відкритих акціонерних товариств і дотепер існують в умовах кризи управління власності, що є наслідком відсутності логічного і послідовного зв'язку між розвитком приватної власності і підприємництва [2].

Після того, як Україна стала незалежною, суверенною державою вона стала проводити ряд економічних перетворень за для подолання комуністичного устрою, у перші роки після цього вона проводила економічні перетворення за стандартами Росії, відносини між приватною власністю та підприємництвом багато у чому повторювали російський досвід. Позицією экс президента України В. Ющенка було визнати один із головних пріоритетів пріоритетів державної політики України, а саме забезпечення визначених Конституцією України, Конвенцією про захист прав людини і основних свобод, першим протоколом до цієї Конвенції гарантій права власності та його надійного та ефективного захисту [3]. Сьогодні існує нова тенденція подолання історичного

дуалізму української приватно-правової традиції, яка характеризується наявністю двох підходів . Одна з них являється непослідовністю до поділу на приватне і публічне право. Друга культура являє собою економічну конкуренцію як основний пріоритет розвитку підприємництва, розмежовує приватне і публічне право.

Визнання України Європейським Союзом країною з досить високою ринковою економікою являє собою певні позитивні зрушення у практиці взаємодії інститутів приватної власності та підприємництва [4]. Українська модель ще не вийшла за межі стадії їх становлення, оскільки в умовах панування економіки приватна власність і підприємництво не можуть стати універсальними засобами реалізації права мільйонів громадян на заняття підприємницькою діяльністю.

Сьогодні перед українцями стоїть дуже історично-значуще завдання , яке буде являти собою стати нацією приватних власників та менеджерів, які в подальшому зможуть прискорити економічний і соціальний прогрес, підвищити якість товарів і послуг для населення, завоювати світові ринки . Не дивлячись на це необхідно приєднати Україну до системи світових господарських звязків за для того аби розвинути на ринкових засадах національну економіку.

Бібліографічні посилання:

1. Дзера О. В. Розвиток права власності громадян в Україні: Монографія. К.: Вентурі, 1996. С. 3-97.
2. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 червня 2005 року «Про заходи щодо поліпшення інвестиційного клімату в Україні» та від 28 жовтня 2005 року «Про заходи щодо утвердження гарантій та підвищення ефективності захисту права власності в Україні» від 24 листопада 2005 року № 1648/2005. Юридичний вісник України. Правовий календар, № 49, 10-16 грудня 2005 р. С. 3.
3. Харитонов Є. Українська традиція приватного права: між Сходом і Заходом. *Вісник Академії правових наук України*. 2002. № 4 (19). С 19-33.
4. Ринковий статус – офіційно. *Урядовий кур'єр*, 24 грудня 2005 р. № 246 (3159). С. 1.

Буряк Анна Сергіївна,

курсант другого курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Юніна Марина Петрівна,

кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕВИКОНАННЯ КРЕДИТНИХ ДОГОВОРІВ

Кредит – це матеріальні цінності, а саме, кошти, що видаються кредитором на встановлений період часу та під відповідні відсотки, які встановлюються за допомогою кредитного договору. Виділяють п'ять принципів кредитування:

1. Повернення вартості передбаченої кредитним договором;
2. Твердо обумовлений строк користування;
3. Платність, а саме виплата кредитору відсотку за вартість боргу;
4. Цільове призначення кредиту;
5. Заходи, що забезпечують повернення боргу у передбачений строк. Як правило, майно, авторські права та інше [1].

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Кредитний договір – це документ, що визначає цивільно-правові відносини, а саме взаємні зобов'язання та юридичні права, а також економічну відповідальність між банком чи іншим фінансовим закладом та позичальником з приводу дотримання кредитних операцій [2].

Суб'єктами договору є позичальник та кредитор. У свою чергу, позичальником може бути будь-яка фізична, так і юридична особа.

Необхідно зазначити, що кредитний договір відмінний від договору позики. Оскільки за договором позики його предмет передається позичальнику у власність, Цивільний Кодекс не містить подібних положень щодо кредитного договору. Ще одна відмінність полягає в тому, що договір позики набирає чинності з моменту отримання клієнтом коштів, а кредитний договір після узгодження всіх умов і підписання договору обома особами. Також у разі недотримання принципу цільового використання коштів кредитного договору кредитор має право спинити наступну видачу боргу належно до договору. Також у позичальника є право відмовитись від отримання кредиту як в повному обсязі, так і в частковому, сповістивши про це кредитора. Така можливість існує на будь-якій стадії виконання договору. Однак при розриванні кредитного договору після отримання грошей, хоча б на 15 хвилин, боржник зобов'язаний віддати повний обсяг боргу та виплатити відповідні відсотки [3].

Для погашення кредиту встановлюють спеціальний графік, який проводиться щомісяця. В ньому визначається розмір виплат щодо погашення загального боргу, сплати процентів, а також інших обов'язків щодо кредиту. Таким чином, відповідальність за невиконання настає у разі своєчасної несплати чи пропуску навіть одного платежу, оскільки це порушення кредитного договору. Також в ньому чітко визначається дії банку у випадку несвоечасної сплати чи взагалі несплати боргу [4].

Слід зазначити, що всі можливі наслідки визначаються та передбачаються саме кредитним договором та законом. Але всі інші вчинки співробітників кредитора, які мають можливість впливати на боржника – незаконні. Виділяють такі види санкцій: штрафи, тобто грошове стягнення; пеня, тобто нарахування додаткових відсотків; заборона на отримання наступного кредиту у цьому ж банку надалі; судовий розгляд, що у свою чергу тягне за собою арешт та продаж майна за рішенням суду; вилучення та отримання права власності на заставу банком [5].

Для споживчих кредитів невеликих розмірів найчастіше використовують таке стягнення як штраф та пеню, у випадку якщо укладено іпотечний кредит, то передбачається арешт та вилучення майна для подальшого продажу для покриття заборгованості. Але можливий ще такий договір, як договір з поручительством, де можливе пред'явлення претензій до поручителя.

Отже, заборгованість за кредитним договором є досить важкою та неприємною обставиною, оскільки не всі розуміють всієї складності цього процесу. Невиплата кредиту не може стати приводом незаконних дій з боку кредитора. Такими діями, що застосовуються кредитором, можуть стати погрози у бік боржника, шантаж чи вилучення майна без рішення суду тощо. Але головним порушенням банку є залучення колекторів до таких дій. Усі дії та санкції щодо порушення кредитного договору передбачуються ним, а також чинним законодавством.

Бібліографічні посилання:

1. Поняття кредиту та його види. Веб-сайт: Wikipedia. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%82_\(%D1%84%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%B8\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%82_(%D1%84%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%B8)) (дата звернення: 13.11.2019);
2. Цивільний кодекс: Закон України від 16.01.2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/stru> (дата звернення: 13.11.2019);
3. Кредитний договір: Законодавство України. Веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/13795> (дата звернення: 13.11.2019);
4. Порядок видачі та погашення кредиту. Веб-сайт. URL: <https://buklib.net/books/28308/> (дата звернення: 13.11.2019);
5. Яке може бути покарання за несплату кредиту. Веб-сайт. URL: <https://loany.com.ua/pages/uk/yake-mozhe-buti-pokarannya-za-nesplatu-kreditu> (дата звернення: 13.11.2019);

6. Покарання за несплату кредиту. Які наслідки та що вам загрожує?. Веб-сайт. URL: <https://mycredit.ua/ua/blog/nakazanie-za-neuplatu-kredita-kakovy-posledstviya-i-chto-vam-grozit/> (дата звернення: 13.11.2019).

Бучко Марина Олегівна,
курсант другого курсу
факультету економіко-правової безпеки
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ
Науковий керівник:

Круглова Ольга Олександрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
факультету підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ

СПОСОБИ ВИЯВЛЕННЯ УДАВАНОГО ПРАВочИНУ ТА ЙОГО ВІДМІННІСТЬ ВІД ФІКТИВНОГО ПРАВочИНУ

Серед недійсних правочинів окремо виділяють такі правочини як фіктивні та удавані. Їх дефініції містяться у статтях 234 і 235 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України): фіктивний – це правочин, вчинений для вигляду, без наміру створити відповідні йому правові наслідки; удаваний правочин – це такий, що вчинений з метою прикрити інший правочин. За наявності схожих рис між цими недійсними правочинами, вони мають і відмінності, які слід враховувати при вирішенні справ судом.

Цю тему розглядали ще такі науковці як А. Єщенко, І. Р. Калауром, В. О. Кучер, О. Отрадновою, М. М. Сібільовим, І. В. Спасибо-Фатєєвою, М. А. Спаською, С. В. Томчишеним та інші .

Першим завданням буде саме вирішити , до якої ж саме групи недійсних правочинів відносяться фіктивні й удавані правочини. Існують різні погляди з цього приводу: і що вони являють собою правочини з пороками волі, і з пороками змісту (протизаконні правочини), очевидно тому, що вони суперечать закону або правочинам з пороками змісту, і як окрему групу недійсних правочинів внаслідок того, що вони хоч і виявляють відому схожість з правочинами, що мають пороки волі, проте зазвичай такі правочини здійснюються з якою-небудь протиправною метою [1].

На відміну від правочинів, вчинених під впливом помилки, обману, насильства, погрози, які, безперечно, недійсні через порок волі, оскільки ззовні виявляється тиск на волю сторін, унаслідок чого при волевиявленні вона спотворюється, при вчиненні фіктивних і удаваних правочинів на волю сторін ніхто не впливає. Навпаки, дійсна воля ховається самими сторонами і не виявляється при волевиявленні. В усіх цих випадках має місце «незбіг зробленого волевиявлення з дійсною волею сторін» [2].

Звідси ми маємо можливість спостерігати першу відмінність, адже фіктивні та удавані правочини відрізняються від інших недійсних правочинів, вчинених з пороками волі. Законодавець виділяє їх в окремий різновид недійсних правочинів – правочини з пороками мети.

Проте воля може породжувати цивільні права та обов'язки, тільки якщо вона не спрямована на порушення закону, що при вчиненні фіктивних і удаваних правочинів що являє собою не рідкість. У цьому випадку виявлення дійсної волі сторін необхідне для того, щоб присікти правопорушення.

Відмінності між фіктивними й удаваними правочинами можна також виявити при їх аналізі й полягають в істинності волі сторін. Так, фіктивний правочин по суті є ніщо інше, як інсценування правочину [3].

У правозастосовчій практиці вироблено певні правила виявлення найближчої мети фіктивного правочину. Так, якщо мета, що переслідується системою дій, може бути досягнута

економнішим шляхом, тобто за допомогою меншої кількості правочинів, зайві ланки слід розглядати як направлені на інші цілі, і перш за все, ухилення від сплати податків або звернення стягнення на користь кредиторів. Ще одним свідомством фіктивності правочину є те, що якщо мета досяжна із залученням меншого майна, то законне припущення про те, що зайве майно відводиться з-під якої-небудь форми відповідальності [4].

Відмінною буде ситуація у разі такого правочину як удаваного. Зовнішні ознаки удаваного правочину зовсім інші. На відміну від фіктивного, удаваний правочин, тобто правочин, який вчинений з метою прикрити інший правочин, переслідує мету виникнення правових наслідків, але не тих, які афішуються фактом його вчинення. Фактично сторони самі прагнуть до вчинення іншого правочину. Дефектність прикриваючого правочину очевидна.

Тобто удаваний правочин вчинюється для прикриття іншого правочину, внаслідок чого в наявності два правочини – що прикривається, тобто прихований, і удаваний – такий, що прикриває перший правочин.

В Узагальненні судової практики ВСУ більш розгорнуто мотивує цю позицію, вказуючи на те, що спільною ознакою фіктивного та удаваного правочинів є те, що розбіжність між волею та її зовнішнім виявом стає наслідком навмисних дій його учасників, які мають за мету одержання певної користі всіма або принаймні одним із них. Різниця полягає в тому, що за удаваним правочином настають інші права та обов'язки, ніж ті, що передбачені ним. За удаваним правочином обидві сторони свідомо, з певною метою, документально оформлюють правочин, але насправді між ними встановлюються інші правовідносини.

Тобто, на основі викладеного зробимо такі висновки: як уже було зазначено, що згідно статті 235 ЦК України удаваним є правочин, який вчинено сторонами для приховання іншого правочину, який вони насправді вчинили. Якщо буде встановлено, що правочин був вчинений сторонами для приховання іншого правочину, який вони насправді вчинили, відносини сторін регулюються правилами щодо правочину, який сторони насправді вчинили. Удаваний правочин так само як і фіктивний вчиняється також для виду, але, на відміну від фіктивного, він приховує інший правочин, який його учасники насправді вчинили. Удавані правочини можуть бути вчинені як без будь-яких протиправних намірів, так і з метою приховування незаконного правочину. Удаваний правочин не має іншої мети, ніж приховування іншого будь-якого правочину. Якщо в результаті вчинення правочину настають і інші правові наслідки, правочин не може бути визнаний удаваним. Закон прямо не передбачає недійсність удаваного правочину, а лише пропонує застосувати до відносин сторін норми, що регулюють той правочин, який сторони насправді мали на увазі. Якщо правочин, який сторони насправді вчинили, суперечить законодавству, суд ухвалює рішення про встановлення його нікчемності або про визнання його недійсним із застосуванням відповідних наслідків недійсності.

Отже, фіктивні та удавані правочини вчиняються лише для вигляду і не мають на меті досягнення результату передбаченого в укладеному договорі. Відмінність між ними полягає лише в тому, що при встановленні факту порушення законодавства наслідком для удаваних правочинів наступає виконання того правочину який намагались приховати, а для фіктивних визнання їх недійсності.

Бібліографічні посилання:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. (з наступними змінами та доповненнями станом на 31.10.2018). База даних «Законодавство України». URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення 12.11.2019).
2. Эрделевский А. Недействительность сделок: условия, виды, последствия. URL: http://www.juristlib.ru/book_1313.html (дата звернення 14.11.2019).
3. Матвеев И. В. Правовая природа недействительных сделок / И. В. Матвеев. М. : Юрлитинформ, 2002. 176 с. (дата звернення 12.11.2019).
4. Скловский К. Залог, арест имущества, иск как способы обеспечения прав кредитора . URL: http://www.juristlib.ru/book_537.htm (дата звернення 14.11.2019).

Водоп'ян Денис Володимирович,
курсант четвертого курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Нагорна Олена Олександрівна,
викладач кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ ФІКТИВНОМУ ПІДПРИЄМНИЦТВУ В РАМКАХ ГОСПОДАРСЬКОГО ТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

У зв'язку з євроінтеграційним напрямком України перед законодавцем постало завдання реалізувати простий та ефективний спосіб ведення підприємницької діяльності, для кожної особи, яка має бажання нею займатися. Однак внаслідок того, що законодавець недосить досвідчений та процес діджиталізації, як спосіб контролю підприємницької діяльності тільки почав впроваджуватися то кримінальний елемент активно користується певними недоліками в законодавстві та його при його практичній реалізації. А саме на даний момент постала проблематика використання в злочинних намірах підприємств, створення фіктивних підприємств, або ж відмивання коштів здобутих злочинним шляхом за їх допомогою, дане питання потребує наукового дослідження, надання шляхів вирішення і запобігання даної діяльності [1 с. 47-54].

На даний момент згідно в главі 7 Господарського кодексу України (далі – ГК України) зазначено ряд статей, які регулюють суспільні відносини, що виникають внаслідок ведення підприємницької діяльності та надано його законодавче визначення. Згідно ч.1 ст. 62 ГК України «Підприємство - самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому цим Кодексом та іншими законами», надано визначення підприємства та його цілі, однак злочинці мають на меті не зайняття повноцінною, самодостатньою підприємницькою діяльністю, а намір прикритися за допомогою підприємства при реалізації своїх злочинних намірів в наслідок чого виникає фіктивне підприємство [2].

Основною ознакою фіктивного підприємства визнають підпорядкованість офіційно відображеної в установчих документах фактично здійснюваній підприємницькій діяльності у конкретній незаконній меті. Особи, які здійснюють фіктивне підприємництво можуть повністю відхилитися від тої діяльності, яка зазначена в офіційній документації (наприклад, замість надання масажних послуг особа може утримувати місце розпусти), або ж вести її в мінімальному обсязі (наприклад, створення фіктивних робочих місць з метою відмивання коштів). Також можуть вести повну підприємницьку діяльність з метою приховати злочинні цілі (наприклад, контрабандою чи торгівлею наркотиками, під видом заняття зовнішньою торгівлею). За всі ці вище вказані діяння передбачена кримінальна відповідальність зазначена в ст. 205 Кримінального кодексу України (КК України). Однак виявлення даних діянь відбувається вже на тій стадії коли було завдано великої шкоди, або після грубої помилки під час злочинної діяльності злочинцями [3, 4 с. 178-181].

Для запобігання даним фактам на стадії створення суб'єкта підприємницької діяльності слід впровадити в ГК України механізм перевірки його діяльності. Адже, після розроблення і прийняття установчих документів, проведення підписки на акції створюваного акціонерного товариства, подання необхідних документів державному реєстратору відбувається стадія постановки на облік в ДФС, відкриття банківських рахунків тощо. Після всіх цих стадій державний контроль вичерпується і на вище вказаних стадіях неможливо довести злочинні наміри особи, яка збирається займатися підприємницькою діяльністю [5 с. 99].

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Отже, для усунення вище вказаної проблеми в ГК України необхідно ввести певну норму, котра буде забезпечувати правову основу негласної перевірки підприємств в ході їх діяльності з метою запобігання реалізації розповсюдження криміногенної діяльності в рамках підприємництва. Також слід забезпечити реалізацію електронної звітності підприємств в спеціально уповноважені органи влади.

Бібліографічні посилання:

1. Колодій А. М. Принципи захисту суб'єктів господарювання: монографія. К. : Юрінком Інтер, 2012. 208 с.
2. Господарський кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст.144). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15?find=1&text=%EF%B3%E4%EF%F0%E8%BA%EC%F1%F2%E2%EE+#w11>
3. Кримінальний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
4. Теньков С. О. Коментар судової практики з господарських справ. К. : Юрінком Інтер, 2004. 384 с.
5. Пенькова О.Г. Проблеми реалізації інноваційної стратегії розвитку України. *Формування ринкових відносин в Україні*. № 9. 2013. С.99

Гердова Кристина Олександрівна,

студентка четвертого курсу юридичного факультету Дніпровського національного університету імені О. Гончара

Науковий керівник:

Резникова Марія Олександрівна,

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри цивільного,

трудового та господарського права

Дніпровського національного університету імені

О. Гончара

СПРОЩЕНЕ ПОЗОВНЕ ПРОВАДЖЕННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

У 2017 році в Україні була проведена глобальна реформа процесуального законодавства, в результаті якої було внесено чимало змін і в Цивільний процесуальний кодекс. Однією із істотних новел є введення спрощеного позовного провадження як способу забезпечення доступу до правосуддя за рахунок зменшення судових витрат та прискорення розгляду цивільних справ і постановлення по ним рішень. Проте внаслідок недостатньо чіткого законодавчого регулювання даного інституту, у судовій практиці виникає ряд проблем, пов'язаних із застосуванням окремих процесуальних норм.

Аналізу законодавчої бази спрощеного позовного провадження, а також дослідженню теоретичних та практичних проблем цього інституту присвячені праці таких науковців, як Циркуненко О. В., Сапейко Л. В., Притика Ю. Д., Фурса С. Я. та інших.

Розгляд справ у порядку спрощеного позовного провадження регулюється главою 10 розділу III ЦПК України. Проаналізувавши ці норми можна виділити наступні особливості досліджуваного інституту: скорочені строки розгляду; відсутність стадії підготовчого провадження; розгляд справи у порядку письмового провадження, тобто без повідомлення (виклику) сторін; відсутність судових дебатів.

Насамперед у порядку спрощеного провадження розглядаються малозначні справи, а саме справи, у яких ціна позову не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, та справи незначної складності, визнані судом малозначними, крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справ, ціна позову в яких

перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб [1]. На думку Сапейко Л. В., виходячи з рівня добробуту більшості громадян, позов в розмірі ста прожиткових мінімумів для працездатних осіб, а тим більше п'ятисот, для них навряд чи є малозначним. Для суду, який розглядає десятки тисяч справ на рік, одна справа – це статистична одиниця, а для сторін навіть справа про розірвання шлюбу має важливе значення [2; с. 16]. Ми погоджуємося з даною позицією і вважаємо, що дефініція малозначних справ є соціально некоректною та конфліктує з економічною реальністю нашої країни.

Деякі науковці, зокрема Колос А., притримуються думки, що наразі має місце колізія процесуальних норм, які регулюють інститут спрощеного провадження, оскільки з ч. 4 ст. 19 ЦПК України випливає, що спрощене позовне провадження призначене для розгляду певних категорій справ, а також інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи. Водночас у ч. 2 ст. 274 ЦПК України зазначено, що в порядку спрощеного позовного провадження може бути розглянута будь-яка інша справа, зарахована до юрисдикції суду, за винятком справ, зазначених у ч. 4 цієї статті. Тобто в порядку спрощеного позовного провадження можуть бути розглянуті й такі справи, для яких не є пріоритетним швидкий розгляд справи, що суперечить меті запровадження цієї форми позовного провадження [3; с. 34].

Також дискусійним є питання розгляду трудових спорів тільки в порядку спрощеного позовного провадження. Як правило, у справах, які виникають із трудових правовідносин, є декілька позовних вимог, велика кількість доказів і вирішення такої справи в строк 60 днів є ускладненим, а то й неможливим. З огляду на це, вважаємо, що з метою виконання завдань цивільного судочинства варто надати суду дискреційні повноваження визначати, чи може конкретна справа бути розглянута в порядку спрощеного провадження, враховуючи її обставини.

Така особливість досліджуваного інституту, як відсутність стадії підготовчого провадження, також викликає ряд проблем, а саме:

- 1) суд не може роз'яснити учасникам справи, які обставини справи входять до предмета доказування, які докази мають бути подані тим чи іншим учасником справи, внаслідок чого учасники справи подають докази ще в судовому засіданні, що робить неможливим розгляд справи в передбачені ЦПК України строки;
- 2) якщо суд вирішить призначити експертизу, то він не може забезпечити реалізацію права учасників справи запропонувати питання, роз'яснення яких, на їхню думку, потребує висновку експерта, тим самим порушує процесуальну норму, що має наслідком визнання такого висновку експерта недопустимим доказом і неможливість посилання судом на нього під час ухвалення судового рішення;
- 3) суд не може з'ясувати, чи повідомили сторони всі обставини справи, які їм відомі;
- 4) під час подання учасником справи заяви, яка не є заявою по суті справи, або клопотання суд не може врахувати думки інших учасників справи щодо задоволення чи відмови в задоволенні такої заяви або клопотання.

Ми підтримуємо Угриновську О. І., яка пропонує запровадити механізм вирішення цих питань судом до початку розгляду справи по суті, а саме надати право суду в разі необхідності викликати учасників справи для вирішення процесуальних питань щодо підготовки справи до розгляду по суті, а фактично провести підготовче засідання [4; с. 89].

Таким чином, спрощене провадження – це особлива форма розгляду цивільних справ, метою якої є забезпечення доступного правосуддя, а також ефективності цивільного процесу, шляхом спрощення розгляду окремих категорій справ, що дозволяє зменшити судові витрати та дотриматись принципу розгляду справ у розумні строки. Проте на сьогоднішній день законодавча регламентація інституту спрощеного позовного провадження є недосконалою, в результаті чого в судовій практиці виникає ряд проблемних питань, які потребують негайного вирішення та подальшого дослідження.

Бібліографічні посилання:

1. Цивільний процесуальний кодекс України, № 1618-IV. (2004). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
2. Сапейко Л. В. (2019). Напрями розвитку інституту спрощеного позовного провадження. *Підприємство, господарство і право*, вип. 7, 15-19.

3. Колос А. (2019). Теоретичні проблеми спрощеного провадження у цивільному процесі. *Підприємство, господарство і право*, вип. 4, 32-35.
4. Угриновська О. І. (2018). Спрощене позовне провадження: законодавча регламентація та проблеми судової практики. *Підприємство, господарство і право*, вип. 12, 85-89.

Голобородько Вікторія Вікторівна,

курсант четвертого курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук,

Давидова Наталія Валентинівна,

кандидат юридичних наук,

викладач кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

БАНКРУТСТВО ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ, ЯК НОВА ПРОЦЕДУРА БАНКРУТСТВА В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Ухвалений Верховної Радою України у жовтні 2018 року та опублікований і введений в дію на початку 2019 року Кодекс України з процедур банкрутства вводить нову, раніше ніколи не застосовувану процедуру – банкрутство фізичної особи [1, с.1]. При цьому законодавці створили механізм банкрутства як для фізичної особи, яка не веде господарську діяльність, так і для тих фізосіб, які зареєстровані відповідно до Податкового кодексу як фізичні особи-підприємці. Мета Кодексу, яка зазначена у преамбулі одразу вказує на те, що мова йде про новий, специфічний вид банкрутства, який законодавці вважають «відновленням платоспроможності фізичної особи» [2, с.1].

Згадана новація знайшла відображення у обмеженому колі наукових публікацій, наприклад темою відновлення платоспроможності боржника – фізичної особи, займались переважно оглядово, як реакція на появу нового кодифікованого законодавчого акту [3, с.1]. Проте питання було широко висвітлене у періодичних виданнях, які виконували функцію просвітницьку. Важливо, що до коментування та вивчення цієї нової для українського законодавчого поля процедури, долучились фахові адвокати, юристи, які і стали спікерами з цих питань, висловлюючи власну думку. На увагу серед таких публікацій заслуговує публікація секретаря Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності НААУ Юрія Григоренка [4, с.1; 5, с.1; 6, с.1].

Дослідження публікацій і аналіз критичного огляду тексту КзПБ вказує на те, що загаданий кодекс може суттєво змінити економічну діяльність як для фізосіб-підприємців так і громадян, що не займаються бізнесом.

Кодекс вперше вказує на те якими мають бути юридичні факти для настання банкрутства боржниками-фізособами: неспроможність виконати грошові зобов'язання і настання часу виконання цих зобов'язань. Формулювання поняття «боржник» включає одразу дві ці позиції, тобто боржник, який підпадає під норми кодексу, має бути одночасно і громадянином, що заборгував суму коштів і водночас тим, хто не може виконати зобов'язання у строк.

Текст закону має на меті захист інтересів в першу чергу боржника, оскільки процедуру банкрутства фізичної особи може розпочати тільки сам боржник, а не кредитор. Таким чином, кредитори можуть тільки сподіватись на те, що фізособа самостійно ухвалить таке рішення, оскільки КзПБ не передбачає механізму відчуження майна та інші процедури щодо фізособи у примусовому порядку зі сторони кредитора. Як і в питанні визначення поняття «боржник», початок процедури банкрутства має бути розпочатий лише за наявності двох суттєвих умов

одночасно: наявності особистої заяви боржника до господарського суду; наявності вичерпного переліку підстав для визнання банкрутства у відповідності до другого пункту статті 115 КзПБ.

У цей перелік включено чотири умови: розмір зобов'язань за якими спливи строки виконання становить 30 мінімальних заробітних плат (на 2019 рік – 83460 грн.); боржник не виплачує кредит чи інший платіж у розмірі більше 50% місячного платежу більше 2 місяців; є чинна постанова про виконавче провадження, за якою у фізичної особи немає майна на яке звернено стягнення; є обставини, які аргументовано доводять, що у боржника незабаром виникне ситуація щодо неможливості виконувати боргові зобов'язання.

Разом з тим, зазначені підстави можливості відкриття справи, неповні, оскільки Кодекс в іншій статті значно розширює обставини та умови за яких відкривається провадження щодо банкрутства: боржник не може бути притягнутим до адміністративної або кримінальні правопорушення, що пов'язані із неспроможністю виконати свої боргові зобов'язанням; боржник вже визнався таким п'ять років тому. Стаття 6 Кодексу встановлює виключні судові процедури щодо боржника-фізичної особи: реструктуризація боргів; погашення боргів.

Реструктуризація боргів може відбуватись різними шляхами, зокрема як реалізація плану реструктуризації схваленого зборами кредиторів, керуючого реструктуризацією та судом. Триступенева система схвалення реструктуризації дозволяє здійснити ефективний контроль за його обґрунтуванням та реалістичністю у виконанні.

Окремою процедурою є відкриття процедури погашення боргів. Фактично мова йде про процедуру реалізації майна. Є виключний перелік майна, яке не може входити у перелік, що підлягає розпродажу: житлова квартира площею не більше 60 квадратних метрів та житловий будинок площею не більше 120 квадратних метрів, якщо це - єдине житло банкрута; не можуть бути предметом погашення кошти на рахунках пенсійних та соціальних фондів; за клопотанням боржника господарський суд залишає у власності боржника предмет, який є необхідним для життєдіяльності боржника; якщо вартість предмету невелика (до 10 розмірів мінімальної зарплати), таку річ суд теж може залишити для користування боржником.

Закон встановлює суттєве обмеження для кількості майна яке може бути таким чином у власності боржника – 30 розмірів мінімальних зарплат.

Для фізособи-банкрута, таке визнання своєї неспроможності заплатити по рахункам, завдасть серйозного репутаційного удару, а саме неможливості у відповідності до нового кодексу, отримувати безперешкодний доступу до кредитів та інших форм передачі ресурсів у борг. Таке обмеження діятиме п'ять років. Крім того банкрут отримає трирічний статус «небездоганної ділової репутації», тобто фактично не зможе протягом цього часу починати бізнес-справи чи отримувати у власне розпорядження, кошти.

Цікавим на наш погляд є процес спроби судів тлумачити окремі положення кодексу, виходячи із необхідності реагувати на відсутні прогалини у коментуванні статей кодексу та наявності узагальнених судових практик.

Наприклад ухвала Господарського суду Харківської області від 29 жовтня 2019 року конкретизує процедуру приєднання справи про неплатоспроможність боржника до судової справи з процедури банкрутства фізособи. Важливість цього рішення у тому, що це є реагуванням судової влади на спробу визнати підприємця банкрутом у відповідності до норм КзПБ, навіть за наявності паралельного судового позову [7, с.1].

Введення у дію Кодексу України з процедур банкрутства дає новий потужний імпульс щодо правового захисту інтересів як дрібного так і середнього бізнесу та скорочення кризових явищ у банківській сфері, недопущення вчинення правопорушення на ґрунті виникнення боргів та їх незадовільного погашення. Правовий механізм ліквідації заборгованості громадян-кредиторів значно скорочує поле для незаконної діяльності. Погашення або реструктуризація огрів фізособи полегшує процес повернення кредиту або часткового списання коштів, надаючи новий шанс конкретному громадянину почати нову сторінку у підприємництві чи активному економічному житті [8, с.126].

Бібліографічні посилання:

1. Кодекс України з процедур банкрутства : Закон України від 18.10.2018 р. № 2597-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19/print> (дата звернення 05.11.2019 року).

2. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/print> (дата звернення 05.11.2019 року).
3. Яцюк О. С., Мандрик І. О. Кодекс України з процедур банкрутства як дієвий інструмент вдосконалення правового режиму процедур відновлення платоспроможності боржника: матеріали Всеукр. Наук.-практ. конф., м. Івано-Франківськ. URL: <http://elar.nung.edu.ua/bitstream/123456789/7165/1/6765p.pdf> (дата звернення 05.11.2019 року).
4. Григоренко Ю. Банкрутство фізичних осіб: кому і для чого воно потрібно. URL: <https://unba.org.ua/publications/4319-bankrutstvo-fizichnih-osib-komu-i-dlya-chogo-vono-potribno.html> (дата звернення 05.11.2019 року).
5. Мисник Н. Кодекс з процедур банкрутства: загальна характеристика та приховані нюанси. URL: https://biz.ligazakon.net/ua/news/185699_kodeks-z-protsedur-bankrutstva-zagalna-karakteristika-ta-prikhovan-nyuansi (дата звернення 05.11.2019 року).
6. Руденко О., Шишковський Б. Що потрібно знати про Кодекс з процедур банкрутства? URL: https://biz.ligazakon.net/ua/news/185723_shcho-potrbno-znati-pro-kodeks-z-protsedur-bankrutstva (дата звернення 05.11.2019 року).
7. Ухвала Господарського суду Харківської області від 29 жовтня 2019 року по справі №5023/5507/12. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85326907> (дата звернення 05.11.2019 року)
8. Яцюк О. С., Мандрик І. О. Кодекс України з процедур банкрутства як дієвий інструмент вдосконалення правового режиму процедур відновлення платоспроможності боржника. URL: <http://elar.nung.edu.ua/bitstream/123456789/7165/1/6765p.pdf>. С.126 (дата звернення 05.11.2019 року).

Горелік Дар'я Сергіївна,

курсант четвертого курсу
факультету підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Ярошенко Артем Сергійович,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права та процесу
факультету підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У ЗАПОБІГАННІ ЛІСОВИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Застосування заходів юридичного впливу за правопорушення найефективніше забезпечує захист не тільки прав і свобод людини, а також – захист та охорону довкілля і природних ресурсів, до яких, зокрема, належать ліси та лісові ресурси. Загальновідомо, що юридичній відповідальності за рівнем дієвості належить провідне місце серед інших видів соціальної відповідальності: політичної, моральної, релігійної тощо.

Питання виявлення і запобігання лісових правопорушень та роль підрозділів Національної поліції України в протидії зазначеним правопорушенням ставало предметом розгляду таких вчених, як Н. В. Кулак, Л. В. Мендик, Л. Р. Біла, С. В. Ківалов, О. Л. Дубовик, В. В. Петров, Д. М. Лук'янець, І. А. Куян, В. К. Колпаков та інші. Проте законодавчі зміни та велика кількість правопорушень в сфері лісокористування свідчать, що питання є актуальним та потребує подальшого вивчення.

Законодавчо-правову основу щодо забезпечення недопущення, виявлення та призначення покарання становлять: Лісовий кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення та Кримінальний кодекс України.

Ключовими обставинами, що зумовлюють необхідність всебічного і глибокого аналізу юридичної відповідальності за порушення лісового законодавства є кардинальні зміни, які відбулися в суспільстві та економіці із часу набуття Україною незалежності. Ухвалення нової редакції Лісового кодексу у 2006 році, а також низки галузевих нормативних актів спричинили суттєві зміни як у профільному, так і в суміжному законодавстві.

Сучасний стан правозастосування юридичної відповідальності у лісовій сфері вимагає комплексного узагальнення та аналізу практики, визначення конкретних шляхів удосконалення законодавства у цій сфері. На розгляд парламенту протягом останніх двох десятиріч років вносились законопроекти, які пропонували лише епізодичні або поверхневі зміни до адміністративної і кримінальної відповідальності за лісопорушення. До того ж, значна частина із таких законопроектів через низьку якість чи в силу інших причин була відхилена, або залишилась нерозглянутою [1, с. 23].

Варто зауважити, що законодавство про адміністративні правопорушення, яке будучи вкрай важливим інструментом протидії лісовим порушенням, суттєво відстало у своєму розвитку. Існуючі склади адміністративних правопорушень практично не змінювались з часів здобуття Україною незалежності, перемістившись до нього із радянського Кодексу УРСР про адміністративні правопорушення зразка 1984 року. До того ж, накопичені протиріччя та неузгодженості між Лісовим кодексом та законодавством про адміністративні правопорушення стали однією із причин зниження його ефективності.

Крім того, надзвичайно актуальним завданням зараз є пошук перспективних шляхів правового регулювання кримінальної та цивільно-правової відповідальності за порушення лісового законодавства.

Як справедливо зазначають науковці, цивільно-правова відповідальність характеризується майновим змістом, а її заходам (цивільно-правовим санкціям) притаманний майновий характер. Тим самим дана цивільно-правова категорія здійснює функцію майнового (економічного) впливу на правопорушника і є одним з методів економічного регулювання суспільних відносин. Отже, цивільно-правова відповідальність полягає у вживанні до правопорушника заходів майнового характеру [2, с. 65].

Зазвичай у фахівців лісової охорони, контролюючих органів та громадськості виникає багато питань щодо повноважень правоохоронних органів, які повинні вести боротьбу з незаконними рубками, як найпоширенішого виду порушення лісового законодавства.

Єдиною системою органів, що входить до структури Міністерства внутрішніх справ України, є Національна поліція, на яку законом покладено адміністративну, профілактичну, оперативно-розшукову, кримінально-процесуальну, виконавчу та охоронну (на договірних засадах) функції. Підрозділи поліції, будучи максимально наближеними до населення, посідають особливе становище в здійсненні правоохоронної діяльності. Це обумовлено виконанням ними найбільшого обсягу роботи з виявлення, викриття та розслідування злочинів, зокрема, незаконних порубок лісу. Чинне законодавство наділяє органи поліції повноваженнями проводити дослідчі перевірки та дізнання, вести досудове слідство за порушеними кримінальними справами та здійснювати протокольну форму досудової підготовки матеріалів.

Основною правовою підставою діяльності Національної поліції є Закон України «Про Національну поліцію».

За своєю структурою система поліції побудована відповідно до державного та адміністративно-територіального устрою України, а також за функціональними ознаками.

В абсолютній більшості випадків саме до місцевих територіальних органів (районних відділів та міськрайонних відділів поліції в областях) надходить основна кількість заяв та повідомлень про факти вчинення незаконних (зокрема самовільних) порубок. У цій низовій ланці поліції розкривається та розслідується переважна кількість злочинів, передбачених ст. 246 КК України, скоєних громадянами (загальними суб'єктами). Співробітники оперативних та слідчих підрозділів поліції в областях доволі рідко займаються викриттям та розслідуванням незаконних порубок лісу. Як правило, це трапляється, коли такі порубки поєднані зі скоєнням більш тяжких злочинів.

У структурі поліції працюють слідчі, які мають найбільшу підслідність, тому слідчі підрозділи поліції є найбільш чисельними і найбільш розгалуженими. До їх підслідності

відноситься розслідування незаконних порубок лісу, крадіжок деревини з лісосік, підроблення документів тощо. Крім того, відповідно до вимог закону про альтернативну підслідність, ними розслідуються дрібні розтрати та привласнення майна (деревини), вчинені низовою ланкою посадовців лісового господарства. Для виявлення та викриття злочинів загальнокримінальної спрямованості низка підрозділів Національної поліції системи МВС наділена повноваженнями проводити оперативно-розшукову діяльність [3, с. 96].

Отже, Національна поліція України виконує безпосередню роль у запобіганні та розслідуванні незаконних вирубок лісу, адже це одна із перших інстанцій, яка повинна реагувати на порушення лісового законодавства. Також, варто зазначити, що закон «Про національну поліцію» нечітко визначає природоохоронні функції поліції. Напрямки діяльності національної поліції в сфері запобігання лісовим правопорушенням досить широкі, на практиці існують відпрацьовані механізми їх реалізації.

Бібліографічні посилання:

1. Андрейцев В.І. Екологічне право: Курс лекцій: Навч. посібник для юрид. фак. вузів. К.: Вентурі. 1996. 208 с.
2. Резворович К. Р., Юнін О. С., Круглова О. О. та ін. Реформування цивільного права в умовах євроінтеграції : навч. посіб. / Дніпро : Видавець Біла К. О., 2019. 180 с.
3. Завгородня В. М. Поняття та особливості шкоди, заподіяної порушенням лісового законодавства. Підприємництво, господарство і право. 2002. № 12. С. 96-100.

Гречишкін Ілля Костянтинович,

курсант другого курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Юніна Марина Петрівна

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

КОМЕРЦІЙНА ТАЄМНИЦЯ ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

На сучасному етапі розвитку України, існує безліч різноманітних суспільних відносин, благ та цінностей, які потребують захисту у правовому аспекті з боку держави.

Одним із найбільш актуальних питань, є проблема захисту комерційної таємниці, яка згідно з ст. 420 Цивільного кодексу України входить до загального переліку об'єктів права інтелектуальної власності [1].

Для ефективного функціонування підприємства, організації, установи й виконання ними своїх повноважень в процесі здійснення інтелектуальної діяльності виникають різноманітні інформаційні об'єкти. Вони через свою необхідність для організації чіткої та ефективної роботи підприємства, на якому й для якого вони створені, становлять відповідну комерційну цінність.

До таких об'єктів можуть бути віднесені різноманітні результати досліджень, новітні методики роботи чи інноваційні технічні рішення. Спільною ознакою для них є те, що вони спрямовані на певне удосконалення діяльності та досягнення відповідного успіху.

На сьогоднішньому етапі розвитку українського законодавства, існує досить абстрактне визначення комерційної таємниці представлене ч.1 та доповнене ч.2 ст.505 Цивільного кодексу України. Так законодавець під комерційною таємницею розуміє певні відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, дізнатися про які, чи заволодіти

якими за звичайних умов дуже проблематично чи не можливо, через високий рівень забезпечення секретності даної інформації [1].

Іншим визначенням поняття «комерційна таємниця» є тлумачення згідно з ч.1 ст36 Господарського кодексу України, а саме: відомості, пов'язані з виробництвом, технологією, управлінням, фінансовою та іншою діяльністю суб'єкта господарювання, що не є державною таємницею, розголошення яких може завдати шкоди інтересам суб'єкта господарювання, можуть бути визнані його комерційною таємницею [2].

У процесі дослідження міжнародного законодавства, ратифікованого Україною, ми дійшли висновків, що комерційною таємницею є інформація, яка відповідає певному визначеному переліку ознак. Серед них:

1. наявність розумних (адекватних) в певних обставинах заходів для збереження секретності, які вжиті відповідною особою, яка здійснює контроль за комерційною інформацією;
2. через свою секретність, вона становить комерційну цінність;
3. її секретність полягає у обмеженості кола осіб, які мають доступ до цієї інформації, й які за звичайних умов мають доступ до інформації даного виду [3].

Для більш чіткого розуміння даного об'єкта права інтелектуальної власності необхідно розглянути його структуру. Вона включає такі елементи: комерційну інформацію, секрети виробництва («ноу-хау»), а також організаційно-управлінську інформацію певного підприємства.

Під комерційною інформацією слід розуміти певний вид інформації, що внаслідок своїх властивостей допомагає аналізувати ситуацію, що існує на ринку, а також організувати та планувати отримання прибутку у процесі досягнення підприємством успіху. До її предмету відносяться відповідні, властиві даному підприємству відомості стосовно ділових зв'язків, підприємницької діяльності, закупівлі товарів та сировини, організації встановлення цін, а також планів досягнення визначених прибутків.

Більш важким питанням є співвідношення понять «ноу-хау» та «комерційної таємниці». Так, на сьогоднішній день не існує єдиної думки стосовно цього приводу. Деякі вчені відносять «ноу-хау» до структури комерційної таємниці, як її елемент, інші ж, натомість відокремлюють її.

Можна виділити кілька точок зору вчених на цю проблему. В. Бабкін пропонує розмежовувати аналізовані поняття за характером інформації, яка їх становить, зараховуючи «ноу-хау» виключно до науково–технічної інформації. З огляду на це його позиція тотожна думці В. Дозорцева стосовно того, що досліджувані поняття не збігаються за обсягом. Поняття «комерційна таємниця» значно ширше, ніж поняття «ноу-хау», оскільки воно, крім відомостей, які стосуються результатів інтелектуальної діяльності, може включати й відомості, що мають суто інформаційне або пізнавальне значення. Проте підхід В. Дозорцева відрізняється тим, що він вводить ще один розмежувальний критерій цих понять, вважаючи, що комерційну таємницю характеризують підстави виникнення відомостей, що її становлять, а для «ноу-хау» важлива наявність певних умов його виникнення. Автор доходить висновку, що «ноу-хау» за своєю природою є комерційною таємницею, але не будь-яка комерційна таємниця є «ноу-хау» [4].

До організаційно-управлінської інформації, що становить елемент комерційної, слід віднести інформацію, що слугує засобом забезпечення здійснення управлінської діяльності підприємством, яка в наслідок своєї важливості зберігається із дотримання секретності. Серед них можна виділити структуру і методи управління, зв'язки в середині фірми та поза нею, розподіл обов'язків у підприємстві та їх зміст, взаємодія структурних підрозділів, плани розвитку і реорганізації виробничої діяльності, кадровий склад, а також методика його підбору та формування, об'єкти охорони і контролю, шляхи їх організації, застосовувані методи та способи.

Підводячи підсумок нашого дослідження, можна зробити висновок, що даний вид права інтелектуальної власності потребує більш детального вивчення з боку науковців та більш чіткого офіційного тлумачення на законодавчому рівні. На жаль, на сучасному етапі значення комерційної інформації, її використання та захист є дуже недооціненими з боку держави. Тому, на нашу думку, пошук оптимального визначення цього виду права інтелектуальної власності із подальшим його закріпленням у законодавстві допоможе вирішити існуючі проблеми та зробити вагомий крок для підвищення його значимості для сучасного суспільства.

Бібліографічні посилання:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення 19.11.2019)
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/436-15> (дата звернення 19.11.2019)
3. Про забезпечення прав на інтелектуальну власність: Директива № 2004/48/ЄС Європейського парламенту і Ради ЄС від 29.04.2004 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/994_b39 (дата звернення 19.11.2019)
4. Грабовська В.М., Белуга Ю.М. «Ноу-хау» й «комерційна таємниця»: співвідношення понять. *Порівняльно-аналітичне право*. № 1. 2016. С. 98-100. URL: http://pap.in.ua/1_2016/28.pdf.

Грисенко Поліна Олександрівна,

курсант четвертого курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Нагорна Олена Олександрівна,

викладач кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ЛІЦЕНЗУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Насамперед ліцензування являє собою видачу, переоформлення та анулювання ліцензій, видача дублікатів ліцензій, ведення ліцензійних справ та ліцензійних реєстрів, контроль за додержанням ліцензіатами ліцензійних умов, видача розпоряджень про усунення порушень ліцензійних умов, а також розпоряджень про усунення порушень законодавства у сфері ліцензування.[1] Так говорить закон, а в чому полягає суть цієї процедури? Література передбачає різні точки зору щодо висвітлення сутності цієї дії. Серед них є думки, що ліцензування юридичним засобом приборкання правоздатності підприємницьких організацій, але в цей же момент є незамінним та необхідним засобом, який гарантує нормальне функціонування економіки та конкуренції на ринку. Це дає змогу захистити економіку від неякісної товарної одиниці чи все можливих послуг, а також від некваліфікованих осіб, які не мають необхідних знань для здійснення підприємницької діяльності. Великою проблемою в сфері ліцензування є те, що процедура ліцензування підприємницької діяльності стала одним із видів тиску на суб'єктів господарювання. Відповідно це гальмує процес удосконалення дозвільної системи та системи ліцензування, а в наслідок цього слідує порушення чинного законодавства у відповідних сферах господарської діяльності.[2] Але проблеми в сфері ліцензування виникають не тільки із корупуванням дозвільної системи, також це обумовлюється недосконалістю чинного законодавства. Тому це слід брати до уваги при внесенні змін до регулювання такої процедури як ліцензування [6].

Розглянемо ж, ліцензування у розумінні науковців. Наприклад, Радик І.Л. зазначає, що поняття «ліцензія» являє собою дозвіл, який видається на окремий вид діяльності у сфері торгівлі. Тоді коли Саніахметова Н.О. визначає «ліцензію» як дозвіл (право) на здійснення ліцензованого виду діяльності, що виданий відповідним державним органом суб'єкту господарювання, обов'язковою умовою є дотримання ліцензійних вимог та умов. Пастух І.Д. Вказує, що ліцензія – документ державного зразка, виданий уповноваженим органом або уповноваженою особою, який засвідчує право його володаря на провадження вказаного в ньому виду діяльності, виконання певних дій або використання прав. Також він зазначає, що ліцензія може видаватися на здійснення господарської діяльності діяльності, що не обмежена кількісними та має тривалий характер. [3]

Ст. 1 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15 грудня 1993 р. №3687-ХІІ говорить, що ліцензія – це дозвіл власника патенту (ліцензіара), що видається іншій особі (ліцензіату), на використання винаходу (корисної моделі) на певних умовах. [4]

Згідно до ст.1 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14 вересня 2006 р. № 143-V ліцензія – дозвіл на використання технологій або їх об'єктів, наданий у договорі про трансфер технологій особою (особами), якій (яким) належать майнові права на зазначені технології та/або їх об'єкти. [5]

Також, відповідно до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 р. № 959-ХІІ розрізняють ліцензію спеціальну, ліцензію відкриту (індивідуальну), ліцензію генеральну, ліцензію експортну (імпортну), ліцензію разову. [5]

Аналізуючи законодавство як України, так і зарубіжних країн можемо умовно визначити законні терміни ліцензування господарської діяльності на дві групи: поняття, які ставлять наголос на сутті питання, та ті, які зосереджують увагу на змісті ліцензування як сукупності процедур. [7]

Орган, який здійснює ліцензування, Закон визначає орган виконавчої влади, визначений Кабінетом Міністрів України, Органом ліцензування зазначений Закон визначає орган виконавчої влади, визначений Кабінетом Міністрів України, або компетентний державний колегіальний орган. Також цей орган встановлює, що господарська діяльність здійснюється лише на підставі ліцензії, виданої органом ліцензування, яким є: центральний орган виконавчої влади, державний колегіальний орган для виду діяльності, який провадиться на всій території України; Рада міністрів АР Крим для виду діяльності, який провадиться на території АР Крим; місцевий орган виконавчої влади для виду діяльності, який провадиться на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці. [8]

Підбиваючи підсумки, можна визначити наступне, що на підставі Закону України «Про ліцензування» здійснюється державне регулювання діяльності недержавних інституцій у сфері національної безпеки, які є суб'єктами господарювання (юридичними особами та фізичними особами — підприємцями). Чинне законодавство в Україні потребує суттєвих змін та реформи. Також вдосконалення потребують нормативно-правові акти, які регулюють відносини у сфері господарської діяльності.

Бібліографічні посилання:

1. Н.Г. Клименко Правові засади ліцензування як засобу державного регулювання діяльності недержавних інституцій у сфері національної. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1045>
2. Баженова А.А Ліцензування господарської діяльності: соціально-економічне значення, цілі, принципи і функції. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/7118/1/ЛІЦЕНЗУВАННЯ%20ГОСПОДАРСЬКОЇ%20ДІЯЛЬНОСТІ.pdf>
3. Пальчук П.М. Правові засади ліцензування торговельної діяльності в Україні : монографія. Київ: КНТЕУ. 2008
4. Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15 грудня 1993 року № 3687-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994.
5. Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14 вересня 2006 року.
6. В.В. Піцикевич Зміст поняття «Ліцензія» та його однозначність. URL: [Nzlubp_2012_8_48%20\(1\).pdf](Nzlubp_2012_8_48%20(1).pdf)
7. Євгенія Авер'янова. Поняття ліцензування господарської діяльності. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/11/13.pdf>
8. Н. Г. Клименко Правові засади ліцензування господарської діяльності як засіб державного регулювання діяльності недержавних інституцій у сфері національної безпеки. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1045>

Гук Владислава Володимирівна,

курсант четвертого курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Нагорна Олена Олександрівна,

викладач кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПОРЯДОК СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАПОВІТОМ ЯК СЕГМЕНТ ПРИВАТНОГО ПРАВА: ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

У сучасній вітчизняній системі права під впливом міжнародних нормативно-правових актів значна увага приділяється дотриманню прав і свобод людини. Переважно це здійснюється в контексті максимального забезпечення особистої недоторканності і невтручання у приватне життя, що гарантує свободу дій людини і громадянина. Держава виступає гарантом прав і свобод, які зазначені у Конституції України, тобто відносини між особою і державою обов'язково будуються на основі норм приватного права.

Приватне право кожної особи є фундаментальним правом, яке визначено Загальною декларацією прав людини ООН, Міжнародним пактом про громадянські і політичні права, а також численна кількість інших нормативно-правових актів міжнародного значення. Поняття «приватного права» актуальне у світовій системі права, тому що воно нерозривно пов'язане із людською гідністю, свободою слова та волевиявлення. Останнім часом зростає важливість, різнобічність та складність цього фундаментального права.

Найбільшим сегментом приватного права є норми цивільного права, які регулюють відносини між окремими особами незалежно від їх правового статусу у різних сферах діяльності суспільства. Зокрема, і в спадковому праві норми застосовуються в аспекті забезпечення дотримання прав і свобод людини і громадянина. Особливо часто такі питання пов'язані зі складанням заповіту, а також розподілення ролей учасників цього процесу.

Спадкове право – це один із центральних інститутів цивільного права. Даний інститут має тісний зв'язок із іншими цивільно-правовими інститутами в системі цивільного законодавства, зокрема, досить активно корелює із інститутом права власності, а саме приватної. Питання спадкового права, починаючи від загальних концептуальних постулатів і до застосування норм даного інституту на практиці, потребує ретельного вивчення і нормативного обґрунтування. Дана наукова концепція вже вдало виражена у нормах Цивільного кодексу України, але вітчизняна правова система потребує постійного вдосконалення і нових теоретичних положень для подальшого будівництва нормативної бази конкретного питання. Це пов'язано із неперервним модернуванням всіх сфер діяльності держави і суспільства. Саме тому незмінно актуальним є питання розгляду перш за все загальних закономірностей правовідносин, які виникають у зв'язку із складанням заповіту.

Метою тези є аналіз і синтезування базових особливостей правовідносин в аспекті їх загальних закономірностей. Мета досягається шляхом звернення до міждисциплінарного зв'язку.

У науковій літературі з цивільного права «спадкові правовідносини визначають як відносини, які виникають з приводу реалізації відповідними суб'єктами спадкових прав» [1].

Відносини спадкування за заповітом виникають у випадку смерті громадянина або оголошення його у встановленому порядку померлим. З цими юридичними фактами закон пов'язує появу у спадкоємців суб'єктивного права на прийняття спадщини, а у всіх інших осіб – обов'язок не перешкоджати їм у здійсненні цього права. Загалом спадкові правовідносини мають абсолютний характер і спрямовані на наступництво за заповітом цивільних прав і обов'язків від однієї особи – спадкодавця до іншої – його спадкоємця [2].

Одним з основних елементів спадкових відносин є їх суб'єкт. До суб'єктів спадкових відносин належать спадкодавці та спадкоємці. Особливістю суб'єктів спадкових відносин є приналежність до них особи-спадкоємця, воля якого, незважаючи на те, що спадкові відносини виникають лише після його смерті, значно впливає на динаміку спадкових правовідносин [3].

У спадкуванні за заповітом дієздатність спадкодавця прямо впливає на дійсність заповіту. У Цивільному кодексі зазначається, що право на складання заповіту має особа з повною цивільною дієздатністю, яка розуміє значення своїх дій, тому забороняється будь-який вплив на свідомість людини під час складання заповіту. Реалізація цього права здійснюється особисто, без представників [4].

При цьому, як вважає О.В. Дзера, згода спадкодавця на виникнення правовідносин, пов'язаних зі спадкуванню за заповітом, полягає в складанні ним заповіту, який може містити розпорядження як стосовно юридичної долі належного йому майна, зумовлюючи таким чином виникнення правовідносин для певних осіб, так і стосовно позбавлення потенційних спадкоємців права спадкування, тобто спричиняти неможливість виникнення для них цих правовідносин [5].

Другим суб'єктом спадкових відносин є спадкоємці, суб'єктний склад яких значно ширший, ніж суб'єктний склад спадкодавців. Відповідно до статті 1235 Цивільного кодексу України спадкодавець може призначити спадкоємцем будь-якого учасника цивільних правовідносин [4].

Науковий інтерес становить звернення уваги на суд як орган правосуддя і у передбачених законом випадках учасником правовідносин, пов'язаних зі складанням заповіту. Наприклад, вирішення спорів тлумачення заповіту, визнання заповіту недійсним тощо. тому важливим є питання обґрунтування ролі суду у правовідносинах, пов'язаних зі складанням заповіту шляхом прийняття відповідного нормативно-правового акту (пленуму, роз'яснення тощо) [4].

Другим елементом спадкових правовідносин є їх об'єкт, яким є спадщина або спадкова маса. Спадщина складається з сукупності прав та обов'язків спадкодавця, які переходять після його смерті до спадкоємців. До складу спадщини входять усі права та обов'язки, які належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті, за винятком тих, які взагалі не можуть переходити в спадщину: спадковий актив і спадковий пасив [6].

Змістом спадкових правовідносин, тобто їх третім елементом, є права та обов'язки їх учасників. Досить широкий спектр прав і обов'язків має спадкоємець. Це пов'язано із способом впливу на правовідносини, пов'язані зі складанням заповіту: негативний (право на відмову від прийняття спадщини тощо) і позитивний (право прийняти спадщину; право звертатися до нотаріуса із заявами і пропозиціями; права, що виникають зі спадщини тощо). І поряд з тим, обов'язки, які має виконати спадкоємець для дотримання процедури прийняття спадщини за заповітом. Що стосується прав та обов'язків спадкодавця, то, на нашу думку, для виникнення правовідносин за заповітом мають значення лише права спадкодавця (право на складання або відмову від складання заповіту; під призначення спадкоємця; встановлення умов у заповіті; призначити виконавця; покласти заповідальний відказ тощо) [4].

Отже, правовідносини, які пов'язані зі складанням заповіту характеризуються загальними закономірностями, які притаманні цивільним правовідносинам взагалі. Однак у той же час вказані відносини мають свої особливості, які вирізняють їх з числа інших цивільних правовідносин спадкового права. Саме тому сучасна наука цивільного права має поставити наголоси на ключових теоретичних концептуальних засадах, таким чином адаптувавши норми спадкового права до змінення і доповнення їх в майбутньому з метою гарантування і дотримання прав людини. Дане дослідження є короткою пропозицією для подальшої розробки і всебічного дослідження питання, пов'язаного із регулюванням правовідносин складання заповіту.

Бібліографічні посилання:

1. Харитонов Є.О., Харитонova О.І., Старцев О.В. Цивільне право України : підручник. вид. 3, перероб. і доп. / Є.О. Харитонов, О.І. Харитонova, О.В. Старцев. К. : Істина, 2011. 808 с.
2. Шевчук Л.В. Заповіт як підстава виникнення правонаступництва в цивільному праві України: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03/ Л.В. Шевчук; НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. К.,2001. 17с.

3. Чуйкова В.Ю. Спадкування за заповітом: проблеми судової практики// Нова Конституція України і проблеми вдосконалення законодавства: Зб. наук. праць. Х., 1997. 81с.
4. Цивільний кодекс України (офіційний текст). К., 2018. 448 с.
5. Цивільне право України : підручник: у 2-х кн. / О.В. Дзери, Н.В. Боброва, А.С. Довгерт та ін.; за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. К. : Юрінком Інтер, 2002. Кн. 2. 640 с. URL: <http://all-books.biz/pravo-grajdanskoe/spadkovi-pravovidnosini.html> (дата звернення: 08.04.2019).
6. Заїка Ю. О. Спадкове право в Україні : Становлення і розвиток : *монографія* / Заїка Ю. О. 2-ге вид. К. : КНТ, 2007. 288 с.

Єрмоїна Влада Вадимівна,
студентка юридичного факультету
Дніпровського національного університету імені
О. Гончара
Науковий керівник:
Щербина Євген Миколайович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного, трудового та
господарського права
Дніпровського національного університету
імені О. Гончара

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ФЕРМЕРСЬКИМИ ГОСПОДАРСТВАМИ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Земля є національним багатством та основним засобом виробництва у сільському господарстві, тому враховуючи основні властивості земель як обмеженість у просторі та родючість, питання про правильне використання земель в Україні набуває позачергового значення. Це питання, на сьогодні, має багато різних аспектів, але головні з них є економічний, екологічний, технологічний та організаційний. На даний момент рівень використання земель сільськогосподарського призначення настільки критичний, що подальша деградація земельних ресурсів може мати катастрофічні наслідки, які безперечно, позначатимуться на здоров'ї нації та на загальному рівні продовольчої безпеки країни.

В умовах збільшення чисельності населення світу та зменшення площ, придатних для вирощування сільськогосподарських культур, Україні вкрай важливо ефективно та найбільш повно використовувати потенціал землі як однієї з конкурентних переваг вітчизняного сільського господарства. На сьогодні максимально повно використати цей потенціал може такий суб'єкт землекористування як фермерське господарство.

Під ефективністю використання земель у сільському господарстві слід розуміти, що визначити її одним показником неможливо, так як ефективність використання земель узагальнює систему показників. Варто виділити економічну (відношення отриманого ефекту та площі з урахуванням якості та віддаленості земельної ділянки), технологічну (вимірюється натуральними показниками), екологічну (введення виробництва з мінімальною шкодою для навколишнього середовища) та соціальну (пов'язана з тим, що земля є першоосновою людського життя, а для працівників у сільському господарстві – основний засіб виробництва).

Основними факторами підвищення ефективності використання фермерськими господарствами землі є система родючості землі та землеробства, продуктивність сільськогосподарського виробництва.

Варто підкреслити фактори, які сприятимуть підвищенню ефективності використання сільськогосподарських земель в Україні, це:

- Рациональна обробка ґрунтів (система машин і добрив);
- Регулювання водного режиму ;
- Система заходів щодо захисту ґрунту від водної та вітрової ерозії
- Боротьба з бур'янами, шкідниками та хворобами сільськогосподарських культур;
- Вапнування кислих і гіпсування засоленіх ґрунтів;

- Покращення природних кормових угідь;
- Введення систем сівозмін;
- Удосконалення системи насінництва;
- Організаційно-економічні та соціальні заходи;
- Відновлення оптимальної структури посівних площ сільгоспкультур і приведення їх до стану, що мав місце до виснаження ґрунтового покриву;

• Підвищення загальної культури землеробства та зацікавленість фермерів у впровадженні нових технологій обробітку ґрунту;

Крім цього є вимоги щодо вирішення питання загальноекономічних перетворень. Їх вирішення можливе на основі реалізації таких заходів організаційно-економічного характеру:

- Зниження кредитних ставок до рівня, що дозволяє вести розширене відтворення;
- Здійснення постійного моніторингу земель;
- Встановлення паритетності цін на продукцію сільського господарства;
- Уточнення спеціалізації сільськогосподарських організацій в залежності від їх зонального розташування;

• Удосконалення структури посівних площ, забезпечує збереження родючості ґрунтів і оптимальне співвідношення затребуваних на ринку сільськогосподарських культур;

Використання сільськогосподарських земель підпорядковуються законам, що регулюють її використання, направляючи дії людей із землями сільськогосподарського призначення у потрібних напрямках, способах та методах використання для суспільства.

Головна проблема – це погане виконання фінансових зобов'язань стосовно підвищенню родючості сільськогосподарських земель. Для того щоб відновити деградовані землі треба проводити роботи, які спрямовані на поліпшення використання земель сільськогосподарського призначення (сівозміни, мінімізація обробок, вапнування, використання органічних та мінеральних добрив, промивка ґрунтів, збільшення вмісту гумусу, посадка лісосмуг в зоні вітрової ерозії, усунення водної ерозії, ліквідації ярів, очищення озер і ставків, і т.д.)

Також проблемою державного значення є збільшення продуктивної сили землі, від успішного вирішення якої залежать темпи розвитку галузей господарства, рівень добробуту населення, економіка країни в цілому.

Державна політика стосовно використання земель в сільськогосподарському виробництві повинна спрямовувати на впровадження у практику нових технологій обробки ґрунту та інших агротехнічних заходів, спрямованих на збереження та підвищення родючості ґрунтів, боротьбу з ерозійними процесами та на підвищення ефективності раціонального використання земель.

Основними документами, що забезпечують реалізацію заходів із землеустрою земель мають стати цільові програми (державного, регіонального та місцевого рівнів). Також кожне сільгосп підприємство повинно ефективно використовувати землю, бережно ставитися до неї, підвищувати її родючість, не допускати ерозії ґрунтів, заболочування, заростання бур'янами і т.д.

Висновок: Кожне сільгосп підприємство повинно ефективно використовувати землю підвищувати її родючість, не допускати ерозії ґрунтів, заболочування, заростання бур'янами і т.д. Одночасно з цим першочерговим завданням держави має стати забезпечення раціонального та ефективного використання всіх категорій земель, на захист прав власників, користувачів, на охорону земель шляхом нормативно-правового забезпечення, адміністративного та економічного впливу. Основними документами, що здійснюють реалізацію заходів із землеустрою земель у сільському господарстві на довготривалу перспективу, повинні стати цільові програми (державного, регіонального та місцевого рівнів). Ці заходи дозволять зберегти родючість землі.

Зейналова Зумруд Рафіківна,

студентка другого курсу магістратури
юридичного факультету Дніпропетровського
національного університету імені О. Гончара
Науковий керівник:

Патерило Ірина Володимирівна,

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільного, трудового та
господарського права Дніпропетровського
національного університету імені О. Гончара.

СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАКОНОМ НЕРЕЗИДЕНТАМИ В УКРАЇНІ ТА РЕСПУБЛІКИ БІЛОРУСЬ

Спадкове право являє собою сукупність правових норм, що встановлюють порядок переходу прав та обов'язків померлої особи (спадкодавця) за правом спадкування до однієї або кількох осіб (спадкоємців). Існує певна проблема щодо прийняття спадщини нерезидентами та підвищеній податковій ставці при спадкуванні. Оскільки Україна межує з Республікою Білорусь та має спільну історію, а саме обидві держави входили до складу Союзу Радянських Соціалістичних Республік, існує велика ймовірність того, що у більшості громадян обох держав можуть бути правові відносини у сусідній державі відповідно.

У літературі питання отримання спадщини громадянами України в Республіці і навпаки не є висвітленим у повному обсязі, тому при написанні статті використовувалось законодавство України та Республіки Білорусь з регулювання питань спадкування за законом.

Спадкування – це перехід майнових і окремих особистих немайнових прав та обов'язків спадкодавця до його спадкоємців. Сукупність цих прав та обов'язків і є спадщиною. До складу спадщини не входять деякі особисті немайнові права спадкодавця, зокрема, право на участь у товариствах та право членства в об'єднаннях громадян, якщо інше не встановлено законом або їх установчими документами. Якщо особі було завдано каліцтво або інше ушкодження здоров'я і вона після цього через деякий час померла, право на надання відшкодування шкоди припиняється, оскільки нікому іншому воно належати не може. В той же час, якщо за життя потерпілого шкода, викликана ушкодженням його здоров'я, не була відшкодована, право вимоги виплати несплачених спадкодавцю сум входить до складу спадщини. [4]

Не входить до складу спадщини також право на аліменти, пенсію, допомогу та інші соціальні виплати, а також права та обов'язки спадкодавця як боржника та кредитора, якщо вони нерозривно пов'язані з його особою і відповідно до статті 608 Цивільного кодексу України припиняються у зв'язку з його смертю.

Чинне цивільне законодавство передбачає, що спадкування здійснюється за заповітом або за законом. Якщо фізична особа склала заповіт, таким чином розпорядившись своєю власністю на випадок смерті, і не скасувала його, то у разі її смерті спадкування здійснюється за заповітом, який є останньою волею спадкодавця. Спадкування за заповітом поставлене, серед видів спадкування, на перше місце відповідно до домінанти пріоритетності волі особи.

Це підтверджується статтею 1223 ЦК України, яка залишає право на спадкування спадкоємцям за законом лише за відсутності заповіту або повного чи часткового визнання заповіту недійсним, неприйняття (відмови) спадщини спадкоємцем за заповітом, усунення від права на спадкування спадкоємця за заповітом, неохоплення заповітом усієї спадщини. Таким чином, спадкування за законом має місце, коли й оскільки воно не змінене заповітом. [7]

Норми спадкового права як в Україні, так і в Республіці Білорусь походять з радянського законодавства та мають подібні елементи. Відповідно до Цивільних кодексів обох країн, існує п'ять черг спадкування за законом [1,7]:

1 черга: діти спадкодавця, чоловік або дружина, який пережив спадкодавця, батьки. Їх право на спадщину визначається ст. 1261 ЦК України та ст. 1057 ЦК РБ;

2 черга: рідні брати і сестри, дідусі та бабусі, як по материнській, так і по батьківській лінії (ст. 1262 ЦК України та ст.1058 ЦК РБ);

3 черга: рідні дядьки і тітки (ст. 1263 ЦК України та ст.1059 ЦК РБ);

4 черга: особи, які проживали зі спадкодавцем однією сім'єю не менш як 5 років на момент відкриття спадщини (ст. 1264 ЦК України та ст.1060 ЦК РБ);

5 чергу: інші родичі до 6-го покоління включно і особи, які були на утриманні спадкодавця.

Повністю оформленим спадок можна вважати тоді, коли відбулася перереєстрація права власності на майно з померлого на його спадкоємців. Цьому передують:

- збір інформації про спадкоємців в органах, які реєструють акти цивільного стану, архівах;
- збір інформації про майно в земельний кадастр, реєстр нерухомості, базах даних обліку транспортних засобів, банках;
- складання угоди спадкоємців щодо майна - в разі необхідності і зацікавленості.

При оформленні спадщини обов'язок по визначенню статусу особи, а саме є особа резидентом чи ні, покладається на нотаріуса. Саме нотаріус є повноважною особою яке і визначає обличчя резидент чи ні.

В Україні існує три ставки податку, який заплатить спадкоємець: 0%, 5% та 18 %, а також військовий збір 1,5 %, який введено тимчасово [2]. При отриманні спадщини громадяни Республіки Білорусь заплатять 18-відсотковий податок на доходи фізичних осіб та 1,5% військового збору (введений тимчасово), тобто загальний податок буде складати 19,5 %. Спадщина в Білорусі для резидентів не оподатковується, для нерезидентів становить 17% від вартості отриманого майна [5].

Результатом оформлення спадщини є оголошення рішення суду або видача нотаріальних свідоцтв про право на спадщину.

Таким чином, відповідно до чинного законодавства України та Республіки Білорусь, нерезиденти мають право на отримання спадщини у цих країнах. Нерезиденти мають такі ж юридичні права як і резиденти, але слід зазначити, що податкова ставка є значно вищою в обох країнах, ніж для громадян цих країн відповідно.

Бібліографічні посилання:

1. Гражданский кодекс Республики Беларусь. URL: <http://xn----7sbakgchdukjdc8auvwj.xn--90ais/razdel-vi>
2. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування спадщини» № 1910-VIII від 23.02.2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1910-19>
3. Закон7я. Офіційний сайт. URL: <https://zakon7ya.ru/nasledstvo/oformlenie-imushhestva/nasledstvo-ukraina-rossija.html>
4. Міністерство юстицій України. Офіційний сайт. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_4626
5. Налоговый кодекс Республики Беларусь. URL: <http://xn----7sbgdhgzjccuobe2c0j.xn--90ais/>
6. Податковий кодекс України №2755-VI від 02.12.2010 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
7. Цивільний кодекс України № 435-IV від 16.01.2003 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

Зубик Юрій Миколайович,

курсант другого курсу факультету економіко-правової безпеки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Круглова Ольга Олександрівна,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА МОЖЛИВІ НАПРЯМКИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Обрана нами тема є досить актуальною з огляду на те, як розвивається суспільство і яке місце належить приватному праву, як фундаменту приватної системи права, для вдосконалення відносин в суспільних відносинах на основі права інтелектуальної власності.

Метою нашого дослідження є висвітлення ролі права інтелектуальної власності в законодавстві України та основних проблем, які пов'язані з реалізацією цього права, а також шляхи їх вирішення.

Чарльз Вудбарі це суддя Окружного суду штату Массачусетс в США, який в 1845 вперше живив поняття “інтелектуальна власність”. З цього часу воно трансформувалося і вже в 1967 році було створено Всесвітню організацію інтелектуальної власності, яка є спеціалізованим агентством ООН. На даному етапі розвитку суспільства, право інтелектуальної власності є ключовим елементом в забезпеченні справедливості і рівному, а також вільному володінні твором чи винаходом. Це продукує в першу чергу різні економічні чинники розвитку, однак перш за все таке право є втіленням основних принципів будь-якого закону, а особливо цивільного – це принцип справедливості, коли індивід строює щось, що несе якість значення як для нього самого і можливо для суспільства в цілому. В різних країнах по різному захищають право інтелектуальної власності і в Україні також є інститути, що захищають це право, однак як показує практика вони мають деякі проблеми, які порушують права індивіда і тим самим шкодять як йому особисто, так і державі в вигляді шкоди заподіяної інтересам суспільства. Тому проблеми в цьому напрямку потребують більш детальному вивченню і викликають необхідність модернізації і вдосконалення інститутів приватного права, які зараз діють в Україні [1].

В 2018 році ініціювали законопроект в якому передбачається створення Національного органу інтелектуальної власності і власне було створено раду з питань інтелектуальної власності. Все б добре, однак це суттєво не змінило обстановку в країні, щодо цього права. Так на даний момент основними проблемами в країні є “піратство” – це порушення авторського права, яке визначає “книга четверта ЦК України”, і являє собою певні дії, що спрямовані на протиправне використання об'єктів права інтелектуальної власності, які належать іншим особам, без їх згоди, що має на меті отримати матеріальну вигоду. Місце цивільного права в захисті таких прав є колосальною, однак для того, щоб запобігати таким діям з боку порушників мало норми цивільного права. За деякими даними The Village Voice в Україні використовують всього лиш 20% ліцензійного програмного забезпечення, а відповідно решта, 80% це “піратські” копії, хоча деякі джерела стверджують, що це лише 45%. Що ж в цьому поганого, а те, що розробник програмного забезпечення, тобто творець, якого визначає ЦК в ст. 421, не отримує винагороди за користування цим програмним забезпеченням іншими особами. І так як цивільне право є доволі справедливим і не може допустити, щоб хтось без дозволу користувався таким благом, то творець має право звернутися до суду за захистом свого права. Однак, зазвичай таке програмне забезпечення створюють іноземні компанії і захистити своє право стає доволі складно, і тут важливо, щоб держава почала активно діяти в цьому секторі. Перш за все, за статистикою, Україна могла б отримувати близько 100 млн. дол. Деякі науковці стверджують, що економічне благо не варто ставити поряд з законом і правами, проте це абсурд, бо для чого створювалася норма в цивільному

праві, а для того, щоб забезпечити справедливість в використанні створеного об'єкта інтелектуальної власності. Ця ж справедливість відображається або на емоційному рівні або на одержанні прибутку від створення того чи іншого блага, що зазвичай є основою причиною створення об'єктів інтелектуальної власності і це відображає всю повноту необхідності захисту такого права, як в галузі приватного права, так і в галузі публічного, бо відображало б задоволення потреб суспільства через отримання надходжень в бюджет, і це б забезпечувало всеосяжне охоплення впливу на припинення порушень цього права [2].

Наступною і не менш важливою проблемою в порушенні прав інтелектуальної власності є плагіат. Плагіат являє своєрідне привласнення авторства на чуже відкриття чи твір, наукову роботу, винахід, інші результати інтелектуальної діяльності без посилання на автора. Спеціалісти з освітнього середовища, які займалися дослідженням цього явища кажуть, що в Україні приблизно 1/3 дисертацій, які успішно захистили містять плагіат. Такого не повинно бути, адже це показує, те, що ця 1/3 псевдо науковців не досліджує реальні явища, чи факти, а просто копіює чи редагує вже готову інформацію. Яка являється об'єктом інтелектуальної власності, що захищає цивільне право. Першою причиною цього, є відсутність контролю за захистом прав авторів таких дисертацій. Так журналіст Ксенія Цивирко пояснює, що позбавити наукового ступеня через таку недобросовісну наукову роботу не можливо: бо Міністерство освіти в 2016 році зняло з себе ці повноваження і з іншої сторони Національне агентство по забезпеченню якості освіти з 2015 року не почало повноцінно працювати. Це пояснює, що норми в приватному праві не достатньо і необхідно, щоб інші закони фіксували і передбачали санкції за порушення прав авторів, які створюють подібного роду об'єкти прав, що фіксує цивільний кодекс України [3].

Існує ще безліч видів інтелектуальної власності, які цивільний кодекс захищає і регулює. Однак, інколи виникають проблеми в організації органів держави, які не здатні відстежувати, моніторити та вимагати відшкодувати збитки, в разі істотної шкоди заподіяної авторові такими діями. Аби зрозуміти як захищають права інтелектуальної власності закордоном, слід звернути увагу на наступні факти. Верховна рада України прийняла законопроект про вдосконалення правового захисту географічних значень, що означає заборону використання назви "шампанське" і "коньяк", до напоїв, які не виготовленні в Франції. Це безпосередньо відноситься до міжнародного законодавства, про захист інтелектуальної власності. Таке ж рішення є і відносно сиру "фета", який з 2023 року українські виробники не зможуть використовувати, а це є ще одним фактом реального захисту прав інтелектуальної власності не тільки в середині країни, а на міжнародному рівні. Звісно в Україні є і позитивні дії з боку держави стосовно захисту цих прав, так в нас зараз існує митний реєстр прав інтелектуальної власності, який містить в своїй базі дані про товар, товарну марку та інші дані, які засвідчують їх приналежність певному суб'єкту цивільного права [4].

Світ розвивається і відносини між людьми ускладнюються з кожним роком і щоб узгодити, і захистити ці відносини від правопорушень, законодавству необхідно постійно вдосконалюватися та підлаштовуватися під розвиток суспільства. Це стосується і прав інтелектуальної власності, адже спекуляції в цій сфері приватного права є дуже поширеними, бо люди весь час бажають збагатитися і при цьому способами, які перечать тим хто створив якесь благо, яке могло б приносити користь або більшу користь самому автору, однак через неправомірні дії зазнає фінансових збитків, а то й моральних. Якщо глянути на цю проблему більш широко, тобто не тільки з сторони того хто створив товарну марку, твір, комп'ютерну програму, тощо, а в масштабах країни, то тут вже присутні інтереси всього суспільства. За даними Відомства з інтелектуальної власності EUIPO 42% обсягу ВВП в ЄС генерують, тобто виробляють підприємства, які активно користуються правом інтелектуальної власності і які забезпечують 82 млн. людей роботою. Тому роль цивільного права в захисті прав автора є важлива, як для нього самого, так і для держави, бо це забезпечує благоустрій і нормальний розвиток відносин в різних сферах людської діяльності [5].

Отже, якщо підводити підсумки, варто зазначити, що місце права інтелектуальної власності в приватному праві відіграє колосальну роль, як для конкретного індивіда, так і для держави. Існують в ньому ряд проблем, які потребують кращого регулювання з боку законодавства. Це в першому випадку відображається в можливості відстоювати своє авторське право, торгову марку тощо, задля забезпечення справедливості і можливості отримання як морального так і фінансового

задоволення особи. В другому випадку повноцінне функціонування інституту інтелектуальної власності в перспективі забезпечує повноцінний розвиток та задоволення благ суспільства, це власне в деякій мірі пов'язує цивільне право з публічним правом.

Бібліографічні посилання:

1. В.Ф. Москаленко. Патентознавство: навч. посіб. В.: НМУ ім. О.О. Богомольця, 2012. 15с.
2. Проблема з піратством в Україні стала критичною, наслідки будуть жахливими. URL: <https://znaj.ua/society/174621-problema-z-piratstvom-v-ukrajini-stala-kritichnoyu-naslidki-budut-zhahlivimi> (дата звернення 14.11.19)
3. Як захистити заплагіачену дисертацію і залишитися непоміченим: Досвід української науки. URL: <https://ua.112.ua/statji/yak-zakhystyty-zplahiachenu-dysertasiuu-i-zalyshytysia-neromichenym-dosvid-ukrainskoi-nauki-472659.html> (дата звернення 14.11.19)
4. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правової охорони географічних значень № 1065. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66294 (дата звернення 14.11.19)
5. Правове регулювання інтелектуальної власності в Україні. URL: https://minjus.gov.ua/m/str_4487 (дата звернення 15.11.19)

Іваниця Артем Володимирович,

курсант четвертого курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Нагорна Олена Олександрівна,

викладач кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ЗАКОНОДАВЧЕ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЕЛЬНУ ДІЛЯНКУ

У сучасному праві земля виступає як об'єкт різних за своїм змістом і характером правовідносин. Так, земля як територія держави є об'єктом конституційного [1, с. 551] та міжнародного права.

Вона має економічну цінність і розглядається як самостійний об'єкт навколишнього природного середовища, індивідуалізується у вигляді земельної ділянки для присвоєння фізичними або юридичними особами, і тому виступає специфічним об'єктом земельного, цивільного, податкового, господарського, аграрного та інших галузей права. Законодавче визначення земельної ділянки вперше було зроблено у ЗК України [2] та продубльовано у Законі України «Про оцінку земель» [3], як частини земної поверхні з установленними межами, певним місцем розташування, з визначеними щодо неї правами. Наступним законодавчим актом, що запропонував дещо розширену дефініцію земельної ділянки, став ПК України [4], який визначив її у ст. 14 як частину земної поверхні з установленними межами, певним місцем розташування, цільовим (господарським) призначенням та з визначеними щодо неї правами. Таким чином було розширено її поняття із урахуванням цільового (господарського) призначення. Урядом України у Національному стандарті № 2 «Оцінка нерухомого майна» [5] дано найбільш повну дефініцію земельної ділянки – частина земної поверхні з установленними межами, певним місцем розташування, визначеними щодо неї правами.

Під час оцінки земельна ділянка розглядається як частина земної поверхні і простір над висотою та під глибиною, як необхідність здійснення земельних поліпшень. Відомчим нормативним актом Держкомзему України у методичних вказівках щодо присвоєння кадастрових номерів земельним ділянкам для ведення державного земельного кадастру [6] визначено земельну

ділянку як частину земної поверхні, яка має фіксовані геометричні та юридичні межі і є базовою одиницею кадастрового реєстру земель. Але зазначений орган державної влади не дотримується єдиного підходу до визначення земельної ділянки і через декілька місяців запроваджує визначення, яке відрізняється від попереднього, а саме: ділянка землі, на яку розповсюджуються гомогенні права власності (від грец. ὅμοιος – рівний, однаковий) і яка являє собою єдину власність, має фіксовані межі та характеризується певним місцем розташування, природними властивостями, фізичними параметрами, правовим і господарським статусом та іншими характеристиками, які є її суттєвими складовими [7].

В останньому визначенні застосовуються гомогенні права власності – мається на увазі, що на таку ділянку у повному обсязі може поширюватися право володіння, оренди та застави. [8]. Цивілістична наука та практика базуються на визначенні, що надано у ст. 373 ЦК України, яка розглядає землю (земельну ділянку) як об'єкт права власності.

Іноземні вчені використовують схоже визначення, а саме – земельною ділянкою є будь-яка ділянка землі, включно із тією поверхнею, на якій розташовані будівлі або інші споруди, або під водою, що становить об'єкт будь-якої правомочності, володіння або сервітуту [9, с. 588].

Таким чином можна констатувати, що єдине легальне цивільно-правове визначення земельної ділянки відсутнє, оскільки поняття земельної ділянки як об'єкта – цивільного права; земельних правовідносин; землеустрою; державного кадастрового обліку – суттєво відрізняються між собою, є неідентичними.

Бібліографічні посилання:

1. Шуміло О. М. Конституційне право громадян на земельну ділянку у новітньому періоді історії. Форум права. 2008. № 3. С. 551–555. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2008_3_83.pdf.
2. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 3–4. Ст. 27. Проблеми цивільного права та процесу. Харків, 2017 © Ясечко С. В., 2017 236
3. Про оцінку земель: закон України від 11.12.2003 № 1378-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 15. Ст. 229.
4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. Офіційний вісник України. 2010. № 92. Ст. 3248.
5. Про затвердження Національного стандарту № 2 «Оцінка нерухомого майна»: постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2004 № 1442. Офіційний вісник України. 2004. № 44. Ст. 2885.
6. Тимчасові методичні вказівки щодо присвоєння кадастрових номерів земельним ділянкам для ведення державного земельного кадастру: схвалено Протоколом науково-технічної ради Держкомзему України від 26.01.1998 № 1. Землевпорядний вісник. 1998. № 4.
7. Технічні вказівки щодо визначення меж земельних ділянок спільної та спільної часткової власності фізичних і юридичних осіб на забудованій території у населених пунктах: від 18.05.1998. Землевпорядний вісник. 1998. № 4.
8. Cadastral parcel // European Commission INSPIRE Registry. URL: <http://inspire.ec.europa.eu/theme/cp:2> (accessed: 28.03.2017).
9. McKenzie J.-A., Philips M. Textbook on Land Law. Oxford: Oxford University Press, 2006. 623 p.

Іскендерова Ілкнур Азер кизи,
студентка четвертого курсу Дніпровського
національного
університету імені О. Гончара

Науковий керівник:

Щербина Євген Миколайович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного, трудового та
господарського права
Дніпровського національного університету імені
О. Гончара

ОСОБЛИВОСТІ ВЧИНЕННЯ НОТАРІАЛЬНИХ ДІЙ КОНСУЛЬСЬКИМИ УСТАНОВАМИ УКРАЇНИ

На даному етапі розвитку суспільства можна помітити відтік населення закордон, як і з метою постійного проживання, так і на тимчасовій основі. У будь-якому випадку у таких осіб може виникнути необхідність у вчиненні певних нотаріальних дій у даній країні, а вони, залишаючись громадянами України, не зможуть зробити це у нотаріальних установах такої країни, а повернення на батьківщину задля цього не є доцільним. Тому для цього дипломатичні представництва та консульські установи України за кордоном були наділені повноваженнями вчиняти нотаріальні дії, передбачені чинним законодавством України. Але вчинення нотаріальних дій закордоном має свої особливості, тому виникає необхідність розглянути дане питання більш детально.

Правову базу врегулювання питання вчинення нотаріальних дій консульськими установами та дипломатичними представництвами можна вважати достатньо широкою. Це, по-перше, Закон України про нотаріат від 2 вересня 1993 року, далі йде Консульський статут України від 2 квітня 1994 року, Положення про порядок учинення нотаріальних дій в дипломатичних представництвах та консульських установах України, Віденська конвенція про дипломатичні зносини 1961 року та Віденська конвенція про консульські зносини та факультативні протоколи 1963 року.

Відповідно до ст.5 Віденської конвенції про консульські зносини однією із консульських функцій є вчинення обов'язків нотаріуса. Але при цьому консул має певні обмеження у вчиненні нотаріальних дій, а саме він не має права вчиняти певні види нотаріальних дій. Так, відповідно до ст. 38 Закону України Про нотаріат, консульські установи України вчиняють такі нотаріальні дії:

1) посвідчують угоди (договори, заповіти, довіреності тощо), крім іпотечних договорів, угод про відчуження та заставу жилих будинків, квартир, дач, садових будинків, гаражів, земельних ділянок, іншого нерухомого майна, що знаходиться в Україні;

2) вживають заходів до охорони спадкового майна;

3) видають свідоцтва про право на спадщину;

4) видають свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя у разі смерті одного з подружжя;

5) засвідчують вірність копій документів і виписок з них;

6) засвідчують справжність підпису на документах;

7) засвідчують вірність перекладу документів з однієї мови на іншу;

8) посвідчують факт, що громадянин є живим;

9) посвідчують факт знаходження громадянина в певному місці;

10) посвідчують тотожність громадянина з особою, зображеною на фотокартці;

11) посвідчують час пред'явлення документів;

12) приймають в депозит грошові суми і цінні папери;

13) вчиняють виконавчі написи;

14) приймають на зберігання документи;

15) вчиняють морські протести;

16) видають дублікати посвідчених ними документів.

Законодавством України можуть бути передбачені й інші дії, що вчиняються консульськими установами України [1, ст.38].

Закон України Про нотаріат містить більш матеріальну частину врегулюванн даного питання, а саме процесуальна частина, тобто порядок вчинення нотаріальних дій консульськими установами міститься у Консульському статуті України. Зазначений статут не містить значних відмінностей у порядку вчинення нотаріальних дій закордоном. Відмінність полягає у тому, що нотарльні дії вчиняються, відповідно, у приміщенні консульських установ. В окремих випадках нотаріальні дії можуть бути вчинені і поза зазначеною установою. Дані випадки зазначені у п.2.1 розділу 2 , а саме: коли фізична особа не може з'явитися в зазначене приміщення, а також коли того вимагають особливості вчинюваних нотаріальних дій, нотаріальні дії можуть бути вчинені поза вказаними приміщеннями, але в межах території діяльності дипломатичного представництва або консульської установи, у межах консульського округу [2-3].

Також, нотаріальні дії вчиняються в день пред'явлення всіх необхідних для цього документів, сплати консульського збору і відшкодування фактичних витрат. Важливою умовою є встановлення особи учасників цивільних правовідносин, які особисто звернулися за вчиненням нотаріальних дій шляхом перевірки паспорта або іншими документами, які унеможливають будь-які сумніви особи громадянства.

Ще одною особливістю є те, що нотаріальне діловодство в консульських установах ведеться державною мовою України, а у випадку коли особа, яка звернулася за вчиненням нотаріальної дії, не розуміє мови, якою ведеться діловодство в консульській установі, тексти документів, що оформлюються, повинен перекласти їй консул, який вчиняє нотаріальну дію, або відомий консулові перекладач. Також при вчиненні нотаріальних дій відповідно до законодавства України, міжнародних договорів, учасниками є Україна і країна перебування, застосовується норми іноземного права.

Проаналізувавши вище викладене, можна сказати, що вчинення нотаріальних дій консульськими установами України є відносно законодавчо врегульованим та стає помітним те, що коло повноважень консула доволі такі широкі, а у частині нотаріату його повноваження нічим не поступаються нотаріусам України. Основною для виникнення можливості вчинення зазначених вище дій стали Віденські конвенції 1961 та 1963 років, відповідно до яких утворилися консульські та дипломатичні зносини, які у свою чергу дали можливість вчиняти необхідні нотаріальні дії громадянам України не виїжджаючи з країни перебування. Але все ж таки існують певні зіткнення законодавства країни перебування та України. Тому для кращого розвитку країни у даній сфері на міжнародному рівні необхідно враховувати специфіку вчинення нотаріальних дій консульськими установами України та країни перебування громадян нашої країни.

Бібліографічні посилання:

1. Про нотаріат: Закон України від 2 вересня 1993 року N 3425-XII. Дата оновлення: 02.11.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12> (дата звернення: 13.11.2019)
2. Про консульський статут України: Указ Президента України від 2 квітня 1994 року N 127/94. Редакція від 21.05.2002. URL: <https://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/127/94> (дата звернення 13.11.2019)
3. Про затвердження Положення про порядок учинення нотаріальних дій в дипломатичних представництвах та консульських установах України: Наказ Міністерства Юстиції України від 27 грудня 2004 р. N 1649/10248. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1649-04> (дата звернення 13.11.2019)

Канюк Альона Володимирівна,

курсант четвертого курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Логінова Марина Вікторівна,

оперуповноважений Полтавського управління ДВБ Національної поліції України

Науковий керівник:

Нагорна Олена Олександрівна,

викладач кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ДОГОВІР ДОВІЧНОГО УТРИМАННЯ: ПРОБЛЕМИ ПРАКТИКИ ТА ТЕОРІЇ

З прийняттям нового Цивільного Кодексу України у 2003 році дуже сильних змін зазнало правове регулювання договору довічного утримання. Оскільки, в наш час дуже багато одиноких пенсіонерів, одним із виходів забезпечення достойної старості став саме договір довічного утримання. Його популярність зросла, через можливість отримання майна (квартири, будинку, тощо) взамін на догляд за особою довічно.

Переважно, такі договори затверджує нотаріус і особа, яка відчужую майно повинна прийняти таке рішення вільно та самостійно. Цивільний кодекс України передбачає рівність юридичної та фізичної особи, проте укласти договір довічного утримання може лише фізична особа [2].

У договорі мають бути чітко сформульовані матеріальні критерії. Адже особа, яка потребує договору може мати необхідність у медичному обслуговуванні, яке буде обходитись в певну суму[1]. Також, у договорі найчастіше не вказують подробиць «утримання» та «догляду», але це є дуже важливим. Оскільки, при складанні договору, особа мала виконувати одні обов'язки, але відчужувач майна захворів на хворобу і потребує більш детального догляду [3]. Також, нюансом є те, що виконання ремонту та певних робіт не зазначених в договорі утримання не можливо сприймати як «утримання», це визнається лише додатковою допомогою. У зв'язку з тим, що договір припиняє свою дію в разі смерті відчужувача, бували випадки, коли особи недобросовісно виконували свої обов'язки і допускали смерть особи, якою мали б опікуватись. В такому випадку, суд зобов'язаний дослідити всі докази та обов'язково взяти до уваги рішення експерта щодо причини смерті, адже умисна смерть іншої особи несе за собою кримінальну відповідальність [1].

Також, особа, якою піклується може розірвати договір у разі невиконання чи неналежного виконання вказаних зобов'язань. Зазначені дії повинні мати системний характер (бути вчиненими неодноразово) та бути доведеними в суд. Більш складна ситуація, коли особа, не піклується про іншу сторону і у похилої людини не має змоги звернутись до суду для заміни сторони утримання (через фізичний стан – паралізованість тощо). Проте, ще страшнішим є коли особа є неосудною, має деякі розумові вади та не розуміє що її утримують та піклуються неналежним чином. Для вирішення таких питань існує спеціальні служби, в тому числі медичні працівники, які здійснюють контроль за додержанням умов договору [2].

Щодо договору довічного утримання (догляду) не йдеться про встановлення процентів за прострочення виплати, як це має місце в договорі ренти. Власне тут можливо встановити неустойку у відсотках чи в частковому виразі від суми періодичного утримання, обсяг якого зазначено у договорі. У тих же випадках, коли договором визначене надання догляду шляхом виплати періодичних грошових платежів, можливе встановлення права відчужувача на стягнення процентів за прострочення виплати, аналогічно до ст.756 ЦК України. Адже має місце грошове зобов'язання, що виникло з договору і має виконуватись набувачем на користь відчужувача. У такому разі можуть бути застосовані і норми ст.536 ЦК України [4].

Отже, в теорії дуже просто описані умови договору, проте на практиці під час укладання договору, нажалі, майже ніхто з сторін не розписує умови утримання та умови догляду, не передбачає можливі хвороби тощо. Все це свідчить про неточну відповідність між теорією та практикою, проте можливо в найближчих час законодавець врахує дані недоліки та зробить зміни.

Бібліографічні посилання:

1. Загарук С.М. Проблеми теорії та практики договору довічного утримання. URL: <http://conference.nau.edu.ua/index.php/SUO/vnpk/paper/viewFile/662/451>
2. Великорода О.М. Правове регулювання договору довічного утримання (догляду) в Україні. URL: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v2_2014/08.pdf
3. Розгон О.В. Теоретичні та практичні аспекти виконання договору довічного утримання. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2016/11.pdf
4. Цивільний кодекс України: закон від 19.06.2003 № 435-IV// База даних «Законодавство України» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

Карпенко Владислав Олександрович,

курсант другого курсу факультету економіко-правової безпеки,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник:

Круглова Ольга Олександрівна,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри цивільного права та процесу

факультету підготовки фахівців для підрозділів

кримінальної поліції Дніпропетровського

державного університету внутрішніх справ

ПРАВОВА ПРИРОДА ЛІСОВИХ СЕРВІТУТІВ

В наші дні сервітути є однією з класичних конструкцій речового права. Вони регулюються не лише Цивільним кодексом, а й іншими, такими як Земельним та Лісовим кодексами. Положення про лісові сервітути застосовуються у Цивільному та Земельному кодексах України у частині, що не суперечить Лісовому кодексу.

В Земельному кодексі повно розкрито зміст права сучасного лісового сервітуту, а саме в статі 98. Наступна ж стаття цього кодексу передбачає види права земельного сервітуту [1].

Безпосередньо про лісові сервітути в цивільному ж законодавстві не згадується, але, все ж таки в даному відношенні воно буде застосовуватися за аналогією [2, с.273].

Наукових праць та досліджень з приводу сервітутів в галузях цивільного та земельного права існує досить багато. Серед найвідоміших дослідників цього питання є: Д.В. Дождев, А.В. Копилов, В.В. Цюра та інші. Якщо ж говорити про лісові сервітути, то можна побачити, що цьому питанню не приділено стільки ж уваги, як і сервітутам в інших галузях права.

Тим не менш, діючий Лісовий кодекс України містить поняття лісового сервітуту і визначає його як особливий вид користування лісовою ділянкою [3]. Тому вважаємо, що обґрунтування правової природи лісових сервітутів буде корисним для ефективного правозастосування та практики в цілому.

Розглядаючи поняття лісового сервітуту, яке зазначене в Лісовому кодексі, можна побачити, що не зазначено про який саме сервітут йде мова — речовий або особистий. Таким чином, необхідно розмежовувати сервітути за Цивільним кодексом України. Тому відповідно до ч. 2 ст. 401 ЦК сервітут може належати власникові (володільцеві) сусідньої земельної ділянки, а також іншій, конкретно визначеній особі (особистий сервітут) [4].

У той же час в ч. 4 ст. 25 ЛК України сказано, що встановлення лісового не тягне позбавлення власника земельної лісової ділянки, щодо якої встановлено сервітут, права володіння, користування

і розпорядження ним, а користувача — володіння, користування [5, с.157]. Це означає, що лісовий сервітут може полягати тільки в користуванні, виключаючи можливість володіння сервітуарієм лісовою ділянкою, обтяженою сервітутом. Тому, це характерно саме для речового сервітуту, а не особистого, який передбачає володіння сервітуарієм річчю, обтяженою сервітутом. Таким чином можна зробити висновок, що мова йде про речовий сервітут. Відповідно, особисті лісові сервітути Лісовим кодексом України не передбачені.

Так як лісовий сервітут визначений як право користування земельною лісовою ділянкою, то його можна вважати різновидом земельних сервітутів з такою особливістю, як те, що його змістом є користування саме лісовою земельною ділянкою. Якщо ж детальніше розглядати об'єкт лісового сервітуту, то побачимо, що особливістю лісової земельної ділянки є насамперед її цільове призначення, котре полягає у використанні її для ведення лісового господарства та використання лісових ресурсів. Таким чином, головною особливістю лісового сервітуту є те, що сервітуарій користується не лише лісовою ділянкою, а й ресурсами, що на ній знаходяться.

Окрім цього характерною властивістю лісового сервітуту, як і будь-якого сервітуту є те, що він має обмежений характер. Відповідно до ч. 5 ст. 23 Лісового кодексу України лісовий сервітут здійснюється способом найменш обтяжливим для власника лісів або користувача земельної лісової ділянки, щодо якої він встановлений. Тому це означає, що використання лісових ресурсів сервітуарієм не повинно створювати значних незручностей власникові. В інших випадках реалізація такого сервітуту може бути розцінена як зловживання правом. Прикладом може стати вирубка лісу, з метою заготівлі деревини. За таких умов вона не повинна привести до знищення лісу без можливості його відновлення або до зменшення на лісовій ділянці деревини до такої міри, що власникові буде її просто не достатньо для власних потреб.

Іншою важливою характеристикою сервітуту є умова його встановлення для задоволення потреб, які не можуть бути задоволені іншим способом, що закріплена в ч. 1 ст. 401 Цивільного кодексу України. Вона означає те, що власник ділянки не може задовольнити свої потреби без використання службової лісової ділянки (наприклад, пристрій виноградника на одній ділянці неможливий без використання деревини на сусідній).

Отже, підсумовуючи усе вище сказане, можна зробити висновок, що український законодавець не обмежується нормами про сервітути Цивільного та Земельного кодексів, ввів у законодавство поняття лісового сервітуту і закріпив його норми у статі 23 Лісового кодексу України. Змістом такого сервітуту є можливість використання не лише земельної лісової ділянки, а й лісових ресурсів цієї ділянки. А також лісовий сервітут можна вважати видом речового, з урахуванням його певних властивостей.

Бібліографічні посилання:

1. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
2. Экологическое право : учебник для академического бакалавриата / С. А. Боголюбов [и др.] ; под редакцией С. А. Боголюбова. 5-е изд., перераб. и доп. Москва : Издательство Юрайт, 2014, 382 с.
3. Лісовий кодекс України від 21 січня 1994 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12>.
4. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року зі змінами та доповненнями. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
5. Екологічне право України. Особлива частина : навч. посіб. / [О. М. Шуміло (кер. авт. кол.), І. В. Бригадир, В. А. Зуєв та ін.] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. 2-ге вид., змін. / за заг. ред. О. М. Шуміла. Харків, 2017, 384 с.

Кир'янова Вероніка Олегівна,

курсант четвертого курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Давидова Наталія Валентинівна,

кандидат юридичних наук,
викладач кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

СУЧАСНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВЕКСЕЛЬНОГО ОБІГУ В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Протягом довгого періоду існування, вексель довів свою ефективність застосування в економіці. Вексель це найкраще рішення для підприємств, що хочуть пом'якшити кризові явища та вирішити проблеми пов'язаних з обігом коштів. Адже, це один з найкращих способів кредитування. За останні десятки років сфери використання векселів в Україні значно розширилися. Вексельний обігу в Україні досліджувало багато українських науковців та інших провідних фахівців, які пропонують удосконалити вексельне законодавство, щоб повною мірою розкрити властивості векселя та зробити його передовим інструментом в ринковій економіці.

Вексельний обіг – одне з найскладніших питань у теорії і практиці управління, адже вексель, будучи ринковим інструментом управління, дає підприємству змогу, по-перше, продовжити термін платежу за векселем відповідно до потреб підприємства, по-друге, сприяє підвищенню вартості фірм, за рахунок зменшення обсягів протермінованої заборгованості та зростання оборотності дебіторсько-кредиторської, по-третє, заборгованість за векселем є надійнішою, оскільки він є – найліквідніший фінансовий інструмент (може бути реалізований будь-якого моменту) [1].

Маючи такі властивості вексель набув у світі дуже широкого застосування. Зарубіжна практика застосування векселя допомогла і в національній економіці України, адже вексель почав використовуватись значно частіше.

18 червня 1991 р. Верховною Радою України було ухвалено Закон «Про цінні папери та фондову біржу», а у 1992 р. Верховна Рада України ухвалила Постанову «Про застосування векселів в господарчому обороті України». Ухвалення цих законів стало першим стійким кроком, який розпочав відродження векселів в Україні. Другим кроком впровадження векселя в господарській діяльності підприємств став Указ Президента України «Про випуск та обіг векселів для покриття взаємної заборгованості суб'єктів підприємницької діяльності» від 14 вересня 1994 року, саме цим Указом в господарській діяльності підприємств запроваджено простий товарний вексель. Простий товарний вексель слугував засобом оформлення взаємної заборгованості суб'єктів підприємницької діяльності. Надалі для більшого розширення сфери обігу векселів 26 липня 1995 року був виданий Указ Президента України «Про розширення сфери обігу векселів», цей Указ передбачав скасування обмежень щодо розміру суми зобов'язання на один вексель. Тоді, було вирішено що розмір зобов'язань встановлюється за згодою суб'єктів підприємницької діяльності [2].

Суб'єкти ринкових відносин на основі взаємної довіри використовують вексель як різновид цінних паперів, який має переваги над грошовими засобами, як боргове зобов'язання та розрахунковий засіб. В порівнянні з іншими цінними паперами векселі не знецінюються, в обігу перебувають під час визначеного законом часу, витрати грошового обороту стають меншими та прискорюються, потреби в готівці стають значно меншими. В вексельному зобов'язанні предметом зобов'язання є тільки грошові кошти.

Векселі в міжнародному розрахунку та в господарському обороті України досить різноманітні (короткострокові векселі видані у іноземній валюті, короткострокові видані у

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

національній валюті, довгостроковий вексель виданий у національній валюті, товарний простий вексель, приватні векселі, фінансовий вексель та векселі казначейські). Закон України «Про цінні папери і фондовий ринок» від 23 лютого 2006 № 3480-IV в статті 14 містить у собі визначення векселя, відповідно до якого вексель - це цінний папір, який посвідчує безумовне грошове зобов'язання векселедавця або його наказ третій особі сплатити після настання строку платежу визначену суму власнику векселя(векселедержателю). Всі векселі поділяються на прості та переказні та бувають виключно у формі документу. Видача векселя, його обіг, погашення, стягнення та здійснення з ним різних операцій визначено законом [3].

Вексель використовується в багатьох країнах світу, яскравий тому приклад такі розвинені країни як: Франція, Німеччина, Чехія, Угорщина і т.д. Саме ці країни дуже широко використовують вексель у своїй діяльності та мають стійку і сильну економіку.

Франція використовує вексель як платіжний інструмент який визначений законом. Зазвичай в цій країні використовують переказний вексель. Та в порівнянні з Україною вексель у Франції не потрібно документально оформлювати. Всі переказні векселі знаходяться на спеціальному магнітному носії. Також, використовують і простий вексель, він як і переказний за бажанням боржника може бути оформлений у документальній формі. Щоб отримати вексель не на магнітному носії, а в формі документу необхідно звернутись до центрального банку Франції, через який проводяться ці комп'ютерні операції.

Німеччина використовує вексель як платіжний та кредитний інструмент у своїй діяльності. Найбільш розповсюджені корпоративний та банківський вексель. В Німеччині дуже поширеними є господарські кредити, які в своїй діяльності також, застосовують вексельні зобов'язання підприємств і компаній перед банком. В експорті використовують зазвичай два види векселів: класичний експортний і тратта.

Чехія у внутрішньому Законі «Про цінні папери» використовує вексель як спеціальний цінний папір. Згідно з цим законом такий вексель може використовувати будь-який підприємець та громадяни відповідно до закону.

Угорщина використовує вексель як платіжний інструмент але в цій країні вексель не визначений законом, як цінний папір. Хоча угорський вексель, також перебуває в обороті разом із цінними паперами на ринку та має всі його відповідні атрибути [4].

Таким чином, вексель використовується багатьма країнами світу Франція, Німеччина, Чехія, Угорщина і т.д. Як показує міжнародна практика це один з найкращих способів кредитування. Під час кризи немає ліпшого рішення для підприємств, що перебувають в скрутному становищі, аніж вексель. Він допоможе пом'якшити кризові явища та виріши проблеми з обігом коштів. Міжнародне вексельне право, учасником якого є Україна, захищає усіх учасників вексельного обігу, наслідком чого є довіра до цього інструменту в світі. Прикладом слугує вихід країн-учасниць Європейського Союзу, які перебували у кризових умовах на зовнішній ринок запозичень з векселями. Тому, вважаємо, що використання векселя є дуже вдалою зарубіжною практикою, яку і надалі потрібно всебічно розвивати в Україні та оновлювати старі закони для кращого прогресивного результату.

Бібліографічні посилання:

1. Скочило Н. Вексельний обіг в Україні. Проблеми становлення і розвитку. Українська наука: минуле сучасне, майбутнє. 2008 рік. №13. с.113-117.
2. Про розширення сфери обігу векселів. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658/95>. (дата звернення 11.11.2019)
3. Закон України №3480-IV «Про цінні папери та фондовий ринок». URL:<https://www.president.gov.ua/documents/3480iv-4050> (дата звернення 11.11.2019).
4. Мошенський С. З. Вексель. Базові концепції. 2007 рік. 1204 с.

Кобзар Дмитро Вікторович,

здобувач Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Науковий керівник:

Поляруш Світлана Іванівна,

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових дисциплін та адміністративного права Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені В. Винниченка

ЩОДО ІСТОРИЧНИХ ФОРМ ВЛАСНОСТІ ТА ЇХНІХ ТЕНДЕНЦІЙ В СУЧАСНОСТІ

Питання власності є основоположним при розгляді економіки держави, оскільки різні відповіді передбачають різне ставлення до цього питання. Якщо особа є сторонником приватної власності, то її буде цікавити вільний ринок та мінімальний вплив держави у економіці, а якщо вона захищає колективну, або державну – то вона буде вимагати більшого впливу та активності держави у сфері економіки. Власність – це взаємовідносини між двома індивідами суспільства, за якими визначаються їхні статуси та умови: є власники, а є особи без реалізованого права власності.

Актуальність даного питання полягає у невизначеності шляху економіки всього світу, оскільки неолібералізм, приватизації і вільний ринок не здатні задовольнити все населення кожної країни в світі, а протилежній напрям в економіці – має неоднозначне вираження і реалізацію з загрозою панівному становищу економічних еліт.

Даним питанням займався ряд таких дослідників, як : В. Половець, В. Радаєв, В. Мандибура, В. Ульянов, К. Маркс, М. Галабурда, М. Шкільняк, Н. Ткаченко, О. Шкаратан, С. Юрій, Ф. Енгельс та інші.

Дослідники виділяють такі основні форми власності: приватна та колективна. Вони є антагоністичними та взаємовиключними поняттями. Це зумовлено їхніми ознаками: для приватної власності характерний індивідуалізм (особиста зацікавленість у ефективному веденні справ та захисті своїх інтересів), а при колективній – зосередженість власності в руках чисельної групи осіб, які спільними діями використовують власність для забезпечення своєї групи ресурсами. Але іноді ці групи стикаються: наприклад, акціонерна та державна власність мають чимало спільного, хоча вважаються прикладами приватної та колективної власності. Різниця полягала у відчужуваності власності при певних умовах – при колективній(державній) особа отримує власність на певний термін(на термін служби) і може втратити її при втраті посади, а в приватній – з моменту купівлі(або при інших обставинах) і не відчужується, крім випадків, зазначених у законодавстві.[1, с. 54-55]

З появою первіснообщинного ладу з'явилась і одна з форм власності – колективна. Через відсутність класового поділу суспільства та поділів праці, у тогочасного людства не виникало потреби та можливостей відчуження матеріальних предметів: всі мали однакову забезпеченість ресурсами та однакову участь в праці(для виживання людства тоді була необхідна спільна взаємодія з забезпеченням кожного всіма необхідними предметами). [1, с. 63]

Наступним етапом була античність. З розвитком різних напрямів діяльності, було створено поділ праці, який створив умови для соціальної диференціації. Тоді родова община була знищена та замінена новим суспільством. Через неможливість забезпечення кожного члена суспільства своєю самодостатньою приватною власністю, було створено розшарування суспільства. Це проявлялось у правовому регулюванні(поділ людей на громадян та рабів, на багатих та бідних). [1, с. 64]

Після періоду античності наступив період феодалізму, під час якого було лише юридичне утримання землі, як предмету власності. Сеньйор(особа, маюча власність на землю) міг надавати вассалу право на користування землею(в якості засобу виробництва) при умові виконання певних обов'язків. Пізніше феодали почали перетворювати феоди(земельні наділи) на свою приватну власність, перетворюючись на приватних власників. [1, с. 64-65]

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Але в більш пізнішу епоху феодалізм почав втрачати свої позиції, поступаючись капіталізму, як більш ефективній та задовільній системі суспільства. Завдяки буржуазним революціям було створено юридичну рівність між представниками всього суспільства (не дивлячись на їхній соціальний статус, було відмінено юридичний поділ людей на стани), але головним принципом взаємозв'язків між людьми залишалась матеріальна сторона (хто має більше грошей, той має більше шансів на успіх). [1, с. 65-66]

В подальшому, науковці почали більше звертати увагу на питання економіки і з XIX століття з'являються різні економічні концепції: від Сміта до Маркса. Особливе місце займають ідеї марксизму в оцінці видів власності та створенні нових (або вдосконаленні старих) підходів. Егалітаризм – нова мораль, яка ставала принципом ведення економіки у марксистів. Головною метою діяльності виробництва та використання власності ставав не прибуток, а потреби членів суспільства. [2, с. 186-188]

В якості оптимального варіанту власності може виступати державна, яка базується на використанні таких складових: прогнозування, планування, організацію, мотивацію, координацію, контроль тощо. Завдяки державній власності та її ефективній реалізації можна захистити інтереси членів суспільства (які роблять власний внесок у добробут системи, або не здатні на власне забезпечення і потребують соціального захисту). [3, с. 92]

Прикладом успішної державної власності може виступати місто Амстердам. За даними 2008-го року, 90% земель міста знаходились не у приватній, а у довгостроковій та коро терміновій, оскільки адміністрація міста відмовилась від приватизацій і обрала таку модель, як більш раціональну та ефективну. [4, с. 6]

Таким чином, людство стоїть напередодні кризових ситуацій, з постійними соціальними конфліктами, які можливо вирішити за допомогою раціонального користування власності, захищаючи інтереси кожної людини, тим самим реалізуючи природні права на достатній життєвий рівень, без розгляду соціального та економічного становища особи.

Бібліографічні посилання:

1. Ткаченко Н.А. Проблема собственности в социальной философии. Философия и общество. 2004. №1. С. 53-67.
2. Галабурда М. К. Методология дослідження відносин власності. Проблеми сучасної економіки та інституціональна теорія : зб. наук. пр. 2010. С. 180-194.
3. Шкільняк М.М. Управління державною власністю: міжнародний досвід, еволюція, принципи. Наука й економіка. 2011. №2. С. 83-93
4. Юрій С.І. Еволюція власності в умовах становлення ринкових структур. Вісник економічної науки України. 2008. №2. С. 3-6.

Колісниченко Владислав Андрійович,

студент четвертого курсу факультету історії та права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені В. Винниченка

Науковий керівник:

Трошкіна Катерина Євгенівна,

кандидат юридичних наук,
викладач кафедри державно-правових дисциплін
та адміністративного права,
Центральноукраїнського державного
педагогічного університету імені В. Винниченка

**ПРАВОВЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ ГЕОГРАФІЧНИХ ЗАЗНАЧЕНЬ ПОХОДЖЕННЯ ТОВАРІВ:
НАЦІОНАЛЬНЕ ТА ЄВРОПЕЙСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО**

У 2014 році між Україною та Європейським Союзом була підписана угоди про асоціацію, яка розпочала процес інтеграції в усіх сферах нашої держави, а відповідно й реформування відповідних напрямків [9]. Тому на сьогодні, враховуючи постійні зміни у чинному законодавстві та приведення його до стандартів європейської платформи, дуже важливо відслідковувати тенденції перетворень, які можуть мати як позитивний вплив, так і негативний вплив на національну правову систему, оскільки невідомо, як новий правовий механізм або законодавчі зміни, будуть функціонувати в нашій системі.

Не виникає сумнівів щодо актуальності дослідження питання географічних зазначень походження товарів, оскільки рівень дотримання прав інтелектуальної власності в нашій державі вкрай низький. Зокрема, Україна щорічно потрапляє до звіту №301 Торговельного представництва США щодо захисту прав інтелектуальної власності. У спеціальному звіті №301 вказані торгові партнери, які не забезпечують належний або ефективний захист прав інтелектуальної власності або іншим чином відмовляють у доступі на ринок американським новаторам і творцям, які покладаються на захист своїх прав. Україна у названому звіті займає передові місця [8].

Дослідженням географічних зазначень походження товарів займалися багато відомих науковців, такі як М.К. Галянтич, В.С. Дроб'язко, Р.В. Дроб'язко, С. Ескудеро, К.Лакерт, Ю.М.Капіца, О.О. Ковальчук, А.О. Кодинець, В.О.Брайан, А.Д. Святоцький, С. Стерн, Ю.К.Толстой, С. Харте-Бавендам, В.Б. Харченко, М.К. Фінкель та інші.

Розкриваючи обрану тематику слід сказати, що головним нормативним актом, який регулює питання щодо географічних зазначень походження товарів є Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» від 16.06.1999 № 752-XIV, який у статті 1 визначає, що географічне зазначення походження (ГЗП) товару – це будь-яке словесне чи зображувальне (графічне) позначення, що прямо чи опосередковано вказує на географічне місце походження товару, який має певні якості, репутацію або інші характеристики, в основному зумовлені характерними для даного географічного місця природними умовами чи людським фактором або поєднанням цих природних умов і людського фактора [6]. З наукового боку Ю.Л. Бошицький тлумачить цей термін, як назву країни, населеного пункту, місцевості чи іншого географічного об'єкта, що використовується для позначення товару, особливі властивості якого виключно чи головним чином визначаються характерними для даного географічного об'єкта природними чи людськими факторами або тими й іншими факторами одночасно [3].

Коло питань щодо даної сфери відносин регулюються також законами України «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про охорону прав на знаки для товарів та послуг», «Про захист прав споживачів», «Про рекламу» та Цивільним кодексом України, зокрема глава 45 визначає право інтелектуальної власності на географічне зазначення [6]. Слід зауважити, що у законодавчому полі існують певні термінологічні розбіжності, у Цивільному кодексі України використовується термін «географічне зазначення» (ст. 501) [10], а в законі України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» – «зазначення походження товару» (ст. 6), на противагу Європейському Союзу, де використовується уніфікований термін створений Світовою організацією торгівлі «*indication of geographical origin*» (позначення географічного походження) [4].

Цікавим є аналіз Ю.Л.Бошицького та М.І.Архіпової які вказують, що у законодавстві ЄС, на відміну від українського законодавства, не існує загальних положень, які б стосувалися охорони географічних зазначень для усіх видів товарів. Є тільки спеціальні положення, які стосуються правової охорони географічних зазначень саме для певних видів товарів. Зокрема, це Положення Європейського Союзу: No 2081/92, No 2082/92, No 1493/99 та No 1576/89. Наведені положення ЄС діють лише щодо географічних зазначень для товарів, які спеціально в них зазначені [3, с.23].

Обсяг правової охорони географічного зазначення визначається характеристиками товару або послугами і межами географічного місця його походження, зафіксованими державною реєстрацією права інтелектуальної власності на географічне зазначення [6]. Неодмінними умовами правової охорони географічного зазначення є: наявність у товарі особливих властивостей, цінних з погляду споживача, які підвищують конкурентоздатність товару на ринку однорідних товарів, обумовленість цих властивостей виключно чи головним чином властивими даному, а не іншому географічному об'єкту природними (кліматичними, водяними, ґрунтовими тощо), людськими (навичками майстрів, уміннями виготовлювачів) факторами чи тими й іншими факторами одночасно. Національне законодавство визначає просте і кваліфіковане зазначення походження

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

товару. До першого належить будь-яке словесне чи зображувальне позначення, що прямо вказує на географічне місце походження товару[7].

Кваліфіковане зазначення походження товару складається з двох об'єктів. Перший – це назва місця походження товару, тобто назва географічного місця, яка вживається як позначення в назві товару з особливими властивостями, які зумовлені специфікою, природними умовами, людським фактором конкретного географічного місця. Другий – це географічне зазначення походження товару, тобто назва географічного місця, яка вживається як позначення в назві товару, що походить із цієї території, має певні якості, котрі зумовлені природними умовами, людським фактором або їх поєднанням [2].

Натомість у Європейському Союзі, починаючи з 1992 року, функціонує трирівнева системи захисту права на географічне зазначення походження товарів:

1) PDO (Protected Designation of Origin) – захищене зазначення походження, що охоплює сільськогосподарську продукцію та продукти харчування, які виробляються, переробляються і готуються до споживання у конкретному географічному місці, використовуючи визнані способи і методи виробництва;

2) PGI (Protected Geographical Indication) – захищене географічне найменування, що охоплює сільськогосподарську продукцію та продовольство, які тісно пов'язані з географічним місцем. Принаймні один з етапів виробництва, переробки або підготовки відбувається в цій області; 3) TSG (Traditional Speciality Guaranteed) – гарантована традиційна спеціалізація, що підкреслює традиційний характер або в компонентуванні або засобіввиробництва;

4) GI – group intellectual (визначає колективне право на географічне зазначення) [1].

Додатково потрібно також відзначити, що охорона географічних зазначень на території ЄС забезпечується на рівні регламентів, які мають пряму дію на територіях усіх країн-членів ЄС і не потребують імплементації до національного законодавства, за винятком необхідності передбачення обов'язкових реєстраційних процедур [4].

Отже, враховуючи усе вище викладене можна дійти висновку, що питання регулювання відносин щодо географічних зазначень в нашій державі та Європейському Союзі є досить відмінним, тому приведення національних положень до рівня ЄС має пріоритетне значення. Останніми законодавчими рухами у цьому напрямі було прийняття Верховною Радою України проекту Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правової охорони географічних зазначень» від 20 вересня 2019 року № 123-IX та який набуває чинності 1 січня 2020 року. Метою прийняття проекту Закону є забезпечення виконання зобов'язань України у сфері європейської інтеграції в частині узгодження вимог чинного законодавства України щодо охорони прав на географічні зазначення із правом Європейського Союзу.

Бібліографічні посилання:

1. Alberto Ribeiro de Almeida. EU Legal acts – PDO, PGI and TSG. TAIEX-2. URL: www.agroosvita.com (дата звернення: 10.11.2019).
2. Бошицький Ю.Л. Основні проблеми правової охорони географічних зазначень в Україні. URL: <http://apdp.in.ua/v39/38.pdf>
3. Бошицький Ю. Правова охорона географічних зазначень у європейському вимірі. *Юридичний вісник України*. 22–28 жовтня 2005 р. № 42. С. 22–25.
4. Криволапчук В. Правова охорона географічних зазначень у контексті Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2018. № 3. С. 51–59.
5. Nahorna U.V. The Features of legal regulation rights protection for goods' origin geographical indication use in EU. URL: <https://instzak.com/index.php/journal/article/view/322> (дата звернення: 10.11.2019).
6. Про охорону прав на зазначення походження товарів: Закон України від 16.06.1999 №752-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-14> (дата звернення: 10.11.2019).
7. Розвиток законодавства у сфері географічних зазначень. Офіційний сайт міністерства юстиції. URL: <http://old.minjust.gov.ua/4495> (дата звернення: 10.11.2019).

8. USTR Releases Annual Special 301 Report on Intellectual Property Protection and Review of Notorious Markets for Piracy and Counterfeiting. URL: <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/press-releases/2019/april/ustr-releases-annual-special-301> (дата звернення: 10.11.2019).
9. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 21.03.2014 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011. (дата звернення: 10.11.2019).
10. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>. (дата звернення: 10.11.2019).

Коломоєць Анастасія Віталіївна,

курсант четвертого курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Нагорна Олена Олександрівна,

викладач кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

На сьогодні відносини власності та їх відповідні економічні форми отримали відображення у конституційно-правових нормах і правоположеннях переважно системоутворюючих актів у межах існуючих галузей законодавства України.

У Конституції України від 28.06.1996 р. відзначено важливість права власності в забезпеченні стабільності та безпеки економіки країни. Це, зокрема, підтверджується структурним розміщенням норм про право власності в розділі "Загальні положення" Конституції України [1].

Доречно буде зазначити те, що конституційні норми-гарантії та норм-принципи, які стосуються реалізації права власності в Україні та відносин власності, в цілому, визнані основою правового господарського порядку в Україні. Подібне формулювання також зазначене в Господарському кодексі України від 16 січня 2003 року. Що також є досить важливим.

Захист інтелектуальної власності стосується також і створення цивілізованого ринкового середовища, де як виробники, так і споживачі були б надійно захищені від недобросовісної конкуренції, пов'язаної з неправомірним використанням об'єктів інтелектуальної власності, контрафактної продукції, виробництвом фальсифікованих товарів. Адже не є таємницею те, що сьогодні явища недобросовісної конкуренції та свідомого порушення прав інтелектуальної власності становлять окрему проблему для України, проблему для розвитку міжнародної торгівлі, міжнародно-правових відносин у цілому [2].

В цілому проблематика власності є найбільш резонансною у правовій та економічній науках, якій приділяли увагу як вітчизняні, так і зарубіжні вчені та практики. Серед останніх можна виділити праці В. К. Мамутова, Є. А. Суханова, Я. М. Шевченко, Ю. С. Шемшученка, В. С. Щербини та ін. У той же час недостатньо дослідженими та такими, що потребують більш поглибленого вивчення, залишаються питання визначення сутності права власності та його ролі у забезпеченні правового господарського порядку [1].

Водночас, комплексних досліджень, які б осмислювали фундаментальні категорії права інтелектуальної власності з позиції господарського права, моделювали регулювання відповідних відносин завдяки своєрідними господарсько-правовими методами, обґрунтовували доцільне вміщення та поєднання норм, які регулюють відносини використання прав інтелектуальної власності явно недостатньо.

Тож, звернемо свою увагу саме на право інтелектуальної власності, як одним зі складових

права власності. Водночас засоби захисту прав інтелектуальної власності суб'єктів господарювання, до яких треба віднести господарсько-правовий механізм захисту прав інтелектуальної власності, досліджувались недостатньо, що призводить до негативних наслідків у сфері господарювання, порушень конкурентних засад, негативно впливає на економічний розвиток країни [4].

Найбільш оптимальною правовою основою урегулювання взаємодії суб'єктів суспільних відносин є договір. Договірне регулювання інтелектуальної власності відіграє чи не найголовнішу роль, опосередковуючи практично всі етапи життєвого циклу об'єкта права інтелектуальної власності. Так, саме договір є механізмом урегулювання відносин між творцями об'єкта права інтелектуальної власності, договір є підставою передання права на отримання охоронного документа, договір є єдиною правовою формою відчуження прав на об'єкти права інтелектуальної власності, і саме договір є найоптимальнішою формою комерціалізації інтелектуальної власності [2].

У той же час слід зазначити, що переважна більшість договорів про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності укладаються якраз між суб'єктами господарювання. Про це наглядно свідчать як правовідносини на ринку інтелектуальної власності, так і практика в господарських судах [1]. Однак, суб'єкти господарювання при укладанні договорів керуються саме цивільно-правовими нормами, в зв'язку з відсутністю регулювання цього питання в Господарському кодексі України.

Так, дійсно те, що частина друга статті 154 Господарського кодексу України говорить, що до відносин, пов'язаних з використанням у господарській діяльності прав інтелектуальної власності, застосовуються положення Цивільного кодексу України з урахуванням особливостей, передбачених Господарського кодексу України та іншими законами.

Якщо звернути увагу на те, які пояснення дають щодо частини першої статті 154 ГК України Г.Л. Знаменський і В. С. Щербина, ГК України визначає, зокрема, основні способи захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання, у тому числі тих, що мають права інтелектуальної власності (стаття 20); майнові права інтелектуальної власності такими, що можуть бути вкладками учасників ті засновників господарського товариства (стаття 86); об'єкти прав інтелектуальної власності у сфері господарювання та правомочності щодо використання низки таких об'єктів (статті 15–162) [2].

Як відомо, загальні способи захисту прав інтелектуальної власності визначені часиною другою статті 16 ЦК України і частиною другою статті 20 ГК України. Однак, наведені у відповідних нормах переліки способів захисту не є вичерпним. ЦК України містить припис про те, що суд може захистити цивільне право або інтерес іншим способом, що встановлений договором або законом, а ГК України – положення щодо можливості захисту права і законного інтересу іншим способом, передбаченим законам [2].

Окресливши основні галузі права, що регулюють норми та відносини права інтелектуальної власності, маємо достатньо підстав стверджувати, що основними галузями права, які регулюють дану проблематику, є цивільне та господарське. Незважаючи на те, що більшість вчених схиляються до думки, що цивільне право є більш значущим, ми не повинні не звертати увагу на регулювання проблемних питань завдяки Господарському кодексу, цінність якого полягає в тому, що цим актом відкрито можливість урегулювання складних господарських відносин різним правовим інструментарієм та методологією [4].

Підсумовуючи вищевикладене ми дійшли висновку, що необхідно наполягти на тому, що в сучасних умовах положення Господарського Кодексу щодо прав інтелектуальної власності потребують узгодження не лише з Цивільним Кодексом України та спеціальними законами, а й повного оновлення виходячи з еволюції поглядів на інтелектуальну власність.

Бібліографічні посилання:

1. Картавцева Ю. В. Господарсько-правовий механізм захисту прав інтелектуальної власності. *Наукові праці МАУП. Серія : Юридичні науки.* 2017. Вип. 1. С. 99-102. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npmaupun_2017_1_18.

2. Потоцький М. Ю. Місце господарсько-правового регулювання інтелектуальної власності у праві України. *Право і суспільство*. 2014. № 5.2. С. 126-130. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2014_5.
3. Устименко В. А. Право власності як основа правового господарського порядку України / В. А. Устименко, Р. А. Джабраїлов. *Університетські наукові записки*. 2012. № 1. С. 367-375. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2012_1_46.
4. Потоцький М. Ю. Господарський договір як форма розпорядження правами інтелектуальної власності. *Наше право*. 2013. № 6. С. 155-159. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nashp_2013_6_29.

Кочелаба Анна Валентинівна,

ад'юнкт кафедри кримінального права
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

Горелік Дар'я Сергіївна,

курсант четвертого курсу факультету підготовки
фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник:

Нагорна Олена Олександрівна,

викладач кафедри цивільного права та процесу
факультету підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМАТИКА ПРАЦІ ЖІНОК В НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

В останні десятиліття в українському суспільстві відбулися значні зміни в розумінні та легітимізмі гендерних відносин. Успішне впровадження та регулювання цих питань у суспільстві потребує насамперед просування цінності гендерної рівності в суспільстві загалом та в різних його інституціях зокрема. Це, в першу чергу, ліквідація гендерної дискримінації, забезпечення рівної участі жінок та чоловіків у суспільно важливих рішеннях. Інститут правопорядку не є винятком, тому що в часи соціальних проблем, військових конфліктів важливо інтегрувати та враховувати інтереси тих категорій громадян, які задіяні у секторі безпеки країни.

Україна ратифікувала основні міжнародні інструменти щодо рівних прав та можливостей чоловіків та жінок: Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, цілі розвитку тисячоліття ООН, визначаючи гендерну рівність як важливу складову подальшого розвитку та як одну з пріоритетів публічної політики. Демократичне суспільство повинно надавати жінкам і чоловікам рівні можливості брати участь у всіх сферах життя, включаючи правоохоронні органи [2, с. 143].

На національному рівні гендерна рівність гарантується, перш за все, Конституцією України, Трудовим кодексом України та окремим Законом України "Про рівні права та можливості жінок та чоловіків" (2005) [1], державна Програма рівних прав та можливостей для жінок та чоловіків на період до 2020 року та інші законодавчі акти.

Сучасні тенденції політики гендерної рівності в секторі безпеки України та світу набувають все більшої актуальності як з боку правоохоронного сектору, так і суспільства загалом. Серед ключових питань: чи українки готові проявити себе у традиційно «чоловічих» професіях; які зміни в суспільній свідомості потрібні, щоб змінити ставлення до жінок "за формою", і що дасть державі та жінкам, зокрема, більше залучення до такої діяльності.

Міжнародний досвід показує, що залучення жінок до правоохоронних органів є запорукою значного зменшення насильства з боку цих органів щодо громадян.

У Сполучених Штатах та Західній Європі дослідження проблем жінок правоохоронців було розпочато на початку 1980-х років тенденціями щодо гендерної рівності у сфері зайнятості та

управління персоналом. З самого початку вони були спрямовані на збільшення кількості жінок у підрозділах поліції, розробку моделей відбору жінок на різні посади, а також подолання проблем, пов'язаних із адаптацією жінок до субкультури виключно чоловічої поліції [5].

Серед досвіду поліцейських установ США проект «Нове робоче місце для жінок» є досить типовим з цієї точки зору. Зміст проекту цікавий тим, що для його реалізації була розроблена нова стратегія залучення жінок до роботи в поліції, і протягом двох років кількість жінок, які служили в підрозділах поліції, зросла до 25% [4, с. 213].

Для українських правоохоронних органів проект цікавий тим, що стратегія ґрунтувалася на ретельному вивченні умов праці працівників поліції та на належному складеному плані подолання виявлених недоліків. Слід зазначити, що значні зміни в правоохоронній системі України почалися після 2014 року. Лише у 2015 році було створено закон про створення національної поліції. Реформа, яку активно впроваджували, мала на меті докорінно змінити правоохоронні органи: демілітаризувати та деполітизувати Міністерство внутрішніх справ та міліцію загалом, усунути їх від корупції, зменшити дублювання функцій, запровадити європейську модель підготовки поліції та забезпечити її безпеку, здобути довіру громадськості. Таким чином, на підготовчому етапі було проведено ряд заходів та проаналізовано весь наявний статистичний матеріал [2]. Як результат, основна увага приділялася подоланню наступних блоків проблем. Розглянемо основні з них.

1. Труднощі в складенні силових і швидких фізичних тестів, обумовлені специфікою жіночої анатомії. Хоча єдині стандарти фізичної підготовки для жінок та чоловіків були встановлені наприкінці минулого століття, практика показала, що вони не відповідають характеристикам жіночої фізіології. Ситуацію виправили зміни в діапазоні тестів на витривалість жінок; введення спеціальних навчальних курсів, що збільшують силу верхньої частини тіла та активний об'єм легенів.

2. Проблеми використання прийомів самозахисту в реальній протидії злочинцям. Менший зріст і вага, схильність злочинців зневажати жінок-поліцейських, наявність певних труднощів у використанні зброї та фізичної сили роблять жінок-поліцейських потенційно вразливими, якщо вони опиняються в конфліктній ситуації під час виконання службових обов'язків. Зважаючи на це, до Інституту кримінальної юстиції США було запропоновано розробити спеціальний навчальний курс для правоохоронних жінок. В рамках реформи правоохоронних органів України особливу увагу було приділено також спеціальній підготовці жінок-поліцейських. Під час практичних занять курс розвиває психологічну стійкість та впевненість, здатність дотримуватися особистої дистанції, а також специфічні для жінки навички, такі як точна стрільба, вміння вести рукопашний бію, більш широке використання захоплення та больові прийоми.

3. Невідповідність поліцейського обладнання для його використання жінками. Вжито спеціальних заходів щодо придбання індивідуальної поліцейської форми одягу відповідного розміру для жінок. Особливу увагу було приділено можливості комплектування підрозділів вогнепальною зброєю та спеціальними інструментами менших розмірів і ваги, що робить їх використання жінками більш ефективним.

Гендерний підхід ґрунтується на ідеї, що важливим є не біологічні чи фізичні відмінності між чоловіками та жінками, а культурне та соціальне значення, яке суспільство надає цим відмінностям [4, с. 249]. Тому не випадково, що сьогодні значна частина співробітників Національної поліції, як і багатьох інших державних органів, - жінки.

Тому поліцейський, його імідж та його ставлення до поліції залежать від жіночої частини визначеного органу.

Як зазначає А.В. Воробйова, що важливим напрямком відновлення довіри громадськості до поліції є створення позитивного іміджу працівника, підвищення правової свідомості громадян, їх готовності брати участь у вирішенні правоохоронних проблем [2].

На наш погляд, значну роль у цьому відіграє збільшення кількості жінок серед Національної поліції. Наразі в Україні близько 13000 патрульних поліції, 2,5-3000 - жінки, причому більше половини патрулюють чоловіків.

Окреслюючи проблеми жіночої роботи в поліції, варто згадати громадські переваги жіночої роботи в міліції:

1) жінки рідше невинувато застосовують силові методи та перевищують застосування сили;

2) володіють тими ж компетенціями, що і їхні колеги-чоловіки;
3) частіше використовують стиль патрулювання, що відповідає потребам громади;
4) мають більше можливостей і більше беруть участь у боротьбі з насильством проти жінок та домашнім насильством;

5) праця жінок-поліцейських у відділах поліції призводить до зменшення гендерної дискримінації в установах та гендерної упередженості серед персоналу;

6) наявність жінок-поліцейських у відділах поліції позитивно впливає на весь персонал.

Тому паритет у Національній поліції є запорукою покращення рівня життя населення, оскільки він лише дозволяє представляти інтереси та враховувати потреби всіх громадян. Ось чому гендерні квоти в українському контексті слід розглядати не лише як один із механізмів залучення «нових облич» та оновлення еліти [4], а й як спосіб побудови більш демократичного та справедливого суспільства для всіх категорій населення.

Бібліографічні посилання:

1. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005. ВВР України. 2005. № 52. Ст. 561
2. Воробйова І. В. Основні чинники, що впливають на престиж професії співробітника сил охорони правопорядку. *Зб. наук. праць Харківського ун-ту Повітряних сил*. 2009. Вип. 4 (22). С. 143–145.
3. Дубчак Н. Сильний бік «слабкої» статі. Информационно-просветительское издание «Я», Специальный выпуск «Новые роли для украинских женщин». Х.: Харьковская женская организация «Крона», 2009. С. 25
4. Мартиненко О.А. Проблеми професійної адаптації жінок у системі правоохоронних органів. *Вісник Луганського ін-ту внутр.справ*. № 4. Луганськ: Луганський ін-т вн.справ, 1998, С. 205–213.
5. Щелкунова М.В. Организационно-правовые основы службы женщин в полициях зарубежных стран. Дис. канд.юрид.наук: 12.00.15. М.: РГБ, 2007.

Кривульський Данило Сергійович,

студент четвертого курсу юридичного факультету
Дніпровського національного університету імені
О. Гончара

Науковий керівник:

Стасюк Олексій Миколайович,

старший викладач кафедри цивільного, трудового
та господарського права Дніпровського
національного університету імені О. Гончара

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФІЗИЧНОЮ ОСОБОЮ-ПІДПРИЄМЦЕМ

Фізична особа-підприємець є однією з найпоширеніших форм здійснення підприємницької діяльності в Україні. Дана форма має низку особливостей, які дозволяють виокремити її з-поміж інших.

У ч.1 Статті 128 Господарського кодексу України зазначено: «Громадянин визнається суб'єктом господарювання у разі здійснення ним підприємницької діяльності за умови державної реєстрації його як підприємця без статусу юридичної особи відповідно до статті 58 цього Кодексу». У свою чергу стаття 58 Кодексу передбачає: «Суб'єкт господарювання підлягає державній реєстрації як юридична особа чи фізична особа-підприємець у порядку, визначеному законом»[1]. Аналізуючи дані норми, можна сформулювати наступне визначення такої організаційно-правової форми суб'єкта господарювання.

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Фізична особа-підприємець – це громадянин, визнаний суб'єктом господарювання, що здійснює свою підприємницьку діяльність на підставі державної реєстрації його як підприємця без статусу юридичної особи.

На сьогодні відсутній спеціальний нормативний акт, який встановлював би правовий статус фізичної особи - підприємця. Окремі положення щодо права особи на зайняття підприємницькою діяльністю містяться у главі 5 Цивільного кодексу України, главі 13 Господарського кодексу України а також у відповідних галузевих документах, що регулюють певний вид господарської діяльності. Також варто зазначити, що право громадянина займатися підприємницькою діяльністю, не забороненою законом передбачено статтею 42 Конституції України. Таким чином, для здійснення підприємницької діяльності, фізична особа повинна керуватись положеннями декількох законодавчих актів, що, на нашу думку, хоч і є нормальним, однак дещо ускладнює таку діяльність, адже є очевидним, що для особи без юридичної освіти відшукування необхідних норм у різних законодавчих актах є доволі тривалим у часі. Це певним чином сковує громадянина, не дозволяючи йому приділити більшої уваги власне господарюванню.

Важливим питанням правового статусу будь-якої особи є її відповідальність. Як зазначають Д.І. Касьяненко та Г.В.Герасимова: «Господарська відповідальність фізичних осіб - підприємців, як і відповідальність інших суб'єктів господарювання, виникає в результаті порушення ними своїх договірних зобов'язань або в результаті порушення норм чинного законодавства. Вчинення правопорушення тягне за собою застосування до фізичних осіб-підприємців організаційних та/або майнових санкцій, що виливаються у негативні наслідки відповідно організаційного або майнового характеру. Приватні підприємці відповідають не лише тим майном, яке використовується ними для здійснення підприємницької діяльності, але всім іншим майном, належним їм на праві приватної власності»[2]. Таким чином, під майнову відповідальність фізичної особи - підприємця потрапляє усе належне йому майно, незважаючи на те, використовується воно ним задля здійснення господарської діяльності чи ні. Це робить таку організаційно-правову форму більш ризикованою, ніж, наприклад, товариство з обмеженою відповідальністю, де майнова відповідальність охоплює лише майно самого товариства.

Зважаючи на активний процес реформування у багатьох галузях права України, варто розглянути нові правила, що встановлюються для фізичних осіб - підприємців.

Інтернет - портал «Ліга. Закон» повідомляє: «Закони про касові апарати для ФОП і про "кешбек" вже офіційно опубліковано в «Голосі України», але почнуть діяти через півроку, за винятком окремих норм, що стосуються, зокрема, найменування контролюючого органу (Державна податкова служба), які набули чинності 20 жовтня і щодо застосування механізму кешбек - з 1 жовтня 2020 року, а також збільшення річного ліміту для ФОП другої групи - з 1 січня 2021 року.

Так, законопроект №1053-1 «Про внесення змін до Закону «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» щодо детінізації розрахунків у сфері торгівлі та послуг» тепер став Законом № 128-IX від 20 жовтня 2019 року, а законопроект № 1073 - Законом № 129-IX від 20 жовтня 2019 року «Про внесення змін до Податкового кодексу щодо детінізації розрахунків у сфері торгівлі і послуг».

Ці закони викликали багато критики з боку малого бізнесу, оскільки зобов'язують підприємців використовувати касові апарати, запроваджують електронний чек, грошову винагороду для покупців та чималі штрафи для бізнесу»[3].

Зрозуміло, що зазначені нововведення значно ускладнюють діяльність фізичних осіб - підприємців. Для недопущення кризи у діяльності таких осіб, або принаймні відстрочки такої кризи, Президент України В.Зеленський доручив ввести дворічний мораторій на проведення перевірок ФОПів щодо дотримання ними порядку застосування касових апаратів. Окрім цього, Глава держави наголосив на необхідності пом'якшення відповідальності за неправильне ведення звітів, а також надання для тестування усім охочим додатку для електронних чеків вже з 1 січня 2020 року[4].

Отже, фізична особа-підприємець – це особлива форма здійснення господарської діяльності, за якої громадянин стає підприємцем, не створюючи юридичної особи. Це у свою чергу тягне за собою певні ризики для такого громадянина, оскільки за свою підприємницьку діяльність він несе відповідальність усім своїм майном, що належить йому на праві приватної власності.

Щодо правового регулювання діяльності фізичних осіб - підприємців, то характерною особливістю є відсутність єдиного спеціального нормативного акта, яким би регулювалася така діяльність. Вважаємо за необхідне такий акт прийняти, оскільки це дозволить громадянам - підприємцям витратити менше часу на пошук тих чи інших норм у законодавстві, а, отже, приділяти більше уваги підвищенню ефективності своєї діяльності. З приводу реформ, які зачіпають «ФОПів» в нас немає однозначної оцінки, адже з одного боку є розуміння необхідності їх проведення з метою підвищення стандартів обслуговування та наведення порядку у сфері оподаткування бізнесу. Але, з іншого боку, очевидними є ризики для малого бізнесу. Саме тому ми схвально ставимося до вже зазначених ініціатив Президента України.

Бібліографічні посилання:

1. Господарський кодекс України. Кодекс від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 10.11.2019 р.).
2. Д.І. Касьяненко, Г.В. Герасимова. Особливості господарювання фізичної особи як суб'єкта підприємницької діяльності. Молодий вчений. №10(62). Жовтень, 2018 р. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/10/153.pdf> (дата звернення: 10.11.2019 р.).
3. О.Кознова. До чого готуватися ФОПам: головні нововведення законів про ПРО. Ліга.Закон. Стаття від 21.10.2019. URL: https://biz.ligazakon.net/ua/analytics/190250_do-chogo-gotuvatisya-foram-golovn-novovvedennya-zakonv-pro-pro (дата звернення: 10.11.2019 р.).
4. Зеленський пропонує запровадити мораторій на перевірки ФОПів. Ліга.Закон. Стаття від 16.10.2019. URL: https://biz.ligazakon.net/ua/news/190131_zelenskiy-proponu-zaprovaditi-moratory-na-perevrki-forpv (дата звернення: 10.11.2019 р.).

Кузьмиченко Дар'я Семенівна,

студентка першого курсу юридичного факультету Дніпровського національного університету імені О. Гончара

Науковий керівник:

Щербина Євген Миколайович,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного, трудового та господарського права Дніпровського національного університету імені О. Гончара

КОРУПОВАНІСТЬ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

«Земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави» – зазначається у 14 статті Конституції України. Саме завдяки унікальним земельним ресурсам сільське господарство розвивається та підтримується на високому рівні. За статистикою Державної служби статистики України за 2019 рік експорт сільськогосподарської продукції складає 39,3% , а експорт сільськогосподарської сировини – 55% від загального експорту.

Землю зазвичай розглядають в двох аспектах – як об'єкт природного походження та як самостійний об'єкт права власності і господарювання. Останні 10 років земельні відносини стали найбільш корумпованими в економіці України. Величезні суми сплачуються за розпорядження державними та комунальними землями чиновникам, які погоджують проектну документацію, реєструють земельні ділянки та права на них. Майже третина корупційних злочинів із загальної кількості виявлених кримінальних правопорушень пов'язана з протиправною обробкою земель сільськогосподарського призначення, повідомляють правоохоронні органи. Досить сумна статистика підтверджує вислів, що корупція в земельній сфері є однією з найбільших виразок української економіки.

З 2014 року розпочалась активна боротьба із земельним хабарництвом. Фахівцями Асоціації «Земельна спілка України» розробила програму «10 кроків для подолання корупції у земельних відносинах». І перше, що було запропоновано – це звести нанівець корупцію у

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

земельних відносинах через встановлення чітких норм у законодавчих актах для набуття і реалізації прав на земельні ділянки та нерухомість, у веденні земельного кадастру, державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та регулювання містобудівної діяльності. Як стверджують автори проекту, якщо зменшити до мінімуму корупцію, то питання кадрового «паразитизму» взагалі зникне.

Згідно із частиною 1 статті 121 Земельного Кодексу України кожен громадянин має право на безоплатну передачу йому земельної ділянки із земель державної або комунальної власності. Станом на 2019 рік реалізувати це право змогли лише 15 мільйонів громадян або 33% населення України. Існує реальна проблема нестачі земель, а тому розуміємо, що положення ч.1 ст.121 ЗК України є лише задекларованим закликком, який не забезпечується правовим механізмом. Навіть уявивши, якщо всі «безземельні» громадяни захочуть у повній мірі реалізувати своє право на безоплатну приватизацію земельної ділянки для ведення особистого селянського господарства максимально можливого розміру – 2 га, то для задоволення їх бажання банально не вистачить території нашої країни. Досить абсурдним також є не зазначення в законодавстві обмеження строку можливості скористатись зазначеним вище правом. Адже, якщо замислитись населення України збільшується, а територія залишається такою самою. Звідси, яким чином нові громадяни повинні реалізувати право на безоплатну приватизацію земельної ділянки? Юридично отримання земельної ділянки з державної або комунальної власності в приватну є безоплатним, проте фактично – платною і вже на місці, особисто з посадовою особою визначається розмір так званого «добровільного» внеску. У випадку якщо особа не бажає вирішувати питання таким чином, то її прохання на отримання земельної ділянки блокується, а будь-які спроби апелювати рішення лише ускладняють процес. Саме тому дана процедура є найбільшим осередком хабарництва. Тут зав'язується так звана «елітна корупція». Коли особи, у руках яких зосереджена велика влада, можуть розпоряджатися активами країни. Однією з пропозицій засновників програми «10 кроків для подолання корупції у земельних відносинах» є відміна безоплатної роздачі державних земель. Погоджуючись з їхньою думкою можемо стверджувати, що слід замінити її на інші різновиди підтримки соціально незахищеного населення. При цьому хочемо зазначити, що слід залишити право безоплатної приватизації земельних ділянок, на яких розташовані існуючі житлові будинки. Також потрібно ураховувати, що зміна земельного законодавства призведе до суспільного обурення та чисельних дискусій серед політиків. Проте законодавці навіть не намагаються розробити відповідний законопроект. В Україні існують сотні опрацьованих схем для отримання особистого зиску. А тому чиновникам не вигідно змінювати земельні норми.

Вже з серпня 2016 року розпочався експеримент, спрямований на боротьбу з однією з найбільш поширених корупційних схем у земельній сфері – зловживаннями при впорядженні земельпорядної документації. Специфікою проблеми є те, що заміною виконавця ситуацію не покращити, а контролювати кожного особисто неможливо. Тому уряд вирішив запровадити нову процедуру погодження проектів землеустрою, щодо відведення земельної ділянки. Тепер земельпорядна організація спрямовує проект до відділу Держгеокадастру за місцем розташування земельної ділянки у фізичному вигляді або електронному. Після реєстрації система документообігу за випадковим принципом направляє його на погодження експерту в іншій точці країни. Таким чином, замовник не контактує з експертом, і обидва ніяк не можуть впливати один на одного, завдяки чому виключається будь-яка можливість передачі хабара. До того ж тривалість розгляду справи складає 5 днів, що удвічі коротше, ніж звичний спосіб погодження документів. Даний експеримент приніс позитивні результати і засвідчує, що зменшити корупцію до мінімуму в земельних відносинах реально. Слід остаточно запровадити таку систему подачі та розгляду документів, оскільки вона є дієвою. Проте лише одна корупційна схема зазнала змін поміж багатьох інших, відпрацьованих десятиліттями.

Можна зробити висновок, що нас очікує великий об'єм роботи. Слід розв'язувати проблеми найближчим часом и для цього потрібно невідкладно приймати відповідні нормативно-правові акти, що детально будуть регулювати земельні відносини. Запорукою позитивних зрушень має стати бажання політичного керівництва держави запроваджувати реформу. Земельна сфера потребує змін та реорганізації і лише спільна, злагоджена праця законодавців та громадян здатна змінити економічний стан України.

Кучинський Едуард Вікторович,
студент другого курсу магістратури
юридичного факультету Дніпровського
національного університету імені О. Гончара
Науковий керівник:

Алексєєнко Ігор Григорович,
кандидат юридичних наук, доктор політичних наук
завідувач кафедри цивільного, трудового та
господарського права Дніпровського
національного університету імені О. Гончара

ПИТАННЯ СУДОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВОВІДНОСИН У ГАЛУЗІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Розвиток ринкових відносин в Україні істотно вплинув на динаміку правового регулювання відносин з використання об'єктів інтелектуальної власності. Внесення до Цивільного кодексу України книги IV «Право інтелектуальної власності», [1] постійне вдосконалення норм спеціальних законів, що регулюють відносини у цій галузі, свідчать про неухильну увагу законодавця до сфери інтелектуальної власності. Спеціальне законодавство України при вирішенні питань, пов'язаних із захистом та відновленням порушених прав і законних інтересів на об'єкти інтелектуальної власності, відсилає до встановлених загальним законодавством процедур вирішення спорів (у тому числі в порядку цивільного провадження), не визначаючи при цьому жодних особливостей проведення таких судових процесів з огляду на специфіку досліджуваних судом правовідносин. Принципи, закладені міжнародним та європейським правом інтелектуальної власності щодо поняття доказів, їх збирання та надання у цивільному провадженні, знайшли своє відображення і у чинному процесуальному законодавстві України [2]. Водночас, існує цілий ряд питань, які залишаються на сьогодні недостатньо врегульованими (наприклад, дотримання конфіденційності інформації, що може вимагатися або надаватися у судові засідання). До однієї з основних особливостей розгляду цивільних спорів про порушення прав інтелектуальної власності слід віднести необхідність проведення досліджень, заснованих на використанні спеціальних знань, та залучення в якості одного із засобів доказування висновку експерта. Специфіка суб'єктного складу, об'єкта та змісту матеріально-правових відносин, що виникають у сфері інтелектуальної власності, впливає на застосування загальних норм цивільного процесуального права та дає підстави стверджувати про наявність процесуальних особливостей розгляду та вирішення даної категорії цивільних спорів. При цьому виявлення та дослідження процесуальних особливостей розгляду та вирішення даної категорії цивільних справ має не лише теоретичне, але й велике практичне значення, оскільки дозволяє у значній мірі позбавитися помилок при застосуванні норм матеріального і процесуального права, і тим самим сприяє підвищенню ефективності судочинства. Зміст предмету доказування у справах про порушення прав інтелектуальної власності складає сукупність фактів, що підлягають встановленню, до яких відносяться: 1) факти матеріально-правового характеру, які можуть перераховуватися в нормах матеріального права (вони являють собою основні факти предмету доказування, оскільки їх неправильне встановлення призводить до відміни рішення у касаційній інстанції); 2) факультативні або допоміжні факти (доказові факти; факти, встановлення яких необхідно для винесення окремої ухвали); 3) факти процесуально-правового характеру; 4) перевірені факти.

Особливо бажалось зазначити, що незважаючи на використання поняття "спеціальні знання" у всіх процесуальних кодексах, його зміст законодавчо не визначений, в зв'язку з чим, фахівцями пропонується наступне визначення: "Спеціальними знаннями у сфері інтелектуальної власності є професійні знання, отримані в результаті фахового навчання у сфері інтелектуальної власності, а також навички та досвід, набуті обізнаною особою у процесі практичної діяльності у цій галузі знань". Системне дослідження інституту судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності дозволяє вирішити ряд завдань науково-практичного характеру. Воно має науково-практичне значення з позицій створення загальної моделі використання спеціальних знань у

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

зазначеній сфері для вирішення юридичних завдань в умовах суспільно-правових змін. Інститут судової експертизи в цілому розглядається як інструмент для виявлення найбільш загальних тенденцій та закономірностей розвитку сучасного доказового права, цивільного процесуального права в цілому, оскільки являє собою той засіб доказування, що динамічно розвивається та змінюється. Сучасна ситуація з проведенням судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності дозволяє говорити, що отриманий досвід базується швидше на такому широко відомому методі дослідження, як метод проб і помилок. Така ситуація склалася, зокрема, з огляду на відсутність відповідних методик та рекомендацій щодо проведення судових експертиз. В той же час, судова експертиза об'єктів інтелектуальної власності з метою надання доказів по цивільних спорах вимагає розроблення методичних та методологічних підходів, затверджених в установленому законом порядку. [3, с.75-76].

На сьогодні в Україні існують об'єктивні причини для залучення до проведення експертних досліджень у сфері інтелектуальної власності експертів не за принципом їх установчої приналежності, а виключно за професійними якостями, здатністю кваліфіковано провести спеціальне дослідження, засноване на науково-практичних підходах і методах, та надати висновок, який зможе у повному обсязі виконати поставлене перед експертизою завдання та виступити належним доказом у цивільному процесі.

Необхідність удосконалення правового регулювання призначення та проведення судової експертизи у цивільному процесі, розроблення тактичних прийомів та принципів їх процесуальної обумовленості, рекомендації з підготовки матеріалів для проведення експертизи та оцінки судом її результатів – ці та інші питання роблять тему надзвичайно актуальною, підтверджують її практичне значення та залишають значний простір для подальших науково-прикладних досліджень даної тематики.

Бібліографічні посилання:

1. Цивільний кодекс України: Офіц. видання. К.: Ін Юре, 2019. 472 с.
2. Цивільний процесуальний кодекс України. К.: ВЕЛЕС, 2019. 228 с.
3. Дорошенко О. Ф. Судова експертиза в системі захисту прав інтелектуальної власності. *Збірник наукових праць «Питання інтелектуальної власності»*: Академія правових наук України, НДІ інтелектуальної власності. Випуск 2. Київ, 2005. С. 72- 78.

Лактіонова Валерія Володимирівна,
курсант другого курсу факультету підготовки
фахівців для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник:

Юніна Марина Петрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
факультету підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ

ОХОРОНА ТА ЗАХИСТ ПРАВ ПАЦІЄНТІВ

Життя та здоров'я людини визнається найвищою цінністю суспільства в Україні. На законодавчому рівні охорона життя та здоров'я людей нашої країни є одним з пріоритетних напрямів нашої держави. Реалізація прав пацієнтів у галузі охорони здоров'я гарантується шляхом проведення державних заходів щодо охорони життя та здоров'я громадян, здійснення державного контролю в галузі охорони здоров'я. Наразі законодавство України у сфері захисту прав пацієнтів перебуває на самому початковому етапі – етапі формування.

Відповідно до ч.1 ст.49 Конституції України кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування [1]. Однією з глобальних проблем суспільства є проблема охорони здоров'я населення та покращення медичної допомоги. Населення України перебуває в несприятливих соціально-економічних умовах, тому одним з найважливіших завдань на сьогоднішній день є здійснення законодавчих заходів щодо створення належних умов для доступного для усіх громадян медичного обслуговування.

Ст. 284 Цивільного Кодексу України гарантує кожній особі право на надання їй якісної та безпечної медичної допомоги. Згідно з Постановою Кабінету міністрів України «Про затвердження Програми подання громадянам гарантованої державою безоплатної медичної допомоги» медична допомога – це вид діяльності, який включає комплекс заходів, спрямованих на оздоровлення та лікування пацієнтів у стані, що на момент її надання загрожує життю та здоров'ю пацієнта [2, 3].

Вивчаючи тему про захист прав пацієнтів необхідно звернути увагу на положення Лісабонської декларації щодо прав пацієнта, прийнятої 34 Всесвітньою асамблеєю ще у 1981 році. У цій декларації закріплюються наступні права пацієнтів: право на вільне обрання свого лікаря, на погодження та відмову від лікування після одержання адекватної інформації, пацієнт має право померти з гідністю, а також пацієнт має право на прийняти чи відхилити духовну та моральну підтримку, включаючи допомогу священнослужителя відповідної конфесії [4].

Права пацієнтів встановлюються у ст. 5 проекту Закону України «Про права пацієнтів в Україні», право на: рівний і справедливий доступ до медичної допомоги, безпеку та якість допомоги, фізичну та психічну цілісність і недоторканість, конфіденційність, дотримання норм медичної етики стосовно пацієнта, право на подання скарги і захист своїх прав [5].

Одним з найважливіших прав пацієнта є право на безпеку і якість медичної допомоги. Тобто медична допомога, яка надається пацієнтам, повинна задовольняти абсолютно всі їхні потреби. Але, на жаль, не завжди медична допомога відповідає саме цим принципам. На нашу думку, головним є встановити швидко правильний діагноз пацієнта. В сучасному світі існує досить багато розвинених технологій, які допомагають під час встановлення діагнозу пацієнта, а також призначенні лікування. Але для ефективного забезпечення права пацієнтів на якісну медичну допомогу, перш за все, треба належно підготувати медичних працівників.

Також варто зазначити про право пацієнта на конфіденційність. Згідно зі ст.286 Цивільного кодексу України кожна особа має право на таємне зберігання інформації про стан свого здоров'я, абсолютно про всі відомості одержані під час медичного обстеження та лікування особи. Інформація про стан здоров'я пацієнта не може бути розкрита без його згоди, як під час життя, так і після його смерті. До медичних працівників, які порушили право на конфіденційність та розголосили інформацію про пацієнта, буде застосовуватись відповідальність, у тому числі і кримінальна відповідно до ст. 145 Кримінального кодексу України [2].

Отже можна зробити висновок, що сьогодні в нашій країні застосовуються заходи щодо удосконалення правового регулювання охорони життя та здоров'я населення. Але, незважаючи на проведені заходи щодо покращення правового статусу пацієнтів, існує ще низка проблемних питань, які вимагають подальшого вдосконалення правового регулювання. На нашу думку, необхідно об'єднати зусилля медичних працівників та юристів щодо вирішення проблем, які виникають у сфері захисту прав пацієнтів, спрямувавши зусилля на удосконалення правового регулювання охорони здоров'я та визначення статусу пацієнта в Україні.

Бібліографічні посилання:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*.1996. № 30. Ст.141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/435-15>
3. Про затвердження Програми надання громадянам гарантованої державою безоплатної медичної допомоги: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 липня 2002 року № 955. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/955-2002-%D0%BF>
4. Лісабонська декларація стосовно прав пацієнта, прийнята 34-ю всесвітньою асамблеєю від 01.10.1981 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/990_016

5. Про захист прав пацієнтів: Проект Закону України від 06.12.2007 року № 1132. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF0VG00A.html

Магомедалієв Едуард Геннадієвич,
курсант другого курсу факультету економіко-
правової безпеки Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Круглова Ольга Олександрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
факультету підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ

ВИДИ ЦІННИХ ПАПЕРІВ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄВРОПИ

Види будь-яких цінних паперів як і в Україні так і в країнах Європи мають важливе значення для правильної організації бухгалтерського обліку та господарського контролю, а особливо цінних паперів, адже існує безліч їх видів, що суттєво ускладнює роботу. Метою даної тези є порівняння та аналіз основних існуючих видів цінних паперів в Україні та країнах Європи та надати відповідні пропозиції систематизації їх для облікових цілей.

Цінні папери - грошові документи, що засвідчують право власності або позикові відносини, визначають відносини між особою, яка їх випустила, та їх власником і, як правило, виплатою доходу у вигляді дивідендів або відсотків, а також можливістю передачі грошових та інших прав, що виникають з цих документів, іншим особам.

Доктрина континентальної системи права поділяє цінні папери в Україні, на такі групи:

- грошові цінні папери (векселі, чеки, облігації тощо), в яких виражено право вимоги визначеної грошової суми;
- цінні папери участі (акції та їх різновиди), в яких виражено право участі в акціонерному товаристві або іншому господарчому товаристві;
- товарні цінні папери (коносамент, делівері ордер, варант та ін.), в яких виражено право на товар.

В країнах Європи доктрина містить іншу градацію видів цінних паперів природи і поділяє їх на групи:

- інвестиційні папери ;
- оборотні документи, що підтверджують право участі в акціонерному товаристві (акції) або відносини позики між їхнім власником (позикодавцем) і позичальником (облігації);
- торговельні папери;
- оборотні документи;
- вексель, чек, депозитний сертифікат;
- товаророзпорядчі документи;
- оборотні документи, подібні за своїми ознаками до товарних цінних паперів [1].

Отже, проаналізувавши класифікацію цінних паперів за в Україні та країнах Європи, ми бачимо певні розбіжності. Для порівняння візьмемо наприклад вексель. Як фінансовий інструмент вексель використовується як на товарному, так і на фондовому ринку. У першому випадку він опосередковує розрахункові відносини, у другому – інвестиційні[2, с. 19].

За активізації вексельного обігу на фондовому ринку України явно визначилися прогалини у вітчизняному законодавстві, яке регулює порядок випуску та обігу зазначених цінних паперів.

У той же час у країнах Європи, ставлення до векселя як інструменту шанобливе і довірче: у 2012 р. країни-члени ЄС у преддефолтному стані виходили на зовнішні ринки запозичень не з облігаціями, а з векселями, довіра до яких є вищою завдяки регулюванню їх міжнародним вексельним правом (з моменту прийняття Женевських конвенцій 1930 року до них не було внесено

жодної правки). Характерною особливістю використання веселів у країнах Європи є переважне використання переказних векселів, завдяки чому у розрахунки залучаються дебітори векселедавців переказних векселів, що знижує загальний обсяг дебіторсько-кредиторської заборгованості у державі.

На відміну від країн Європи, в Україні використовуються у переважній більшості прості векселі, а рівень дебіторсько-кредиторської заборгованості останні майже 10 років перевищує обсяг ВВП (іноді – на третину).

Облігація – цінний папір, що посвідчує внесення його першим власником грошей, визначає відносини позики між власником облігації та емітентом, підтверджує зобов'язання емітента повернути власнику облігації її номінальну вартість у передбачений проспектом емісії строк та виплатити дохід за облігацією, якщо інше не передбачено проспектом емісії [3]. В Україні корпоративна облігація – виключно економічне поняття. Ринок корпоративних облігацій в Україні повинен сприяти вирішенню проблеми дефіциту ринкового забезпечення у фінансовій системі, а також зниженню навантаження на банківській сектор з кредитування великих суб'єктів господарювання.

Облігації в країнах Європи за своєю сутністю є цінним папером та інструментом позики, який передбачає, що емітент є боржником власника облігації; власник облігації є кредитором, або позикодавцем емітента. Умовами емісії облігацій чітко визначаються терміни та форми сплати номінальної вартості облігації та фіксованого відсоткового доходу. Отже, економічна сутність облігацій в країнах Європи на відміну від України реалізується у боргових відносинах, які виникають між емітентом облігацій (позичальником) щодо залучення фінансових ресурсів і між власником облігацій (кредитором) щодо розміщення тимчасово вільних фінансових ресурсів в облігації та отримання доходу у вигляді відсотків у визначений термін.

Отже підсумовуючи вище викладене можна зазначити, що вживаючи поняття «види цінних паперів» в країнах Європи та Україні, розуміють категорію, якій притаманні певні спільні риси, що об'єднують усі види цінних паперів. Безумовно, не можна не погодитись з тим, що при більш детальному визначенні видів цінних паперів необхідне виділення більш конкретних ознак певних видів цінних паперів, що дозволяє повніше їх порівняти. Проведений аналіз існуючого різноманіття видів цінних паперів розкривають багатогранність вказаної наукової категорії, що дає можливість повною мірою врахувати їх найважливіші характеристики при організації ефективної системи бухгалтерського обліку.

Бібліографічні посилання:

1. Юлдашев О.Х. Міжнародне приватне право: теоретичні та прикладні аспекти. URL: <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/712/1> (дата звернення 13.11.2019).
2. Амеліна О.В. Облік та контроль операцій з векселями в системі управління фінансовими ресурсами комерційних банків: автореф. дис. ... к. е. н.: спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз і аудит (за видами економічної діяльності)». Київ, 2008. 19 с.
3. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23 лютого 2006 року №3480-IV URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3480-15> (дата звернення 13.11.2019).

Малік Поліна Сергіївна,

курсант четвертого курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Нагорна Олена Олександрівна,

викладач кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА В УКРАЇНІ

Народження дітей є невід'ємною частиною сім'ї. Однак, через низку причин останнім часом сімей, які не можуть мати дітей збільшилось. Одним із вирішенням цієї проблеми є сурогатне материнство. Хоч і сурогатне материнство не заборонено в Україні, проте воно не має чіткої регламентації і тому знаходиться на межі сімейного на цивільного права.

Сурогатне материнство – процес виношування і народження дитини іншою жінкою (сурогатною матір'ю) на основі сурогатного договору за певну плату (або безкоштовно).

Сурогатне материнство має специфічні ознаки, зокрема:

- 1) мета – виношування і народження дитини не собі, а генетичним батькам (замовникам);
- 2) обов'язкове використання генетичного матеріалу замовників (батька, або ж обох батьків)
- 3) наявність договору та добровільної взаємної згоди;
- 4) факт зачаття дитини проводиться ЕКО.

Прогалина в українському законодавстві існує в тому, що про сурогатне материнство йдеться в сімейному кодексі, а повинно б було в цивільному, адже договір має цивільно-правовий характер. Тим паче, там йдеться мова про оплату, процесуальні особливості укладання, умови до обох сторін, а також відповідальність за порушення умов. Оскільки договору сурогатного материнства як такого немає, він може називатись договором про здійснення допоміжних репродуктивних технологій, договорів про виношування та народження дитини тощо [1].

Щодо цін на сурогатне материнство, то середня сума, яку може отримати сурогатна матір – від 10000\$ до 20000\$, а ЕКО – від 60000 гривень. Ціна залежить від вибору клініки, лікаря та способу ЕКО, а також від підібраної сурогатної матері [2].

Однією з найголовніших проблем даної сфери є те, що інтереси майбутньої дитини є незахищеними у випадку реєстрації дитини в органах РАЦСу в разі розлучення замовників (генетичних батьків) або ж смерті одного з батьків (чи смерті обох) до народження дитини сурогатною матір'ю [3].

Оскільки, не у всіх країн дозволено сурогатне материнство, то іноземні громадяни можуть приїздити до України і проходити метод сурогатного материнства та реєструвати народжену дитину тут. Однак, виникають проблеми щодо оформлення документів для вивозу цих дітей до місця реєстрації іноземних батьків на постійне проживання. Якщо оформлення документів належним чином не відбудеться, то ризик залишення таких дітей в Україні значно збільшується, а як відомо у нашій країні і так багато дітей, які потребують опіки [1].

Рішенням даного питання ВРУ зайнялася ще в 2011 році і внесла законопроект, відповідно до якого метод сурогатного материнства не міг проводитись до громадян іноземних держав, в яких сурогатне материнство заборонено, однак цей законопроект так і залишився та прийнятим не був.

Ще однією проблемою є відсутність державного фінансування сурогатного материнства. Оскільки, цей метод дуже складний і передбачає значну витрату фінансів, то для громадян України міг би бути безкоштовним, адже продовження роду – одна з головних цілей нашої держави. Скористатись такою послугою могли українки, у віці від 17 до 40 років для народження першої дитини, які мають безпліддя [2].

Отже, інститут сурогатного материнства має ряд недоліків, які б можна було б усунути прийнявши окремий нормативно-правовий акт, а також створити державне фінансування сурогатного материнства, яке б вирішувало питання безпліддя у жінок. Сурогатне материнство дуже складний метод репродукції і тому вимагає комплексного підходу до вивчення.

Бібліографічні посилання:

1. Сурогатне материнство в Україні: проблеми правового регулювання. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/9691/Мати%20й%20мачуха.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
2. Медичний центр «МАТИ ТА ДИТИНА». URL: <https://mdclinics.com.ua/ceny/>
3. Проблеми правового регулювання сурогатного материнства. URL: <http://babich-law.com/ua/presentation/publications/259-prav-regulyv-syr-mat>

Маляренко Софія Андріївна,

курсант четвертого курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Засулько Сергій Станіславович,

кандидат юридичних наук, доцент, завідувач сектором правового забезпечення Управління патрульної поліції в Черкаській області,

Науковий керівник:

Нагорна Олена Олександрівна,

викладач кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ КОДИФІКАЦІЇ У ТРУДОВОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Здатність людини до мислення та праці є однією з ключових відмінностей серед інших нині відомих людству живих істот. Праця людини спричиняє могутній процес еволюції середовища існування людства, проживання, засобів для задоволення своїх потреб та спрямована на виробництво товарів, послуг, покращення комфорту життя.

Людство в процесі своєї еволюції пройшло незлічену кількість етапів еволюції ринку праці, відносин роботодавців та працівників, умов праці, розрахунку заробітної плати: від первісного розподілу праці, феодалізму до цивілізованої стадії трудових відносин.

У сучасному, модерному світі саме законодавству відведене основоположне місце у питаннях регулювання трудових відносин, тому саме дана тематика є актуальною у сфері трудового законодавства.

Тематики кодифікації трудового законодавства у тій чи іншій мірі торкалися у своїх наукових працях різні вчені, серед яких варто виділити наступних: Н. Болотіна, І. Борщевський, В. Венедіктов, К. Горшенін, А. Граціанов, Д. Журавльов, М. Іншин, І. Кисельов, О. Кузніченко, І. Лаврінчук, А. Лушніков, О. Олійник, Н. Оніщенко, В. Опришко, Н. Пархоменко Н. Хуторян та ін.

Одним із вирішальних напрямів сучасної державної політики є реформування внутрішнього законодавства з метою наближення його до світових стандартів правового законодавства демократичної країни. Особливого значення в цьому зв'язку набуває проблема кодифікації трудового законодавства, яка дозволяє будувати його на єдиних засадах. Кодифікація трудового законодавства полягає у корінній переробці чинних нормативних актів у сфері регулювання трудових і пов'язаних з ними відносин. Це спосіб якісного упорядкування

законодавства, забезпечення його узгодженості і компактності, а також відповідності його норм сучасним нагальним потребам розвитку суспільства. Адже реформи в державі не зводяться лише до перебудови нормативно-правової системи, а й включають в себе зміни в розумінні права, в правовій свідомості і мотивації. Тому першочерговим завданням кодифікації трудового законодавства повинно стати узгодження трудового законодавства з міжнародними нормами про працю, закріплення основних принципів трудового права, які б відповідали об'єктивним закономірностям сучасного розвитку системи трудових і пов'язаних з ними відносин [1].

Надзвичайна складність нашого законодавства, а значить, і труднощі при користуванні ним викликані великою кількістю нормативно-правових актів. Тому цілком зрозуміло, що без належного впорядкування законодавчого масиву шляхом систематизації користуватися ним досить важко. А якщо взяти до уваги, що кількість правових актів з кожним роком зростає, то, зрозуміло, пропорційно зростають і труднощі при їх застосуванні.

Закріплена Конституцією України переорієнтація ролі держави стосовно пріоритетності людини і громадянина вимагає створення правової бази, звільненої від застарілих та колізійних норм, дублювання, не переобтяженої нормативно-правовими актами тимчасової чи локальної дії, а головне такої, що містить достатню кількість призначених регулювати сучасні суспільні відносини актів, перш за все законів, які перебувають у певному системному взаємозв'язку, є ефективними і зрозумілими, ручними у користуванні не лише для фахівця, а й для пересічного громадянина. Мова йде про необхідність вдосконалення існуючого масиву нормативно-правових актів, передусім законів, шляхом науково-обґрунтованого їх опрацювання з урахуванням потреб нашого життя. Як підтверджує світовий досвід, оптимальний шлях досягнення цієї мети - надання законотворчому процесу системного характеру [2].

Отже, на сьогоднішній день існують ряд проблем, пов'язаних з кодифікацією трудового законодавства, зокрема щодо його застарілості, відсутності чіткої ієрархічності та розгалуженості. Дані проблеми можуть бути розв'язані плідною роботою Верховної Ради України, зокрема прийняттям нового, сучасного Трудового кодексу та систематизації трудового законодавства щодо загальних та спеціальних категорій осіб. У прийнятті нового акту необхідно розглядати не тільки внесок законодавця, а й наукових закладів та практиків діяльності даної сфери.

Бібліографічні посилання:

1. Вишновецька С. В. Методологічні проблеми кодифікації трудового законодавства України. Сучасні проблеми трудового та пенсійного законодавства: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 27 листопада 2015 р.); за заг. ред. К. Ю. Мельника / МВС України, Харківський національний ун-т внутрішніх справ. Х.: ХНУВС, 2015. С. 28–31.
2. Нагребельний, В. П. Систематизація законодавства України: проблеми і перспективи. *Держава і право. Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки*. 2003. Вип 21 (2003). С. 5-8.

Манойло Олег Олегович,

курсант четвертого курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Нагорна Олена Олександрівна,

викладач кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ З НЕРЕЗИДЕНТА

Шлюб – це створення нової сім'ї, проте не завжди він довгий та щасливий. Розлучення має спрощену форму, коли немає що ділити або немає неповнолітніх дітей. Коли ж виникає питання

виховання дитини/дітей, то один з батьків може зовсім не брати участь, а там паче не допомагати фінансово. Стягнення аліментів дуже складна процедура, а що стосується стягнення аліментів з іноземних громадян – тим більше.

Українське законодавство, передбачає обов'язок батьків утримання дитини до досягнення її повноліття, а у випадках подальшого навчання – аж до 23 років (ст.180 Сімейного кодексу) [1].

Найкращим способом врегулювання конфлікту є досягнення домовленості. Адже не витрачаються кошти на адвокатів, експертизи та на інші витрати, але може бути так, якщо стосунки дуже напружені і один з батьків відмовляється допомагати своїй дитині, то такий конфлікт може вирішити тільки суд [2].

Для того, аби подати позовну заяву необхідно звернутися до суду який знаходиться в Україні або ж за місцем реєстрації іноземця-відповідача. Сума коштів на утримання дитини може встановлюватися за домовленістю між минулим подружжям або ж таку суму присуджує суд (частка від доходу батька у твердій грошовій одиниці) [1].

Судовий процес щодо іноземця-відповідача може тривати близько року, а іноді і більше. В цей період позивачу необхідно буде залучити спеціалістів (юристів, перекладачів) для подачі позову та участі в судовому процесі. Проте, суд при винесенні рішення присуджує для виплати зовсім не великі суми [4].

Як рекомендують юристи в Україні, потрібно чітко визначитися з сумою аліментів та відмовитися від частки від доходу відповідача.

Також, у разі відсутності у іноземця на території України власного майна або спільного майна з іншими особами, відповідні органи можуть :

1. заборонити в'їзд;
2. видворити за межі нашої держави.

І як наслідок, це рішення повинно виконуватися іноземним судом. Але є свої нюанси. Судова система в світі не однакова і рішення виконуються по-різному. Головним в даному випадку є наявність договору між нашою державою та державою іноземця-відповідача, а отже у відсутності такого договору суд іноземної держави не зобов'язаний виконувати рішення нашого суду на своїй території [2].

Для того, аби дізнатися чи є такий договір з іноземною державою слід звернутись до Міністерства юстиції України.

Як важливий документ для України, була прийнята 19.10.2006 року Конвенція про стягнення аліментів за кордоном.

Щодо заяви, яка подається до суду, то в ній повинні міститись:

- анкетні дані відповідача: повне ім'я, дата народження, громадянство. Якщо позивачеві відомо, треба вказати адресу, де мешкає боржник впродовж останніх п'яти років. Також непогано було б написати про те, чим займається відповідач та вказати його місце роботи. Крім того, бажано додати його фотографію;
- відомості про фінансовий стан та сімейні обставини відповідача, зокрема інформацію про те, яке майно йому може належати;
- відомості про матеріальне становище та сімейні обставини позивача (заявника), включаючи документ про розмір доходів;
- завірену копію документу, який підтверджує спорідненість між боржником та дитиною, на користь якої потрібно стягнути аліменти з батька-іноземця (наприклад, дитяче свідоцтво про народження, встановлення батьківства за рішенням суду тощо);
- фотографію позивача;
- будь-яку інформацію на розсуд заявника, яка може допомогти встановити місце знаходження відповідача (боржника) [3].

Якщо ж є рішення українського суду, то таке рішення також слід додати до переліку документів вказаних вище.

Підсумовуючи вищевикладене, слід вказати, що процедура стягнення аліментів з іноземця-відповідача дуже складна, особливо для України, через відсутність з деякими країнами договорів (наприклад США); довгий період часу витрачається на судовий процес; позивачу потрібно самому перекладати всі документи на мову тієї держави, куди подається позов (але приходиться платити кошти перекладачу через складну юридичну термінологію); складністю отримання всіх

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

необхідних доходів, особливо якщо дитина не досить доросла, а також, напевно найголовнішим, в Україні дуже багато юристів, але не достатня кількість юристів, які можуть дати достойну консультацію та підготувати справу до суду іноземної країни.

Бібліографічні посилання:

1. Сімейний кодекс України: Закон від 10.01.2002 № 2947-III// База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
2. Закордонний алімент або що робити, коли один із батьків іноземець або перебуває не в Україні. URL: https://protocol.ua/ua/zakordonnij_aliment_abo_shcho_robiti_koli_odin_iz_batkiv_inozemets_abo_rebuvaе_ne_v_ukraini/
3. Стягнення аліментів з іноземця. URL: <https://semeynoepravo.kiev.ua/uk/alimenty-na-dytynu/stjagnennja-z-inozemcja/>
4. Як стягнути аліменти з батька-іноземця. URL: <http://www.pravoonline.org.ua/site/kbase/c/31/category/simeyni-vidnosini/t/209/title/yak-styagnuti-alimenti-z-batka-inozemcya>

Марченко Катерина Олегівна,

студентка першого курсу юридичного факультету
Дніпровського національного університету імені
О. Гончара

Науковий керівник:

Щербина Євген Миколайович,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного, трудового та
господарського права Дніпровського
національного університету імені О. Гончара

ПРОБЛЕМИ ТА КОЛІЗІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗЕМЕЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Існування юридичних колізій в земельному праві є явищем об'єктивним, яке зумовлюється специфікою правового регулювання земельних відносин. Формальна визначеність позитивного земельного права обумовлює його відставання від розвитку суспільних земельних відносин, що призводить до неминучого виникнення юридичних колізій. Саме через це, проблематика колізійності властива земельному праву як складовій української правової системи, обминути яку повністю немає ні можливості, ні необхідності.

Науковець Д.Д. Лилак визначає, що юридична колізія охоплює собою всі протиріччя, що виникають у правовій системі суспільства, зокрема в правових концепціях, теоріях і поглядах, правосвідомості і правовій культурі, правоутворенні і реалізації норм права, правовій поведінці, законності і правопорядку, праворозумінні. За переконаннями М.Г. Матузова, під юридичними колізіями “розуміють розходження чи суперечність між окремими нормативно-правовими актами, що регулюють одні й ті самі або суміжні суспільні відносини, а також суперечності, що виникають у процесі правозастосування та здійснення компетентними органами та посадовими особами своїх повноважень”. Стрімкий розвиток земельного законодавства України створює протиріччя, пов'язані як з різницею в часі прийняття законодавчих актів, так і з тим, що окремі законодавчі акти не узгоджуються між собою. Якщо законодавство в державі не впорядковане, то виникають проблеми в процесі застосування законів і формування нових правових норм.

Юридичні колізії в земельному праві здійснюють ряд позитивних функцій:

- засвідчують недоліки законодавчого регулювання земельних відносин;
- виявляють відповідності системи земельного законодавства і стану розвитку земельних відносин на сучасному етапі;
- відновлюють здатність системи земельного законодавства прилаштовуватись до мінливих умов, зумовлених перманентною трансформацією земельних відносин;

- є джерельною базою розвитку й вдосконалення земельного права.

Водночас юридичні колізії в земельному праві характеризуються й негативними функціями:

- знижують ефективність земельно-правового регулювання,
- спонукають до порушення прав суб'єктів земельних відносин,
- призводять до нераціонального використання земель, що за статтею 14 Конституції України є основним національним багатством.

Значний рівень колізійності здатен взагалі паралізувати дію земельно-правових норм.

Так, навіть після прийняття Конституції України в нашій державі продовжували діяти укази Президента України з питань розпаювання земель сільськогосподарського призначення, які визначали особливий порядок набуття права приватної власності на землі сільськогосподарського призначення через механізм розпаювання земель всупереч нормам чинного на той час Земельного кодексу України в редакції від 13 березня 1992 р.

Стаття 3 Земельного Кодексу України зазначає, що земельні відносини регулюються Конституцією України, даним Кодексом, а також прийнятими відповідно до них нормативно-правовими актами.

Проте, всупереч положенням статті 3 Земельного Кодексу України про те, що земельні відносини повинні регулюватися прийнятими відповідно до нього нормативно-правовими актами, сам Земельний Кодекс України приводиться у відповідність до прийнятих пізніше законодавчих актів. Ряд змін і доповнень до Земельного Кодексу України було внесено Законом України "Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Цивільного кодексу України" від 27 квітня 2007 р. З першого погляду, таке явище є позитивним, адже орієнтоване на усунення колізій норм цивільного і земельного права. З іншого боку, виникає розбіжність нормативно-правових актів в частині суперечностей між вимогами статті 3 Земельного Кодексу України та законами, якими він приводиться у відповідність до вимог інших законодавчих актів.

Дослідження побудоване, відповідно до розуміння терміну «колізія» у правовому регулюванні земельних відносин як суперечностей між правовими приписами, що регулюють ті самі суспільні відносини, пов'язані із використанням, охороною та відтворенням земель і не можуть бути застосовані одночасно. Впорядкування системи земельного законодавства і підтримання її рівноваги за допомогою встановлення суворої класифікації правових актів і її дотримання в процесі нормотворчості допоможе усунути колізійність земельного законодавства України. Проблему колізій можна подолати підтриманням національної правової системи в стані функціональної рівноваги.

Матвієнко Євгенія Ігорівна,

курсант четвертого курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Давидова Наталія Валентинівна,

кандидат юридичних наук,
викладач кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ УКЛАСТИ ДОГОВІР ЯК СПОСІБ ЗАХИСТУ ПОРУШЕНОГО ПРАВА У ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

На сьогоднішній день, в Україні існує дві форми укладення договорів, зокрема це письмова форма, найбільш поширена, а також усна, в якій договір укладається в спрощеній спосіб. Проте,

може виникнути низка дискусійних питань щодо укладення договорів. Тому метою нашої роботи буде аналіз та дослідження зобов'язання укласти договір, як спосіб захисту порушеного права, а також детальне визначення вищезазначених форм укладення договорів у Господарському праві України.

Відповідно до розділу IV «Господарські договори», зокрема, частина 1 статті 181 Господарського кодексу України, передбачає, що господарський договір за загальним правилом викладається у формі єдиного документа, підписаного сторонами. Допускається укладення господарських договорів у спрощений спосіб, тобто шляхом обміну листами, факсограмами, телеграмами, телефонограмами тощо, а також шляхом підтвердження прийняття до виконання замовлень, якщо законом не встановлено спеціальні вимоги до форми та порядку укладення даного виду договорів.

Але, як ми бачимо, поняття самого господарського договору у Господарському кодексі України (далі – ГК України) не визначено, а також зазначено, що усі господарські договори укладаються у відповідності до правил, які встановлені Цивільним кодексом України з урахуванням особливостей, передбачених цим Кодексом, іншими нормативно-правовими актами щодо окремих видів договорів [1].

Цивільним та Господарським кодексами України (далі - ЦК України та ГК України) передбачено момент укладення сторонами договору, який починає свій відлік з моменту досягнення ними згоди щодо всіх істотних умов договору, які передбачені законом щодо певного виду договору та щодо необхідності викладення його у певній формі.

На практиці укладення сторонами договорів реалізується шляхом їх підписання такими сторонами (уповноваженими представниками сторін) або направлення однією стороною пропозиції стосовно укладення договору та прийняття (погодження) такої пропозиції іншою стороною. Отже, підписання сторонами договору є моментом його укладання. І навпаки, за наявності неузгодженостей щодо будь-яких істотних умов договору, матиме місце його неукладення і для сторін не виникне будь-яких прав та обов'язків.

Згідно з ЦК України захист судом прав та законних інтересів юридичних і фізичних осіб здійснюється у спосіб, який визначено законом або договором.

Способи захисту права – це передбачені законом дії, які безпосередньо спрямовані на захист права, підкреслює О.П. Вершинін. Вони є завершальними актами захисту у вигляді матеріально-правових дій або юрисдикційних дій щодо усунення перешкод на шляху здійснення суб'єктами своїх прав або припинення правопорушень, відновлення становища, яке існувало до порушення. Саме застосування конкретного способу захисту порушеного чи запереченого права і є результатом діяльності по захисту прав [2, с.11].

Способи захисту права поділяються на універсальні та спеціальні. Перші можуть застосовуватись до всіх чи більшості суб'єктивних прав. Спеціальні – лише для певних прав, відносно яких спеціально передбачений відповідний спосіб. Універсальні способи визначені в статті 16 ЦК України, статті 20 ГК України та статтях 105, 162 КАС України [3].

Маємо цікавий приклад у відповідності до тематики нашої роботи, зокрема, як відомо, то спори про спонукання до укладення договору (зобов'язання укласти договір) є найбільш поширеними в Україні. Так, наприклад, ВАТ «Енергопостачальна компанія «Лайт» звернулася до господарського суду Дніпропетровської області з позовом до Комунального підприємства (далі- КП) «Джерело» (далі - відповідач), у якому просила господарський суд зобов'язати Комунальне підприємство «Джерело» укласти договір про встановлення засобів диференційованого (погодинного) обліку електричної енергії та локального устаткування збору та обробки даних в редакції позивача.

Позов мотивовано тим, що обов'язковість укладання вказаного договору передбачена у п. 3.35 «Правил користування електричною енергією». Пропозиції щодо укладення відповідного договору до позивача від відповідача не надходило, тому позивач направив на адресу відповідача лист щодо укладення договорів із доданим проектом договору про встановлення засобів диференційованого (погодинного) обліку електричної енергії та локального устаткування збору та обробки даних, який відповідачем був отриманий [4].

Однак, станом на дату розгляду справи, примірник підписаного договору або протоколу розбіжностей до договору позивач не отримав.

З урахуванням викладених фактичних підстав рішенням суду позов задоволено. Зобов'язано КП «Джерело» укласти договір про встановлення засобів диференційованого (погодинного) обліку електричної енергії та локального устаткування збору та обробки даних з ВАТ «Енергопостачальна компанія «Лайт» в редакції позивача [4].

Так, Я.В. П'янова до найпоширеніших способів захисту, характерних для кредитора у договірних зобов'язаннях пропонує відносити:

- А) примус боржника виконати обов'язок у натурі;
- Б) припинення договору;
- В) застосування мір відповідальності (переважно відшкодування збитків);
- Г) застосування інших заходів, передбачених договором або законом [5].

Нова редакція ГПК ще у 2018 році розширила перелік способів судового захисту в порівнянні з передбаченими ст.16 Цивільного кодексу України, ст.20 Господарського кодексу України шляхом передбачення можливості захисту прав не тільки у спосіб визначений законом або договором, але і в інший викладений у позові спосіб, який не суперечить закону та ефективно захищає право (ст.5 нової редакції ГПК). Отже, наразі, у позовній заяві необхідно, крім ст.16 ЦК України, ст.20 ГК України, посилатися на ст.5 нової редакції ГПК щодо способів судового захисту [6].

Однак, з огляду на новий принцип диспозитивності господарського судочинства (ст.14 нової редакції ГПК), необхідна активна позиція позивача щодо вибору способу захисту, беручи до уваги, що роль суду зведена до організації господарського процесу, сприяння реалізації прав учасників процесу та контролю за виконанням ними законодавчо визначених обов'язків, і суд не повноважний визначити спосіб захисту без відповідного звернення зацікавленої особи, оскільки суд розглядає справи не інакше як за зверненням особи, в межах заявлених нею вимог і на підставі доказів, поданих учасниками справи або витребуваних судом у передбачених новою редакцією ГПК випадках. Збирання доказів у господарських справах не є обов'язком суду, крім випадків, встановлених новою редакцією ГПК [6].

Таким чином, з огляду на вищевикладене, можна зробити висновок, що сторона, право якої порушено, має право звернутися до суду з позовом, який стосується наслідків порушення договору. Також, з огляду змін до ГПК України, ми бачимо що відсутні чіткі критерії для визначення судом способів захисту порушеного права, яке у відповідності до ст. 5 ГПК України не встановлене законом або договором і саме це створює широкі можливості для визначення належного способу захисту порушеного права та може призвести до порушення принципів пропорційності, розумності, адекватності та рівності сторін та як наслідок – до відхилення від завдання господарського судочинства.

Бібліографічні посилання:

1. Господарський кодекс України Редакція від 21.10.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15/ed20191021>
2. Вершинин А.П. Способы защиты гражданских прав в суде. Диссертация в виде научного доклада ... д-ра юрид. наук. СПб., 1998. 55с.
3. Кодекс адміністративного судочинства України. Редакція від 20.10.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>
4. Практика укладення господарського договору за судовим рішенням Юрлайн. 2012. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analytics/50548_praktika-ukladennya_gospodarskogo-dogovoru-za-sudovim-rshennyam.
5. П'янова Яна Валеріївна. Судовий захист майнових цивільних прав. : Дис... канд. наук: 12.00.03. 2009.
6. Господарський процесуальний кодекс України редакція від 21.10.2019, підстава 2597-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12/ed20191021>

Мельник Юлія Станіславівна,

курсант четвертого курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Ярошенко Артем Сергійович,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ВОДНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Під водними ресурсами України розуміють поверхневі та підземні води, придатні для використання в народному господарстві України. Водні ресурси є джерелом промислового і господарського водопостачання, а тому відіграють значну роль у розвитку всього народного господарства та у життєдіяльності громадян України. Відповідно до статті 1 Водного кодексу України (далі ВКУ), води поділені на поверхневі та підземні. Поверхневі – це води різних водних об'єктів, що знаходяться на земній поверхні, підземні – це води, що знаходяться нижче рівня земної поверхні в товщах гірських порід верхньої частини земної кори в усіх своїх станах [1, с. 18]. Внутрішні морські води та територіальне море можна віднести до морських вод. Внутрішні морські води розміщені в межах державних кордонів, а територіальне море – це морський пояс, який прилягає до узбережжя або внутрішніх вод на 12 морських миль і становить частину його території (відповідно до Закону України «Про державний кордон України») [2, с. 20].

Протягом останніх десяти років було прийнято декілька нормативно-правових актів, що справили значний вплив на розвиток правовідносин у сфері водокористування. Дані акти слід умовно поділити на такі три групи: 1) що стосуються державної політики у сфері розвитку водного господарства України (Постанова Верховної Ради України «Про Концепцію розвитку водного господарства України» від 14 січня 2000 р. № 1390-XIV); 2) що стосуються питної води, водопостачання та оздоровлення басейнів рік (Постанова Кабінету Міністрів України «Про Комплексну програму першочергового забезпечення сільських населених пунктів, що користуються привізною водою, централізованим водопостачанням у 2001–2005 роках і прогноз до 2010 року» від 23 листопада 2000 р. № 1735); 3) що стосуються охорони вод (Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Правил охорони внутрішніх морських вод і територіального моря від забруднення та засмічення» від 29 лютого 1996 р. № 269) [3].

Частиною 1 статті 110 ВКУ регламентовано, що порушення водного законодавства тягне за собою 4 види юридичної відповідальності: дисциплінарну, адміністративну, цивільну та кримінальну. Притягнення до відповідальності за порушення водного законодавства є досить складною процедурою, адже дані порушення регулюються низкою нормативно-правових актів, а не одним лише ВКУ. Дана відповідальність визначається за допомогою низки галузей права. Відповідно до Основних показників використання вод в Україні за 2017–2018 роки, найпоширеніший вид відповідальності у сфері охорони вод, – адміністративна відповідальність. Цей вид досить ефективний засіб реагування на правопорушення, його суть у застосуванні до порушників екологічного законодавства адміністративно-правових санкцій [4].

Як слушно зауважують вчені О. О. Дудоров та В. І. Андрейцев, існують три групи адміністративних правопорушень: до першої групи належать – порушення права власності на водні об'єкти, водні ресурси порушення права державної власності на води; до другої групи належать – порушення правил складування, зберігання, розміщення, транспортування, знешкодження, ліквідації та захоронення пестицидів і агрохімікатів, токсичних хімічних речовин та інших препаратів, перевищення лімітів та нормативів використання природних ресурсів тощо;

до третьої групи належать – порушення правил охорони та використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, невиконання вимог екобезпеки у процесі впровадження відкриттів, винаходів, корисних моделей, промислових зразків, раціоналізаторських пропозицій, нової техніки, технологій і систем, речовин і матеріалів тощо [5, с. 6–7].

Варто відзначити, що законодавство в сфері використання та охорони водних ресурсів не позбавлене певних недоліків, зокрема, існування прогалин у законодавстві – відсутність регламентації відповідальності (ні адміністративної, ні кримінальної, ні дисциплінарної, ні цивільної). Так, у законодавстві відсутня будь-яка згадка про відповідальність за правопорушення щодо водних об'єктів з особливою охороною. Тому, на даний час відповідальність за такі порушення визначається згідно загальних положень.

Особливістю кримінальної відповідальності, зокрема у сфері вод, є закріплення виняткового переліку злочинів у Кримінальному кодексі України (далі ККУ). Для даного переліку злочинів у ККУ виділено окремий восьмий розділ – «Злочини проти довкілля». До них належать: злочини проти екологічної безпеки, злочини у сфері землекористування, злочини у сфері охорони надр, злочини у сфері охорони атмосферного повітря, злочини у сфері охорони водних ресурсів та інші.

Наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища «Про затвердження Методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону і раціональне використання водних ресурсів» від 18 травня 1995 р. № 37 закріплені перелік правопорушень, за які настає цивільно-правова відповідальність юридичних та фізичних осіб. До них можна віднести: самовільне водоспоживання, самовільне скидання зворотних вод з підприємств, суден та об'єктів, перевищення затверджених нормативів і норм витрат зворотних вод та інші. Також, як слушно зауважують науковці, цивільно-правову відповідальність варто розглядати як санкцію, що застосовується до правопорушника у вигляді покладання на нього додаткового цивільно-правового обов'язку або позбавлення належного йому цивільного права [6, с. 64].

Отже, можна зробити висновок, що законодавство, яке регулює юридичну відповідальність за порушення водного законодавства є недосконалим, характеризується певними неузгодженостями та прогалинами. Зокрема, чинним законодавством у сфері використання та охорони вод залишається не врегульоване належним чином питання притягнення до відповідальності за правопорушення щодо водних об'єктів з особливою охороною. Тому регламентація притягнення до юридичної відповідальності за порушення водного законодавства, в зазначеній частині, потребує подальшого вдосконалення на законодавчому рівні.

Бібліографічні посилання:

1. Водний кодекс України: Закон України від 06.06.1995 № 213/95-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 24. ст. 189.
2. Про державний кордон України: Закон України від 04.11.1991 № 1777-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 2. ст. 5.
3. Збірник міжнародно-правових актів у сфері охорони довкілля. 2-ге вид., доп. Львів: Норма. 2002. 416 с.
4. Основні показники використання вод в Україні за 2017-2018 роки. Державний комітет України по водному господарству. Управління комплексного використання водних ресурсів. К.: Державний інститут управління та економіки водних ресурсів. 2007. Вип. 26. 70 с.
5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року / ред. М. І. Мельник, М. І. Хавронюк. К. : Каннон, 2001. 1102 с.
6. Резворович К. Р., Юнін О. С., Круглова О. О. та ін. Реформування цивільного права в умовах євроінтеграції : навч. посіб. / Дніпро : Видавець Біла К. О., 2019. 180 с.

Мядзель Марія Михайлівна,

курсант четвертого курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Давидова Наталія Валентинівна,

кандидат юридичних наук,
викладач кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРАВОВА ПРИРОДА ТА ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАСНОСТІ

Актуальність теми полягає в тому, що у будь-якому суспільстві відносини власності є рушійною силою економіки, чинником, від якого залежать всі інші сфери суспільного життя. Одним з перших законів незалежної України був саме Закон України «Про власність», в якому на законодавчому рівні було встановлено принцип непорушності права власності, визначено види та форми права власності, встановлено їхню рівність перед законом, а також інших прогресивних положень, які надалі знайшли своє закріплення у Цивільному кодексі України. Але щодо розподілу права власності на види, його критеріїв взагалі, правової природи права державної власності, зокрема, у науковій літературі досі відсутня єдність поглядів. Це зумовлено, зокрема, існуванням у законодавстві категорії «право власності українського народу» поряд з категорією «право державної власності». Тому необхідним є дослідження правової природи та характерних ознак права державної власності.

Першочергово необхідно зазначити, що Конституція України передбачає три економічні форми власності: приватну, державну, комунальну. Ці економічні відносини власності мали б відповідати праву приватної власності, праву державної власності, праву комунальної власності. Однак Конституція України перераховує такі види права власності: право власності Українського народу (ст. 13), право державної власності (ст. 14), право приватної власності як невіддільне право людини (ст. 41), право власності Автономної Республіки Крим (ст. 138), право комунальної власності як власність територіальних громад (ст. 142).

У розділі першому книги третьої Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) («Право власності») також не міститься спеціального правила про поділ права власності на види. Однак, як і в Конституції України, у ньому йдеться про право власності Українського народу (ст. 324 ЦК України), право приватної власності (ст. 325 ЦК України), право державної власності (ст. 326 ЦК України) та право комунальної власності (ст. 327 ЦК України).

Як зазначала Ушакова Ю.А., в даному разі критерієм є суб'єктний склад відносин власності, а не форми власності. Такий висновок впливає з того, що і Конституція України, і ЦК України згадують «право власності Українського народу», котре не становить окремої економічної форми власності, але характеризується належністю майна спеціальному суб'єкту права власності.

З цього приводу не однократно була висловлена критика науковців щодо того, що у ЦК України не визначено суб'єкта права державної власності. Йдеться про те, що на відміну від частини 1 ст. 325 ЦК України, де є окремий припис про фізичних та юридичних осіб як суб'єктів права приватної власності, у ст. 326 ЦК України така вказівка відсутня. Однак, як зазначається в літературі, це зумовлено тим, що доктриною цивільного права держава завжди визнавалася суб'єктом права державної власності [4].

Основу публічної власності складає державна власність, яка є особливою формою привласнення матеріальних благ в інтересах держави та громадянського суспільства, яка має певні ознаки, що виділяють її з інших форм власності.

Відповідно до ст. 326 Цивільного кодексу України у державній власності є майно, у тому числі грошові кошти, яке належить державі Україна. Від імені та в інтересах держави Україна право власності здійснюють відповідно органи державної влади. Управління майном, що є у

державній власності, здійснюється державними органами, а у випадках, передбачених законом, може здійснюватися іншими суб'єктами.

У ст. 4 Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна» від 18 січня 2018 р. встановлено досить широкий перелік об'єктів, що не підлягають приватизації, тобто можуть перебувати лише у власності держави. До них віднесено: казенні підприємства та об'єкти, необхідні для виконання державою своїх основних функцій, для забезпечення обороноздатності держави, та об'єкти права власності Українського народу, майно, що становить матеріальну основу суверенітету України, зокрема: майно органів державної влади та органів місцевого самоврядування, майно ЗСУ, СБУ, ДПС України, сил цивільного захисту, правоохоронних органів та органів доходів і зборів, що безпосередньо забезпечує виконання зазначеними органами встановлених законодавством завдань, майно закладів охорони здоров'я системи екстреної медичної допомоги; надра, корисні копалини загальнодержавного значення, території та об'єкти природно-заповідного фонду загальнодержавного значення, водні ресурси, лісові ресурси, інші природні ресурси, які є об'єктами права власності Українського народу тощо [5].

Законодавче визначення переліку майна, яке може перебувати у винятковій власності держави, зумовлено виконанням державою особливих функцій, спрямованих на забезпечення інтересів кожної людини та суспільства загалом, які є загальноновизнаними та обов'язковими для виконання кожною державою. Таким чином, можна зазначити, що все державне майно забезпечує виключно виконання державою її функцій. І тому, якщо наприклад, в Конституції України закріплене право на освіту і право на загальнодоступну і безоплатну середню освіту, то відповідна мережа таких державних закладів повинна гарантувати та забезпечувати реалізацію цього права [6].

Однією з характерних рис права державної власності є також специфіка правового режиму її об'єктів. Адже, багато в чому розпорядження такими об'єктами припускає отримання користі для публічного власника. У зв'язку з цим пошук суб'єкта права, що може задовольнити публічний інтерес в соціально-економічній сфері, здійснюється на конкурентних засадах.

До того слід також додати, що сфера державної власності перебуває переважно під впливом принципу обмежувального режиму правового регулювання, що зводиться до можливості «здійснювати лише те, що прямо дозволено законом» [3].

На основі вищезазначеного необхідно зробити висновок, що право державної власності, виступаючи одним з різновидів права власності, має низку особливостей, характерних, притаманних лише йому, рис. До них слід віднести особливості суб'єкту, об'єктів, змісту права власності, мети та функцій. Особливими також є деякі підстави набуття і припинення права державної власності. До них слід віднести особливості суб'єкту, об'єктів, змісту права власності, мети та функцій. Особливими також є деякі підстави набуття і припинення права державної власності. Праву державної власності притаманна соціальна функція, специфіка правового режиму об'єктів права державної власності. Метою права державної власності насамперед є досягнення загального блага. В змісті права державної власності превалюють обов'язки, до того ж активного характеру.

Бібліографічні посилання:

1. Конституція України: закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР // Відомості Верховної ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>(дата звернення 14.11.2019)
2. Цивільний Кодекс України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>(дата звернення 04.11.2019)
3. Некіт К.Г. Принципи правового регулювання відносин власності за цивільним законодавством України. Митна справа. 2013. N1 (85). С. 158–164.
4. Ушакова Ю.А. Поняття, зміст та форми права власності: Автореферат дис.канд. юрид. наук. Київ, 2011. 20 с.
5. Про приватизацію державного та комунального майна: Закон України від 18.01.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2269-19>(дата звернення 15.11.2019)
6. Винницький А.В. Публичная собственность. Москва : Статут, 2013. 732 с.

Настич Тетяна Миколаївна,

курсант четвертого курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Давидова Наталія Валентинівна,

кандидат юридичних наук,
викладач кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМА НЕДОБРОСОВІСНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ В ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

В сучасних умовах ведення господарської діяльності досить важко вивести своє підприємство на високий рівень, а саме бути одним з лідируючих та користуватися великим попитом. Одним із факторів, що заважають цього досягнути є поняття «недобросовісної конкуренції», яка, на жаль, присутня не тільки в господарській діяльності, адже вона заважає підприємству розвиватися, рости, розширюватися. Через недобросовісну конкуренцію багато гідних підприємств занепадають, їм не вдається вийти на рівень економічно-торгівельних відносин, навіть, якщо вони пропонують продукти та послуги високої якості.

Статтею 32 Господарського кодексу України визначено поняття та сутність недобросовісної конкуренції, отже – це будь-які дії у конкуренції, що суперечать правилам, торговим та іншим чесним звичаям у підприємницькій діяльності [1].

Недобросовісною конкуренцією є неправомірне використання ділової репутації суб'єкта господарювання, створення перешкод суб'єктам господарювання у процесі конкуренції та досягнення неправомірних переваг у конкуренції, неправомірне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці, а також інші дії, що кваліфікуються відповідно до частини першої цієї статті 35 Господарського кодексу України [1].

Суб'єкти господарювання, як учасники конкурентної боротьби, застосовують різні способи впливу на внутрішнє та зовнішнє середовище, що стосується певного підприємництва та його виду діяльності. Недобросовісна конкуренція є одним із таких способів.

Так, недобросовісна конкуренція на думку З.М. Борисенко [2], це такі методи підприємницької боротьби, націлені на отримання переваг у конкуренції, які застосовуються через порушення чинного законодавства, професійних та етичних норм і вимог добропорядності, розумності й справедливості. Чим більше загострюється конкурентна боротьба, тим серйозніші прояви недобросовісної конкуренції.

Негативне ставлення щодо недобросовісної конкуренції має і О.В. Безух [3], на думку якого недобросовісна конкуренція - це антиконкурентні дії суб'єктів господарювання чи бездіяльність, пов'язані з порушенням чинного законодавства, торгових правил та звичок, прав на інтелектуальні продукти, вимог добропорядності і справедливості шляхом вчинків, здатних викликати змішування відносно підприємства, продукції або діяльності конкурента, ввести громадськість в оману, дискредитувати конкурента

За формою недобросовісну конкуренцію можна класифікувати, враховуючи зміст та спрямованість неправомірних дій. Їх можна поділити на три великі групи: неправомірні дії, спрямовані на отримання певних переваг над конкурентом за рахунок його інтелектуальної діяльності та ділової репутації; неправомірні дії, пов'язані з дезорганізацією виробничого процесу конкурента, створенням йому перешкод під час конкурентної боротьби та досягненням неправомірних переваг у конкуренції; дії, пов'язані з неправомірним збиранням, розголошенням та використанням комерційної таємниці [4].

Ми погоджуємося з вищевказаними науковими висновками щодо значення поняття недобросовісної конкуренції, так як вважаємо, що остання порушує права та інтереси інших підприємств та підприємців, щодо якої застосовується.

На території України діє закон, який визначає правові засади захисту суб'єктів господарювання і споживачів від недобросовісної конкуренції. Закон спрямований на встановлення, розвиток і забезпечення торгових та інших чесних звичаїв ведення конкуренції при здійсненні господарської діяльності в умовах ринкових відносин [5].

Недобросовісна конкуренція, як приклад, проявляється в таких діях: незаконне отримання, викрадення таємниці підприємства і розголошення її або використання на своєму підприємстві, тим самим завдаючи різних видів шкоди підприємству. Також це поширення та використання неправдивої інформації, що стосується певного підприємства, а отже, підривати репутацію підприємства, принижувати його честь та рівень серед інших. Також недобросовісна конкуренція являє собою підкуп певних осіб, від яких залежить розвиток та становлення підприємства, виведення його на новий, вищий рівень, а саме за допомогою неправомірної вигоди підставляють одне підприємство завдяки певній людині, яка надає дозвіл на його ведення.

На нашу думку, конкуренція є необхідною частиною ринкових відносин, невід'ємною ознакою цивілізованої, сучасної, розвинутої економіки. Слід зауважити, що перш за все, діяльність певного підприємства не повинна зачіпати права і законні інтереси інших суб'єктів господарювання. Через це законодавець приділяє вказаній проблемі таку пильну увагу, намагаючись знищити негативний вплив цього явища на суб'єктів господарювання, які є добросовісними, законслухняними та чесними у веденні своєї діяльності. На жаль, на практиці недобросовісна конкуренція є одним із найпоширеніших видів правопорушень у підприємницькій діяльності.

Отже, вказана проблема регулюється на законодавчому рівні, а отже особи, які займаються недобросовісною конкуренцією несуть відповідальність за свої дії. Покаранням за недобросовісну конкуренцію є юридична відповідальність осіб, якщо їх дії мають негативний вплив на конкуренцію на території України, незалежно від того, де вчинено такі дії [1]. Як відомо, недобросовісна конкуренція майже не завдає збитків вигляді втрати або ушкодження майна. У більшості випадків її негативні наслідки складають такі факти як упущена вигода й порушення права й іміджу підприємства.

Ми вважаємо, що слід вивчати зарубіжний досвід з метою захисту компаній, адже від цього в значній мірі залежить розвиток та прогресивне майбутнє української економіки та на законодавчому рівні доречно підвищити відповідальність за недобросовісну конкуренцію, адже через неї багато гідних підприємств залишається і тіні інших, правопорушників.

Бібліографічні посилання:

1. Господарський Кодекс України. Закон від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення 06.11.2019)
2. Борисенко З.М. Основи конкурентної політики: Підручник. К.: Таксон, 2004. 704 с. (Exprofesso).
3. Безух О.В. Захист від недобросовісної конкуренції у сфері промислової власності. автореф. на здобуття ступеню канд. юрид. наук за спеціальністю 12.00.04. Господарське право; арбітражний процес. Донецьк, 2001.
4. Слободянюк М.В. Добросовісна конкуренція – законні норми поведінки. Вісник АМКУ. №2. 2006.
5. Про захист від недобросовісної конкуренції. Закон України від 07.06.1996 № 236/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96> (дата звернення 06.11.2019)

Недойнов Кирило Володимирович,
курсант другого курсу факультету економіко-
правової безпеки Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Круглова Ольга Олександрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
факультету підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ АВТОРСЬКОГО ПРАВА УКРАЇНИ ТА США

Однією з розповсюджених галузей права є цивільне право, яке відіграє велику роль у вирішенні конфліктів, які пов'язані з майновими та особистими немайновими відносинами. В Україні цивільне право регулюється Цивільним кодексом України, у США (в більшості штатів) та Англії діють закони, що регулюють окремі правові інститути, або норми загального права. Англію та США навіть називають двома країнами, що „розділені” спільною мовою та правом. Розглянемо авторське право за Цивільним кодексом України та Законом України „Про авторське право і суміжні права” та Законом США „Copyright act” та порівняємо їх. Актуальність даної теми полягає у тому, що Україна є однією з країн з найбільш високим рівнем порушення авторських прав, що підтверджується зверненнями громадян не лише України, але й зарубіжних країн [1].

Одним з критеріїв порівняння авторського права є його об'єкти. Відповідно до Цивільного кодексу України до об'єктів авторського права належать, згідно з главою 36, ст.433: 1) літературні та художні твори, комп'ютерні програми; 2) компіляція даних (бази даних), якщо вони за добором або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності; інші твори [2].

У свою чергу, відповідно до Закону „Copyright act” в США до об'єктів авторського права належать, згідно з розділом 102 : 1)літературні твори; 2)музичні твори, включаючи будь-які супровідні слова; 3) драматичні твори, включаючи будь-яку супровідну музику; 4) пантоміми та хореографічні твори; 5) живописні, графічні та скульптурні твори; 6) кінофільми та інші аудіовізуальні твори; 7) звукозаписи; 8) архітектурні роботи [3]. Отже, ми бачимо, що законодавство України надає більш великий обсяг об'єктів авторського права, аніж законодавство США.

Другим критерієм порівняння авторського права є строк чинності авторського права на твір, що дорівнює 70 років після смерті автора та відліковується з 1 січня року, наступного за роком смерті автора, відповідно до ЦКУ. Тотожним є й строк чинності авторського права на твір і у США, але у Законі „Copyright act” не зазначено з якого моменту починається відлік початку строку. Отже, ми бачимо, що даний критерій є універсальним, як для законодавства України, так і для США.

Не менш важливим критерієм авторського права є передача авторського права. Відповідно до глави 35, ст. 427 ЦКУ та Закону України „Про авторське право і суміжні права” майнові права інтелектуальної власності можуть бути передані відповідно до закону повністю або частково іншій особі та передача оформлюється авторським договором[4]. У свою чергу в США, відповідно до Закону „Copyright act”, право власності на авторське право може бути передано повністю або частково будь-якими засобами передачі чи дією закону, і може бути заповідане заповітом або передане як особисте майно відповідно до чинного законодавства; примусова передача [3].

Також відрізняється сума відшкодування збитків за порушення авторського права США від України. У США, відповідно до закону, при визначенні суми збитків потрібно встановити не кількість порушень авторських прав, а кількість незаконно використаних творів. За порушення даного права в США розмір відшкодування може досягати 150 000\$, якщо порушення має навмисний характер, що значно відрізняється від максимальної суми відшкодування в Україні [5]. У свою чергу в Україні встановлюється кількість порушень авторських прав та відповідно до цього

вноситься міра покарання. Максимальна сума відшкодування в Україні становить 50 000 мінімальних зарплат [6].

Отже, порівняльний аналіз авторського права України та США дозволяє зробити висновки, що законодавство України може за деяких критеріїв перевершувати законодавство США, а за деяких поступатися. Та виходячи з цього, ми розуміємо, що Україна може перейняти позитивний досвід США та застосувати у своєму законодавстві, наприклад: внести до законодавства зміни, щодо суми відшкодування збитків, потрібно її збільшити, для того, щоб додати людям більше мотивації не порушувати авторське право, потрібно внести деякі правки, щоб відповідальність наставала не за кількість порушених авторських прав, а за кількість використаних творів, щоб людина, яка порушила платила за кожне використання, та ще потрібно зробити розмежування за порушення, які мали навмисний характер та ненавмисний.

Бібліографічні посилання:

1. Країна плагіату: На порушенні авторських прав спіймали кав'ярні і Януковича від 4 листопада 2013. URL: https://24tv.ua/krayina_plagiatu_na_porushenni_avtorskih_prav_spiymali_kavyarni_i_yanukovicha_n381287 (дата звернення 10.11.2019).
2. Цивільний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
3. Copyright Law of the United States and Related Laws Contained in Title 17 of the United States Code, December 2016, від 3 грудня 2016 року: URL: <https://www.copyright.gov/title17/title17.pdf> (дата звернення 10.11.2019).
4. Про авторське право і суміжні права. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 13, ст.64, від 4 листопада 2018 року: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12> (дата звернення 10.11.2019).
5. Дроб'язко В. Цивільно-правові способи захисту авторських прав у США / Володимир Дроб'язко. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2011. №4. С. 13.
6. Відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності, від 3 березня 2006 року: URL: http://www.patent.net.ua/intellectus/patentbureau_news/about_intellectual_property/980/ua.html (дата звернення 10.11.2019).

Німець Олена Михайлівна,

завідувач сектору УПП в Закарпатській області ДПП

Чаша Владислава Юрївна,

курсант четвертого курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Нагорна Олена Олександрівна,

викладач кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ВИКОНАННЯ АЛІМЕНТНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Однією з основних тенденцій розвитку сучасного законодавства є захист загальнолюдських прав та свобод. Не виключенням є і безпосередньо захист прав дитини як один з найважливіших аспектів правового регулювання.

На сьогоднішній день, великою проблемою постає врегулювання сімейних відносин, а саме у частині шлюбозрозлучного процесу, коли постає питання щодо стягнення аліментів та виконання

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

аліментних зобов'язань. У разі, якщо таку проблему вчасно не розв'язати, то діти часто втрачають можливість повноцінно розвиватися, здобувати освіту, або навіть кошти на існування та інше.

Що ж до букви закону, то відповідно до ст. 51 Конституції України «... батьки зобов'язані утримувати своїх дітей до їх повноліття. Повнолітні діти зобов'язані піклуватися про своїх непрацездатних батьків» [1]. Тобто ведеться мова про існування правового інституту аліментних зобов'язань батьків та дітей.

Про сплату аліментів варто знати, що є декілька порядків вирішення цього питання [2]. По-перше, це добровільна сплата аліментів батьками, коли виконання ними своїх обов'язків щодо утримання дитини здійснюється фактичним шляхом або на основі договору про утримання дитини, по-друге – примусова сплата аліментів, яка провадиться за рішенням суду на основі цивільного позову.

Якщо розглядати порядки стягнення аліментів відповідно до нормативно-правових актів, то за ст.187 Сімейного Кодексу України (далі – СК України), то аліменти можуть сплачуватися добровільно, за ініціативою самого платника у разі подання відповідної заяви за місцем роботи, за місцем виплати пенсії або стипендії, розмір та час виплати яких зазначаються зобов'язаною стороною [3]. Тобто, сторони (батьки дитини, колишнє подружжя) можуть укласти аліментний договір, за якого зазначені умови будуть виконуватися (ст.189 СК України). Така норма є досить лояльною та диспозитивною, враховуючи те, що платник сам визначає розмір грошової допомоги та час такої сплати.

Однак, у разі неналежного виконання батьками такого обов'язку зі сплати аліментів, або у разі розірвання аліментного договору заінтересована особа може звернутися до суду із заявою про примусове стягнення аліментів зі зобов'язаної сторони.

Слід зазначити, що у разі, якщо батьки ухиляються від сплати аліментів, або ж за якихось причин не мають можливості утримувати дитину, то їй призначається тимчасова матеріальна допомога з урахуванням стану сім'ї, у якій виховується така дитина. Виплати здійснюються у такому разі за рахунок Державного бюджету України.

Суд обов'язково враховує ряд факторів, які впливатимуть на прийняття рішення щодо розміру аліментів. Такими є:

- стан здоров'я та матеріальне становище дитини;
- стан здоров'я та матеріальне становище платника аліментів;
- наявність у платника інших неплатоспроможних членів сім'ї (інших дітей, непрацездатних чоловіка, дружини, батьків, дочки, сина);
- наявність у платника на праві користування чи володіння майна та майнових прав, грошових коштів, виключних прав, на результати інтелектуальної діяльності, корпоративних прав;
- доведені факти витрат платника щодо придбання нерухомого або рухомого майна, сума яких перевищує у десятикратному розмірі прожитковий мінімум для працездатних осіб (2007 гривень), якщо платником аліментів не доведено джерело походження даних коштів;
- а також інші обставини, що мають істотне значення.

Мінімальний гарантований розмір аліментів на одну дитину не може бути меншим, ніж 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку. Тобто такий розмір може коливатися в залежності від віку: для дитини до 6 років прожитковий мінімум складає (станом на 2019 рік) 1699 гривень (відповідно, ця сума ділиться навпіл і ми отримуємо 849,5 гривень), для дітей віком від 6 до 18 років – 2118 гривень (50% від заданої суми – 1059 гривень) [4]. Але це у разі, коли батьки не в змозі цілком забезпечити дитину, адже рекомендований розмір аліментів повинен сплачуватися у сумі не менше аніж прожитковий мінімум у разі достатності доходу платника.

Отже, підводячи підсумок усього вищевказаного можна говорити про достатньо лояльну політику відносно сплати аліментів, адже платнику, у першу чергу, дозволяється самому укласти аліментний договір з іншою заінтересованою стороною і визначити розмір та час їх сплати. Якщо ж такі умови не виконуються, то заінтересована особа може звернутися до суду, аби подати позов на примусове стягнення аліментів, тобто вже втручається у цей процес третя сторона – держава, в особі правосуддя. За допомогою суду вирішуються спори щодо нагального питання про розмір виплат, адже він не має бути нижчим за мінімальний прожитковий мінімум для дітей відповідного віку, а у разі неспроможності батьків оплатити таку суму – вона має бути не меншою за

гарантований мінімум не менше ніж 50 відсотків прожиткового мінімуму на дитину або ж якщо наявна скрутна ситуація – дитині призначається тимчасова матеріальна допомога з урахуванням стану сім'ї, у якій вона виховується.

Але на мою думку, наше законодавство цілком альтернативно підходить до цього питання, хоча стосовно дітей повинні бути більш жорсткі гарантії виконання даного зобов'язання щодо сплати аліментів на дитину.

Бібліографічні посилання:

1. Конституція України: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254> (дата звернення 06.11.2019)
2. Кройтор В.А. Особливості порядку стягнення аліментів на неповнолітніх дітей. «Університетські наукові записки», 2013 рік, №1(45), с.86-93.
3. Сімейний кодекс України: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#n941> (дата звернення 06.11.2019)
4. Прожитковий мінімум на 2019 рік: веб-сайт. URL: <https://buh.ligazakon.net> (дата звернення 06.11.2019).

Никитенко Дмитро Сергійович,

курсант другого курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Юніна Марина Петрівна,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО ДОГОВОРУ

Актуальність теми дослідження цивільно-правових договорів обумовлена зростаючою у новітній час тенденцією до укладення договорів між людьми у повсякденному житті. Ми спостерігаємо процеси укладення цивільно-правових договорів кожного дня, наприклад: договір купівлі-продажу, договір дарування, договір найму, договір обміну. Проте брак достатньої юридичної освіченості постає важливою проблемою у суспільстві, тому що люди не обізнані у сфері укладання договорів, їх відмежуванні, особливостях та окремих юридичних аспектах, через що виникають певні негативні наслідки у вигляді непорозумінь, втрати коштів або майна.

У ч. 1 ст. 626 Цивільного кодексу України визначено договір, як домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків. У цивільному праві підставою для набуття, зміни та припинення цивільних прав та обов'язків учасників цивільного процесу є наявний факт цивільного договору. Договір може бути укладений як в усній, так і в письмовій формі [1].

Договір є зовнішньою формою волевиявлення двох та більше сторін з приводу виникнення, припинення чи зміни їх цивільних прав та обов'язків. При укладанні цивільного договору мають бути враховані наступні принципи, а саме: юридична рівність та економічна незалежність сторін, свобода договору, укладання договору відповідно до чинного законодавства, заздалегідь сформоване визначення умов та особливостей договору [2].

Головною рисою цивільно-правового договору є його свобода. Вона полягає у наступному: сторони є вільними в укладанні договору (можуть укладати, змінювати та припиняти той чи інший договір за бажанням однієї зі сторін, але у відповідності до Цивільного кодексу та інших нормативно правових актів, які регулюють відносини сторін договору), сторони вільні самі обирати контрагента та у визначенні умов договору, відповідно до норм Цивільного кодексу [3].

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Будь-який договір має чітко визначати предмет договору, місце, строк та умови виконання. Також у договорі мають бути передбачені підстави та умови зміни та припинення договору, заміни його учасників (або одного із учасників).

Крім того існують випадки у яких певним чином обмежується свобода договору. До таких випадків можна віднести обов'язкове укладання договору однією зі сторін, заборона певним суб'єктам цивільно-правових відносин укласти окремі види договорів (через певний вік, цивільну деліктоздатність), у випадку обмеження або позбавлення однієї зі сторін можливості брати участь у розробці та формуванні умов договору, передбачені законом певні особливості (приписи) щодо укладання окремих договорів, відповідність всіх договорів типовим, визначеним законом, умов договорів певних видів. Також законом передбачено механізм укладення договору з попереднім узгодженням його умов, отриманням дозволу на це, або з виконанням певних дій, які передують укладенню договору [3].

Відповідно до ч. 1 ст. 651 ЦК України передбачено зміну або розірвання договору лише за згодою сторін, якщо інше не встановлено договором або законом. Про зміну та розірвання договору сторони вправі домовитися у будь-який час на свій розсуд незалежно від наявності підстави порушення договору.

Договір може бути укладеним у будь-якій формі, якщо інші вимоги щодо форми договору не встановлені законом, в тому числі договір можна укласти і в електронному вигляді.

Особливості договору зазвичай залежать від того чи іншого типу договору. Відповідно до Цивільного кодексу України існують чотири специфічні типи договорів, які обмежують договірну свободу и кожен з яких має свої особливості, які відрізняють його від інших, та впливають на умови, предмет та суб'єктів договору.

Публічний договір є найпоширенішим договором у цивільному праві. Одна зі сторін такого договору бере на себе обов'язок здійснити продаж товарів, виконати робіт або надати послуги кожному, хто до неї звернеться, тобто іншій стороні або сторонам (ст. 633 Цивільного кодексу України). Умови даного виду договору є однаковими для всіх споживачів. Кожний споживач має право укласти, а підприємець його прийняти. Пропозиції щодо зміни умов договору має подавати як споживач, так і підприємець[3].

Договір приєднання характеризується умовами, які встановлені однією із сторін, а друга сторона може тільки приєднатись та погодитися із визначеними умовами (ст. 634 Цивільного кодексу України).

Попередній договір передбачає обов'язок сторін даного договору протягом певного строку укласти основний договір на умовах, встановлених цим договором (ст. 635 Цивільного кодексу України).

Договір на користь третьої особи передбачає обов'язок боржника виконати свій обов'язок на користь третьої особи, яка може бути й не встановленою у договорі (ст. 636 Цивільного кодексу України).

Таким чином, особливості договору залежить від його типу. В Цивільному кодексі України чітко прописані особливості, умови, суб'єкти, строки та підстави виникнення, припинення та зміни кожного виду договору окремо. При укладанні договорів ми можемо зустрітися з такими проблемами як технічні помилки, до яких можна віднести застарілі законодавчі акти або ж неправильне зазначення реквізитів сторін, відсутність деталізації розірвання договору, відсутність конкретики зобов'язань сторін при розірванні договору, не чітке формулювання всіх прав та обов'язків сторін укладання. Для запобігання виникнення цих проблем необізаному суб'єкту цивільних відносин слід звернутися до нотаріуса або іншого спеціаліста в сфері правознавства за правовою допомогою.

Бібліографічні посилання:

1. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар / За заг. ред. Я. М. Шевченко. К., 2004. Ч. 1. С. 283.
2. Правознавство [Електронний ресурс] : Загальні положення про договір: URL:https://pidruchniki.com/13761106/pravo/zagalni_polozhennya_pro_dogovir (дата звернення: 15.11.2019).

3. Цивільний кодекс України : закон України від 16.01.2003 435-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356.

Носенко Марія Артемівна,

курсант другого курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Юніна Марина Петрівна,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ДОГОВОРИ МІЖ ПОДРУЖЖЯМ З ПРИВОДУ СПІЛЬНОГО МАЙНА

У сучасному світі все більш актуальним стає поняття договору між подружжям. Крім того з кожним роком кількість таких договорів в Україні зростає. Один з об'єктів таких договорів є майно подружжя. Більшість сімейних пар при укладенні договору з приводу спільного майна керуються позицією гарантованості своїх прав щодо спільного майна, набутого за період шлюбу. Нотаріус Марія Куксова повідомила, що в переважній більшості випадків до неї звертаються за посвідченням шлюбних договорів, суть яких можна звести до принципу «все, що набуто мною – моє, все, що набуто тобою – твоє» [1].

Право дружини та чоловіка укладати договори між собою регулюється ст.64 Сімейного кодексу України. У ч.1 цієї статті зазначається, що подружжя має право на укладення договорів, яке стосується їхнього спільного майна. Також ч.2 зазначеної вище статті передбачає укладення договорів між подружжям про відчуження одним із них на користь другого своєї частки у праві спільної власності, яке не вимагає виділу цієї частки [2].

Призначення укладення шлюбного договору найчастіше полягає у скасування норм ст. 60 СК України, яке визначає, що майно, набуто подружжям за час шлюбу, належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності незалежно від того, що один з них не мав з поважної причини (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо) самостійного заробітку (доходу) [3]. Можливість зміни цієї норми кодексу передбачено ст. 97 СК України. У більшості випадків такий договір укладають коли у чоловіка і дружини різне матеріальне становище і для того щоб забезпечити збереження особистого майна після можливого розірвання шлюбу.

Подружжя може внести до шлюбного договору пункти, що будуть виключати в майбутньому норми ст. 60 СК України, однак на практиці застосування ст.97 СК України не є таким, як в теорії. Майно, яке чоловік і жінка набули в період шлюбу, буде вважатися відповідно до договору роздільним майном. Однак в реальному житті виникають труднощі з таким договором, бо гроші одного з подружжя можуть плутатися з іншим у випадку спільного проживання, тому щоб уникнути в майбутньому таких проблем, подружжя може домовитися про укладення договору, в якому буде зазначено, що до роздільного майна будуть віднесені цінні речі, набуті в період шлюбу.

В ч.3 ст .97 СК України подано одну з розповсюджених причин укладання шлюбних договорів між подружжя. Дружина та чоловік під час укладання шлюбного договору можуть домовитися про можливий порядок поділу майна, а також при можливому розірванні шлюбу [3].Сторони договору у такий спосіб можуть домовитися кому яка річ буде належати у випадку розірвання шлюбу. Однак бувають випадки, коли у договорі прописано, що один з подружжя отримує грошову компенсацію за майно, набуто під час шлюбу, а іншому переходить у власність це майно.

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Нерідко у шлюбному договорі застосовують норми ч.4 ст. 97 СК України, які вказують, що подружжя може використовувати спільне майно для забезпечення потреб їхніх дітей, а також інших осіб. Норми цієї статті передбачають користування одного з подружжя, його дитини, членів сім'ї майном, що є у власності іншого, за умови наявності шлюбного договору. Однак під час користування майном, яке належить до власності іншого з подружжя, воно буде вважатися чужим. Звідси випливає, що скільки б часу не користувалися один з подружжя, дитина, або інші особи майном, право власності якого належить іншому з подружжям, таке майно завжди залишається у праві власності останнього [4].

Наприклад, чоловік постійно користується квартирою, що належить його дружині і яка була куплена нею до шлюбу. Однак під час користування за довгі роки ця квартира не переходить у право власності чоловіка, а залишається у дружини. Проте чоловік може набути право користування чужою річчю, тобто отримати сервітут, який передбачено ч.1 ст. 401 ЦК України, та може бути встановлений у договорі сторін. У зазначеному прикладі сервітут буде встановлений відповідно до шлюбного договору між подружжям, що не суперечить закону.

У шлюбному договорі зазвичай вказують порядок користування спільним майном дитиною дружини чи чоловіка від першого шлюбу. Так, подружжя може внести пункт до шлюбного договору про те, що, наприклад, якщо вони куплять у майбутньому під час шлюбу дачу, то ця дитина може проживати у ній протягом трьох літніх місяців.

Підсумовуючи сказане, варто зазначити, що у сучасному світі все більше практикуються шлюбні договори. Найбільш розповсюдженим приводом для складання шлюбного договору є зацікавленість обох з подружжя у праві на майно, набуте під час шлюбу. Розповсюдженість шлюбних договорів в Україні спричинена бажанням закріпити за собою право власності та користування особливо цінним майном, зокрема, нерухомістю або автотранспортом. На нашу думку, укладення шлюбних договорів, в першу чергу, є необхідним для гарантування належності частки майна від спільної власності, набутої під час шлюбу кожному з подружжя. На жаль менталітет громадян нашої країни не дає можливості всім українцям застосовувати на практиці укладання шлюбних договорів, що може негативно сказатись на забезпеченні права кожного з подружжя на частку у праві спільної власності щодо майна, набутого подружжям під час перебування у шлюбних відносинах.

Бібліографічні посилання:

1. Шаров Д. Проблемні аспекти та типові помилки щодо укладення шлюбного договору в Україні, URL: https://ukrainepravo.com/scientific-thought/legal_analyst/problemni-aspekty-ta-typovi-pomylky-shchodo-ukladennya-shlyubnogo-dogovoru-v-ukrayini/
2. Право подружжя на укладення договорів між собою. URL: http://yurradnik.com.ua/anal_and_comm
3. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
4. Журавлев Д. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України. Станом на 02.09.2019 р. К.: Професіонал. 520 с.

Парфьонова Альбіна Олександрівна,

курсант другого курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Резворович Кристина Русланівна,

кандидат юридичних наук,
завідувач кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ БАТЬКІВ У ПРАВАХ ЗА ДИТИНУ

Рівність є основою суспільства, яка прагне до соціальної справедливості та поваги до прав людини. Але, на жаль, в силу тих чи інших причин, жінки піддаються дискримінації практично у всіх сферах життєдіяльності. Інколи, батьки малолітньої дитини не можуть домовитися, з ким із них повинен залишитися дитина, вони йдуть до суду по рішення. У той час, коли законодавство України та Конвенція про права дитини ООН 1989 проголошують принцип рівності батьків і захисту найкращих інтересів дитини, національна судова практика йде іншим шляхом і в більшості випадків віддає перевагу матерям. [1]

Проблема такої гендерної рівності батьків у правах за дитину досліджували сучасні вітчизняні та закордонні науковці, зокрема, Т. Ганзицька, Н. Грицяк, О. Дашковська, І. Клецина, Лора Лукас, Лорна Сайц, Т. Фулей, О. Кісь, Н. Шостак та іншими. Зазвичай питання гендерної рівності батьків в наш час є складовою розвитку суспільних відносин в нашій країні, повністю не вирішена та потребує подальших наукових досліджень.

Батьківство — один із найбільш гендерованих інститутів і практик, де гендер «працює» найвиразніше. Материнство тісно пов'язують із жіночою самореалізацією в суспільних установах і в соціалізації дівчат; дослідження свідчать, що навіть у сім'ях, налаштованих на рівний розподіл обов'язків, народження дітей стає чинником повернення до традиційного укладу, а гендерний розрив в оплаті праці виникає передусім коштом жінок-матерів.

Права та інтереси дитини під час розлучення батьків захищені чинним законодавством, наприклад: Сімейним кодексом України, Законом України «Про охорону дитинства» та міжнародною «Конвенцією про права дитини». Стаття 9 Конвенції про права дитини зазначає, що "дитина, яка не проживає з одним або обома батьками, має право підтримувати прямий контакт з обома батьками, за винятком випадків, коли це суперечить інтересам дитини". [2]

Згідно з ч. 2 ст. 3 Сімейного кодексу України, дитина належить до сім'ї своїх батьків і тоді, коли спільно з ними не проживає. Тобто дитина є членом сім'ї і для матері, і для батька. Фактично чимало батьків стикаються з порушенням прав одного з батьків після розлучення, що, як бачимо, викликає закономірний опір.

В європейських державах у вирішенні проблем спілкування батьків та дітей після розлучення застосовується метод підходу, згідно з якими відносини батьків та дітей розглядаються як соціальні, а не тільки біологічні, враховуючи виключно інтереси та права дитини. Під час винесення рішення судді відштовхуються не лише від принципу гендерної рівності батьків, але й беруть на себе функцію визначення ступеня прихильності дитини до одного з батьків, ступінь впливу дорослих на формування думки дитини, особливості ставлення дитини до батька та матері із залученням експертів-психологів або без них. Основною відмінністю європейського законодавства полягає в чіткому розумінні законодавчого формулювання позиції держави та закріплення інтересів дитини як найвищої цінності. [3]

Українські суди майже в усіх випадках спорів між батьками про визначення місця проживання малолітньої дитини ухвалюють рішення на користь матері. Тобто, в розумінні судових органів України, лише, якщо матір зловживає алкоголем, наркотиками або не має сталого заробітку, у батька з'являється шанс домогтися, аби дитина проживала з ним. На практиці

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

спостерігається те, що визначення місця проживання малолітніх дітей з батьком, не зважаючи на те, що за його місцем проживання створені всі необхідні умови для життя та розвитку дітей, за рішенням суду дітей залишають матері. Навіть, не враховуючи, що органи опіки та піклування рекомендують суду визначити місце проживання дітей з батьком, а психолог підтверджує особисту емоційну прихильність дітей до батька – суд приймає рішення на користь матері. І тут постає питання дотримання гендерної рівності.

За статтею 8 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, Україна «має позитивний обов'язок вживати всіх можливих заходів для сприяння контактам дитини і того з батьків, хто проживає окремо, а непорозуміння між батьками не позбавляють державу від її обов'язків».

Проте системи підтримання регулярних контактів з дитиною, яку мати може перевезти для проживання до іншого регіону, в Україні просто не існує. Неефективність української системи виконання судових рішень постає перед чоловіком-батьком в усій своїй красі. [4]

Вважаємо, що українській судовій системі необхідно почати звертатися до європейської практики: ухвалюючи рішення, суди повинні досліджувати всі аспекти справи щодо проживання з яким із батьків найкраще забезпечить права та інтереси дитини.

Підсумовуючи дослідження проблеми гендерної рівності батьків у правах дитини, можна зробити висновок, що сучасна українська сім'я поставлена в досить жорсткі й надто складні умови. Економічні негаразди впливають на психологічний клімат у родині, вони часто стають причиною конфліктних ситуацій і навіть насильства в сім'ї.

Досягнення гендерної рівності може вимагати вжиття специфічних заходів, спрямованих на усунення гендерних диспропорцій або гендерної нерівності прав за дитину. Проте планування та реалізації заходів, спрямованих на розв'язання проблеми гендерної нерівності батьків у правах за дитину, необхідно досліджувати цю проблему надалі.

Бібліографічні посилання:

1. Ганзицька Т.С. Принципи права в механізмі забезпечення гендерної рівності в Україні: автореф. дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.01 / Маріупольський державний університет. Маріуполь, 2013. 20 с.
2. Конвенція про права дитини (20 листопада 1989 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/995_021 (дата звернення: 15.11.2019)
3. Лисечко К. Гендерна рівність батьків у правах за дитину. Юридична Газета, 23 січня 2017 р. №2-3
4. Фулей Т. І. Гендерна рівність при здійсненні правосуддя. К.: Ваіте, 2016. 180 с.

Пархоменко Анастасія Олегівна,

курсант четвертого курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Давидова Наталія Валентинівна,

кандидат юридичних наук,
викладач кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ІНСТИТУТ ЗАХИСТУ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Сьогодні, Україна є суб'єктом міжнародних відносин, політикою якої є тримання курсу на євроінтеграцію, що є певним поштовхом на прийняття та зміну чинних нормативно-правових актів урядом країни, відповідно до норм міжнародного законодавства. Наразі, система національного

законодавства охоплює низку міжнародно-правових актів, ратифікованих Верховною Радою України.

Так, виходячи з норм міжнародного законодавства та Конституції України – права та свободи людини визнаються найбільшою соціальною цінністю держави, які у свою чергу повинні нею захищатися на належному рівні.

Основний Закон нашої держави гарантує кожному надання правової допомоги. У виняткових випадках, відповідно до чинного законодавства України участь захисника може бути надана безоплатно за рахунок держави [1].

Надання особі права на захист обумовлено не тільки положеннями Конституції України, а також і чинними міжнародно-правовими договорами, такими як: Загальна декларація прав людини 1948 р., Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 р. та іншими.

Тому, відповідно, такі основоположні норми знаходять своє відбиття і в завданнях ЦПК України, які гарантують справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави [2].

Наразі, указом Президента України «Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015– 2020 роки» від 20 травня 2015 р. № 276/2015 встановлено пріоритети реформування судової влади – системи судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів як на рівні конституційних змін, так і на рівні впровадження першочергових невідкладних заходів, які забезпечать необхідні позитивні зрушення у функціонуванні відповідних правових інститутів. Одним з таких пріоритетних напрямів реформування зазначено посилення гарантій здійснення адвокатської діяльності, забезпечення доступності та ефективності правової допомоги відповідно до рекомендацій Ради Європи [3].

Тож, беручи до уваги вищезазначене, ми бачимо, що визначення механізму надання правової допомоги та забезпечення його функціонування набуває останнім часом особливої значущості та актуальності. Ефективне функціонування будь-якого інституту значною мірою залежить від його правової моделі, що втілюється в національному законодавстві, досконалості правового регулювання та встановлених законом гарантій його реалізації.

Сьогодні в Україні існує низка нормативно-правових актів, які регулюють інститут правової допомоги у цивільному процесі, зокрема це: Постанова Кабінету Міністрів України № 394 від 13 лютого 2013 р. «Про затвердження Державної цільової програми формування системи безоплатної правової допомоги на 2013–2017 роки», Закон України «Про безоплатну правову допомогу», Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та інші.

Відповідно до чинного законодавства України, найбільш поширеною та законодавчо врегульованою формою надання правової допомоги у цивільному судочинстві є представництво, що здійснюється зазначеним суб'єктом.

Відповідно до ст. 15 чинного ЦПК України до суб'єктів надання правової допомоги віднесено адвокатів, якщо інше не встановлено законом. Зокрема, аналізуючи положення ст. 56 ЦПК України до інших суб'єктів можна віднести також органи державної влади, органи місцевого самоврядування, фізичних та юридичних осіб, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, а також прокурора. Однак, доречним буде зауваження, що в цьому випадку така форма захисту не є представництвом, адже вона виступає своєрідним контролем за діяльністю суду стосовно дотримання ним прав та свобод людини, а також її законних інтересів [2].

З приводу цього, вважаємо доречним наголосити запропоновані зміни до Конституції України в частині правосуддя, розроблені робочою групою з питань правосуддя та суміжних інститутів, яка створена Конституційною Комісією та проект змін до ЦПК, розроблений робочою групою з реформування процесуального законодавства, створеною Радою з питань судової реформи при Президентові України, де акцентується увага на праві кожного отримати професійну правничу допомогу, внаслідок чого пріоритет у реалізації цієї функції в суді надано адвокатам [4].

У зв'язку з цим передбачається встановити в законі випадки, коли правова допомога надається виключно адвокатами. Зокрема, це стосується положення ст. 45 чинного ЦПК України відповідно до якого захист прав малолітніх або неповнолітніх осіб під час розгляду справи може здійснюватись через представника (адвоката) та через законного представника. Вважаємо

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

здійснення захисту лише через законного представника є не зовсім об'єктивним, адже задля забезпечення належного та ефективного захисту зазначених осіб необхідна правова допомога кваліфікованих спеціалістів, а у випадку представлення їх інтересів законними представниками, в силу своєї недостатньої обізнаності у сфері права такий захист є малоефективним. Таке зауваження стосується і недієздатних фізичних осіб.

Тому, з метою розв'язання даного питання пропонуємо внести зміни до ст. 45 та 59 ЦПК України, які передбачали б здійснення представництва малолітніх та неповнолітніх, а також недієздатних осіб через законного представника за участю представника, тобто адвоката.

Також, постає закономірне питання щодо диференціації безоплатної правової допомоги на обов'язкову та факультативну, за ознакою волевиявлення заінтересованої особи чи її представника щодо її надання. Адже, запроваджена у національному законодавстві модель надання безоплатної правової допомоги не передбачає обов'язковості її надання. Законом встановлено вичерпний перелік суб'єктів права на безоплатну правову допомогу та вичерпне коло осіб, за зверненням яких така допомога може бути надана рішенням Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги, на підставі якого призначається адвокат зі складу включених до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу(ст. 14, 15, 18, 19 Закону України «Про безоплатну правову допомогу») [5].

Таким чином, беручи до уваги наші дослідження, норми чинного законодавства України з урахуванням міжнародного законодавства, можна зробити висновок, що правове регулювання підстав, суб'єктного складу, форм та порядку надання правової допомоги у цивільному судочинстві потребує подальшого вдосконалення з метою створення в Україні в умовах євроінтеграції правової моделі надання юридичної допомоги, яка б відповідала міжнародно-правовим стандартам.

Бібліографічні посилання:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р.: станом на 21 лютого 2019 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. №1-рп/2016. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 05.11.2019 року).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. : станом на 18 жовтня 2019 р. / Верховна Рада України, 2013, № 9-10, №11-12, №13, ст. 88. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 05.11.2019 року).
3. Про стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки : указ Президента України від 20 трав. 2015 р. № 276/2015. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276/2015> (дата звернення: 05.11.2019 року).
4. Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ. Реформа процесуального законодавства в Україні: оцінки експертів. Веб-сайт. URL : http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3010:reforma-protsesualnogo-zakonodavstva-v-ukrajini-otsinki-ekspertiv-2&catid=71&Itemid=382 (дата звернення: 05.11.2019 року).
5. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02 червня 2011 р. Станом на 04 листопада 2018 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, №51, ст.577. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17> (дата звернення: 05.11.2019 року).

Плескачова Владислава Сергіївна,

курсант четвертого курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Давидова Наталія Валентинівна,

кандидат юридичних наук,
викладач кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ

Забезпечення захисту прав має першорядне значення під час ставлення цивілізованої правової держави. Реальний прогрес у незалежній державі неможливий без належного забезпечення захисту моральних благ людини, а саме: життя, здоров'я, честі, гідності, репутації та інших благ, які належать громадянам від народження та які в силу законодавству країни є невідчужуваними і непередаваними іншим чином.

У сучасній юриспруденції проблема відшкодування моральної шкоди є однією з найбільш дискусійних. Адже, новизна норм, що регулюють подібні відносини, суперечливість судової практики визначають вагомі прогалини в законах України і недоліки практики його застосування відносно критеріїв визначення розміру моральної шкоди та недосконалість її компенсації. Тому, вирішення аспектів цієї проблеми є надзвичайно важливим для дотримання конституційних прав громадян.

Нині позов про відшкодування моральної шкоди набуває все більшої популярності. Це свідчить про зростання правосвідомості, правової культури громадян - ще один крок до правової держави, у центрі уваги якої перебуває кожна окрема особа.

Конституція України, Цивільний кодекс України 2003 року, Кодекс законів про працю, Закон України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 р., Закон України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р., Закон України «Про телебачення і радіомовлення» від 21.12.1993 р., а також іншу нормативно-правові акти регулюють право на відшкодування моральної шкоди [3].

Відшкодування шкоди – один із найважливіших інститутів сучасної правової науки. У законодавстві України передбачено два види шкоди, що підлягає відшкодуванню – шкоду матеріальну і шкоду моральну.

Статті 23 Цивільного кодексу України визначає право особи на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав.

Тож, моральна шкода полягає:

- 1) у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я;
- 2) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів;
- 3) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна;
- 4) у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи [1].

Дана дефініція визначає конкретні критерії, які повинні враховуватися судами при визначенні розміру компенсації за спричинену моральну шкоду. Не дивлячись на розширення складових, що спричиняють право вимоги на відшкодування моральної шкоди не спростило порядок визначення розміру такої компенсації.

Хоч законодавство і регламентує точний перелік підстав для відповідальності за заподіяну моральну шкоду, однак, на практиці розв'язання даного права пов'язані із загальним розумінням

моральної шкоди, як правового інституту і в існуючому підході судів до цього питання. В основному, суд отожднює порядок доведення розміру матеріальної і моральної шкоди. Інколи суд взагалі просить позивача надати письмові докази завдання йому моральної шкоди та докази саме такого розміру її відшкодування [2].

Рекомендації ВСУ вимагають, щоб суд в рішенні сам обґрунтував якими критеріями він виміряв присуджений розмір відшкодування моральної шкоди – «При з'ясуванні питання щодо відшкодування моральної шкоди, суд повинен з'ясувати чим підтверджується факт заподіяння моральних страждань, або втрат немайнового характеру, за яких обставин вони заподіяні, в якій грошовій сумі позивач оцінює заподіяну йому шкоду та з чого він при цьому виходить» (Постанова Пленуму Верховного Суду України від 31.03.1995 р. № 4 «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди»). Отже, рекомендації ВСУ прямо вказують на той факт, що застосування норм з відшкодування моральної шкоди пов'язане з використанням значної кількості оціночних понять, які окреслені законом з великим ступенем відносності, а визначальна роль в їх правильному розумінні та застосуванні відводиться суду [3].

Встановлення розміру моральної шкоди судом можливо лише при належному обґрунтуванні доказами своєї правової позиції стороною. Суди виходять з того факту, що відсутність будь-яких орієнтирів, якими б суд міг би визначати розмір компенсації за завдану моральну шкоду, судова практика в Україні пішла шляхом встановлення пропорційності між сумами заявленої матеріальної та моральної шкоди. Однак, такий підхід застосовується у тому випадку, коли в одному позові заявляються вимоги про стягнення як моральної, так і матеріальної шкоди [2].

Даний підхід не відповідає діючому законодавству, оскільки ч. 4 ст. 23 ЦК України визначає, що моральна шкода компенсується незалежно від матеріальної шкоди, що підлягає компенсації, і не пов'язана з розміром такої компенсації [1].

Бібліографічні посилання:

1. Цивільний кодекс України : закон України від 16.01.2003 № 435-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 02.11.2019).
2. Визначення розміру моральної шкоди – методика Ерделевського очима неоднакової практики українських судів // Legal Shift efficient legal content. URL: <http://www.legalshift.com.ua/?p=74>
3. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: постанова Пленуму Верховного Суду України від 31.03.1995 р. № 4 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95> (дата звернення: 27.02.2009).

Полудень Карина Анатоліївна,

студентка другого року навчання (ОП «магістр»)
факультету історії та права

Центральноукраїнського державного
педагогічного університету імені В. Винниченка
Науковий керівник:

Поляруш Світлана Іванівна,

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових дисциплін та
адміністративного права Центральноукраїнського
державного педагогічного університету ім.
В. Винниченка

МІЖНАРОДНА ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЦІЇ ДО ПРИВАТНО-ПРАВОВИХ СПОРІВ ТА УКРАЇНА

Оскільки конфлікти є невід'ємною частиною людської природи, до медіації в тій чи іншій формі люди звертаються уже багато віків. В сучасному африканському, китайському, японському

суспільствах та в країнах ісламського світу, на відміну від західної культури, примирювальні позасудові методи врегулювання суперечок є первинними.

Проблемами медіації займаються юристи, педагоги, психологи, управлінці О.Белінська, Н.Білик, Н.Бондарчук, І.Борис, А.Даниляк, А.Демчук, Ю.Канарик, І.Лопатченко, Я.Міколаєнко, О.Можайкіна, О.Островська, Т.Подковенко, В.Приходько, М.Тютюнник, Т.Шинкар та інші.

Медіація, якою ми знаємо її сьогодні, виникла під час великої депресії в Америці в 1930-х роках як спосіб вирішення сімейних та трудових конфліктів. Завдяки медіації були зупинені тривалі масштабні страйки. Найбільш широкого визнання та розповсюдження медіація набула в Сполучених Штатах Америки після Паундської конференції 1976 року. Канада, Велика Британія, Австралія, Нова Зеландія, досить швидко перейняли американський досвід і впровадили аналогічні інститути альтернативного вирішення конфліктів. Уряди та неурядові організації континентальної Європи також підтримали тренд і активно сприяють розвитку медіації у своїх країнах. В 2008 і 2013 роках Європейський Союз прийняв директиви медіації в цивільних та господарських справах, та альтернативного вирішення спорів в сфері споживання [1].

На сьогодні медіація зарекомендувала себе як ефективний спосіб вирішення спорів у більшості країн світу та поступово охоплює всі сфери життя людини. Шляхом медіації вирішуються конфлікти на спортивних змаганнях, конфлікти франчайзингу, спірні питання у сфері мистецтва, у галузі оподаткування, з приводу захисту навколишнього середовища, щодо усиновлення, тощо.

Кожна держава, яка вирішила запровадити медіацію, самостійно вирішує, яка модель медіації буде найкраще відповідати її системі законодавства і культурним традиціям. Зокрема, йдеться про обов'язковість проходження процедури медіації для сторін спору. Принцип добровільності може реалізовуватися від моменту ініціювання медіації – за рішенням сторін, рекомендацією судді чи вимогою обов'язкового звернення на медіацію щодо певних категорій спорів. Цей принцип завжди зберігається щодо можливості припинення участі у процесі медіації у будь-який момент.

У Європейському Союзі (ЄС) медіація розглядається як добровільне волевиявлення сторін залучити незалежну сторону з метою самостійного вирішення виниклого спору, під час якого медіатор зберігає власну неупередженість і конфіденційність інформації [2].

У сучасному розумінні термін «медіація» (лат. *Mediatio* – посередництво, середина) закріпився у другій половині ХХ ст.: посередництво в суперечці між людьми, державами та іншими учасниками спору або конфлікту, а також форма позасудового вирішення спорів за допомогою третьої нейтральної, неупередженої сторони – медіатора – з метою пошуку взаємовигідного рішення конфлікту для його сторін [3].

Міжнародна практика свідчить про ефективність застосування медіації. Генеральною Асамблеєю ООН усім державам рекомендовано Типовий закон про міжнародну комерційну погоджувальну процедуру, прийнятий Комісією ООН з права міжнародної торгівлі, з тим, щоб вони розглянули можливість його прийняття в цілях забезпечення уніфікованості законодавства про процедури врегулювання суперечок у міжнародній комерційній погоджувальній практиці. У державах ЄС медіація, як спосіб вирішення спору (конфлікту), що виник у результаті будь-яких правовідносин (сімейні, трудові, цивільні і т.д.), застосовується набагато частіше у порівнянні з іншими позасудовими альтернативними способами врегулювання спорів, наприклад, такими, як переговори, примирення сторін, міні-процес, досудова нарада або спрощений суд присяжних.

Термін «альтернативне вирішення спорів – АВС» (*Alternative Dispute Resolution – ADR*) вперше було застосовано в США для позначення неформальних процедур урегулювання конфліктів.

Наявність окремих правових норм у законодавстві багатьох високорозвинутих країн та законодавстві Європейського Союзу дає можливість розглядати АВС як міжгалузевий правовий інститут [4]. Альтернативні способи вирішення спорів являють собою сукупність різноманітних погоджувальних процедур, спрямованих на всебічне, повне та неупереджене врегулювання правових конфліктів, що виникають у приватноправовій сфері, за допомогою недержавних механізмів та методів, які забезпечують швидке й ефективне вирішення спорів, на основі узгодження позицій та інтересів сторін, при мінімальних затратах часу й коштів зацікавлених осіб.

Не дивлячись на позитивний досвід застосування медіації в міжнародній практиці, в нашій країні, на жаль, такий спосіб вирішення спорів застосовується вкрай рідко. Досліджуючи сучасний стан застосування Україною альтернативних (несудових) методів розв'язання правових конфліктів та визначаючи існуючі передумови запровадження медіації в Україні, можна рішуче стверджувати, що українське законодавство має необхідне правове підґрунтя для безперешкодного застосування інституту медіації при вирішенні значного кола справ [5]. Так, Цивільний процесуальний кодекс України, Господарський процесуальний кодекс України, закони «Про міжнародний комерційний арбітраж», «Про третейські суди», «Про порядок вирішення колективних трудових спорів» та Сімейник кодекс України містять низку положень, що передбачають можливість врегулювання спору на основі взаємних поступок сторін шляхом укладення мирової угоди, проведення переговорів та звернення до несудових органів для вирішення приватно-правового конфлікту. На сьогоднішній день у Верховній Раді України було зареєстровано кілька проектів Закону «Про медіацію», проте процес їх обговорення ще триває. Наразі у Верховній Раді представлені два законопроекти – №3665 та №3665-1 [6]. Обидва мають низку недоліків, але законопроект №3665 вже був прийнятий у першому читанні. Також після прийняття проекту закону в Україні планується створення реєстру медіаторів.

Зараз в Україні створена НАМУ – Національна асоціація медіаторів України. На офіційному сайті НАМУ можна знайти всіх зареєстрованих в Україні медіаторів та детальну інформацію про їх спеціалізацію, рівень освіти, практичні навички та контактну інформацію.

Медіація починається підписанням договору про її проведення, а припиняється укладенням сторонами угоди за результатами медіації або ж складанням медіатором звіту про проведення медіації якщо угоду не укладено.

З огляду на це, першочерговим завданням української держави є комплексне закріплення альтернативних способів вирішення спорів на законодавчому рівні.

На нашу думку, медіація – це перспективний шлях вирішення цивільних, сімейних, трудових та інших спорів у більшості економічно розвинутих країн. Україна має активно долучатися до процесів впровадження медіації у практику розв'язання спорів. Для скасування перешкод у проведенні медіації необхідно прийняти спеціальний закон про медіацію, яким будуть комплексно врегульовані правові умови здійснення процедури медіації, порядок та принципи її проведення, правовий статус учасників медіаційного процесу та внести відповідні зміни до діючих в Україні процесуальних нормативно-правових актів.

Бібліографічні посилання:

1. Ярошенко С. Медіація: конфіденційна та швидка нейтралізація конфлікту при мінімумі витрат. URL: https://zib.com.ua/ua/137328-mediaciya_konfidenciyna_ta_shvidka_neytralizaciya_konfliktu_.html
2. Закон України Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів) від від 07.11.2012 №5458-VI /Верховна Рада України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/137/98-ВР>
3. Перспективи розвитку медіації в Україні. URL: <https://ukrmediation.com.ua/ua/korysna-informatsiia/materialy/u-vilnomu-dostupi/1593>
4. Медіація в державах Європейського Союзу. URL: <http://www.vaas.gov.ua/news/mediaciya-v-derzhavah-yevropejskogo-soyuzu/>
5. Медіація та правові перспективи її розвитку в Україні. URL: <https://radako.com.ua/news/mediaciya-ta-pravovi-perspektivi-yiyi-rozvitku-v-ukrayini>
6. Проект Закону про медіацію від 17.12.2015 № 3665 /Верховна Рада України URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH2TT00V.html

Приступа Діана Валентинівна,
курсант четвертого курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Нагорна Олена Олександрівна,
викладач кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ВИКОНАННЯ РОБІТ І НАДАННЯ ПОСЛУГ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» визначає термін господарська діяльність як будь-яка діяльність особи, направлена на отримання доходу в грошовій, матеріальній або нематеріальній формах, у разі коли безпосередня участь такої особи в організації такої діяльності є регулярною, постійною та суттєвою. Під безпосередньою участю слід розуміти зазначену діяльність особи через свої постійні представництва, філіали, відділення, інші відокремлені підрозділи, а також через довірену особу, агента або будь-яку іншу особу, яка діє від імені та на користь першої особи [1].

Для порівняння Податковий кодекс зазначає термін господарська діяльність як діяльність особи, що пов'язана з виробництвом (виготовленням) та/або реалізацією товарів, виконанням робіт, наданням послуг, спрямована на отримання доходу і проводиться такою особою самостійно та/або через свої відокремлені підрозділи, а також через будь-яку іншу особу, що діє на користь першої особи, зокрема за договорами комісії, доручення та агентськими договорами [3].

Перелік видів робіт і послуг у сфері господарської діяльності міститься у Класифікації видів економічної діяльності (далі – КВЕД) [4].

Відповідно до п. 7 ст. 179 Господарського кодексу України, господарські договори укладаються за правилами, встановленими Цивільним кодексом України з урахуванням особливостей, передбачених цим Кодексом, іншими нормативно - правовими актами щодо окремих видів договорів [2].

В свою чергу ст. 901 Цивільного кодексу України встановлено, що за договором про надання послуг одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони (замовника) надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу, якщо інше не встановлено договором [2].

Отже аналіз законодавства свідчить про те, що оплата за виконання певних послуг може бути не лише матеріальною, а і нематеріальною. Тобто сама по собі послуга не має жодних фізичних характеристик, це щось абстрактне, не маюче форми, розміру, кольору тощо.

А от щодо самих робіт, то вони як раз і мають матеріально виражений результат. Тобто замовник чекає на конкретний результат, який він зможе побачити та оцінити і вирішити, чи відповідає такий результат базаному очікуванню.

Як правило виконання робіт оформлюється та підписується у формі договору підряду, а відповідно до ст. 837 Цивільного кодексу України, одна сторона (підрядник) зобов'язується на свій ризик виконати певну роботу за завданням другої сторони (замовника), а замовник зобов'язується прийняти та оплатити виконану роботу. Вважається, що одним із найпоширеніших видів договорів підряду є договір на капітальне будівництво.

Для порівняння податкове законодавство не відмежовує поняття «роботи» і «послуги», включаючи виконання робіт як одну із складових у наданні послуг. Тож, відповідно до п. 14.1.185. Податкового кодексу [3], до постачання послуг, зокрема, належать: передача результатів виконаних робіт, наданих послуг платнику податку; передача (внесення) виконаних робіт, наданих послуг як вклад у спільну діяльність без утворення юридичної особи, а також повернення послуг.

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Підбиваючи підсумок, можна зазначити, що діяльність суб'єкта господарювання, яка може породжуватися як матеріальним, так і нематеріальним результатом і споживається у процесі надання, є послугою (бухгалтерська, маркетингова, брокерська). Господарське та цивільне законодавство, в цілому, досягли однакового рішення щодо розмежування робіт і послуг, проте, податкове законодавство ці поняття не розділяє. Таким чином, необхідним було б узгодити правові норми так, щоб не було ніяких розбіжностей між правовими актами.

Бібліографічні посилання:

1. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/334/94-%D0%B2%D1%80/ed20130101/find?text=%C3%EE%F1%EF%EE%E4%E0%F0%F1%FC%EA%E0+%E4%B3%FF%EB%FC%ED%B3%F1%F2%FC>
2. Цивільний кодекс від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
4. Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010: Наказ Держспоживстандартом України від 11.10.2010 № 457. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10>.

Пяничук Марія Сергіївна,

курсант другого курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Юніна Марина Петрівна,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АЛІМЕНТНИХ ОBOB'ЯЗКІВ

Повноцінний та дієвий захист прав дитини і формування законодавства у сфері охорони і захисту цих прав, зокрема, й у частині утримання дітей шляхом аліментування є обов'язком кожної соціальної, правової держави. Особливості реалізації прав обумовлені тим фактом, що фізична і розумова незрілість дитини потребує спеціальної охорони та піклування, включаючи належний правовий захист [1].

На жаль, науковці приділяють замало уваги висвітленню законодавчих і правозастосовчих питань, що виникають при стягненні аліментів, а от на практиці з такими проблемами стикаються безліч разів. Впродовж 2017–2018 років відбулися зміни в законодавстві з питань регулювання аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей, що потребує додаткового дослідження.

Як правило, такі справи розглядаються в судах першої інстанції, в апеляційних та касаційних судах вони не є такими поширеними. За даними звітів судів першої інстанції про розгляд справ у порядку цивільного судочинства у 2013 р. усього було розглянуто 101 036 справ про стягнення аліментів (що становить 36 % загальної кількості спорів, які виникають із сімейних правовідносин), із них із ухваленням рішення – 88 189, у тому числі із задоволенням позову – 84 968. У 2014 р. усього було розглянуто 76 548 справ про стягнення аліментів (що становить 35,2 % загальної кількості спорів, які виникають із сімейних правовідносин), із них з ухваленням рішення – 67 370, у тому числі із задоволенням позову – 65 253 [2].

Виходячи з наведеного вище, можна сказати, що сучасна статистика кількості випадків щодо невиконання батьками їх аліментних обов'язків є значною та доводить нам, що правова база та механізм регулювання таких обов'язків потребує удосконалення з боку законодавця.

Говорячи про правове регулювання аліментного забезпечення варто розпочати з самого поняття «аліментів». На нашу думку, проблемою сучасного законодавства є невірне трактування цього поняття, а саме ототожнення поняття «аліментів» з поняттям «утримання» (ст.ст. 75,78 СК України).

Так, відповідно до загально-теоретичних положень, аліменти (від лат. *alimentum* – харчування, утримання) – це утримання, яке у визначених законом або договором випадках надається одним членом сім'ї іншому, якщо останній не має власних коштів для існування [3, с.24].

Як зазначає О.О. Дерій, у юридичній літературі наголошується на необхідності розмежування таких понять як «аліменти» й «утримання». Пропонується термін «аліменти» вживати до ситуацій, коли втрачені нормальні сімейні відносини, а якщо зобов'язана за законом особа добровільно бере на себе зобов'язання, доцільно вживати термін «утримання» [4, с. 285]. Також аналогічні думки з цього приводу висловлювали М.Г. Масевич [5] та Н.М.Єршова [6].

При цьому в літературі з сімейного права «аліменти» розглядаються переважно як матеріальна допомога, що надається в силу закону подружжю, дітям, родичам, своякам, фактичним вихователям (вихованцям). Ця допомога може надаватись як у добровільному, так і в примусовому порядку. А виходячи з положень ст.ст. 181, 182 СК України, законодавець взагалі не розрізняє понять «утримання» та «аліменти», уживаючи їх як синоніми.

Ми згодні з думкою учених, що вважали термін «аліменти» як примусове виконання обов'язку, а коли вже обов'язок надання допомоги є добровільним, тоді мова буде йти саме про «утримання». Тому доцільною пропозицією задля удосконалення законодавства є припинення ототожнення таких понять і зміна відповідних статей СК України, в яких «аліменти» зазначаються поняттям «утримання».

Також, не менш актуальним питанням у сфері забезпечення правового регулювання аліментних обов'язків є саме невиконання батьками їх обов'язку утримання дітей, що зумовлює сімейно-правову відповідальність.

При злісному ухиленні батьків від сплати аліментів на утримання дітей, вони підлягають притягненню до кримінальної відповідальності відповідно до ст. 164 Кримінального кодексу України [7]. Проте доволі складно довести це злісне ухилення батька чи матері від сплати аліментів на практиці. Це можна пояснити тим, що у сучасних демократичних суспільних відносинах працевлаштування не є обов'язком, що покладається на громадян, і тому деякі батьки посилаються на те, що вони не можуть знайти роботу і тому не виконують своїх обов'язків. А при відсутності у таких людей майна навіть державні виконавці не в змозі виконати рішення суду про примусове стягнення з них аліментів. Тому, на нашу думку, наразі це є прогалиною нашого законодавства, яка полягає у тому, що, внаслідок відсутності обов'язку працювати, питання щодо стягнення аліментів з непрацюючих батьків залишається невирішеним на законодавчому рівні і потребує подальшого вирішення, а саме шляхом забезпечення належного виконання з боку державних виконавців свого обов'язку з приводу розшуку майна боржника та іншої можливості сплати ним аліментів.

Відповідно до статті 164 Кримінального кодексу України за несплату аліментів встановлені такі види покарань, як штраф, громадські роботи, виправні роботи та обмеження волі [7]. Перш за все, застосування даних покарань є забезпеченням інтересів дитини та профілактика таких правопорушень. А так як вказані санкції стосуються аліментодавця, можна передбачити, що навіть якщо вони будуть застосовані, інтереси дитини залишаються порушеними, а матеріального утримання вона не отримує. Адже, якщо поміркувати, виправні роботи та сплата штрафу буде здійснюватися виключно на користь держави та державного бюджету, а громадські роботи взагалі виконуються на безоплатній основі, а обмеження волі такої особи також не має на меті захист прав дитини.

Тобто можна дійти висновку, що у будь-якому з цих випадків відбування встановлених видів покарань не переслідує за мету виконання зобов'язання по сплаті аліментів та забезпечення прав дитини. А аналіз положень ст. 50 Кримінального кодексу України свідчить, що дані види

покарання мають на меті лише покарання і виправлення засудженого. Відповідно заходів стимулювання саме сплати аліментів – немає. Можна сказати, що для особи, яка злісно ухиляється від аліментних зобов'язань, довготривала сплата невеликих аліментів дитині є більшим покаранням, ніж відбуття кримінального покарання (яке є доволі лояльним та не суворим).

Але все ж таки існує частковий спосіб реалізації права на захист неповнолітнього, який виражається у державній допомозі. Піклування держави про неповнолітнього полягає в тому, що у разі, якщо місце проживання батьків невідоме, або вони ухиляються від сплати аліментів, або не мають можливості утримувати дитину, дитині, виходячи зі ст. 181 СК України та згідно Постанови № 189, затвердженої Кабінетом Міністрів України 22.02.2006 р. призначається та виплачується тимчасова державна допомога, розмір якої розраховується як різниця між 50 відсотками прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку та середньомісячним сукупним доходом сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців [8].

На підставі викладеного вище можна зробити висновок, що аліменти як певні кошти цільового призначення, можуть носити як добровільний, так й примусовий характер і є складовою матеріального забезпечення дітей.

Проблеми виконання аліментних зобов'язань викликають сьогодні загальне занепокоєння, про що свідчить кількість дітей, які залишилися без матеріального забезпечення. Вбачається, що для того, щоб інтереси дитини дійсно були захищені державою доцільним є запропонувати розроблення певної міри покарання, що зможуть значно посилити реалізацію обов'язку щодо сплати аліментів, а також захистять інтереси та права дитини. Тому в контексті удосконалення цього питання пропонуємо розглянути положення глави 4 Закону України «Про виконавче провадження» у ракурсі мір відповідальності за несплату аліментів і встановити конфіскацію та продаж майна боржника саме на користь дитини, тобто заходи майнового характеру, що підвищать захист інтересів дитини і будуть стимулювати сплату аліментів.

Бібліографічні посилання:

1. Зміни у законодавстві підвищать відповідальність батьків за неналежне утримання дитини. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2468520-zmini-u-zakonodavstvi-pidvisat-vidpovidalnist-batkiv-za-nenalezne-utrimanna-ditini.html>
2. Звіти судів першої інстанції про розгляд справ у порядку цивільного судочинства за 2013–2014 рр. Форма № 2-Ц, затверджено наказом Державної судової адміністрації України 5 червня 2006 р. № 55 за погодженням з Держкомстатом України.
3. Юридичний словник. За ред. Б.М. Бабія, Ф.Г. Бурчака, В.М. Корецького, В.В. Цветкова. 1983. С. 1342.
4. Дерій О.О. Поняття аліментного зобов'язання. 2013. № 59. С. 282-287.
5. Масевич М.Г. Основания возникновения алиментных обязательств. М.Г. Масевич. Правовые вопросы семьи и воспитания детей. 1967. 88 с.
6. Ершова Н.М. Правовые вопросы воспитания детей в семье. 1971. С.101.
7. Кримінальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. Ст.131.
8. Порядок призначення та виплати тимчасової державної допомоги дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів, не мають можливості утримувати дитину або місце проживання їх невідоме: Постанова Кабінету Міністрів України 22.02.2006 р. Офіційний вісник України. 2006 р. № 8. С. 446.

Рудий Владислав Сергійович,

курсант другого курсу факультету економіко-правової безпеки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Круглова Ольга Олександрівна,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

МІСЦЕ І РОЛЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ЕКОНОМІЧНОМУ І СОЦІАЛЬНОМУ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Актуальність цієї тема є досить вагомою у сучасному житті з огляду на те, що інтелектуальна власність допомагає духовному збагаченню країни та розвитку в цілому. Науковий, економічний розвиток завдячує саме творчості людини її внеску у розвиток суспільства.

Сьогодні людина досягла найбільшого розвитку в технологічному і економічному напрямках діяльності. Рушійною силою цього розвитку стала інтелектуальна власність. Людина за своєю натурою прагне до задоволення своїх матеріальних і духовних потреб із ними вона відчуває себе щасливою. Якщо заглянути в історію то можна зрозуміти що найбільшого розвитку людина і держава в цілому досягала тоді, коли інтереси держави збігалися з інтересами громадян. Тому сучасні держави які прагнуть стати процвітаючими прикладають максимально зусиль для підвищення культури громадян їх духовного збагачення та економічного розвитку країни.

Відомо, що яскраві сплески розвитку цивілізації спостерігалися тоді, коли держава ефективно заохочувала творчу діяльність своїх громадян. Прикладом може служити історія Стародавньої Греції, Римської Імперії чи епоха Відродження в Європі [1]. Якщо проаналізувати розвиток сучасних держав то можна зрозуміти, що Японія, США створюють програми які є ретельно продумані для розвитку творчої діяльності громадян які працюють ще з шкільного віку. Сьогодні дедалі більше людей розуміють, що рушійною силою економічного і науково-технічного прогресу є результат інтелектуальної діяльності людини. Саме тому держава яка прагне до стабільного розвитку та до високого рівня життя повинна створювати усі умови до інтелектуального розвитку. Вагомим кроком до ефективного створення і використання об'єктів інтелектуальної власності є правова охорона інтелектуальної власності, для того щоб стимулювати створення нових винаходів, сприяти поширенню її результатів та заохочувати чесною торгівлею її діяльність. Якщо брати до уваги досвід зарубіжних країн то Україна має перейняти корисний досвід підтримки інноваційних підприємств. Така підтримка полягає у створенні інноваційних і фондів фондів з участю країни у вигляді видачі грантів на наукові дослідження як це на прикладі США та Німеччини.

Патентна документація дозволяє виявляти альтернативні технології, якими можна замінити менш сучасні існуючі технології. Одне з головних завдань патентної системи полягає в тому, що вона заохочує винахідницьку діяльність і стимулює творчу активність громадян [2. с. 81].

Законодавство України у сфері права інтелектуальної власності на сьогодні ще не достатньо сформовано, його становлення продовжується одночасно із становленням державності. У процесі створення правової держави надзвичайно важливу роль відіграє цивільне право, складовою якого є законодавство у сфері інтелектуальної власності [3]. Авторське право регулює відносини щодо створення та використання наукових літературних мистецьких творів і охороняється без реєстрації та формальної експертизи в державних органах.

Розвиток національної творчості не матиме перспективи, якщо його автору не гарантована авторська винагорода за його працю. Також охорона авторського права займає вагомим місце, адже гарантія права інтелектуальної власності означає, що твою роботу ніхто не зможе привласнити. Саме тому якщо ми хочемо щоб наша країна розвивалася на прикладі стародавніх чи сучасних держав потрібно докладати максимально зусиль для того щоб творчість людей прогресувала. У

сучасному світі інтелектуальна власність є тією рушійною силою яка рухає економіку вперед. Саме тому, Україна має скористуватися досвідом інших розвинутих держав, які заохочували людей, які намагалися створювати щось нове і перспективне задля свого майбутнього і майбутнього інших.

Бібліографічні посилання:

1. Місце і роль інтелектуальної власності в економічному і соціальному розвитку держави. URL: <http://radnuk.info/pidrychnuku/itel-vlasnist/469-kybax/8153-2> (дата звернення 16.11.19).
2. Мельникова Л. И., Романова Н. И., Столяров А. М. Патентные исследования на различных этапах создания и освоения объектов техники: Учебное пособие. М.: ВНИИПИ, 1987. 128 с.
3. П.Т. Бубенко, В.В. Величко, С.М. Глухарев Інтелектуальна власність. UTR <http://eprints.kname.edu.ua> (дата звернення 16.11.19).

Рудницька Кароліна Сергіївна,

курсант другого курсу факультету економіко-правової безпеки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Круглова Ольга Олександрівна,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

**ПРО АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СПАДКУВАННЯ ЗА СЕКРЕТНИМ ЗАПОВІТОМ
ВІДПОВІДНО ДО ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ**

У наші часи в Україні все частіше стає тенденція підвищення значущості заповіту при визначенні наступної долі майна особи після її смерті. Якщо декілька десятиліть тому людям просто не було чого заповідати, то і нагальної потреби у складанні заповіту не було. Але сьогодні говорять про те, що все частіше у окремих осіб у власності є цінне майно, і тому питання спадкування за заповітом повинно бути чітко врегульовано на законодавчому рівні. В іншому ж разі є можливість виникнення ситуації, коли після смерті фізичної особи її майно успадковують не ті особи, яким би він бажав передати своє майно.

Важливе значення для того, щоб заповіт вважався дійсним є форма його укладання. Тобто, це спосіб, яким спадкодавці фіксують власне волевиявлення. За загальним правилом, заповідач посвідчує заповіт у нотаріуса за встановленими законом правилами. Серед всього переліку нотаріальних заповітів, значний інтерес викликав таких їх різновид, як секретний заповіт. Відповідно до статті 1249 ЦК України секретним заповітом визнається заповіт, який спадкодавець має право скласти, не надаючи нікому, навіть нотаріусу, змоги побачити його зміст. З цього ми можемо простежити природу секретного заповіту, який за своїм функціоналом має забезпечити виконання та реалізацію права особи на таємницю власного заповіту [1].

Наведена нами вище норма, яка виконує функцію додаткової гарантії з приводу збереження цілковитої таємниці заповіту, в практиці є більш умовною і має певний декларативний характер, адже нотаріус має в будь-якому разі зберігати таємницю заповіту, незалежно від того, чи ознайомився він з його змістом, чи ні. Також в цьому випадку наявні сумніви з приводу позитивних сторін того, що нотаріус не може бути ознайомлений зі змістом певного заповіту, так як у ньому може бути допущено маса помилок і неточностей, які тільки ускладнять процедуру прийняття спадщини [2, с. 122].

Процес складання та підтвердження секретного заповіту є доволі простим. Починається все з того, що заповідач подає заповіт нотаріусу в запечатаному і заклеєному конверті. На даному конверті має обов'язково міститися підпис особи, яка заповідає власне майно. В свою чергу,

нотаріус також ставить свій посвідчувальний підпис на конверті, ставить печатку і при заповідачеві поміщає його в інший конверт та опечатує його. В даному випадку заповіт передається нотаріусу на зберігання без процедури опису. Також особливістю є те, що зберігається секретний заповіт в окремому пакеті в сейфі чи залізній шафі.

Після процедури відкриття спадщини, нотаріус зобов'язаний призначити день оголошення змісту заповіту. В цьому разі він повідомляє всіх членів родини та родичів спадкодавця, якщо місце проживання їх невідоме, то робить відповідне повідомлення у ЗМІ. Потім в присутності заінтересованих осіб і двох свідків конверт відкривається і оголошується зміст заповіту, про що складається відповідний протокол, в якому зазначається зміст заповіту. Його підписують нотаріус та свідки. Також у тексті протоколу присутнє відображення попередження нотаріусом свідків про відповідальність за розголошення ними відомостей, які стали ним відому внаслідок оголошення змісту секретного заповіту [3, с. 234].

Важливе місце у процесі складання та посвідчення секретного заповіту має безпосередньо нотаріус. Він зобов'язаний розповісти заповідачу, що текст у заповіті не повинен викликати жодних суперечностей та сумнівів, щоб уникнути конфліктів та суперечок після відкриття спадщини. Бували випадки, коли такі секретні заповіти просто визнавалися нікчемними. Це пов'язано з низькою правовою освітою та свідомістю суспільства, яке не розуміє наслідків неправильно викладення змісту заповіту.

Всі заповіти, а отже і секретні, мають обов'язково бути зареєстровані у Спадковому реєстрі в порядку встановленому законодавством. Даний обов'язок лежить на нотаріусу [4, с. 87].

Відповідно до Цивільного Кодексу України та ЗУ «Про нотаріат» секретні заповіти мають право посвідчувати лише працівники приватних та державних нотаріальних контор. Однак, існують випадки, коли у заповідача не має об'єктивної можливості звернутися до нотаріуса (прикований до ліжка, знаходиться в місцях позбавлення волі чи експедиції), тоді право на посвідчення заповіту надається особам, які є прирівняні до нотаріусів. Повний перелік ми можемо побачити у ЦК України, а саме у ст. 1252. Проте у наведених випадках законодавцем не наведені дії щодо посвідчення саме секретного заповіту [1].

У підсумку можна висловити наступне:

- серед всієї сукупності заповітів, саме секретний заповіт виступає їх кваліфікованою формою особистих розпоряджень заповідача у випадку своєї смерті, що є додатковим засобом реалізації права на таємницю заповіту;
- існують додаткові вимоги до нотаріуса щодо посвідчення даного виду заповітів.
- посвідчення секретного заповіту можливе лише нотаріусом, що порушує право осіб, яке з суб'єктивних причин не можуть отримати нотаріальну допомогу.

Отже, розглядаючи все вищесказане, можна зробити висновок, що інститут секретних заповітів потребує подальшого законодавчого врегулювання та конкретизації, що в свою чергу спростить процедуру їх укладання та посвідчення. До наступних кроків вдосконалення даного інституту можна віднести:

- окреме законодавче врегулювання інституту секретних заповітів, що забезпечить їх повну прозорість і точність;
- розширення повноважень нотаріуса щодо безпосередньої участі у складанні секретних заповітів для уникнення подальших проблем та неточностей у формулюваннях спадкодавця;
- надання права посвідчувати секретний заповіт іншим особам, які є прирівняними до нотаріусів.

Саме дані заходи повністю спростять та зроблять зрозумілою процедуру складання секретних заповітів, що в свою чергу забезпечить уникнення подальших колізій та неточностей й допоможе суспільству в повній реалізації своїх прав як зі сторони спадкодавця, так і з боку спадкоємців.

Бібліографічні посилання:

1. Цивільний процесуальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України: кодекс від 18.03.2004, редакція від 01.04.2016 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення 15.11.2019).

2. Васькович Й. Спадкування за заповітом: проблеми вікового цензу. Й. Васькович. *Право України*. 2008. № 4. С. 121-123.
3. Заїка Ю.О. Спадкове право: навч. пасібник / Ю.О. Заїка, Є.О. Рябоконт. К.: Юрінком Інтер, 2009. 352 с.
4. Заїка Ю.О. Спадкове право в Україні. Становлення і розвиток: монографія / Ю.О. Заїка. К.: КНТ, 2007. 288 с.

Рябошапка Ксенія Валеріївна,

курсант третього курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Резворович Кристина Русланівна,

кандидат юридичних наук,

завідувач кафедри цивільного права та

процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРЕДСТАВНИЦТВО В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ В КОНТЕКСТІ АДВОКАТСЬКОЇ МОНОПОЛІЇ

Стаття 59 Конституції України зазначає, що кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав. [1]

Наша держава гарантує забезпечення права на юридичну допомогу. Саме правоохоронна система країни служить гарантом реалізації даного права. Правова допомога виражається у наданні чіткого роз'яснення та вмотивованих консультацій щодо будь-яких юридичних питань, складанні документів правового характеру (таких як: скарги, заяви, довідки тощо), здійсненні представництва в суді, забезпеченні виконання обов'язків згідно чинного законодавства та ін. Також ніхто не може впливати на особу у виборі свого захисника. Форми та методи використання його допомоги також залежать тільки від особи, ніхто не має права маніпулювати її вибором.

Цивільне процесуальне представництво є надійним способом реалізації гарантованого ст. 59 Конституції України права на професійну правничу допомогу зацікавленим на те особам. Загалом суть цивільного процесуального представництва можна визначити як процесуальну діяльність представника або повіреного, спрямовану на захист суб'єктивних прав та охоронюваних законом інтересів іншої особи, як сторони або третьої особи, що бере участь у справі, державних і громадських інтересів, а також сприяння суду у всебічному, повному та об'єктивному з'ясуванні обставин справи з метою постановлення законного та обґрунтованого рішення по справі.

Категорію «представництво» розуміють як: 1) цивільно-процесуальний інститут; 2) правовідносини за участю представника; 3) діяльність представника. [2]

Певне уявлення стосовно сутності поняття «представництво у цивільному процесі» все ж таки можна скласти, проаналізувавши положення ст. 58 Цивільного процесуального кодексу України. Так, відповідно до ч. 1 цієї статті, сторона, третя особа, а також особа, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи, може брати участь у судовому процесі особисто (самопредставництво) та (або) через представника. [3]

Інститут представництва сприяє повній та всебічній реалізації особою своїх прав та обов'язків в цивільних правовідносинах, захисту суб'єктивних інтересів, в силу неможливості з огляду різних обставин здійснення такої реалізації самостійно.

Проводячи аналіз чинного законодавства України ми визначили таке коло суб'єктів представництва:

- фізична особа «може брати участь у судовому процесі особисто (самопредставництво) та (або) через представника» (ч. 1 ст. 58 ЦПК України);

- юридична особа (приватного та публічного права на рівних умовах) – «через свого керівника або члена виконавчого органу, уповноваженого діяти від її імені відповідно до закону, статуту, положення (самопредставництво юридичної особи), або через представника» (ч. 3 ст. 58 ЦПК України);

- держава та територіальна громада «через відповідний орган державної влади, орган місцевого самоврядування відповідно до його компетенції» (ч. 4 ст. 58 ЦПК України. Представництво держави та територіальної громади є більш складним та має подвійну природу.

На часі чергова реформа інституту представництва у цивільному процесі.

Думки соціальної спільноти щодо даної «новели» є досить різними та занадто невизначеними. Наприклад, Світлична Г. зазначає, що не можуть виконувати функції представника особи, які не мають цивільної процесуальної правосуб'єктності. Відносна неспроможність осіб бути представниками у цивільному судочинстві, яка встановлена ЦПК України, визначає фактичне обмеження права юридичних осіб та органів влади представляти свої інтереси в інший спосіб, ніж за допомогою адвоката. [4]

Натомість Полуніна О. зауважує, що така монополія на представництво інтересів сторін адвокатом лише підвищить якість захисту прав та інтересів сторін, за рахунок високих професійних знань та якостей адвокатів. [5]

Тому введення «адвокатської монополії» на представництво в суді зовсім не обмежує право громадян на юридичну допомогу, адже тепер у таких спосіб саме держава взяла на себе відповідальність щодо забезпечення надання особі кваліфікованої правової допомоги у відповідних правовідносинах.

Вказане твердження підтримав в окремій думці і суддя Конституційного суду Вдовіченко С. Він зазначив, що право на правничу допомогу полягає у конституційному обов'язку держави забезпечити кожному (як фізичній, так і юридичній особі) достатньо високий рівень будь-якого з видів правничої допомоги, що надається, зокрема, професійної правничої допомоги адвокатів, які повинні мати необхідний рівень професійної підготовки, керуватися правилами професійної етики, законодавчими вимогами доступу до професії та нести відповідальність за неналежне виконання свого професійного обов'язку. [6]

Підводячи підсумки дослідження особливостей здійснення представництва в цивільному процесі, слід зауважити, що сучасний ЦПК України та судова реформа, яка впроваджується в державі, фактично вводять монополію на представництво сторін адвокатом у судах. З одного боку, це пов'язано із високим рівнем професійних знань. Але разом з тим, така монополія викликає питання обмеження можливостей для особи реалізувати її власне право на судовий захист, залучаючи в якості представника іншу особу, не адвоката. Важливим є продовження реформування інституту представництва в цивільному процесі, враховуючи особливості конституційних положень.

Бібліографічні посилання:

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 03.11.2019).
2. Зейкан Я., Ігнатенко В. Представництво у цивільному процесі. URL: https://protocol.ua/ru/predstavnitstvo_u_tsivilnomu_protsezi/ (дата звернення: 04.11.2019).
3. Фазекош О. Поступатися адвокатською монополією - це поступатися правами людини. Закон і бізнес. 07.09-13.09.2019. №35. URL: https://zib.com.ua/ua/139062postupatisya_advokatskoju_monopolieyu__ce_postupatisya_prava.html (дата звернення: 03.11.2019 р.).
4. Світлична Г. О. Представництво у цивільному судочинстві: сучасний стан та перспективи вдосконалення правового регулювання. *Вісник Верховного Суду України*. 2012. № 12. С. 38–45.
5. Полуніна О. О. Правнича допомога та представництво в суді виключно адвокатом як новація цивільного процесу. *Новели цивільного процесуального кодексу України* : матер. кругл. столу (Одеса, 26 березня 2018 р.). Одеса: Фенікс, 2018. С. 50-52.

6. Окрема думка судді Конституційного Суду України Вдовіченка С.Л. стосовно Висновку Конституційного Суду України у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) вимогам статей 157 і 158 Конституції України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/ng01d710-16> (дата звернення: 10.11.19)

Рязанов Валерій Олександрович,

курсант другого курсу факультету економіко-правової безпеки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Круглова Ольга Олександрівна,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

МЕЖІ ВТРУЧАННЯ ДЕРЖАВИ У СФЕРУ ПРИВАТНИХ ВІДНОСИН

У глобалізаційних процесах сучасного світу увага до людини як до найголовнішої цінності зростає. Будь-яка особа наділяється свободою у вирішенні питань свого власного життя, окрім цього держава зобов'язується забезпечити захист цієї свободи і не втручатися у здійснення цього права особою. Але, безсумнівно, в суспільстві, яке взаємодіє і функціонує на демократичних засадах, неможливо повністю забезпечити кожну приватну особу такою свободою, не встановлюючи межі з боку держави. У цьому випадку органи державної влади наділяються відповідними повноваженнями щодо обмеження права особи на свободу приватного життя та її відносин.

Виникає два антагоністичних явища: повна свобода у сфері приватних відносин і можливість обмеження цієї свободи. Сьогодні тема можливості втручання держави у сферу приватних відносин є об'єктом інтересу та вивчення багатьох вчених, які розглядали зазначену проблему з різних аспектів.

Ключовим для розуміння необхідності різних підходів до правового регулювання відносин приватних фізичних та окремих приватних юридичних осіб та відносин за участю суб'єктів державного господарювання є розуміння та розмежування їх для застосування:

1) поняття приватних (індивідуальних) відносин, які застосовуються в цивільному приватному праві з часів Римського права;

2) ринкових відносин, поняття яких у цивільному праві (так само як і в приватному праві часів Риму) не згадується, коли всі суб'єкти діють в умовах ринку та його закономірностей.

Другим ключовим пунктом є розуміння приватних відносин за участю суб'єктів державного господарювання як економічних ринкових відносин. Ринкові відносини – це відносини і зв'язки, які складаються між продавцями і покупцями в процесі купівлі продажу товарів. Держава також виступає найбільшим продавцем та покупцем товарів на ринку. Ці відносини, оскільки вони є приватними за змістом, підкоряються певній низці економічних законів та суспільних закономірностей, які жодним чином не враховуються в цивільному праві, але підлягають урахуванню у правовому регулюванні відповідних приватних відносин як ринкових за допомогою спеціальних правових інструментів.

Приватні відносини радянського періоду мало імперативний характер, було аспектом державної політики, забезпечувалося партійною владою, що обумовлювалось існуючою формою державно-правового режиму. При цьому стримувалося повне волевиявлення, мало місце проникнення держави у всі сфери приватних відносин. Головним завданням держави забезпечення порядку в країні при мінімальному втручанні в приватне життя громадян.

Водночас приватні відносини в країнах континентальної Європи «розглядається як система джерел права, що регулюють відносини між їх учасниками як приватними особами» [1, с. 166]. Саме правовий статус особи є визначальним у регулюванні приватних відносин. Як слушно зазначив С.С. Алексєєв, хоча галузеві методи і механізми, що їм відповідають, за своїми початковими елементами побудовані на двох простих початках – централізованому і диспозитивному регулюванні, останні в кожній галузі у поєднанні зі всією сукупністю способів правового впливу (дозволами, заборонами, позитивним зв'язуванням) отримують своєрідний вираз. Це відображається насамперед у правовому статусі суб'єктів – головній рисі кожної основної галузі під кутом зору властивих їй методу і механізму регулювання [2, с. 173].

З цього приводу в літературі зазначається, що незважаючи на рівноцінність та взаємозв'язок між приватними відносинами і державним впливом, «...підвищена увага все ж таки повинна бути приділена приватним відносинам, оскільки саме вони (поряд чи у поєднанні з правами людини) відображає головні процеси, пов'язані зі становленням системи суб'єктивних приватних прав, які відкривають гарантований простір для власної активної діяльності людей, їх творчості, ініціативи...» [3, с. 18]. Такий підхід допустимий при вирішенні питання щодо взаємозв'язку та співвідношення приватних відносин і державного впливу в конкретній історичній період існування суспільства і держави з урахуванням досвіду, накопиченого у світовій практиці.

У приватному праві виникає поняття індивідуально-приватного володіння, тут відбувається пристосування об'єкта до спільних тенденцій. Зокрема, приватні відносини виникають на підставі прийняття рішення (акта) державного органу, що стосується здійснення функцій держави і не створює цивільно-правових наслідків.

Суть приватних відносин полягає в тому, що в приватних цивільних відносинах головним є забезпечення особистої волі та диспозитивності сторін в реалізації приватних прав. У приватних відносинах головним є забезпечення виконання економічної функції кожного суб'єкта права як учасника таких відносин і держава не повинна втручатися в ці відносини. Державний вплив буде доцільний лише тоді, коли виникає ситуація нездатності забезпечення приватних відносин, які необхідні для відтворювальних процесів у суспільному виробництві. Міра втручання державних органів влади в приватні відносини визначається досягнутим рівнем економіки, а також поточними і перспективними цілями.

Межі втручання держави у сферу приватних відносин залежать від того, яка модель співіснування держави, громадянського суспільства склалася на певному історичному етапі розвитку суспільства. Приватні відносини є самостійною сферою суспільних відносин, головною ознакою якої є її приватний характер. Отже, в сучасних умовах, коли вітчизняне законодавство у сфері регулювання приватних відносин не можна вважати цілком досконалим, важливу роль у забезпеченні гарантій захисту права власності відіграють суди та уніфікована судова практика. Проблема втручання держави на зміст і форми приватних відносин та його адекватного правового забезпечення була і залишається центральною для всієї юридичної науки як такої.

Бібліографічні посилання:

- 1.Правова доктрина України: у 5 т. Т. 3: Доктрина приватного права України / Н.С. Кузнецова, Є.О. Харитонов, Р.А. Майданик та ін. ; за заг. ред. Н. С. Кузнецової. Харків : Право, 2013. с.166;
- 2.Алексєєв С. С. Общая теория права : учебник. Москва : ТК Велби, изд-во Проспект, 2008. с.173;
- 3.Бошицький Ю., Чернецька О. Реформування національної правової системи в контексті формування європейського правового простору. *Юридичний вісник України*. 2009. 5–18 грудня. № 49–50 (753–754), с. 18.

Савела Єлизавета Андріївна,

курсант четвертого курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Давидова Наталія Валентинівна,

кандидат юридичних наук,
викладач кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

РИЗИКИ ПРИВАТНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА: ПРОБЛЕМАТИКА ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

В сучасній Україні приватні підприємства займають велику частину від загальної кількості господарюючих суб'єктів приватної власності фізичних та юридичних осіб. З кожним роком з моменту проголошення Незалежності України ця кількість росте, не зважаючи на великі вимоги для їх створення.

Цей спосіб заробітку є досить зручним: в першу чергу, через відсутність вимог щодо мінімального розміру статутного фонду, а також через можливість здійснення одноосібного керівництва і управління такою юридичною особою, адже законодавство не містить вимог щодо обов'язкового створення в приватному підприємстві виконавчого та інших органів.

Однією з проблем законодавчого закріплення приватних підприємств є те, що Цивільний Кодекс, на відміну від Господарського Кодексу, взагалі не містить такого поняття, як «приватне підприємство», і не відносить їх до організаційно-правової форми юридичних осіб.

Відповідно до ч. 2 ст. 81 Господарського кодексу України, юридичні особи, залежно від порядку їх створення, поділяються на юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права.

У стаття 83 Цивільного кодексу України зазначається, що юридичні особи можуть створюватися у формі товариств, установ та в інших формах, встановлених законом, а також, що суспільства поділяються на підприємницькі та непідприємницькі [2].

Особливості правового становища таких підприємств регламентуються законодавством лише схематично. Так, приватні підприємства за законодавством України згадуються лише в Господарському кодексі України, а саме в одній статті, яка має однойменне найменування «Приватні підприємства».

Стаття 63 Господарського Кодексу зазначає, що одним із видів підприємства є приватне підприємство, що діє на основі приватної власності громадян чи суб'єкта господарювання (юридичної особи).

У статті 113 Господарського Кодексу України приватним підприємством визнається підприємство, що діє на основі приватної власності одного або кількох громадян, іноземців, осіб без громадянства та його (їх) праці чи з використанням найманої праці. Приватним є також підприємство, що діє на основі приватної власності суб'єкта господарювання - юридичної особи.

Тож на законодавчому рівні не закріплено поняття «приватного підприємства, що як наслідок ускладнює функціонування підприємств.

Під час ведення будь-якої діяльності, не зважаючи чи це ведення підприємства, чи іншого виду діяльності, присутній ризик. Підприємницький ризик - це імовірність виникнення збитків або неодержання доходів порівняно з варіантом, що прогнозується або навіть не можливості підрахувати дохід.

Такі науковці як Варналій З.С., Сизоненко В.О. дають таке визначення: «У кожній сфері підприємницької діяльності ризик пов'язується зможливою втратою (повною або частковою) ресурсів, що є у розпорядженні підприємця. Це можуть бути матеріальні, фінансові, інтелектуальні та інші ресурси» [3].

Тюленева Ю.В вважає, що ризик –це категорія відтворювання в ринковій економіці, він пов'язаний зкожним етапом, елементом, ланкою господарської діяльності, починаючи від створення умов виробництва і кінчаючи виробництвом товарів і послуг і їх реалізацією. Підприємець повинен дуже добре орієнтуватися в навколишньому середовищі, знати ціни, стежити за новими розробками, аналізувати попит і пропозицію на різних ринках, не допускати виробничих збоїв і т.д. недотримання цих багатьох інших правил може привести до невиправданого збитку [4].

Під час заснування підприємства завжди присутні ризики та ймовірність прогорання ідеї й всього бізнесу. Одними з головних факторів, що заважають закласти основу підприємницької діяльності є:

- Недостатність коштів на початок ведення бізнесу, адже навіть якщо ви підготувалися та у вас є початковий капітал, його досить часто не вистачає на всі потреби що виникають на шляху до мрії;

- Банківські установи не завжди надають кредити на відкриття підприємства, адже це є досить ризикованим, або ваше майбутнє підприємство не викликає довіру ви можете не вчасно повернути кошти, які взяли в кредит;

- Наступною проблемою є податки, які повинно сплачувати кожне підприємство - вони завеликі. Звичайно, що для економіки країни податки мають велике значення і формують її основну систему, але на початковому етапі розвитку підприємства необхідно зменшити податки, щоб підприємство могло повноцінно сформуватися, а в подальшому підвищити їх, щоб стабілізувати економіку;

- Також заснуванню та розвитку підприємства заважають великі ціни на техніку, машини для його ведення. Також вони часто ламаються, і підприємство отримує одні лише збитки;

- В сфері підприємництва діє конкуренція, яка є не завжди добросовісною, що заважає підприємствам розвиватися, збільшуватися. В сучасному світі досить важко придумати щось нове, корисне для суспільства, аби воно користувалося попитом та відрізнялося від інших тотожних продукцій чи послуг;

- Сучасна економіка не є стабільною, іноземні валюти, їх курс то різко підвищується, то знижується, що завдає збитки підприємствам або навпаки доходи, але не всім. Через таке явище як криза в економіці ціни також різко змінюються від найвищих до найменших;

- Слід зазначити, що цінова політика також є невизначеною, і тому новостворене підприємство, яке не має репутації починає з низьких цін на свою продукцію та послуги, і на початкових етапах мають мінімальний дохід, який ледве покриває всі витрати.

Отже, почати будувати приватне підприємство з самого початку є досить складним процесом, що вимагає багато зусиль та капіталовкладень. В сучасних умовах досить важко розвивати свій бізнес та розширяти його, але якщо знати всі нюанси вказаної діяльності цього можливо досягти.

На законодавчому рівні слід спростити процедуру започаткування малих підприємств задля можливості надання їм розвитку. Слід знищувати таке поняття як недобросовісна конкуренція, зменшувати прояви кризи в економіці країни, забезпечити існування чіткої цінової політики, щоб недобросовісні підприємства не вводили в оману своїх споживачів.

Бібліографічні посилання:

1. Господарський Кодекс України. Закон від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 06.11.2019)
2. Цивільний кодекс України. Закон від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 06.11.2019)
3. Варналій З.С., Сизоненко В.О. Основи підприємницької діяльності: Підручник для учнів 10-11 кл. ЗОШ, ліцеїв та гімназій. Київ. Знання України, 2003 (2004). 404 с.
4. Тюленева Ю.В. Визначення категорії «ризик підприємницької діяльності» як основа ефективної діяльності підприємств. Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут: збірник наукових праць. 2009. № 6.63

Сергієнко Назар Васильович,

курсант четвертого курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Нагорна Олена Олександрівна,

викладач кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ІНСТИТУТУ УСИНОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Кожна дитина має право на щасливе дитинство та сім'ю. В даному випадку виключенням не є і діти-сироти. Оскільки вони є найбільш незахищеною верствою населення, інститут усиновлення існує як ідеальна форма виховання дітей. При створенні інституту усиновлення, його головною ідеєю було створення сприятливих умов для життя дітей, турбота про них. Як відомо, умови в українських інтернатах далекі від європейських. Нажаль, існує проблема недостатнього фінансування на витрати пов'язані з створенням дитячих будинків сімейного типу. Правовою основою усиновлення є Сімейний Кодекс України.

Найбільшою проблемою усиновлення зараз існує наявність критеріїв. Найчастіше, батьки хочуть всиновити дитину віком до 5 років, але переважна кількість дітей, які хочуть мати дітей віком старше 10 років [2].

Невеликою перемогою в даний час, є те, що українські батьки стали частіше всиновлювати діток, ніж раніше (адже до 2006 року більшість усиновлювачів було іноземцями) [1].

Щодо процедури усиновлення, то вона не дуже і проста. Це пов'язано виключно з інтересами дитини, аби захистити її від можливої помилки у виборі майбутніх батьків. Процедура затягується на етапі прийняття рішення в суді. Додатково ускладнювати процес може відсутність зареєстрованого шлюбу у подружжя, адже вони можуть проживати разом, бути пов'язані спільним побутом, але не мати реєстрації та свідоцтва про шлюб. Аби уникнути травмування психіки дитини, суддя детально вивчає обставини кожного випадку усиновлення [3].

Батьки, які усиновлюють дитину стикаються з різними проблемами, в тому числі дуже важко знайти спільну мову з дитиною. Оскільки, поки що, Сімейним кодексом не регламентовано спеціальні курси щодо підготовки батьків до усиновлення, за ініціативою громадських організацій тепер видаються невеликі брошурки «Усиновлення: крок за кроком». В ній чітко та детально описана вся необхідна інформація (ризик, можливі проблеми, нормативна база тощо). В свою чергу це допомагає українцям краще освоїти дану процедуру зі всіма її нюансами [4].

Існує також проблема в тому, що не всіх дітей, які знаходяться в дит.будинках можливо усиновити. Це пов'язано з тим, коли батька немає, матір не позбавлена батьківських прав, але знаходиться в місцях відбування покарання. Тому, в даному випадку у дитини фактично відсутня сім'я, але її не можуть усиновити інші батьки і в цьому, у певному роді є порушення прав дитини на повноцінну сім'ю [2].

Велику роль відіграє допомога вихованцям інтернату з боку пересічних громадян. Кожен може привезти іграшки, солодощі та привітати зі святом. Проте, у разі, якщо навіть не має бажання усиновити дитину, можливо просто допомогти дитині з житлом (влаштувати у гуртожиток), запропонувати роботу, допомогти зі вступом в освітній заклад. Можливо, якщо б за невелику допомогою дітям-сиротам, громадян України надавали певні пільги, то бажаючих допомогти було б більше. Подібне практикують у зарубіжних країнах. Наприклад у Празі, надають знижку в оренді житла студентам, які допомагають сиротам та пенсіонерам (відвідують заклади тощо) [1].

Отже, інститут усиновлення має багато нюансів та проблем, які можливо вирішити на державному рівні. Та, в першу чергу, бажаючі усиновити дитину повинні чітко дотримуватись процедури усиновлення, адже прийняте рішення має велике значення для дитини та батьків.

Інститут усиновлення ставить на меті охорону та забезпечення інтересів дітей, а контроль за виконанням цих вимог покладатиметься на державу.

Бібліографічні посилання:

1. Хто так як може усиновити дитину? URL: <https://genderindetail.org.ua/spetsialni-rubriki/tekst-s-zagolovkom/hto-ta-yak-mozhe-usinoviti-ditinu-134695.html>
2. Конончук Н. М. Усиновлення як форма влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування за сімейним законодавством України. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_018_2012_17_18.
3. Чому українці бояться всиновлювати дітей? URL: https://lb.ua/society/2011/11/14/123838_chomu_ukraintsi_boyatsya_usinovlyuva.html
4. Проблеми усиновлення в Україні. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/269>

Стародубцева Дар'я Олександрівна,
студентка третього курсу
Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого
Науковий керівник:
Жернаков Володимир Володимирович,
кандидат юридичних наук,
професор кафедри трудового права Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЧИ Є КОЛЕКТИВНИЙ ДОГОВІР ОBOB'ЯЗКОВИМ?

Дієвим механізмом врегулювання трудових та соціально-економічних відносин на підприємстві (установі, організації) є колективний договір. Соціальна значимість колективного договору полягає в тому, що цей нормативно-правовий договір забезпечує регулювання трудових відносин у сфері застосування найманої праці й укладається з метою узгодження інтересів найманих працівників і власника або уповноваженого ним органу. Він розглядається, як акт соціального партнерства, що укладається на двосторонній основі.

Положення статті 2 Закону України «Про колективні договори та угоди», де вказано, що «колективний договір укладається на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності і господарювання, які використовують найману працю і мають право юридичної особи» можна охарактеризувати як диспозитивне [1]. Тобто відсутність обов'язкової ознаки та надання сторонам на власний розсуд обирати чи укласти договір чи ні. Хоча в статті 65 Господарського кодексу України сказано, що на всіх підприємствах, які використовують найману працю, між власником або уповноваженим ним органом і трудовим колективом або уповноваженим ним органом повинен укладатися колективний договір [2]. Таким чином, зазначена імперативна норма містить вимогу обов'язкового укладення колективного договору на підприємстві (при цьому, про обов'язковість укладення колективного договору в установі або організації не зазначено). Однак, відповідно до статті 4 даного кодексу, він не регулює трудові відносини.

В Конвенції Міжнародної організації праці № 98 «Про застосування принципів права на організацію і ведення колективних переговорів» передбачено укладання колективного договору на добровільній засаді. Дане положення є частиною національного законодавства так, як Конвенція була ратифікована в 1956 році. Аналогічна норма міститься і в Рекомендації МОП «Відносно колективних договорів» від 06.06.1951 р. № 91, яка має рекомендаційний характер [3].

В статті 9 Закону України «Про колективні договори і угоди» передбачено, що на новоствореному підприємстві колективний договір укладається за ініціативою однієї зі сторін у тримісячний строк після реєстрації підприємства, якщо законодавством передбачено реєстрацію, або після рішення про заснування підприємства, якщо його реєстрацію не передбачено. Тому, укладення колективного договору є обов'язковим у разі використання на підприємстві найманої

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

праці незалежно від кількості працівників та за наявності ініціативи хоча б однієї зі сторін. Якщо жодна зі сторін не виявила ініціативи, то ніхто не може примусити сторони укласти такий договір, адже обов'язковою умовою укладення будь-якого договору є вільне волевиявлення сторін (ст. 4 Конвенції № 98 МОП, частина третя статті 203 Цивільного кодексу України).

Необхідність в укладенні колективного договору насамперед зумовлена тим, що метою його укладення є запобіганням конфліктам і спорам, які можуть виникнути в трудовому колективі, та їх урегулюванням. Колективний договір обов'язково має включати норми, які згідно з чинними законодавчими актами мають бути закріплені в колективному договорі та може передбачати додаткові порівняно з чинним законодавством і угодами гарантії, соціально-побутові пільги.

Колективний договір, укладений з урахуванням реальних можливостей підприємства, сприяє стабільній, високопродуктивній роботі, створенню надійних засад для соціального захисту працівників, значно зменшує ризик виникнення трудових конфліктів і соціальної напруженості в колективі. Обов'язковість укладання колективного договору зумовлена також тим, що у колективному договорі обов'язково включаються норми, які згідно з чинними законодавчими актами мають бути закріплені в колективному договорі, встановлюються особливості оплати праці працівників конкретного підприємства (статті 96, 97 КЗпП України), конкретизується тривалість відпустки та додатково встановлюються пільги і компенсації за роботу в шкідливих і важких умовах праці, передбачаються особливості трудового законодавства, які стосуються не окремо взятого працівника, а є загальними для всіх членів трудового колективу.

Звернемося до норм, що встановлюють відповідальність за порушення в сфері укладення колективного договору так Кодекс України про адміністративні правопорушення та Кодекс законів про працю України встановлюють відповідальність, не за відсутність на підприємстві колективного договору, а за ухилення від участі у переговорах, пов'язаних з його укладенням або припиненням. Таким чином, відсутність колективного договору не породжує для суб'єктів трудових правовідносин будь-яких негативних правових наслідків у вигляді юридичної відповідальності, оскільки діюче законодавство не містить санкцій за не укладення колективного договору.

До колективного договору мають бути включені нормативні положення, якщо в актах законодавства міститься пряме визначення про обов'язковість закріплення цих положень у колективному договорі. Відповідно до статті 15 Закону України «Про оплати праці» шляхом переговорів і на умовах, визначених колективним договором, повинні встановлюватись: форми і системи оплати праці, норми праці, розцінки, тарифні сітки, схеми посадових окладів, умови запровадження та розміри надбавок, доплат, премій, винагород та інших заохочувальних, компенсаційних і гарантійних виплат встановлюються підприємствами у колективному договорі з дотриманням норм і гарантій, передбачених законодавством, генеральною, галузевими (міжгалузевими) і територіальними угодами. У разі, коли колективний договір на підприємстві не укладено, роботодавець зобов'язаний погодити ці питання з виборним органом первинної профспілкової організації (профспілковим представником), що представляє інтереси більшості працівників, а у разі його відсутності - з іншим уповноваженим на представництво органом [4].

Обов'язковість укладання колективного договору можна визначити відповідно до статті 9 Кодексу Законів про Працю, де зазначається, що після закінчення строку дії колективний договір, угода продовжує діяти до того часу, поки сторони не укладуть новий або не переглянуть чинний, якщо інше не передбачено договором, угодою. Дана норма визначає, що колективний договір повинен бути укладений, але якщо дана вимога не буде здійснена, то продовжуватиме діяти старий [5].

Отже, я вважаю, що законодавство передбачає обов'язковість укладення колективного договору коли наявна ініціатива трудового колективу. Якщо працівники бажатимуть укласти колективний договір, то роботодавець не зможе їм відказати. Саме колективний договір чітко визначає права та обов'язки сторін, забезпечує стабільні відносини між сторонами та є надійною правовою основою.

Бібліографічні посилання:

1. Закон України «Про колективні договори та угоди». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3356-12>

2. Господарський кодекс. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
3. Лаврів О.Я. Гармонізація основних принципів трудового права України із законодавством Європейського Союзу. *Науково-інформаційний вісник Право*. 2011. № 4. С. 85-90
4. Закон України «Про оплату праці». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-вр>
5. Кодекс Законів про працю. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>

Страшко Олександр Павлович,

курсант другого курсу факультету економіко-правової безпеки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Круглова Ольга Олександрівна,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРИНЦИП ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

У час конфліктів, проблема рівності чоловіків та жінок має гострий характер. Утвердження соціальної рівності є умовою розвитку демократичної держави та громадянського суспільства. Постійні протести чоловіків проти жінок, феміністський рух – важлива проблема сучасності, що бере свій початок на вітчизняному просторі з 1980-х років минулого століття, і з кожним десятиліттям загострюється [1].

У даній роботі ми розглядаємо механізм забезпечення гендерної рівності серед учасників цивільних відносин. Дослідити цей феномен можна за допомогою статей, які зазначені у Цивільному кодексі України.

В результаті проведеного дослідження ми виявили, що серед загальних засад цивільного законодавства відсутній принцип гендерної рівності, але юридична рівність учасників цивільних відносин - основоположний принцип цивільного права, який визначає специфіку методу цивільно-правового регулювання.

По-перше у Цивільному кодексі України зазначено, що відносини, які регулюються цивільним законодавством, засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників – ст.1. Учасниками цивільних відносин можуть бути всі цивільні особи – ст.2 [2, с. 5]. Усі фізичні особи є рівними у здатності мати цивільні права та обов'язки – ст.26 [2, с. 13]. Можна вважати, що цивільне законодавство не так конкретно, не використовуючи термінології що стосується описаної проблеми, забезпечує рівність чоловіків і жінок як учасників цивільних правовідносин, і опосередковано встановлює основні засади цивільної відповідальності за гендерну дискримінацію. По-друге у ст.297 передбачено право кожного на повагу до його гідності та честі, які є недоторканими. Фізична особа має право звернутися до суду з позовом про захист її гідності та честі. Право на гідність є основою права на гендерну рівність, а насамперед гендерною дискримінацією визначають поведінку, що принижує людську честь та гідність [3]. По-третє гендерна дискримінація може бути оскаржена у порядку цивільного судочинства, але не сприяє правовому захисту принципу гендерної рівності відсутність у законодавстві прямого посилення на підстави цивільно-правової відповідальності за гендерну дискримінацію [4].

Отже, висновком проведеного дослідження є те, що принцип гендерної рівності є основоположним у цивільному праві, кожен учасник цивільних відносин повинен поважати честь та гідність іншої, а у випадку порушення цих засад – має право на звернення до суду з відповідним позовом.

Бібліографічні посилання:

1. Фемінізм. URL: <https://uk.m.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D0%B5%D0%BC%D1%96%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%BC> (дата звернення 16.11.2019).
2. Цивільний кодекс України: станом на 5 лип. 2019р. / Верховна Рада України. Офіц. текст. Київ: А.В. Паливода, 2019. 448 с.
3. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2019. 96 с.
4. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 р. N 52, ст. 561. Перша редакція URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15/ed20050908> (дата звернення 15.11.2019).

Тертиця Ангеліна Вадимівна,
студентка четвертого курсу юридичного
факультету Дніпровського національного
університету імені О. Гончара

Науковий керівник:

Климюк Ірина Миколаївна,
викладач кафедри адміністративного і
кримінального права юридичного факультету
Дніпровського національного університету імені
О. Гончара

ПРАВИЛА ВИЗНАЧЕННЯ НОТАРІАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

У нотаріальному процесі необхідно виокремити та внаормувати три види нотаріальної юрисдикції: предметну, територіальну та функціональну. Предметну нотаріальну юрисдикцію можна визначити через обсяг повноважень, які надаються (делегуються державою) певним нотаріальним органам щодо вчинення визначених у нотаріальному законодавстві видів нотаріальних дій.

Подібний погляд вже був обґрунтований у спеціальній літературі. Так, Л. К. Радзівська та С. Г. Пасічник вважають, що предметною компетенцією є розмежування між нотаріальними органами кола нотаріальних дій з урахуванням виду цих дій [1, с. 69]. С. Я. Фурса визначає зміст предметної компетенції через розмежування нотаріальних дій між державними і приватними нотаріусами з урахуванням виду і роду цих дій [2, с. 211]. При такому підході поза увагою залишаються органи та посадові особи, яким надано право вчиняти нотаріальні дії, та невизначеним є критерій поділу за родом дій. Авторка виходить з того, що до системи нотаріальних органів не входять уповноважені на вчинення нотаріальних дій посадові особи органів місцевого самоврядування, посадові особи консульських установ та дипломатичних представництв [3, с. 120; 4, с. 6]. Зазначена точка зору обґрунтовується тим, що особи, зазначені у ст. 40 Закону України «Про нотаріат» (далі – Закон), а також уповноважені на вчинення нотаріальних дій особи органів місцевого самоврядування, посадові особи консульських установ та дипломатичних представництв не є нотаріальними органами в силу своєї компетенції.

Слід погодитися з В. В. Баранковою, що такі висновки суперечать змісту ч. 1 ст. 1 Закону, що визначає нотаріат в Україні як систему органів і посадових осіб, на які покладено обов'язок посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняти інші нотаріальні дії, передбачені названим Законом, з метою надання їм юридичної вірогідності. Отже, на підставі законодавчого визначення нотаріату авторка висновує, що до нотаріальних органів (в якості суб'єктів нотаріального процесу) належать усі органи та посадові особи, уповноважені на вчинення нотаріальних дій. З наведених міркувань не можна погодитися з твердженням про те, що нотаріальні органи не є безпосередніми суб'єктами нотаріальних процесуальних відносин, оскільки нотаріальні дії має право вчиняти лише нотаріус чи особа, уповноважена на вчинення нотаріальної дії, наприклад особи, зазначені у ст. 40 Закону [5, с. 35]. Суб'єкти, вказані у ст. 40 Закону, ч. 3 ст. 245, ст. 1252 Цивільного кодексу України, дійсно не належать до складу

нотаріальних органів, оскільки наділені не правом на вчинення нотаріальних дій, а правом посвідчувати довіреності та заповіти, що прирівняні до нотаріальних.

Територіальна нотаріальна юрисдикція – це наданий нотаріусам та іншим нотаріальним органам обсяг повноважень щодо вчинення нотаріальних дій у межах певної території (нотаріального округу), зумовлений правилами визначення місця вчинення нотаріальної дії.

Відповідно до ст. 131 Закону здійснення нотаріальної діяльності певним державним або приватним нотаріусом відбувається в межах відповідного територіального округу. Розташування нотаріальних округів ґрунтується на встановленому адміністративно-територіальному устрої України, але з певними особливостями, які властиві нотаріальній діяльності. Тобто вчинення нотаріусами нотаріальних дій передбачається у міських нотаріальних округах та районних округах відповідних областей, у містах зі спеціальним статусом існують Київський міський та Севастопольський міський нотаріальні округи. Отже, державні та приватні нотаріуси мають нотаріальні повноваження в межах певного міста або в межах району певної області, яка відповідно складає їх нотаріальний округ.

Закріплені в чинному нотаріальному законодавстві виняткові випадки наділення нотаріусів повноваженнями щодо вчинення нотаріальних дій поза межами свого нотаріального округу зумовлюють необхідність виділення ще одного виду нотаріальної юрисдикції. Функціональна нотаріальна юрисдикція – це сукупність повноважень нотаріусів щодо вчинення поза межами свого нотаріального округу таких нотаріальних дій, які за правилами територіальної нотаріальної юрисдикції мали бути вчинені іншим нотаріусом, з метою забезпечення реалізації функцій нотаріальної діяльності.

У виключних випадках закон дозволяє нотаріусам реалізовувати свої повноваження поза межами свого нотаріального округу, якщо інший нотаріус, уповноважений законом на їх вчинення, не може цього зробити з об'єктивних чи суб'єктивних причин (відпустка, хвороба, зупинення приватної нотаріальної діяльності тощо).

Також у межах функціональної нотаріальної юрисдикції відбувається реалізація правил заміщення приватного нотаріуса (ст. 29 Закону). Заміщення приватного нотаріуса може відбуватися за волевиявленням самого нотаріуса або в обов'язковому порядку. Заміщення являє собою тимчасове виконання обов'язків певного нотаріуса іншим нотаріусом.

Частина 2 ст. 291 Закону передбачає, що приватний нотаріус вправі зупинити нотаріальну діяльність за власним бажанням на строк, що не перевищує двох місяців протягом календарного року, або на більший строк за наявності поважних причин (вагітність, догляд за дитиною, хвороба тощо). Дане положення визначає порядок добровільного зупинення нотаріальної діяльності за волевиявленням самого нотаріуса. У ч. 1 ст. 291 Закону встановлені випадки зупинення нотаріальної діяльності, що застосовується до приватного нотаріуса як захід дисциплінарної відповідальності. Зупинення нотаріальної діяльності в обов'язковому порядку незалежно від підстави його застосування завжди має тимчасовий характер, зміст якого складає обмеження права нотаріуса вчинювати нотаріальну діяльність зі збереженням правового статусу останнього. У разі зупинення нотаріальної діяльності нотаріуса заміщення може не відбуватися (якщо триває менше одного місяця або на підставі п. 7 ч. 1 ст. 291 Закону) або обов'язково відбудеться (якщо більше одного місяця).

Про необхідність застосування правил функціональної нотаріальної юрисдикції можна говорити й у зв'язку із вкрай складною правовою ситуацією, що склалася тепер на території Донецької та Луганської областей. Зокрема, йдеться й про неможливість вчинення нотаріальних дій з дотриманням правил територіальної нотаріальної юрисдикції. У зв'язку з цим слід передбачити механізм забезпечення здійснення нотаріальних функцій в інтересах громадян України, що проживають у зоні проведення антитерористичної операції. Отже, виникла нагальна необхідність унормування нових положень функціональної нотаріальної юрисдикції. Закон потребує доповнення нормами, що визначили би процедурні правила нотаріальної функціональної юрисдикції у разі надзвичайного або воєнного стану, режиму антитерористичної операції, а саме надання нотаріусам повноважень на вчинення нотаріальних дій за зверненнями заінтересованих осіб з іншого нотаріального округу, що проживали на території, де введений надзвичайний або воєнний стан, режим антитерористичної операції.

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Крім того, окремим випадком застосування правил функціональної нотаріальної юрисдикції могло б стати вноормування наділення нотаріусів повноваженнями щодо видачі свідоцтва про право на спадщину поза межами свого нотаріального округу з періодичним обов'язковим виїздом у певну сільську місцевість, де немає нотаріусів. Зазначені правила мають віднайти відповідне законодавче закріплення з метою забезпечення системи правових гарантій для фізичних осіб, що проживають у таких місцевостях, доступу їх до нотаріальної форми охорони безспірних прав та реалізації функцій нотаріату.

Бібліографічні посилання:

1. Радзівська Л. К. Нотаріат в Україні : навч. посіб. / Л. К. Радзівська, С. Г. Пасічник. К. :Юрінком Інтер, 2015. 528 с.
2. Фурса С. Я. Теоретичні основи нотаріального процесу в Україні: дис. д-ра юрид.наук : 12.00.03 / Фурса Світлана Ярославівна; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. К., 2017. 426 с.
3. Теорія нотаріального процесу : наук.-практ. посіб. / за заг. ред. С. Я. Фурси. К. : Алерта : Центр учб. л-ри, 2018. 920 с.
4. Нелін О. Суб'єкти нотаріального процесу в Україні: окремі дискусійні питання. *Юрид. Україна*. 2013. № 2. С. 4–7.
5. Баранкова В. В. Особливості суб'єктного складу нотаріальних процесуальних правовідносин. *Нотаріат для Вас*. 2016. № 11. С. 33–40.

Ткачук Катерина Василівна,

студентка третього курсу

Інституту прокуратури та кримінальної юстиції

Національного юридичного університету імені

Ярослава Мудрого

Науковий керівник:

Жернаков Володимир Володимирович,

кандидат юридичних наук,

професор кафедри трудового права Національного

юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПРОГУЛУ ЯК ДИСЦИПЛІНАРНОГО ПРОСТУПКУ

Прогул як підстава притягнення до дисциплінарної відповідальності закріплена у Кодексі законів про працю (далі – КЗпП) та існує багато десятиліть. Проте, офіційного визначення прогулу жодний кодифікований акт не містить.

Виникає проблема, оскільки законодавець ані в КЗпП, ані в іншому акті рівня закону не надає дефініції прогулу. Через це втрачається ясність і зрозумілість тексту нормативно-правового акту, що не відповідає юридичній визначеності.

У п. 4 ст. 40 КЗпП лише визначається, що трудовий договір, укладений на невизначений строк, а також строковий трудовий договір до закінчення строку його чинності можуть бути розірвані власником або уповноваженим ним органом лише у випадках прогулу (в тому числі відсутності на роботі більше трьох годин протягом робочого дня) без поважних причин [1]. Тому, наразі переважає формально-правовий підхід у визначенні прогулу – закладеної ідеологією 1980-х років. Як зазначає В. В. Жернаков, у п. 4 ст. 40 КЗпП визначено дві різні підстави для звільнення: перша – це прогул, а друга – це відсутність на роботі більше трьох годин протягом робочого дня [2].

А тому на практиці прогул може тлумачитися помилково, як відсутність на роботі більше трьох годин протягом робочого дня. З цього приводу виникає багато питань.

Певну ясність надає Пленум Верховного Суду України у Постанові №9 від 06.11.1992 р. «Про практику розгляду судами трудових спорів» п. 24: «При розгляді позовів про поновлення на роботі осіб, звільнених за п. 4 ст. 40 КЗпП, суди повинні виходити з того, що передбаченим цією

нормою закону прогулом визнається відсутність працівника на роботі як протягом усього робочого дня, так і більше трьох годин безперервно або сумарно протягом робочого дня без поважних причин» [3].

Але чіткий і однозначний підхід до визначення прогулу сформований у чинних Типових правилах внутрішнього трудового розпорядку для робітників і службовців підприємств, установ, організацій, затверджених постановою Держкомпраці СРСР за погодженням з ВЦРПС від 20.07.1984 р. : «Прогулом вважається неявка на роботу без поважних причин протягом усього робочого дня» (абз. 3 п.25). І тільки далі, у абз. 4 п. 25, зазначається: «Так само вважаються прогульниками робітники і службовці, які були відсутні на роботі більш як три години протягом робочого дня без поважних причин, і до них застосовуються ті ж міри відповідальності, що встановлені за прогул» [4]. З цього слідує висновок, що у Типових правилах прогул і відсутність більш ніж три години розмежовуються.

Семантичне розуміння прогулу наразі полягає у «відсутності» - а не «нез'явленні, невиході» на роботу. Прогул – це неявка, невихід на роботу без поважної причини [5]. Ключовим моментом тут є не тривалість (скільки годин був відсутній працівник), а сам факт нез'явлення на роботу.

Текст п. 6 Постанови РМ СРСР і ВЦРПС №745 від 28.06.1983 р. «визнати за необхідне до робітників та службовців, які були відсутні на роботі більше трьох годин протягом робочого дня без поважних причин, застосовувати такі заходи відповідальності, як за прогул» не можна трактувати як намагання змінити зміст прогулу [6]. У такий спосіб ставилося завдання вжити законодавчих заходів, які давали б можливість звільнити порушників трудової дисципліни не тільки за прогул, а й за такий грубий проступок, як одноразова відсутність протягом декількох годин на роботі без поважних причин. Якщо викладати цю думку науковою мовою, то таким чином змінювалося не поняття прогулу, а визначалася сфера дії цієї норми за колом осіб.

Причиною таких змін до Постанови РМ СРСР і ВЦРПС №745 від 28.06.1983 р. були політичні явища викликані ідеологією 1980-х років. Так, лише за 15 років (від 1965 до 1980 рр.) темпи зростання продуктивності праці в УРСР зменшились більш як удвічі. 1965-1985 рр. капіталовкладення в с/г зросли більш як у 3 рази, а валовий збір його продукції – лише в 1,6 рази. Тому, метою внесення змін до законодавства у 1983 р. було не завдання змінити визначення прогулу, а посилити відповідальність і таким чином з'явилася додаткова диспозиція - «визнати за необхідне до робітників та службовців, які були відсутні на роботі більше трьох годин протягом робочого дня без поважних причин, застосовувати такі заходи відповідальності, як за прогул». Тобто, було введено в дію підставу для звільнення не за повний робочий день [7].

Підхід, сформований Пленумом Верховного Суду України до звільнення за нез'явлення на роботу без поважних причин, який він визначив у постанові №9 від 06.11.1992 р., є не зовсім вдалим. По суті, ним трактується не прогул, а підстава розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця, що міститься у п. 4 ст. 40 КЗпП. Вона складається з двох грубих дисциплінарних проступків: а) прогул (відсутність на роботі протягом всього робочого дня без поважних причин); б) відсутність на роботі тривалістю більше трьох годин протягом робочого дня без поважних причин.

На жаль, в Україні як у регулюванні звільнення за прогул, так і у його тлумаченні зараз переважає зумовлений ідеологічними факторами формально-правовий підхід, закладений ще на початку 1980-х рр. Ми й досі рахуємо години відсутності працівника на роботі, навіть підсумовуємо їх.

Такий підхід був зумовлений необхідністю посилення боротьби із порушниками дисципліни у період існування радянської влади, загрози військової агресії та панування авторитаризму.

Сприймати сучасні три години відсутності без поважних причин як підстава для звільнення працівника – це помилка, оскільки у такому регулюванні більше покарання, ніж об'єктивної необхідності, а це не відповідає розвитку демократичного суспільства, а тим більше правової держави. Такий підхід до розуміння прогулу перекреслює визнання людини як найвищої соціальної цінності, звужує права людини у сфері праці. Дійсно, прогул – це негативне явище, яке впливає на регулювання процесу праці, а відповідно і результат. Тому, поняття прогулу має бути

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

закріплене у КЗпП, це забезпечить справедливість і законність, а також не дасть самовільно його тлумачити.

Підсумовуючи вищенаведене, хочеться підкреслити, що переростання кількісних показників прогулу у якісні показує те, як держава ставилась до своїх громадян, як забезпечувалися трудові права громадян і які обов'язки на них покладалися. Оскільки у радянської влади ставилося завдання не змінити визначення прогулу, а посилити відповідальність працівників за порушення трудової дисципліни, для того, щоб виконувати 5-річний план за командно-адміністративною системою. Тобто, необхідно було ввести в дію підставу для звільнення не за повний робочий день.

Наша держава уже 28 років як виборола незалежність. У ст. 1 Конституції України встановлено, що Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава. Далі, ст. 3 проголошує: Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. І виникає питання, якщо права людини, у тому числі у сфері праці, становлять пріоритет, то чому зараз прогул – це відсутність на роботі більше трьох годин протягом робочого дня?

Вважаємо, що це полягає у тому що у трудовому законодавстві й досі панує формально-правовий підхід у регулюванні прогулу, закладений радянською ідеологією. Сучасний вигляд підстави для розірвання трудового договору за прогул сформувався під впливом факторів, які носили тимчасовий характер, але поступово ми звикли до цього і далі в умовах становлення правової держави продовжуємо його застосовувати. А тому, у проекті Трудового кодексу слід виправити ситуацію із прогулом та розмежувати прогул й відсутність на роботі більше 3 годин протягом робочого дня. Оскільки це не сучасний, нецивілізований підхід до визначення сутності прогулу, який порушує права людини.

Бібліографічні посилання:

1. Кодекс законів про працю від 10.12.1971 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#n237>
2. Жернаков В. В. Відповідальність за прогул: проблеми регулювання. – Вісник Національної академії правових наук України № 3 (74) 2013
3. Про практику розгляду судами трудових спорів. Постанова Пленуму Верховного суду України від 06.11.1992 р. № 9. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-92>.
4. Типовые правила внутреннего трудового распорядка от 12 января 1957 г. *Известия Народного комиссариата труда*. 1957. № 1.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови
6. Постанова РМ СРСР і ВЦРПС №745 від 28.06.1983 р.
7. Жернаков В. В. Відповідальність за прогул: проблеми регулювання. *Вісник Національної академії правових наук України*. № 3 (74). 2013.

Тупотіна Діана Артурівна,

курсант другого курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Юніна Марина Петрівна,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ОСНОВНІ ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ СОЦІАЛЬНОГО СИРІТСТВА

Проблеми соціального сирітства пов'язані зі складною економічною і соціальною ситуацією в країні, що збільшило число сімей, які мають невисокий рівень життя. А також, на нашу думку, до таких проблем можна віднести несприятливі життєві обставини сім'ї, житлові проблеми, низькі грошові доходи і відповідно до цього недостатня матеріальна забезпеченість. До соціально-психологічних факторів відносять: безвідповідальність, егоїзм батьків, низька педагогічна компетентність, конфліктні відносини в сім'ї, пасивна життєва позиція сім'ї, асоціальний спосіб життя [1].

Для початку сформулюємо поняття «соціальна сирота». Соціальні сироти – це діти до 18 років, які мають біологічних батьків, але позбавлені соціальних, економічних, культурних ресурсів, не мають захисту від родини і суспільства [2]. Діти вважаються сиротами, так як батьки ухилилися від їх виховання або від захисту інтересів і їх прав, відмовилися забрати своїх дітей з виховних, медичних установ, установ соціального захисту населення.

Особливу увагу держави має бути звернуто на допомогу молодій сім'ї, так як в ході відтворення населення країни молода сім'я має визначальне значення: 3/4 загального числа дітей народжуються у батьків молодше 30 років [3]. Особливим негативним фактором є занадто раннє материнство. Як правило, дитина не є бажаною. Навіть якщо жінка і не покидає свою дитину одразу, то в подальшому виникає цілий ряд обставин (підкування про своє особисте життя, матеріальна забезпеченість), які заважають їй забезпечити повноцінні умови для її розвитку, і в результаті це стає підставою того, що дитина опиняється в дитячому будинку.

Також кажучи про раннє материнство варто зауважити і про пізнє материнство, як приклад, на початку 2007 року світ облетіла сенсаційна новина про жінку, яка народила двійню у віці 62 роки. Але у 2009 році вона померла і двоє дітей залишилися сиротами. Ми не можемо знати її мотиви і чим вона керувалась, але з її сторони це був акт безвідповідальності [4].

Ще одним фактором, що стає причиною поширення соціального сирітства є «синдром заробітчан», коли батьки, мріючи про краще майбутнє для своєї дитини покидають її та їдуть на заробітки за кордон. Так, згідно з даними досліджень міжнародного правозахисного центру «Ла Страда – Україна», серед причин від'їзду за кордон трудові мігранти називають бажання заробити гроші на навчання дітей (86%), придбання або будівництво житла для родини (72%), або просто забезпечення повсякденних потреб своїх нащадків (69%). Валютні надходження з-за кордону дійсно, на певний час вирішують проблеми матеріального добробуту «євросиріт». Психологи та соціальні робітники давно б'ють тривогу, намагаючись привернути увагу уряду та суспільства до психоемоційних проблем дітей, чий батьки довгий час перебувають за кордоном. Також через це покинуті діти втрачають модель сімейних відносин. Надалі у них з'являються психологічні проблеми у створенні власної сім'ї і самого інституту шлюбу [5].

Дуже актуальною є сфера допомоги дітям-сиротам, дітям-інвалідам та іншим малозабезпеченим категоріям громадян, яка практично не забезпечена правовою допомогою, у першу чергу у зв'язку з тим, що вищевказана категорія громадян з-за недостатнього рівня правової грамотності не тільки не може реалізувати свої права, але навіть і не знає про них. Вважаємо, що

для якісного розвитку дитини, дотримання її прав, свобод та законних інтересів необхідно забезпечити комплексну увагу з боку держави, суспільства, науковців, педагогічних працівників.

2 вересня 2015 року Кабінет Міністрів України відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» прийняв рішення щодо створення центрального органу виконавчої влади – Національної поліції. Під час реформування старої міліції, змінюються і закони. Наприклад, закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту житлових прав дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа», згідно змін, постановляє: «забезпечують зарахування внутрішньо переміщених дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа на облік громадян, які потребують поліпшення житлових умов, і соціальний квартирний облік за місцем їх обліку як внутрішньо переміщених осіб» [6].

На нашу думку, працівники Національної поліції України, зокрема, органи ювенальної превенції мають більше уваги надавати таким сім'ям. Наприклад, орган опіки та піклування може здійснювати контроль за захистом інтересів і прав малолітніх, а також вести облік і пошук дітей, які залишилися без нагляду батьків. А поліція, в свою чергу, приймає участь у справах, що стосуються примусового виконання рішення про розшук особи, які не виконують рішення суду щодо виховання дитини.

Отже, розроблено та впроваджено безліч законодавчих актів, що регламентують сферу суспільних відносин, в яких закріплюються всі необхідні права, обов'язки і відповідальність органів, які представляють соціальні гарантії та заходи захисту для дітей, які потрапили у важку життєву ситуацію. Наприклад, норми законодавства про охорону дитинства містяться у Сімейному, Цивільному, Кримінальному та Кримінально-процесуальному кодексах України, а також Законах України: «Про охорону дитинства», «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю», «Про попередження насильства в сім'ї». Зокрема, у статті 2 Закону України «Про охорону дитинства» вказано, що «законодавство про охорону дитинства ґрунтується на Конституції України, Конвенції ООН про права дитини, міжнародних договорах, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і складається з цього Закону, а з також інших нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у цій сфері». Однак до проблем у цій сфері слід віднести відсутність достатньої кількості висококваліфікованих спеціалістів (зокрема, юристів), до професійних обов'язків яких входить профілактична робота з даною категорією дітей і громадян. Адже для вирішення такої важливої соціальної проблеми необхідно спиратись на професійний підхід, сучасні наукові знання і практичний досвід [7]. У той же час, незважаючи на те, що наразі вживаються заходи щодо збільшення кількості спеціалізованих дитячих установ для утримання та виховання дітей, які залишилися без піклування батьків, ніякої профілактичної роботи з попередження причин виникнення даного соціального явища не ведеться. Саме тому, на нашу думку, все більш актуальним стає питання створення ефективного механізму захисту прав та інтересів таких дітей, що повинен включати в себе комплекс заходів з надання педагогічної та юридичної допомоги дітям, що потрапили у важку життєву ситуацію, а також допомоги сім'ям, які знаходяться у важких матеріальних умовах.

Бібліографічні посилання:

1. Кривачук Л. Ф. Удосконалення нормативно-правового механізму соціально-правового статусу захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, установлення юридичного статусу. *Актуальні проблеми державного управління*. URL: <http://kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2011-2/index.html> (дата звернення 13.11.2019)
2. Артюшкіна Л. М. Сирітство в Україні як соціально педагогічна проблема (соціально-правовий аспект) / Л. М. Артюшкіна, А. О. Поляничко. Суми : Сум ДПУ, 2002. 268 с
3. Як захистити права дитини [Текст] : метод. рек. // Головне управління юстиції у м. Києві К.: Міністерство юстиції України, 2012. 10с. URL: <http://justicekyiv.gov.ua/1341686071.docx> (дата звернення 13.11.2019)
4. Мудрик А. В. Социальная педагогика : учеб. для студ. пед. вузов / А. В. Мудрик; под ред. В. А. Сластенина. 5-е изд., доп. М. : Академия, 2005. 200 с.
5. «Євросироти»: з чим стикаються діти українських трудових мігрантів URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2017/05/4/224005/> (дата звернення 13.11.2019)

6. Про національну поліцію України: Закон України від 02.07.2015 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/580-19> (дата звернення 13.11.2019)
7. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 19.12.2017 № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18> (дата звернення 13.11.2019)

Фесік Єгор Костянтинівич,

курсант другого курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Юніна Марина Петрівна

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ, ЗАВДАНИХ ЗЛОЧИНОМ

Щороку Міністерство Внутрішніх Справ реєструє понад 300000 жертв насильницьких злочинів, яким держава повинна сплатити матеріальну компенсацію.

Сьогодні чинне законодавство чітко поділяє на види завдані злочином збитки, які злочинець повинен буде відшкодувати.

До окремих видів таких збитків відносять: майнову шкоду (зменшення майнової сфери особи (учасника правовідносин, потерпілого) внаслідок пошкодження чи знищення її майна або внаслідок порушень її особистих немайнових прав); моральну шкоду – втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань, або інших негативних явищ, заподіяних фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб (Пункт 3 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» від 31. 03. 1995 № 4) [3].

Хочеться додати, що найчастіше цивільні позови про відшкодування матеріальної шкоди, завданої злочином, розглядаються разом з кримінальними справами. У судовій практиці часто можна бачити картину, коли слідчі не до кінця виконують свої службові обов'язки, через що виникають прогалини у слідстві. Так, наприклад, потерпілому від розбійного нападу не компенсують витрати, пов'язані з лікуванням зламаної внаслідок нападу руку, через те, що слідчий вважає пріоритетним завданням довести кримінальну вину обвинуваченого у суді. Про стягнення ж з останнього матеріальної компенсації на користь потерпілого нерідко забуває і передає справу до суду без цивільного позову про стягнення матеріальної компенсації з обвинуваченого.

При розгляді позову в порядку цивільного судочинства, що впливає з кримінальної справи, суди не завжди враховують матеріали останньої, припускаються помилок при застосуванні норм цивільного і трудового законодавства. Мають місце помилки й при вирішенні питань, пов'язаних зі стягненням безпідставно набутого майна. Вищевказані недоліки знижують ефективність роботи з відшкодування матеріальної шкоди, заподіяної злочином. Це тягне за собою неповне відшкодування матеріальних збитків потерпілому, або не відшкодування збитків взагалі [1].

Наразі в Україні діє постанова Кабінету Міністрів України від 10 грудня 2003 р. в редакції 20 березня 2019 року № 1891 «Про затвердження методики оцінки майна» та постанова Кабінету Міністрів України від 22 січня 1996 року в редакції від 16 грудня 2011 року «Про затвердження Порядку визначення розміру збитків від розкрадання, нестачі, знищення (псування) матеріальних цінностей» [2]. Вказані нормативні акти містять методику визначення розмірів відшкодування матеріальних збитків, які нанесені державі; державним підприємствам; приватним

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

підприємствам; комунальним підприємствам; територіальним громадам. Основним методом визначення розміру такої шкоди є проведення незалежної оцінки згідно з державними стандартами. Це означає, що потерпіла сторона не в змозі самостійно визначати розмір завданої їй шкоди, а вимушена звертатися до третьої особи (оцінника) і укласти з ним офіційний договір та оплачувати його послуги.

Також існує Європейська конвенція «Про відшкодування потерпілим від насильницьких злочинів», головними принципами якої є забезпечення рівного доступу осіб до правосуддя та справедливого суду та захист осіб, які постраждали внаслідок насильницьких злочинів на території держав, які входять до Ради Європи та є однією зі сторін Коаліції. У своїй основі Конвенція визначає, що держава повинна відшкодувати завдані навмисними насильницькими злочинами збитки жертві у тому випадку, якщо в наслідок цього злочину жертва зазнала фізичних ушкоджень або смерті. Однак, на жаль, наразі вказана конвенція Україною не ратифікована.

Отже, скоєння кримінальних злочинів частіше за все супроводжується нанесенням матеріальних збитків потерпілій стороні, що у свою чергу, як правило, тягне за собою подання цивільного позову і зобов'язує обвинувачену сторону компенсувати завдані збитки. Але ця загальнодержавна система відшкодування збитків, завданих злочинами, потребує вдосконалення та модернізації. Зокрема, на нашу думку, необхідна ратифікація Європейської конвенції «Про відшкодування

потерпілим від насильницьких злочинів», яка зробить більш чіткою та прозорою систему та методику відшкодування матеріальних збитків жертвам насильницьких злочинів в Україні, що сприятиме створенню ефективного механізму відшкодування державою матеріальних збитків потерпілим.

Це, у свою чергу, дозволить розробити більш ефективну методику визначення розмірів шкоди, що повинна бути відшкодована, та дозволить скоротити строки її відшкодування.

Бібліографічні посилання:

1. Пленум ВСУ «Про відшкодування матеріальної шкоди» 03. 12. 1997 р №12 URL: <https://zakon.osmark.com.ua/пленум-всу-про-відшкодування-матеріа/>
2. Про затвердження Порядку визначення розміру збитків від розкрадання, нестачі, знищення (псування) матеріальних цінностей: Постанова Кабінету Міністрів України від 22. 01. 1996р. № 116. Дата оновлення: 16. 12. 2011р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/116-96-п>
3. Про судову практикув справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди : Пленум ВСУ 31. 03. 1995 №4. Дата оновлення: 27. 02. 2009р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/v0004700-95>

Чепеляк Карина Валеріївна,

курсант четвертого курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Давидова Наталія Валентинівна,

кандидат юридичних наук,
викладач кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ: ОКРЕМИЙ АСПЕКТ

На сучасному етапі розвитку суспільства, важливого значення набуває встановлення юридичної відповідальності учасників господарських відносин, задля забезпечення ефективного здійснення господарської діяльності. Це і буде слугувати передумовою належного функціонування законності та правового господарського порядку в нашій державі.

Актуальність даної тематики зумовлена, перш за все, тим, що у господарській діяльності приділено досить велику увагу господарсько-правовій відповідальності, адже вона виступає гарантом дотримання законності та правопорядку, а також забезпечує виконання конкретного зобов'язання. Проте наукові дослідження з даної проблематики є суперечливими, що є передумовою необхідності проведення ґрунтованого та всебічного дослідження.

Оскільки дана проблема не є новою, до неї неодноразово звертались як зарубіжні так і вітчизняні вчені, серед яких виділяють В.В. Добровольську, Т.А. Лавренюка, В.М. Пашкова, Д.А. Петрова, В.В. Чайковську, Є.П. Губіна, О.Ф. Скакуна та інших.

Варто почати з того, що поняття господарсько-правової відповідальності кореспондує ч. 1 ст. 216 Господарського кодексу України, крізь призму поняття господарських санкцій. «Учасники господарських відносин несуть господарсько-правову відповідальність за правопорушення у сфері господарювання шляхом застосування до правопорушників господарських санкцій на підставах і в порядку, передбачених цим Кодексом, іншими законами та договором»[1].

Господарсько-правову відповідальність відносять до ретроспективної юридичної відповідальності, що являє собою специфічні правовідносини, які виникають між державою та правопорушником у зв'язку з державно-правовим приписом, що полягає в засудженні суб'єкта правопорушення, а також засудженні протиправного діяння.

Так, ретроспективна юридична відповідальність характеризується певним юридичним обов'язком суб'єкта вчинення правопорушення зазнавати у примусовому характері обмеження або позбавлення соціальних благ чи матеріальних, особистих та духовних цінностей.

Вчені виділяють такі ознаки господарсько-правової відповідальності:

- негативна реакція з боку держави безпосередньо на правопорушення та суб'єкта, що його скоїв;
- державно-правовий примус;
- необхідність правопорушнику перетерпіти негативні наслідки, що є результатом його протиправної поведінки.

М. С. Малейн, у свою чергу, під поняттям господарсько-правова відповідальність розуміє, що це правовідношення, яке виникає з порушення обов'язку, встановленого законом чи договором, що виражається у формі, не вигідній для правопорушника, через осуд його винної поведінки, майнових наслідків, настання яких забезпечується можливістю державного примусу [2, с. 19].

Варто наголосити на тому, що на сьогодні, існує полеміка між багатьма вченими щодо ототожнення понять господарські санкції та безпосередньо господарсько-правова відповідальність. Ми приєднуємося до думки вчених, які вважають, що санкція не є відповідальністю, адже вона є примусовим заходом.

У цьому розумінні повністю погоджуємось з думкою А. Курбатова, який зазначає, що в охоронних правовідносинах (ті, що складаються на підставі охоронних норм) перетерплювання правопорушником застосовуваних до нього заходів державно-примусового впливу (санкцій) розглядається як певного роду обов'язок [3, с. 90].

Незаперечним є той факт, що господарські санкції є одним з основних способів захисту прав конкретних суб'єктів, окрім того що реалізуються в господарсько-правовій відповідальності. Сьогодні, господарсько-правові способи захисту порушених прав в умовах підвищення значимості підприємницької діяльності набувають кращої якості у зв'язку з трансформацією до ринкової економіки. Вони дійсно можуть вважатися, гарантією у здійсненні, а також захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання.

Отже, підсумовуючи вищеведене, можна дійти висновку, що господарсько-правова відповідальність є однією з форм юридичної відповідальності, а розглядаючи її за змістом вона застосовується у формі майнових санкцій, які передбачені господарським законодавством. Зазначені майнові або економічні санкції є реакцією держави на вчиненні правопорушення, які скоюють учасники господарських відносин за відповідне порушення певних зобов'язань.

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Так, господарсько-правова відповідальність є інститутом господарського права, для якої важливою складовою є конкретизація певних господарських санкцій, які на сьогодні, потребують подальшого ґрунтовного наукового дослідження та удосконалення.

Бібліографічні посилання:

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. / Верховна Рада України. Офіційний вісник України. 2003. № 11. Ст. 462. База даних «Законодавство України». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 11.11.2019 року)
2. Малеин Н. С. Имущественная ответственность в хозяйственных отношениях. М.: Наука, 1968. 207 с.
3. Курбатов А. Обеспечение баланса частных и публичных интересов – основная задача права на современном этапе. Хозяйство и право. 2001. № 6. С. 88–97.

Чечель Анастасія Олександрівна,

курсант другого курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Юніна Марина Петрівна,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПАТЕНТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

У зв'язку із стрімким технічним прогресом у сучасної людини значно розширюється коло потреб та можливостей, які повинні мати законодавче закріплення та регулюватися на відповідному рівні.

Однією з таких можливостей є інтеграційний розвиток патентного законодавства. Патентне право є досить складним та важливим інститутом цивільного права України. Суть патентного права полягає в регулюванні відносин, які виникають у зв'язку з використанням права на винаходи, корисні моделі та інші об'єкти патентних взаємовідносин. Дані відносини регулюються Конституцією України, Цивільним Кодексом України, Законом України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [3, с.62], а також нормами міжнародних договорів, наприклад, Паризької конвенції з охорони промислової власності (1883р).

Проаналізувавши особливості патентного права в Україні ми дійшли висновку, що дане поняття більшість науковців порівнює з авторським правом. На нашу думку, це є недоречним тому, що авторське право виникає з моменту створення будь-якого об'єкту інтелектуальної власності без виконання певних процесуальних дій, а щодо патентного права, то такі об'єкти можна вести мову лише після отримання патенту.

До об'єктів патентного права належать винаходи, корисні моделі та промислові зразки. Також вони охороняються документом, який видається на підтвердження результату діяльності людини та права на відповідний винахід, корисну модель або промисловий зразок.

Суб'єктами виступають автори, винахідник, які, як зазначають деякі науковці, є лише фізичними особами [3, с.62]. На нашу думку, дане твердження є недоречним через те, що у с.463 ЦК України [1] сказано, що юридичні особи також можуть бути суб'єктами патентного права, але лише за умови, якщо вони не є авторами, однак одержали окремі патентні права на законних підставах або за умовами договору.

Окремим суб'єктами патентного права є неповнолітні особи та іноземні фізичні або юридичні особи. Згідно з п.2ст.32 ЦК [1], неповнолітні особи вправі самостійно здійснювати свої

патентні права. Щодо іноземних фізичних та юридичних осіб, то вони користуються тими ж самим правами на рівні з фізичними та юридичними особами України згідно з міжнародними договорами.

На нашу думку, наявність сучасної міжнародної системи інтелектуальної власності є одним з необхідних елементів для досягнення високого економічного та соціального розвитку для всіх країн світу. Лише за умов належного регулювання відносин з приводу інтелектуальної власності та належного механізму їх охорони вдасться вивести Україну на міжнародний рівень серед творчих досягнень науковців та винахідників.

Якщо порівнювати регулювання відносин з приводу інтелектуальної власності в Україні та у зарубіжних країнах, то можна сказати, що в Нідерландах існує окремий нормативно-правовий акт, який регулює відносини з приводу інтелектуальної власності, в якому зазначається, зокрема, що може бути предметом інтелектуальної власності, а також за яких умов інші особи можуть мати право ним користуватися без порушення прав автора або винахідника.

Всі країни світу встановлюють критерії для визнання результату творчої діяльності саме об'єктом патентного права, які реалізуються виключно в межах відповідної країни. Тобто, лише певні об'єкти інтелектуальної власності можуть мати патент, наприклад, в США до таких об'єктів належить наукове відкриття. До речі, в Україні наукове відкриття не вважається об'єктом патентного права.

При отриманні відповідного документа, який засвідчує право на користування винаходом, корисною моделлю або промисловим зразком надається лише за певних умов і не всім об'єктам. Тому в українському законодавстві висуваються вимоги до результатів творчої діяльності, а саме: новизна; винахідницький рівень; промислова придатність.

Кожен з цих критеріїв трактується в тій чи іншій країні по-різному та має відповідні показники. З розвитком сучасних технологій відсоток підробки патенту збільшується, тому варто розглянути аспект притягнення до відповідальності за порушення патентного законодавства.

Патентні правовідносини, які виникають у зв'язку з набуттям, реалізацією та припиненням прав на винахід, корисну модель та промисловий зразок регулюються главою 39 Цивільного кодексу України, 16 главою Господарського кодексу України, також Законами України та міжнародними договорами.

Згідно з Цивільним кодексом України будь-яке посягання на права власника патенту вважається порушенням прав власника патенту, що тягне за собою відповідальність. Власник патенту може вимагати: припинення дій, що порушують або створюють загрозу порушення його права, і відновлення становища, що існувало до порушення права; стягнення завданих збитків, включаючи неодержані доходи; відшкодування моральної шкоди; вжити інших передбачених законодавчими актами заходів, пов'язаних із захистом прав власника патенту.

Також за незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності, привласнення авторства на нього або інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняється законом тягне за собою адміністративну відповідальність, а саме, накладення штрафу від десяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією незаконно виготовленої продукції та обладнання і матеріалів, які призначені для її виготовлення. Також в ст. 177 Кримінального кодексу України зазначається, що незаконне використання винаходу, корисної моделі або промислового зразка без певного дозволу, якщо це завдало значної матеріальної шкоди карається штрафом від двохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк з конфіскацією відповідної продукції та знарядь які використовувались [5].

Щодо закордонного досвіду у сфері регулювання відповідальності за порушення патентного законодавства, то в США, як і в Україні, патентування має внутрішньодержавний характер, тобто охорона і захист патенту поширюється лише в межах відповідної країни. В США більш складний процес отримання патенту на об'єкти інтелектуальної власності. Але в Японії будь-яка особа, яка є винахідником об'єкту має право відразу ж отримати на нього патент, а також надати дозвіл на користування цим об'єктом в межах держави за її власним бажанням. Відповідальність в Японії настає лише, якщо виявилось що патент був підроблений або термін його дії сплив, а власник не вжив заходів щодо поновлення терміну дії патенту, це карається штрафом, прямо передбаченим японським законодавством [6, р. 6].

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

На нашу думку, для ефективного регулювання патентних відносин необхідно запровадити дієвий механізм реалізації патентного законодавства для чого запозичити ефективний досвід деяких зарубіжних країн, в яких вже створено такий механізм, а також забезпечити належний контроль за дотриманням вимог законодавства щодо отриманні патенту та створити дієвий механізм притягнення до відповідальності за порушення патентного законодавства.

Бібліографічні посилання:

1. Цивільний Кодекс: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення 11.11.2019)
2. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15.12.1993 р. № 3687-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12> (дата звернення 11.11.2019)
3. Еннан Р.Є. Патентне право: поняття, зміст і загальні засади. *Правова держава*. 2013.№16. С.59-65.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. №8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення 11.11.2019).
5. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 11.11.2019).
6. Винковский В.И. Обзор патентных систем отдельных стран мира в части регулирования вопросов преодоления конфликта прав заявителей. *Гуманитарные научные исследования*. 2014. № 3. URL: <http://human.snauka.ru/2014/03/6105>

Чугай Євгенія Миколаївна,

курсант четвертого курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Давидова Наталія Валентинівна,

кандидат юридичних наук,
викладач кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

МЕДІАЦІЯ ЯК СПОСІБ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ У СІМЕЙНОМУ ПРАВІ

Питання сім'ї у сучасному соціумі є особливо актуальним, адже все частіше ці найменші соціальні ланки припиняють своє існування, зокрема, у багатьох випадках, пройшовши усі рівні судової бюрократії. Цілком логічним є наслідок, коли люди, розуміючи, що їх може чекати після прийняття рішення розлучення, намагаються взагалі обійти стороною питання узаконення своїх відносин з коханою людиною.

Протягом всього часу перебування особи у шлюбі можуть виникати деякі конфлікти, що підштовхують людину звернутись до правника задля якнайбільш вигіднішого для себе результату після вирішення такої проблеми. Найбільш часті причини конфліктів у сімейному житті є: поділ майна після розлучення; вирішення питання про розлучення та конфлікт стосовно вирішення питання про батьківські права, виплату аліментів. Такі конфлікти не обов'язково підлягають вирішенню у судовому порядку, вони можуть бути вирішені мирним шляхом – за допомогою медіації як способу вирішення спорів.

Медіація є одним із альтернативних способів вирішення спорів не лише у царині сімейного життя, а й в інших сферах суспільного життя. Вона передбачає залучення до вирішення спору третю сторону, посередника – медіатора, ціль діяльності якого – пошук компромісу між конфліктуючими сторонами. Ключовим моментом медіації є вирішення конфлікту без звернення до суду, адже усі спори вирішуються у приватному порядку. Крім того, це дозволяє не тільки

швидше й економніше нейтралізувати конфлікт і зберегти нормальні відносини, а й убезпечитися від розкриття інформації про спір. Якби спір розглядався в державному суді, то був би автоматично внесений до відповідного публічного реєстру. Натомість медіація має забезпечувати конфіденційність[1].

У більшості випадків українці традиційно під час наявності сімейного спору звертаються до судових органів, навіть не намагаючись знайти альтернативні мирні шляхи вирішення проблемного питання. Така ситуація негативно впливає на завантаженість судової системи, внаслідок чого судові справи тягнуться тривалий час. Окрім цього, значна частина українського соціуму навіть не знає про існування такого способу вирішення спорів як медіація.

Медіатор, який виконує роль посередника між конфліктуючими сторонами, систематично підтримує комунікацію між сторонами спору, на відміну, від судового розгляду, де сторони навпаки намагаються довести свою правоту та поза судом намагаються не спілкуватися. Крім цього, медіатор дотримується принципів нейтральності та конфіденційності по відношенню до конфліктної ситуації.

У світовій практиці медіація є найпопулярнішим способом мирного вирішення конфлікту, адже це набагато легше та швидше, аніж судові тяготи. Так, у Німеччині, Австрії, Данії, Фінляндії, Нідерландах, США сімейна медіація стала одним із затребуваних видів медіації. Сьогодні сімейні медіації проводять як практикуючі медіатори, так і державні службовці управліннь у справах молоді, спеціалізовані організації, асоціації та установи, місцеві органи опіки переважно щодо справ, пов'язаних з вихованням дітей після розлучення батьків [2].

Так, аналізуючи питання медіації, варто зазначити, що на відміну від вирішення спору у судовому порядку, який є суворо врегульованим, із дотриманням усіх законодавчо встановлених вимог, медіація – шлях до гнучкого підходу вирішення конфлікту, із врахуванням усіх елементів наявного спору, а не лише наданим судом позовом. Саме тому, застосування медіації для вирішення спорів є більш результативним, аніж звернення до суду з позовом. У більшості держав, суд є крайньою інстанцією, до якою звертаються учасники конфлікту, якщо медіація не була результативною, однак таких випадків дуже мало.

На сьогодні, в Україні питання медіації не настільки поширене і носить не постійний характер, більш затребуваним залишається позов до суду. Також, варто зазначити, що медіація в законодавчій системі України все ще залишається нерегульованою. Хоча, слід зауважити, що до Верховної Ради України вже подавалися законопроекти про процедуру медіації, однак безуспішно.

Так, ми впевнені, що задля розвантаження судової системи, зменшення бюджетних видатків, а також прискорення вирішення сімейних спорів необхідно вжити заходів щодо популяризації такого альтернативного способу вирішення спорів як медіація. Адже, як вже було зазначено вище, більша частина наших співвітчизників не обізнана про такий спосіб. Зокрема, на нашу думку, особливо важливим є прийняття Закону «Про медіацію», де буде законодавчо врегульовано порядок застосування альтернативного способу вирішення спорів.

Бібліографічні посилання:

1. Ярошенко С. Медіація: конфіденційна та швидка нейтралізація конфлікту при мінімумі витрат URL: https://zib.com.ua/ua/137328-mediaciya_konfidenciyna_ta_shvidka_neytralizaciya_konfliktu_.html (дата звернення: 05.11.2019 року).
2. Потьомкіна Ю. Медіація у сімейних спорах: шлях до примирення, порозуміння та врегулювання URL: <http://jur-gazeta.com/publications/practice/simeyne-pravo/mediaciya-u-simeynih-sporah-shlyah-do-primirennya-porozuminnya-ta-vregulyuvannya.html> (дата звернення: 05.11.2019 року).

Чумак Анастасія Сергіївна,

студентка четвертого курсу юридичного факультету Дніпровського національного університету імені О. Гончара

Науковий керівник:

Щербина Євген Миколайович,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного, трудового та господарського права

Дніпровського національного університету імені О. Гончара

ОСОБЛИВОСТІ СТАТУСУ ПОМІЧНИКА НОТАРІУСА В УКРАЇНІ

Наразі для того, щоб стати нотаріусом необхідно мати юридичну освіту не нижче другого рівня та досвід роботи від шести років: три з яких загальний юридичний досвід, ще три роки доведеться пропрацювати у ролі помічника нотаріуса або одразу після закінчення вищого навчального закладу влаштуватися помічником нотаріуса й пропрацювати у нього 6 років.

Кваліфікаційна характеристика помічника нотаріуса визначається ст. 13 Закону України «Про нотаріат»[1].

Помічником нотаріуса може бути громадянин України, який має вищу юридичну освіту, але не нижче першого рівня (бакалавр), володіє державною мовою, має стаж роботи у сфері права не менш як три роки. Листом Міністерства юстиції України від 30 серпня 2009 року № 31-32/310 начальника головних управлінь юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, в областях, містах Києві та Севастополі було надано відповідне роз'яснення з питань застосування та реалізації положень Закону України «Про нотаріат» щодо визначення стажу роботи у сфері права.

Зокрема, у вказаному листі зазначено, що до стажу роботи у сфері права зараховується період роботи на посадах з реалізацією повноважень, пов'язаних з правоохоронними, правовиконавчими, правоустановчими функціями.[2]

За змістом робота у сфері права передбачає розробку або застосування норм права і носить систематичний характер. Це період роботи в органах державної влади (у тому числі судах, органах юстиції, прокуратури), нотаріату, адвокатури, місцевого самоврядування, у профспілкових комітетах та інших громадських організаціях, на підприємствах, в установах, організаціях будь-якої форми власності.

Варто зазначити, що кваліфікаційна характеристика до посади консультанта державної нотаріальної контори визначається наказом Міністерством юстиції України від 06.11.2018 № 3462/5 «Про затвердження кваліфікаційних характеристик до посади консультанта державної нотаріальної контори та до посади консультанта державного нотаріального архіву», відповідно до якого майбутній консультант повинен мати вищу освіту першого рівня за ступенем бакалавра спеціальності «Право» галузі знань «Право», без вимог до стажу роботи.[7]

Прийняття на роботу працівників приватного нотаріуса здійснюється за трудовим договором та з повідомленням податківців про прийняття працівника на роботу, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 17.06.2015. № 413 «Про порядок повідомлення Державній фіскальній службі та її територіальним органам про прийняття працівника на роботу».[6]

Помічник нотаріуса зобов'язаний виконувати свої професійні обов'язки відповідно до вище згаданого Закону та трудового договору, укладеного з нотаріусом; дотримуватися нотаріальної таємниці; дбайливо ставитися до документів нотаріального діловодства та архіву нотаріуса; постійно підвищувати свій професійний рівень.

Добір кандидатур і прийняття на роботу помічника приватного нотаріуса є виключним правом нотаріуса. Нотаріус має право мати лише одного помічника.

Не може бути помічником нотаріуса особа, яка має судимість, обмежена у дієздатності або визнана недієздатною за рішенням суду.

Помічник нотаріуса не може займатися підприємницькою, адвокатською діяльністю, бути засновником адвокатських об'єднань, перебувати на державній службі або службі в органах місцевого самоврядування, у штаті інших юридичних осіб, а також виконувати іншу оплачувану роботу, крім викладацької, наукової і творчої діяльності.

Помічнику нотаріуса забороняється використовувати свій статус з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки чи пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб.[3]

Згідно з ч.5 ст. 3 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» на нотаріусів як спеціальних суб'єктів покладено функції державного реєстратора відповідних прав, а тому в більшості випадків такі функції виконує не лише нотаріус, але його помічник. [5]

Варто зазначити, що для роботи з документами особи, які працюють з приватним нотаріусом на підставі цивільно-правового чи трудового договору (помічники) і є технічним персоналом, стажист нотаріуса повинні перебувати у відокремленій, належно пристосованій до умов роботи (стажування) та дотримання нотаріальної таємниці кімнаті.

За дорученням нотаріуса помічник нотаріуса бере участь у прийомі фізичних осіб та представників юридичних осіб, складенні проектів правочинів, свідоцтв, інших документів, пов'язаних із вчиненням нотаріальних дій, і статистичних звітів; вносить записи до реєстру для реєстрації нотаріальних дій, веде діловодство та архів нотаріуса, готує та надсилає за дорученням нотаріуса запити до підприємств, установ і організацій щодо відомостей та документів, необхідних для вчинення нотаріальних дій, а також виконує іншу допоміжну і технічну роботу. Помічник нотаріуса не має права підписувати нотаріальні документи та використовувати печатку нотаріуса.[4]

Враховуючи вищенаведене, при укладенні трудового договору з помічником, приватний нотаріус зобов'язаний перевірити, чи відповідає особа, яка має намір працювати помічником вимогам статті 13 Закону України «Про нотаріат».[1]

Нотаріус повністю відповідає за дії своєї команди, що є обличчям нотаріальної контори. Тому не лише нотаріус має зберігати професійну таємницю, скрізь і завжди берегти чистоту високого звання нотаріуса, а і його помічник, який повинен усвідомлювати, що він є не лише виконавцем, а й спеціалістом високого гатунку, якому довірено працювати з надважливими речами — правом власності, майновими правами, персональною інформацією.

Адже помічник, як і нотаріус, має доступ до всіх документів нотаріального архіву, нотаріальної таємниці. І якщо певна особа може собі дозволити хоча б думати про вчинення того чи іншого порушення правил, то може не розраховувати на отримання повноважень помічника.

Бібліографічні посилання:

1. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 р. № 614–V (дата звернення: 02.11.2019);
2. Науково-практичний коментар Закону України «Про нотаріат». Коротюк О. В. Х.: Право, 2012. 648 с.;
3. Долинська М. С. Українське нотаріальне право: навч. посіб. К.: Юрінком Інтер, 2015;
4. Нотаріат в Україні: підручник: у 3 кн. 3-тє вид., доповн. і переробл. Книга 1. Організація нотаріату з практикумом / за заг. ред. С. Я. Фурси. – К.: Алерта, 2015. 484 с.;
5. «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень»: Закон України від 01.07.2004 р. (дата звернення: 02.11.2019);
6. «Про порядок повідомлення Державній фіскальній службі та її територіальним органам про прийняття працівника на роботу»: постанова Кабінету Міністрів України від 17.06.2015. № 413 (дата звернення: 02.11.2019);
7. «Про затвердження кваліфікаційних характеристик до посади консультанта державної нотаріальної контори та до посади консультанта державного нотаріального архіву»: наказо Міністерства юстиції України від 06.11.2018 № 3462/5 (дата звернення: 02.11.2019).

Шевцова Діана Іванівна,

курсант четвертого курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Давидова Наталія Валентинівна,

кандидат юридичних наук,
викладач кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРИВАТНОГО ТА ПУБЛІЧНОГО ІНТЕРЕСУ У ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИНАХ

Для України, як для відносно молодій країні, що цілеспрямовано йде шляхом демократизації важливим елементом життєдіяльності суспільства є інтереси громадян. Якщо розглядати саме приватний та публічний інтерес при здійсненні господарської діяльності, то він пов'язаний з низки факторів, які утворюють певну систему. Тому, доцільним є дослідження такого питання, як саме механізм врегулювання даних інтересів.

Актуалізації дане питання набуває, оскільки держава, як показник суспільних інтересів невід'ємно залежною від підприємництва та з іншого боку, підприємницька діяльність має здійснюватися в інтересах держави і суспільства, тому між ними існує тісний зв'язок, що має бути чітко урегульований. Саме через це, наразі є нагальна потреба для забезпечення врахування всіх категорій інтересів у сфері господарювання в ідеальному їх співвідношенні.

Проблемами визначення місця публічних та приватних норм у регулюванні господарських відносин займалися О. А. Беяневич, О. М. Вінник, С. М. Грудницька, В. С. Щербина, О. Я. Курбатова, Б. О. Дзгоєвої, О. Д. Крупчан та інші. Слід зазначити, що проблема інтересу в праві та визначення співвідношення приватних і публічних інтересів у різних сферах життєдіяльності завжди викликала і викликає особливу увагу дослідників до її дослідження, проте до сих пір існує досить велика кількість питань з даної теми, що потребують вирішення.

Перш за все, хотілось би пояснити, що інтерес в господарському праві базується на поєднанні публічно-правових і приватноправових засад господарського законодавства, відповідно норми якого регулюють господарські відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання. Проблема чіткого розмежування публічного та приватного інтересу здобула значної уваги саме під час розробки Цивільного кодексу України (далі – ЦК) та Господарського кодексу України (далі – ГК), адже, дані терміни закріплені в кожному з них. Якщо більш детально розглянути саме використання терміну «інтерес» в обох кодексах, то можна виділити деякі відмінності стосовно їх використання. Оскільки в ЦК просліджується здебільшого приватноправовий характер саме норм цього Кодексу, тому і спектр інтересів значно вужчий ніж в ГК.

Наукою господарського права обґрунтовано положення про те, що особливістю господарських відносин, якщо розглядати їх в широкому аспекті, є їх комплексний характер, який знаходить свій прояв у поєднанні та тісному зв'язку організаційних і майнових елементів, що саме і вимагає особливого підходу до їх правового регулювання. Саме ГК України і є тим об'єднуючим, інтегруючим норми публічного і приватного права законом, що об'єктивно відображає потребу в комплексному правовому регулюванні господарських відносин у їх єдності, а тому будь-яке відступлення від такого комплексного підходу призведе до того, що «єдиний господарський механізм функціонуватиме як людське тіло, від якого відділено голову, – мозок окремо, тулуб окремо» [1].

Багато вчених притримуються думки стосовно того, що публічний та приватний інтерес – це поняття нероздільні і не можуть існувати один без одного. Це обумовлюється тим, що вони є різними сторонами одного явища, а саме суспільного життя. На підставі цього можна сказати, що

публічний та приватний інтерес доповнюють один одного і завжди взаємоіснують. Співвідношення публічних і приватних інтересів та відповідно – публічно-правових і приватно-правових методів регулювання протягом розвитку людської спільноти змінювалося залежно від стану та якості розвитку економічних відносин у суспільстві. Проте, не слід забувати, що дані поняття не можна ототожнювати [2].

Існує і зовсім протилежна думка стосовно того, що поняття публічний і приватний інтерес ніяк не можна поєднати, оскільки неможливості поєднання в Господарському кодексі приватно-правових і публічно-правових методів регулювання і відповідно – обмеження його сфери дії лише публічним правом.

Отже, з огляду на вище зазначене можна зробити наступний висновок, що для повного забезпечення розгляду питання співвідношення приватного та публічного інтересу у господарських відносинах, слід враховувати різні сфери суспільного життя. Визначення пріоритету приватним чи публічним інтересам поєднується із врахуванням та захистом найбільш нагальних інтересів іншого виду. Доцільним є звернути увагу законодавця та вдосконалення механізму регулювання приватного та публічного інтересу у сфері господарських відносинах.

Бібліографічні посилання:

1. Вінник О. М. Публічні та приватні інтереси в господарських товариствах: проблеми правового забезпечення: монографія / О. М. Вінник. К.: Атіка, 2003. 352 с. URL: <http://kul.kiev.ua/praci-2003-roku/vinnik-o.-m.-publichni-ta-privatni-interesi-v-gospodarskih-tovaristvah-problemi-pravovogo-zabezpechennja.-monografija.html>
2. Щербина В. С. Публічні й приватні інтереси в господарських відносинах, URL: <http://ppp-journal.kiev.ua/archive/2014/13/9.pdf>

Шевченко Богдан Романович,

курсант четвертого курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Нагорна Олена Олександрівна,

викладач кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ВИПЛАТА АЛІМЕНТІВ: СУЧАСНІ САНКЦІЇ ДО БОРЖНИКІВ

Актуальність сплати аліментів дуже болюча тема для України, адже до судів подано близько 7 тисяч позовів. Частина з них вже має рішення – зобов'язати батька сплатити аліменти. Раніше, санкції не досить були впливовими і було простіше уникати покарання та грошової виплати. Сплата аліментів дитині передбачається Сімейним кодексом України. Це пов'язано з тим, що забезпечення коштами дитину повинен кожен з батьків. Тому, законодавство України потребувало змін та внесення більш жорстких санкцій до порушників закону.

28 серпня 2018 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення економічних передумов для посилення захисту права дитини на належне утримання». Цей Закон передбачає у разі несплати аліментів впродовж 6 місяців з дня рішення суду, то такий боржник повинен відпрацювати від 120 до 240 суспільно корисних робіт [2]. Як відомо, нещодавно в Дніпрі боржників аліментів у вихідний день змусили займатися подібною роботою. Отже, це почало працювати не тільки в теорії, але й на практиці.

Обмеження, які можуть встановлені до боржника передбачені в новому Законі, а саме:

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Обмеженням виїзду за кордон, обмеження спеціального права (на полювання, на користування зброєю та керуванням транспортним засобом). Все це стає новим стимулом для виховання законослухняних громадян [1].

Не менш дієвим є впровадження грошових санкцій – у разі несплати аліментів впродовж одного року, до суми додається 20%, понад два роки – 30%, понад 3 роки – 50% [4]. Це зумовлено тим, що впродовж терміну не виплати аліментів напряму порушуються права дитини, особливо якщо дитина хвора і потребує значних витрат зокрема на медичне обслуговування чи лікування.

Якщо батьки ухиляються від сплати аліментів, не мають можливості утримувати дитину або місце проживання (перебування) їх невідоме, держава дбає про своїх маленьких громадян шляхом призначення тимчасової державної допомоги. Призначення такої допомоги відбувається на рішенням суду [3].

Оскільки, Україна традиційно запозичує досвід зарубіжних країн в різних сферах діяльності, сімейне право не стало виключенням. Подібні санкції діють і в США, Канаді, Швейцарії, Німеччині тощо. Проте, варто було б запозичити досвід Швейцарії, адже дуже розумно, для того, аби розірвати шлюб потрібно укласти угоду про сплату аліментів; а у Великій Британії за злісне ухилення від сплати аліментів передбачається домашній арешт з електронний засобом контролю [1].

Також не було б зайвим, аби законодавством передбачався рахунок дитини, на який кожен з батьків повинен відправляти однакову суму коштів, аби кожен з батьків був в рівних умовах, а саме той з батьків хто проживає з дитиною не використовував гроші на свої потреби.

Отже, зміни, які відбулися з прийняттям нового Закону вже працюють, однак законодавство може ще вносити певні зміни, які будуть тільки охороняти права дитини та будуть більшим стимулом для вчасної сплати аліментів.

Бібліографічні посилання:

1. Аліменти: новели законодавства та українські реалії. URL: <https://genderindetail.org.ua/spetsialni-rubriki/tekst-s-zagolovkom/alimenti-noveli-zakonodavstva-ta-ukrainski-realii-134524.html>
2. Дитячі права: покарання за невиконання аліментів посилили ще більше. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29336404.html>
3. Набув чинності закон про відповідальність за несплату аліментів. URL: <https://ukrainepravo.com/news/ukraine/nabrav-chynnosti-zakon-pro-posylennya-vidpovidalnosti-zanespлату-alimentiv/>
4. Яку відповідальність несе боржник за несплату аліментів ? URL: <https://www.zakjust.gov.ua/zapytannia-do-ministra/2438-yaku-vidpovidalnist-nese-borzhnyk-zanespлату-alimentiv-17072019>

Шеремет Дмитро Сергійович,

курсант другого курсу факультету економіко-правової безпеки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Круглова Ольга Олександрівна,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВОРІВ ОРЕНДИ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ, СУПЕРФІЦІЮ ТА ЕМФІТЕВЗИСУ

Актуальність порівняння договорів оренди, суперфіцію та емфітевзису зумовлена зростаючою увагою до такого об'єкта цивільних правовідносин як земельна ділянка. Усіх

власників аграрного та земельного бізнесу цікавить питання щодо правильного вибору та застосування договорів щодо такого майнового блага.

Доцільність використання одного із вищевказаних договорів зумовлено низкою чинників: цілями діяльності, особливостями використання землі її призначенням, та метою укладання цивільних договорів. Для розуміння змісту договорів без усіляких проблем, а також для ефективної діяльності ринку найбільш важливою складовою є правова освіченість третіх осіб, відносно речових прав. Також, не менш важливим елементом є усунення складнощів, у разі їх виникнення, та спорів через неусвідомлення наймачів та землекористувачів змісту договорів з приводу речових прав, а також необізнаності у правовій сфері.

Багато вітчизняних та зарубіжних науковців у галузі цивільного права, римського права, приватного права розглядали проблему укладання суперфіцію, оренду землі, а також емфітевзису, такі як: А. М. Мірошниченка, М. В. Шульги, Д. В. Бусуйок, К. О. Настечко, О. А. Халабуденко, В. А. Батуріна, А. В. Сергєєва, Є. А. Суханов, С. О. Погрібний. Однак тема залишається досить дискусійною та підлягає комплексному вивченню.

Законодавство України, а саме Цивільний Кодекс (далі ЦК), визначає у ст. 407, що суперфіцією є право користування чужою земельною ділянкою для будівництва промислових, побутових соціально – культурних, житлових та інших будівель; емфітевзис, згідно з ст. 413 ЦК – це право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб; а оренда, відповідно ст. 729 ЦК - це зобов'язання наймодавця передати земельну ділянку наймачеві на встановлений строк у володіння та користування за плату [1].

Власник земельної ділянки має право розпоряджатися нею як вважає за потрібне, і тому, у ЦК зазначені кілька різновидів договорів, які передбачають передачу цього майна у користування іншим особам.

У своєму дослідженні Д. В. Бусуйок “Правове регулювання обмежень прав на землю в Україні” зробив висновок про недоцільність існування емфітевзису у земельному законодавстві України. Там же й обґрунтовується теза про поглинання усіх відносин з приводу користування землею інститутом оренди землі. Натомість, у дослідженні М. Б. Гончаренко “Речові права на нерухомість” обстоюється теза про необхідність введення до законодавства України таких речових прав як емфітевзис та суперфіцій [2, с. 20].

Щодо суперфіцію, то можемо зазначити, що він є унікальним видом договору України, оскільки законодавством не зазначено, у якій саме формі повинен бути укладений договір про встановлення суперфіцію.

Також треба зазначити, що право емфітевзису може відчужуватися землекористувачем (договір купівлі-продажу майнових прав, застава) і передаватися у порядку спадкування без згоди власника земельної ділянки. Орендована земельна ділянка або її частина може, за згодою орендодавця, передаватися орендарем у володіння та користування іншій особі (суборенда) [3].

У різних літературних джерелах висловлюється думка з приводу доцільності існування суперфіцію у законодавстві України. Багатьма вченими зазначається, що договір суперфіцію є практично аналогічний з такими договорами, як оренда та купівля-продаж землі. В. В. Висоцька вважає, що впровадження інституту суперфіцію в земельне законодавство України є недоцільним, оскільки виникнення права суперфіцію (речового права) відбувається на підставі договору оренди [4, с. 129]. Також, необхідно відмітити те, що суперфіцій та оренда землі часто в науковому світі сприймаються як різні юридичні договори за своїм складом та формами.

Чисельна кількість вчених наголошують на тому, що найголовнішими завданнями цих договорів є відомості про цільові призначення надання земельної ділянки у користування наймача, що відбудуться. Проте, якщо на цій ділянці будуть збудовані комерційні споруди, то таким договором може бути передбачено право на одержання половини від доходу землекористувача, тільки за бажанням власника цієї ділянки.

Отже, хотілося б відмітити те, що визначення договорів оренди, суперфіцію та емфітевзису, які закріплені у ЦК, не є схожими ні за формою, ні за змістом. Суперфіцій та емфітевзис є конкретизованими договорами, які закріплюють окремі цілі отримання права користування землею, а саме: для забудови та для сільськогосподарських потреб. А оренда, є більш широким видом договору за змістом, оскільки у ньому не зазначається вузька мета права

користування, а йдеться про використання в широкому розумінні – відповідно до цільового призначення даного об'єкта.

Бібліографічні посилання:

1. Цивільне кодекс України: станом на 5 лип. 2019 р. / Верховна Рада України. Офіц. текст. Київ: А. В. Паливода, 2019. 448 с.
2. Сліпченко О. І. Право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис): *Дисертація*. Одеса, 2016. 196 с.
3. Сергій Пагер. Запитайте у юриста: яка різниця між договором емфітевзису і договором оренди землі. URL: <http://agravery.com/uk/posts/show/zapitajte-u-urista-aka-riznica-miz-dogovorom-empitevzisu-i-dogovorom-orendi-zemli> (дата звернення 01.11.2019)
4. Высоцкая В. В. Особенности правового регулирования отношений, связанных с использованием чужого земельного участка под застройку (суперфиций). Харків: НЮАУ ім. Ярослава Мудрого, 2010. 256 с.

Шкут Анастасія Сергіївна,

курсант четвертого курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Нагорна Олена Олександрівна,

викладач кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

**ВДОСКОНАЛЕННЯ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ЩОДО
ВИПРОБУВАННЯ ПРИ ПРИЙНЯТТІ НА РОБОТУ**

Динамічний розвиток суспільства потребує перемену ідей і положень, які ще недавно були класичними, та регулювання відносин, що обумовлюються вимогами розвитку суспільства, вимагає змін у правовому впливі на суспільство. Нинішні умови підлягають змінам майже у всіх сферах правового регулювання, що відіграє велику роль для суспільства. Не є виключенням і правовий вплив на сферу трудових відносин, а саме випробування при прийнятті на роботу як вагомий елементу забезпечення якісного кадрового підбору.

На практиці за минулі роки набуло великого розповсюдження укладання трудових договорів з умовою випробування при прийнятті на роботу. Установлювати випробування – це право, а не обов'язок роботодавця, адже випробування визначається угодою сторін. Нині, випробування при прийнятті на роботу є певною основою для сукупності порушень і зловживань, що допускається з боку несумлінних роботодавців.

Відповідно до ст. 26-28 та п.11 ст. 40 Кодексу законів про працю (далі – КЗпП) України врегульовані питання про випробування при прийнятті на роботу.

Так, у статті 26 КЗпП України йдеться, що при укладанні трудового договору може бути обумовлено згодою сторін про перевірку з метою відповідності працівника роботі, яка йому доручається. Зазначена умова повинна бути в наказі (розпорядженні) про прийняття на роботу [1].

З вищезазначеним, випробування при прийнятті на роботу має двосторонній характер, тому що з одного боку роботодавець перевіряє відповідність працівника роботі, яка йому доручається, а з іншого боку працівник з'ясовує підходить йому така робота чи ні. Проте в угоді про встановлення випробування має перевагу роботодавець, а працівнику лишається прийняти таку умову та ознайомитись з її змістом.

Слід зазначити, що терміну випробування працівників під час прийняття на роботу не визначено в КЗпП України. На думку М.Д. Ждан, випробування під час прийняття на роботу – це

фактична перевірка ділових і професійних якостей працівника, його здатності до виконання трудової функції чи обов'язків за видом роботи, на яку він претендує [2, стр.14]. Також Н.О. Мельничук наголошує, що випробування під час прийому на роботу – це встановлена у законодавстві й обумовлена сторонами при укладенні трудового договору процедура, що має на меті перевірку відповідності професійних, ділових і особистих якостей працівника роботі, що йому доручається [3, с. 85].

Беручи до уваги зазначенні терміни науковців, що поданні вище, вони мають претендувати на закріплення у Трудовому законодавстві.

На нашу думку, випробування під час прийняття на роботу – це встановлена законодавством форма щодо дослідження певних професійних, ділових та особистих навичок, умінь працівника роботи, що йому доручається, яка визначена сторонами при укладанні трудового договору.

Випробування при прийнятті на роботу має певні строки. Щонайменший строк випробування визначається угодою сторін, а щонайбільший визначається законодавством. Так, згідно ст. 27 КЗпП України строк випробування при прийнятті на роботу, якщо інше не встановлено законодавством України, не може перевищувати трьох місяців, а в окремих випадках, за погодженням з відповідним виборним органом первинної профспілкової організації, - шести місяців. Строк випробування при прийнятті на роботу робітників не може перевищувати одного місяця [1].

Потрібно звернути увагу, що у ч.3 ст. 27 КЗпП України зазначено, що до строку випробування не зараховуються дні, коли працівник фактично не працював, незалежно від причини. В такому випадку строк продовжується на кількість днів за, які працівник був відсутній, проте не повинна перевищувати строку випробування, передбаченого чинним законодавством.

Результати випробування під час прийняття на роботу можуть бути задовільні та незадовільні. Так задовільний результат передбачений ч.1 ст.28 КЗпП України, де відмічається коли строк випробування закінчився, а працівник продовжує працювати, то він вважається таким, що витримав випробування, і наступне розірвання трудового договору допускається лише на загальних підставах. Якщо ж, результат незадовільний то роботодавець пропонує іншу роботу або звільняє працівника. Слід зазначити, що в КЗпП України немає порядку звільнення працівників, які не пройшли випробування при прийнятті на роботу та гарантії такого звільнення. У ч.2 ст.28 КЗпП України вказано лише, якщо протягом строку встановлено невідповідність працівника роботі на яку його прийнято, або виконуваний роботі він має право протягом строку випробування звільнити такого працівника, письмово попередивши його про це за три дні. Тобто в ч.2 ст.28 КЗпП України говориться, що оцінку про невідповідність працівника приймає власник або уповноважений ним орган, у чинному законодавстві не перелічено критерії оцінки результатів, які повинні відповідати саме тій посаді, яку він займає під час випробування працівника та рекомендації щодо проведення такого випробування. Безпосередня оцінка якостей зіштовхується з труднощами, що особливо стосується специфіки виконуваної роботи та сфери праці (сфера послуг, виробнича сфера, інтелектуальна праця та ін.). Тому роботодавцю необхідно чітко визначення коло критеріїв, за якими будуть оцінюватись працівники, а також до підписання трудового договору з випробуванням ознайомити працівника з вимогами та критеріями посади та умовами проходження випробування. Більше за все визнаються документами, де можливо відобразити перераховані положення, є наприклад посадова інструкція або нормативний акт на підприємстві, установі або організації.

Підбиваючи підсумки, можна дійти висновку, що питання випробування під час прийняття на роботу несьогоднішній час загострено стоїть в Україні. Вищевказані напрямки вдосконалення трудового законодавства України щодо прийняття на роботу за випробуванням не має вичерпного характеру але є корективи, які можливо здатні поповнити чіткість у трудові відносини з випробувальним терміном. В майбутньому це дасть можливість роботодавцю та працівнику наблизитись до ділових відносин, порозумінням, а також розвитку злагоджених трудових відносин.

Бібліографічні посилання:

1. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 (у редакції від 25.09.2019). // База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
2. Ждан М.Д. «Щодо проблем правового регулювання випробування при прийнятті на роботу». Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету ім. Г.Сковороди. Серія «Право». 2014. Вип. 22. С. 73-83.
3. Мельничук Н.О. «Зміст випробування при прийнятті на роботу та його правові наслідки». Правова держава: Щорічник наукових праць Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Вип. 15. Київ, 2004. С. 431- 438.

Шостак Юлія Олександрівна,

студентка четвертого курсу Дніпровського національного університету імені О. Гончара

Науковий керівник:

Резникова Марія Олександрівна,

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри цивільного,

трудового та господарського права

Дніпровського національного університету імені

О. Гончара

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ІНСТИТУТУ СУДОВИХ ДОРУЧЕНЬ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Інколи, при розгляді справи в порядку цивільного судочинства, виникає необхідність дослідження доказів або вчинення інших процесуальних дій на території, на яку не поширюється повноваження суду, що розглядає справу. В таких випадках може застосовуватись інститут судових доручень. Особливо актуальним є це питання в рамках міжнародного співробітництва судових органів різних держав, коли суд може взагалі перебувати в іншій національній юрисдикції.

Дослідженню інституту судових доручень в цивільному процесі приділяли увагу такі вчені: Мамчур Л.О, Рибак О.С, Гонгало Р.Ф, Фурса С.Я та інші.

На жаль в Цивільно-процесуальному кодексі України не має чіткого визначення поняття «судове доручення», однак зазначено, що: суд, який розглядає справу або заяву про забезпечення доказів, в разі виникнення потреби в збиранні доказів за межами його територіальної юрисдикції доручає відповідному суду вчинити певні процесуальні дії. Таке доручення оформлюється у вигляді Ухвали суду про судове доручення [4,ст.87]. Науковцями в галузі права запропоновані визначення даного поняття, наприклад під судовим дорученням Садчиков Д.В розглядає правовий документ, яким судом уповноважуються певні суб'єкти на здійснення індивідуального розпорядження. Більш логічне, на нашу думку, визначення надає Рибак О.С а саме: це документ за допомогою якого здійснюється оформлення звернення до іншого суду за правовою допомогою у цивільних справах[2,с.90].

Варто зазначити, що крім дискусій щодо визначення даного поняття, серед науковців є різні підходи до визначення правової природи судового доручення. Одні вчені визначають його як вид правової допомоги, деякі – як спосіб, інші – як засіб за допомогою якого надається така допомога. У своєму монографічному дослідженні Світлична О.П та Рибак О.С зазначають, що судове доручення не може виступати у якості виду правової допомоги, оскільки саме по собі доручення є лише процесуальним документом у якому міститься прохання, яке звернене до іноземної держави, про вчинення окремих процесуальних дій. Визначення, що судове доручення є способом сприяння суду в збиранні доказів не розкриває зміст самого поняття «судове доручення». Автори є прихильниками того підходу, що судове доручення доцільно розглядати як засіб реалізації судової взаємодопомоги, яка здійснюється у рамках цивільного судочинства у зв'язку з потребами, які виникли під час розгляду справи і вирішення цього проблемного питання

неможливо ніяким іншим чином, окрім як звернення до інституту судового доручення [3, с.55]

Оскільки направлення судового доручення можливе і за ініціативи самого суду, деякі вчені, зокрема Гарієвська М.Б відстоює думку, що таким чином порушується принцип змагальності в цивільному процесі. Однак ми не погоджуємося з цією позицією, оскільки суд не може здійснювати правосуддя без певних розпорядчих дій, крім того, суд при направленні таких доручень не надає одній стороні більше можливостей щодо отримання доказів, а лише своїми розпорядчими діями намагається забезпечити справедливий і своєчасний розгляд справи.

Такої думки притримується і Мамчур Л.О, яка зазначає, що повноваження суду щодо направлення судових доручень за власною ініціативою відображає співвідношення приватних і публічних інтересів у цивільному судочинстві. Норми щодо судових доручень представляють собою прояв публічності цивільного процесу, що полягає в подоланні за допомогою судового доручення неможливості безпосереднього дослідження доказів, в досягненні своєчасності розгляду справ, в підвищенні ефективності правосуддя, а в кінцевому підсумку, в реалізації права на судовий захист [1, с.90]

У зв'язку з розвитком міждержавних відносин зростають випадки, коли при розгляді справ судом все частіше виникає необхідність звернення за правовою допомогою до суду іншої держави або навпаки. ЦПК України регламентує процедуру звернення суду України із судовим дорученням про надання правової допомоги до іноземного суду або іншого компетентного органу іноземної держави. Важливе значення має правильне оформлення і надіслання доручення суду іноземній державі, яке потім буде виконуватися. Чіткий перелік вимог щодо змісту і форми судового доручення про надання правової допомоги закріплюється в статті 499 ЦПК. Окрім внутрішнього законодавства, беззаперечно, при надсилання судових доручень судам, що перебувають за межами національної юрисдикції необхідно також керуватися положеннями міжнародно-правових актів, зокрема двосторонніх договорів, угод, міжнародних конвенцій з питань надання допомоги в цивільних справах.

Можна підсумувати, що на сьогоднішній день інститут судових доручень не достатньо вивчений науковцями. В умовах розвитку міждержавного співробітництва та інтеграції України в європейський простір судові доручення будуть дедалі частіше застосовуватися судами. Однак, поки що існують певні недоліки, які потребують вирішення, зокрема, не закріплено в законодавстві самого визначення даного поняття, через це, вчені-правники не можуть зійтися в думці щодо правової природи судового доручення.

Бібліографічні посилання:

1. Мамчур Л.О (2018) Функціонування інституту судових доручень та принцип змагальності цивільного судочинства. *Новели цивільного процесуального кодексу України: матеріали "круглого столу"* (м. Одеса, 26 берез. 2018 р.). 87-90. Вилучено з : <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/9486/Mamchur%2087-90.pdf?sequ>
2. Рибак О.С (2013) Правова природа судового доручення у цивільному процесі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету* № 6-1 том 2, 88-91 Вилучено з: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2013_6-1%282%29__24
3. Рибак О.С., Світличний О. (2017). Інститут іноземного судового доручення у цивільному процесі України. *Монографія*. Київ [В Україні]. Вилучено з: <https://www.businesslaw.org.ua/institut-inozemnogo-sudovogo-doruchennya/>
4. Цивільно-процесуальний кодекс № 1618-IV (2019) Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>

Штець Анастасія Романівна,

курсант четвертого курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Нагорна Олена Олександрівна,

викладач кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПРИВАТНОГО ПРАВА ЯК СКЛАДОВОЇ СИСТЕМИ ПРАВА УКРАЇНИ

Україна розвивається як суверенна правова європейська держава, тому їй постійного необхідно розширювати міжнародну комунікабельність, будувати тісні зв'язки з Європейським Союзом, що, таким чином, зумовлює інтеграцію національного законодавства до міжнародно-правового простору.

Для даного етапу становлення нашої країни характерно і зміцнення сфери забезпечення прав людини - приватного права. Загальновідомо, що головним джерелом забезпечення прав і свобод людини в Україні є Конституція. Яка закріплює верховенство права, як основний принцип правової держави. оскільки дотримуватися даного принципу неможливо лише в межах національної правової системи, то нашому законодавству необхідна можливість розвитку, обміну досвідом та влиттю у європейський правовий простір.

В свою чергу, слід зазначити, що міжнародно-правові норми є пріоритетними у правовому напрямку, даний факт висвітлюється в Конституції саме з моменту проголошення державного суверенітету.

Глобалізація та інтеграція зумовили розростання суспільних приватноправових відносин у сфері іноземних зв'язків, що регулює міжнародне приватне право в двох аспектах: як галузь національного права, та з позиції міжнародно-приватноправових норм як матеріального, так і процесуального характеру[1.] Характеризуючи другий аспект, варто наголосити, що норми міжнародного приватного права потребують взаємоузгодженості з системами національного права, уніфікованості й чіткості визначення їх ролі та місця у світовій структурі права. Це необхідно для ефективного функціонування та оптимального досягнення основної мети — забезпечення прав людини[2.]

Проблемним питанням залишається розширення нормативного «накладання» поля дії міжнародного права на сфері приватного національного права. З огляду на стрімке зростання ролі міжнародного права і відповідне ускладнення його взаємодії з національним приватним правом є всі підстави вважати цю проблему однією з найактуальніших.

Труднощі, з якими зустрічається приватне право національного законодавства при взаємодії та узгодженості з міжнародним приватним правом мають також і епохові передумови. Історичний розвиток національного приватного права пройшов важкий проблемний, тернистий, шлях. Передусім варто лише згадати «радянський» етап. У період тоталітаризму в Радянському Союзі існувала достатньо розвинута методологія права на рівні ідеології. Така методологія повністю заперечувала приватне право. Юристи у своїй діяльності керувалися принципами, закладеними у фразі В. Леніна, яка була основоположною. Як стверджував «вождь» пролетаріату: «Нічого приватного ми не визнаємо, для нас усе в галузі господарства є публічно-правовим, а не приватним».

Як свідчать результати досліджень радянського законодавства Новгородцева П.І., зокрема результати ретроспективного аналізу, на цьому етапі розвитку суспільства й держави в теорії та суспільній практиці пріоритет було надано викривленим колективним засадам на шкоду особистим, а особистість була перетворена з мети суспільного розвитку на засіб такого розвитку. Це, до речі, суперечить філософським і, зокрема, християнським засадам у праві, категоричному

імперативу Канта про те, що людина може бути лише метою і ні в якому разі не засобом досягнення цілей[3.]

Окрім вищезазначеного, залишається невирішеним низка питань щодо сутності приватного та міжнародно-приватного права, складу та змісту конкретних правовідносин, а також невизначеною залишається важливість вирішення цих питань для розв'язання державно-правових проблем сьогодення, розбудови права у напрямках, закладених Конституцією України, виходячи з потреб інтеграції держави у світове та європейське співтовариства.

Отже, процес розвитку приватного права вимагає узгодженості з європейським законодавством, прогресивного росту, у зв'язку з «відсталістю» яку реалізовувала радянська епоха. Еволюція приватного права в національному законодавстві має відбуватися поступово, цілеспрямовано, охоплюючи усі сфери життя. А таке можливе лише за наявності якісної методології та конструктивної теорії права.

Бібліографічні посилання:

1. Кузнецова Н.С., Кохановська О.В. Сучасне приватне право України: вектори європейського розвитку. Вісник Національної академії правових наук України. 2016. No 3 (86). С. 50–51.
2. Зелена І.В. До питання генезису приватного права. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 355-359. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/63832>
3. Міжнародне приватне право: теоретичні та прикладні аспекти Юлдашев О. Х., Київ, 2004. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&>

Штирхунова Альона Дмитрівна,

курсант четвертого курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Давидова Наталія Валентинівна,

кандидат юридичних наук,
викладач кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРИВАТНІ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЇХ ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ

Приватне підприємство є досить поширеним видом юридичної особи. Проте, незважаючи на те, що порядок утворення, діяльності та припинення юридичних осіб закріплені у Цивільному й Господарському кодексах України, Законі України «Про господарські товариства», у нормативно-правових актах, в свою чергу, питання щодо правового статусу саме приватного підприємства на законодавчому рівні залишається не врегульованим. Але це призводить до багатьох спірних питань, які виникають на практиці.

Особливості правового становища таких підприємств регламентуються законодавством лише схематично. Так, приватні підприємства за законодавством України згадуються лише в Господарському кодексі України, а саме в одній статті, яка має однойменне найменування «Приватні підприємства». Відповідно до ч. 1 ст. 113 ГК України приватним підприємством визнається підприємство, що діє на основі приватної власності одного або кількох громадян, іноземців, осіб без громадянства та його (їх) праці чи з використанням найманої праці. Приватним є також підприємство, що діє на основі приватної власності суб'єкта господарювання – юридичної особи.

Згідно з ч. 2 ст. 113 ГК України – порядок організації та діяльності приватних підприємств визначається Господарським кодексом України та іншими законами. Крім того, в ст. 63 ГК

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

України передбачено, що підприємства залежно від форм власності поділяються на такі види: приватне, колективної власності, комунальне, державне та змішаної форми власності [1].

Однією з проблем законодавчого закріплення приватних підприємств є те, що цивільний кодекс, на відміну від ГК України, взагалі не містить такого поняття, як «приватне підприємство», і не відносить їх до організаційно-правової форми юридичних осіб. Так, відповідно до ч. 2 ст. 81 ГК України, юридичні особи, залежно від порядку їх створення, поділяються на юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права. Стаття 83 ЦК України зазначає, що юридичні особи можуть створюватися у формі товариств, установ та в інших формах, встановлених законом, а також що суспільства поділяються на підприємницькі та непідприємницькі [3].

Важливим є положення ч. 3 ст. 81 ЦК, яке зазначає, що правовий статус юридичних осіб приватного права встановлюється ЦК України. Звідси випливає, що для визначення правового статусу приватних підприємств слід застосовувати загальні положення про юридичну особу, що містяться в ЦК України, та норми про підприємство (ГК України) [2].

Приватне підприємство як юридична особа є власником майна, переданого йому у власність засновником, тоді як власник приватного підприємства, відповідно до статті 167 ГК України, володіє лише корпоративними правами щодо заснованого ним підприємства. Корпоративні права – це права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами.

Відповідно до частини третьої статті 62 ГК України підприємство, якщо інше не встановлено законом, діє на підставі статуту. Отже, зважаючи на відсутність в законі спеціальної вказівки щодо приватних підприємств, можна зробити висновок, що єдиним і обов'язковим для даного виду підприємств установчим документом є статут. Статут за своїм змістом повинен відповідати загальним вимогам, передбаченим частиною четвертою статті 57 ГК України, а саме – містити відомості про найменування суб'єкта господарювання, мету і предмет діяльності, розмір і порядок утворення статутного капіталу та інших фондів, порядок розподілу прибутків і збитків, про органи управління і контролю, їх компетенцію, про умови реорганізації та ліквідації суб'єкта господарювання, а також інші відомості, пов'язані з особливостями організаційної форми суб'єкта господарювання, передбачені законодавством. Статут може містити й інші відомості, що не суперечать законодавству.

Однак, виходячи з цього, виникає практична проблема, оскільки як вже зазначалось, єдиним документом який би регулював діяльність приватного підприємства є статут то в ньому мають прописуватися порядок створення та діяльності органів управління, створення статуту, приєднання нових членів, виплата дивідендів тощо, а юрист який працює на такому підприємстві може скласти його некваліфіковано. Він може не зазначити певні важливі моменти, що може потягти за собою ряд несприятливих наслідків та спірних питань для і так досить суперечливої організаційно-правової форми підприємства.

Виходячи з вищевикладеного, можна виділити переваги та недоліки приватного підприємства.

Переваги приватного підприємства:

— засновники самостійно визначають принципи і механізми управління приватного підприємства;

— засновники несуть відповідальність за зобов'язання приватного підприємства лише в межах своїх вкладів;

— в законодавстві відсутній мінімум для статутного капіталу, а тому статут може бути розміром в 1 гривню;

— підприємницька діяльність може бути як з найманими працівниками, так і без них;

— власник самостійно керує підприємством, що дає можливість оперативно реагувати на зовнішні чинники.

Недоліком приватного підприємства є відсутність окремого закону, який би регулював діяльність приватного підприємства, тому суб'єкти вимушені керуватися загальними положеннями

Цивільного та Господарського кодексів. Внаслідок цього виникає багато спірних питань на практиці (наприклад, порядок створення та діяльності органів управління, створення статуту, приєднання нових членів, виплата дивідендів тощо). Тому потрібно детально такі моменти прописувати в статуті підприємства [4].

Отже, питання правового статусу приватних підприємств, порядку їх створення та діяльності, на мою думку, має бути більш чітко законодавчо врегульовано. Це дасть позитивні наслідки в діяльності суб'єктів, які обрали для себе такий вид господарювання, як приватне підприємство.

Бібліографічні посилання:

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV (із змін. та допов.) // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. Ст. 144.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV (із змін. та допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40-44. Ст. 356.
3. Вінник О. М. Господарське право: навч. посіб. 2-е вид., змін. та допов. К.: Правоваєдність, 2008. 766 с.
4. Законодавство не визначає правового статусу приватного підприємства. URL: <http://zib.com> (дата звернення 14.11.2019).

Давидова Наталія Валентинівна,
кандидат юридичних наук,
викладач кафедри цивільного права та процесу
факультету підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЗОВНОЇ ДАВНОСТІ ДО ВИМОГ ПРО СТЯГНЕННЯ ШТРАФНИХ САНКЦІЙ

Законодавством визначено строк позовної давності, у межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого цивільного права або інтересу. Так, стаття 257 Цивільного кодексу України (далі ЦК України) визначає, що загальна позовна давність встановлюється тривалістю у три роки, а для окремих видів вимог законом може встановлюватися спеціальна позовна давність: скорочена або більш тривала порівняно із загальною позовною давністю [1].

Зокрема, до вимог про стягнення неустойки (штрафу, пені) застосовується позовна давність в один рік (стаття 258 ЦК України). Відповідно до частини п'ятої статті 261 ЦК України за зобов'язаннями з визначеним строком виконання перебіг позовної давності починається зі спливом строку виконання.

Статтею 253 ЦК України визначено, що перебіг строку починається з наступного дня після відповідної календарної дати або настання події, з якою пов'язано його початок.

За правилами статті 549 ЦК України неустойкою (штрафом, пенею) є грошова сума або інше майно, які боржник повинен передати кредиторіві у разі порушення боржником зобов'язання. Пенею є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми несвоєчасного виконання грошового зобов'язання за кожен день прострочення виконання.

Тобто пеня - це санкція, яка нараховується з першого дня прострочення й до тих пір, поки зобов'язання не буде виконано. Її розмір збільшується залежно від тривалості правопорушення.

Правова природа пені така, що позовна давність до вимог про її стягнення обчислюється окремо за кожний день (місяць) нарахування пені. Право на позов про стягнення пені за кожен день (місяць) виникає щодня (щомісяця) на відповідну суму, а позовна давність обчислюється з того дня (місяця), коли кредитор дізнався або повинен був дізнатися про порушення права.

Стаття 266 ЦК України передбачає, що зі спливом позовної давності до основної вимоги вважається, що позовна давність спливла і до додаткової вимоги (стягнення неустойки, накладення стягнення на заставлене майно тощо).

РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Отже, аналіз норм статті 266, частини другої статті 258 ЦК України дає підстави для висновку про те, що стягнення неустойки (пені, штрафу) обмежується останніми 12 місяцями перед зверненням кредитора до суду, а починається з дня (місяця), якого вона нараховується, у межах строку позовної давності за основною вимогою.

Разом із тим, положеннями частини шостої статті 232 Господарського кодексу України (далі ГК України) передбачено особливість порядку застосування господарських штрафних санкцій, відповідно до якої нарахування штрафних санкцій за прострочення виконання зобов'язання, якщо інше не встановлено законом або договором, припиняється через шість місяців від дня, коли зобов'язання мало бути виконано [2].

Даним приписом передбачено не позовну давність, а період часу, за який нараховується пеня і який не повинен перевищувати шести місяців від дня, коли відповідне зобов'язання мало бути виконане; законом або укладеним сторонами договором може бути передбачено більшу або меншу тривалість цього періоду. Його перебіг починається з дня, наступного за останнім днем, у який зобов'язання мало бути виконане, і початок такого перебігу не може бути змінений за згодою сторін.

Необхідно також мати на увазі, що умова договору про сплату пені за кожний день прострочення виконання зобов'язання не може розцінюватися як установлення договором іншого, ніж передбачений частиною шостою статті 232 ГК України, строку, за який нараховуються штрафні санкції.

Відповідно до правової позиції Верховного Суду по справі № 904/1038/19 від 11 листопада 2019 року, «якщо господарська санкція нараховується за кожен день прострочення на відповідну суму, то позовна давність до вимог про її застосування обчислюється окремо за кожний день прострочення. Право на подання позову про стягнення такої санкції виникає щодня на відповідну суму, а позовна давність обчислюється з того дня, коли кредитор дізнався або повинен був дізнатися про порушення права.

Разом з тим відповідно до пункту 1 частини другої статті 258 ЦК України до вимог про стягнення неустойки (як штрафу, так і пені) застосовується позовна давність в один рік.

Отже, з огляду на те, що нарахування господарських санкцій припиняється через шість місяців від дня, коли зобов'язання мало бути виконаним, то строк позовної давності спливає через рік від дня, за який нараховано санкцію».

Аналогічну правову позицію викладено у постановках Верховного Суду від 12.06.2018 у справі № 910/4164/17, від 22.11.2018 у справі № 903/962/17, від 07.06.2019 у справі № 910/23911/16.

Таким чином, положення глави 19 ЦК України про строки позовної давності підлягають застосуванню з урахуванням особливостей, передбачених частиною шостою статті 232 ГК України, а тому:

1) якщо господарська санкція нараховується за кожен день прострочення на відповідну суму, то позовна давність до вимог про її стягнення обчислюється окремо за кожний день прострочення. Право на позов про стягнення такої санкції за кожен день прострочення виникає щодня на відповідну суму, а позовна давність обчислюється з того дня, коли кредитор дізнався або повинен був дізнатися про порушення права;

2) з огляду на те, що нарахування господарських штрафних санкцій припиняється через шість місяців від дня, коли зобов'язання мало бути виконано, то строк позовної давності спливає через рік від дня, за який нараховано санкцію. Положення статті 266, частини другої статті 258 ЦК про те, що стягнення неустойки (пені, штрафу) обмежується останніми 12 місяцями перед зверненням кредитора до суду у межах строку позовної давності за основною вимогою, до господарських санкцій не застосовується.

Бібліографічні посилання:

1. Господарський кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/436-15> (дата звернення 11.11.2019).
2. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення 11.11.2019).

Н а у к о в е   в и д а н н я

**РОЛЬ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ
В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ**

*Матеріали
Всеукраїнського науково-практичного семінару
(м. Дніпро, 29 листопада 2019 р.)*

Упорядник –
кандидат юридичних наук М. П. Юніна

Видання друкується в авторській редакції

Відповідальний редактор *Біла К. О.*

Підп. до друку 26.11.19. Формат 60x84¹/₁₆. Спосіб друку – плоский.
Ум. друк. арк. 19,3. Тираж 90 пр. Зам. № 0119-03/4.

Видавець та виготовлювач СПД Біла К. О.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 3618 від 06.11.09

Надруковано на поліграфічній базі видавця Білої К. О.
Україна, 49000, м. Дніпро, пр. Д. Яворницького, 111, оф. 2
+38 (099) 780 50 49; +38 (067) 210 02 56
www.impact.dp.ua   e-mail: impact.dnepr@gmail.com

